

A

MÁRIA-KONGREGÁCZIÓK TÖRTÉNETE.

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL HAZÁNKRA

KIADTA :

Dr. MOHL ANTAL.

A ft. egyházmegyei hatóság engedelmével.

~~~~~  
KÉZIRATUL.  
~~~~~


GYŐR, 1898.

GYŐREGYHÁZMEGYE KÖNYVNYOMDÁJA.

A

HAZA REMÉNYEI NEVELŐINEK

AJÁNLJA

A SZERZŐ.

Előszó.

A »Magyar Állam« 1897. novemberi egyik melléklete örvendezve hozza hírül, hogy a bécsi katolikus tanítók 30 taggal megalapították a »Tanítók Mária-Kongregáció«-ját, de rögtön hozzáteszi: Így kellene ennek hazánkban is lennie. Minden bizonynyal, mert mi volna illőbb, mint hogy Mária országának népnevelői a boldogs. szűz. Máriának mind kiváló tisztelői legyenek.

Ámde e czél elérésére megfelelő eszközökről is kell gondoskodni.

Nagy dicséretet érdemel a Mi Asszonyunkról nevezett kalocsai intézet Mária-gyülekezetének vezetősége, hogy egy Kalocsán 1897-ben megjelent 128 lap terjedelmű füzetkében a Mária-kongregációt és annak szabályait tüzetesen ismertetni szíveskedett. Áldja meg az Isten érte. De mivel sem e füzetke, sem az ez érdemben oly jeles kalocsai kongregációi Értesítő nem minden iskolánál és családnál mindennapi vendég, azért jól tennék a szakférfiak, ha a kongregációt vallásos lapokban, pl. a Religió, meg a Pedagógia hasábjain is ismertetnék és hirdetnék mindaddig, míg ennek szent ügye általános visszhangra nem lelne.

Addig is azonban, míg e nyilvános kérésem meghallgatást nyer, engedjék meg nekem, hogy a mult században egyházunk és hazánk roppant kárára lerombolt Mária-kongregációk újra fölépítése művéhez ez iratom közrebocsátásával egy homokszemecskével én is járulhassak, keresetlen egyszerű szavakkal előadván a kongregációnak kelétkezését egyáltalán és különösen hazánkban, ugyszintén széltében gyors elterjedését és üdvös gyümölcseit, nemkülönben a Jézus-társasága fölosztatásával bekövetkező hanyatlását és végre II. József rendelete folytán végleges fölbomlását, mint már jeleztük a hit és erkölcsök nagy kárára. Ezt még csak most ismerjük föl egész valójában, midőn nemzetünknek európai tartózkodása ezeregyedik évében megdőbbsenve szemléljük, hogy Mária országában mire jutott a kath. hit és a törvénybe iktatott felekezetlenség mint termi áldatlan gyümölcseit. Ennek látása még egy liberális ismert publicistát is e kemény nyilatkozatra fakasztott: Az intelligencia többnyire romlott, a nép gyenge. Romlott intelligenciából kerülnek ki a társadalom oszlop-férfiai. Romlott intelligenciával nem lehet a társadalmat regenerálni, a társadalmi rendet diadalomra juttatni. A nép gyenge. Habár ez utóbbit sokan tagadásba veszik, mégis áll az, hogy szerfölött ingatag az, és mint szt. Pál mondja: ide-oda hajtatik az emberek gonoszsága és tévedésbe ejtő álnoksága által.¹

Ugyebár országunkat szt. királyunk István végfohászszal örökségképp szűz Máriára hagyta! Ne vélje azonban senki, hogy e tette csak egy áhítatos pillanatot föllobbanásának műve volt nála, sőt inkább

¹ Efez. IV. 14.

ennek megfelelő volt egész élte folyása, méltón a koronát így tette föl rája.

Ő anyja méhétől magasztos hivatást kapott az Istentől. Ez nem volt csekélyebb, mint a magyar nemzet polgárosítása és a magyar hazának megalapítása. Szilárd alapokat kelle ennek vetni, hogy a rá zúduló százados viharok között mindenkor rendületlenül álljon és a vitézlő magyar nép gondviselés szerűen a századokig tartó pogány betörések ellen Európának erős védő karja legyen.

Minthogy pedig szilárdabb alapot senkisémet vet-
het, mint a mely az Ur Krisztus által vettetett,¹ azért István hazánk alapjait a kereszténységre, Krisztusnak e megdönthetetlen művére fekteté. De valamint a kereszténység nem képzelhető Megváltó nélkül, úgy a Megváltó sem gondolható az ő szent anyja, a boldogságos szűz Mária nélkül. Nemde a bölcs pogány királyok is a szűz anya Mária környezetében lették csak meg az isteni kisdedet?² Jól tudta ezt szent István, miért is ő a kereszténységet csorbítás nélkül, teljes erejével oltotta be nemzete szívébe. Vagyis Jézus imá-
dásával szűz Mária segítségül hívását is párosította, mint üdvöset hirdette neki. És a mint Szűz Mária tisztelete aranyfonálként vonul át szent István egész életén, úgy látjuk ezt végighúzódní népe történetén is. Szent István e lelkületét tőle elsősorban királyi utódai örökölték. E tekintetben leghívebb képmása szent László király volt, miért is a történet őt Mária-királynak nevezi. IV. Béla a tatárdúlás után a hon újraalkotója, egy 1252-ki és egy másik 1259-ik évben kelt oklevelében a boldogs. Szűz Máriát honunk úrnő-

¹ Kor. I. levél III. 11. — ² Máté II. 11.

jének és patronájának nevezi. Nagy Lajos fényes győzödelmeit és sikereit neki tulajdonítja. Hálából Nagy-Czelben, Mária-Völgyön nagyszerű templomokat rakat neki. Egyebütt a nevének szentelt intézményeket nagyszerűbbé teszi, öregbíti. Hasonló szellemben működik Mátyás az igazságos is, ki Szűz Mária nevét, képét paizsán hordozza, mert ő azt tartja, hogy Szűz Mária a magyarnak *védő-paizsa*. Sajnos II. Lajos király udvarában már hanyatlik az ősi hit és a Szűz Máriához való régi hűség. Ott ugyanis a királyné német káplánja, Konrád eretnek tanokat hirdet.¹ E miatt maga az udvar is eretnekség gyanújába esik. Miért is a köznemesség közül ott számosan megjelenvén, ünnepiesen kijelentik, hogy azt, ki a kath. hit és az apostoli szék ellen szólni merészel, akár ő felsége jelenlétében is, kard élére hányják.² A király és az országgyűlés a körülményektől kényszerítve, hoztak ugyan végzéseket a protestantizmus terjedése ellen, ámde ezek eredménytelenek maradtak, mert Lajos és a kormányon levő udvari emberek komolyan nem is gondoltak rá, hogy a köznemesség fölszólalására ügyet vessenek. Miért is a protestantizmus mindegyre jobban és jobban terjedett, a boldogs. Szűz tisztelete ellenben elernyedett, az erkölcsök lazultak, a fegyelem megromlott, az egyetértés fölbomlott. Egységünk fogytán egyre hanyatlott erőnk. Fölbátorítá ez ősi ellenségünket és az országra tört. Az egyenlőtlen mérkőzésben az ország színe-java elhullott Mohácsnál és maga a király is életével lakolt. A hitszakadás szétforgácsolta az ország erejét. Egymás ellen fordították

¹ Fasc. Eccl. 1841. L. II. 179. l. — ² Magyar Nemzet Története IV. k. 481. l.

testvérharczban a fegyvert, melyet egyesítve a szégyenletes és káros török rabiga eltávolítására kellett volna fölhasználniok. De ez nem történt meg; azért hosszú időn át nemcsak az ádáz külellenség dúlt a nemzet testén, hanem az ennél még sokkal veszedelmesebb, legelkeseredettebb vallási háborúk is tiporták és szabdalták azt, sebzett is volt ezért minden ízében. Megnehezült igazán az idők viharos járása fölöttünk. Beállottak az elnyomatás, a próbáltatás, az inség, a kemény bűnhődés gyásznapijai, melyeknek végét nem lehetett kiszámítani. A századokon át tartó rablánczok jóllehet fölötte keserves, de mégis üdvös iskolául szolgáltak a magyarok közül soknak és alkalmul a komoly magábaszállásra, az ősi vallásos szellem fölújítására. Jobb, habár későn is, ébredni, mint soha. Az Ur az alázatosak imádságát tekintetbe vette, lepillantott a magas mennyből a földre, meghallgatta a foglyok sóhajtásait.¹ Az ősi hit gyökerein újra hajtani kezdettek a remény sarjai. Az Isten az egyháznak pápácul, az országnak királyokul Mária-leventéket ad. Szabad legyen a sok közül fölemlíteni csak XI. Inczét, ki I-ső Lipótnak a törökök ellen viselt harcokra több mint két millió aranyforintot adott, s őt főleg azzal támogatta, hogy neki szövetséges társakul Szobieszky János lengyel királyt és a velencei köztársaságot megnyerte.² II. Ferdinand király, ki mint ingolstadti egyetemi tanuló (lásd e mű 50. l.) már Mária-levente volt; a bécsi kongregáció albumába is sajátkezűleg így iratkozott be: Ferdinand, Magyar- és Csehország királya, osztrák főherczeg, a Boldogságos Szűznek

¹ 101. zs. 18. — ² Ex pontificio hoc nummophilacio vicies centena aureorum millia in belli turcici prosecutionem ad Ungariam defluxisse constat. Fasc. Eccl. 1842. T. II. 185. l.

leventéje, kinek mindenkori anyai ótalmába magát hön ajánlja, írta ezt.¹ III. Ferdinand, szintén Mária-levente, 1640. a szeplőtelenül fogantatott Szűznek, ki által országolnak a hatalmasságok, őseitől örökölt országait, népeit, saját gyermekeit is mind alázatos szívvel följajánlja.² I. Lipót 1686-ban, Buda visszafoglalása után a Laim Grube külváros szent József temploma fölszentelésekor először ajánlotta föl hazánkat ünnepiesen a Boldogságos Szűznek. Másodízben 1687-ben a Nagy Lajos építette kegyhelyen, Mária-Völgyön, a hova ő a pozsonyi dietáról e czélból két fiával, Józseffel és Károlylyal, később királyokkal zarándokolt el. Harmadszor a legnagyobb ünnepességgel 1693-ban tette ezt szent István vértanu székes egyházában, Bécsben, így imádkozván: Én Lipót, érdemetlen szolgáló isteni felséged előtt porba hullva hálát adok neked hogy elődöm, szent István király által a te csodálatos anyádnak följajánlott nemes Magyarországot, melyet azonban a pogány zsarnokság a te tiszteleted alól majdnem egészen kiragadott és tőle elvont, de a te hatalmas karod nekem újra visszaadott, én a te csodálatos anyádnak, az egész föld hatalmas úrnőjének és a magyarok Nagy Asszonyának ismét visszaadom, néki odaajándékozom és ótalmába ajánlom.

E korszak Mária-levente pápái, királyai a keresztény fejedelmek egyezsége léptek egymással, mert az egyesülés diadalmát arat és maguk mellé Mária-levente udvari embereket és hadvezéreket szemeltek ki. Ilyenek voltak pl. gróf Eszterházy Miklós nádor, Lotharingi Károly, Savojai Jenő, Eszterházy Pál her-

¹ Sendbote Innsbruck 1885. 117. l. — ² B. V. Maria Agriae. 1872. 28. és 54. l.

czegek, Pálffy János, Heiszter Siegbert grófok és mások, kik seregeik élére állítva oly csapásokat mértek a törökökre, melyek ránézve végzetesekké váltak és hazánkat a másfélszázados szégyenletes rabságból szerencsésen megszabadították.

A mit jelesebb királyaink a boldogságos Szűz tiszteletére oly épületes buzgósággal tettek, abban egyetértett velök az egyház és az egész nemzet. Lásuk ennek bizonyítékát némely példában. Az egykor szent Adalbertről címzett, de 1453-ban Széchi Dénes bíboros, esztergomi érsek által a boldogságos Szűz tiszteletére is fölszentelt esztergomi fő-székesegyházban volt a szépszeretet édesanyját ábrázoló kép, a mint ő isteni gyermekét karjain tartva, balról szent István királytól és karddal fegyverzett angyaltól, jobbról pedig szent Béla püspöktől és kezében tömjénfüstölőt tartó levitától környeztetik. A szent király e könyörgést intézi az Isten anyjához: *Suscipe Virgo pia! mea regna regenda Maria! Melyekre a kegyes Szűz e szavakkal felel: Suscipio servanda tuis si iura sacrorum sumat Adalbertus. Szent Béla pedig e szavakat tartja kezében: Annuo Virgo tuis iussis ac exequar, quod vis.*

Midőn Magyarországot szent királyaink az ég és föld királynéjának följánlották, ez mindig az egyház beleegyezésével történt. Így egy 1778-ból való kép Magyarország Nagyasszonyát ábrázolja, a mint karján isteni fiát tartja. Jobbján szent István térdelve ábrázoltatik, a mint a szent koronát neki följánlja, háttérében szent Imre és szent László állanak. Vele átellenben három, a szentek dicsfényével, a középső a vértanúság jelvényeivel is ékes főpap térdel, a följánlást a királlyal egyértelműen végezvén. De ha

el akarnám mondani, mint jár királyaival karöltve a nemzet, bizonynyal oly vaskos könyvet kellene írnom, milyennel például nemcsiczi Balogh Ágost kocskóczi plébános gazdagította az egyházi irodalmat. De nem ismeretlen ez ugysem a nyájas olvasó előtt. Fölmentve érzem azért magamat a bizonyítás kötelme alól. Csak az újabb időből hozok föl néhány adatot.

1857. kisasszony napján b. e. Scitovszky János bíboros heczegprímás 20,000 magyar zarándokot vezetett Mária-Czelbe, a kegyhely 700 éves jubileumára Szűz Mária zsámolyához. Ez alkalommal följánlott ott egyebek között egy ezüst talapzaton álló és kegyképet ábrázoló aranyszobrot. Az egésznek hosszmerete a két lábat meghaladja. Előtte a bíboros főpap térdelve ábrázoltatik, mint a magyar egyházak anyját, az esztergomi bazilikát vánkoson tartva, neki följánlja. Alján, 4 táblácskán ily föliratot olvasunk: Isten anyja! Hazánk Nagyasszonya! Magyarországi Híveid Fiúi Tiszteletét Fogadd el. Az esztergomi Anyaegyházat, Magyarország Többi Egyházával Tartsd meg Kegyes Pártfogásodban. A Római Pápára, az Apostoli Királyra Add Anyai Áldásodat. 1857. szept. 8-án Mária-Czellben Bemutatta Nagykéri Scitovszky János bíboros hercegprímás.¹

B. e. Simor János bíboros h. primás 1881-ben urnapján, junius 16-án az esztergomi bazilikában szentelte föl a magyarok Nagyasszonyát ábrázoló, az ezüst kereszttel együtt 3850 frt és 40 kr. értéket képviselő, ritkaságú zászlót, melyet a magyar nemzet 1881. augusztus 5-én Lourdban, a csudálatos Szűznek följánlott. A fölszenteléskor egyebek között így szólt:

¹ M.-Czelli Utitárs. Dr. Zalka, Pest. 1857. 36. l.

Csak addig állhat fönn megszaporodott ellenségei között hazánk, míg buzgó híve az Isten anyjának, kinek pártfogói hatalmát oly sokszor tapasztalta.¹ Végre hazánknak ezidétti nagynevű és érdemű bíboros főpapja, fm. Vaszary Kolos hercegprímás, esztergomi érsek az ősök kegyeletét a boldogságos Szűz iránt azzal tette örök időkre maradandóvá a nemzetben, és elődeinek jeles művét azzal koronázta, hogy a boldogs. Szűznek, mint a magyarok Nagyasszonyának ünnepét ő szentsége d. u. XIII. Leo pápa jóváhagyásával az egész magyar egyházra nézve október 2-dik vasárnapján II. ragú ünnepséggel örök időkre megüendőnek elrendelte, hogy így igazán teljesüljön, a mit az egyházi ének mond: mert

Belénk oltatott, szívünkbe iratott
 Eleink vérével tiszteleted.
 Azért fenn is marad, soha ki nem szakad,
 Igaz magyar szívből, tiszteleted.
 Ettől ó szent Szűz, lángolván mint tűz
 Téged mindenével kész tisztelni,
 Hűségét vérével pecsételni.

Hogy e hűség valóban megmaradjon, a tisztelet merő külsőséggé ne fajuljon, arra a kongregáció szelleme segít rá és annak helyes vezérlete ügyel föl. A régi kongregációk szellemét kell e végből föléleszteni és így első sorban megismerni: azt ismereteni czélja tehát e műnek. Tartalmát ujjamból nem szoptam, hanem többnyire e következő művekből merítettem:

1. Der Sendbote des G. Herzens, Insbruck. 1881., 84., 85. 2. Die Marianischen Congregationen in Ungarn.

¹ Nemzeti Zarándoklat. II. kiadás. 1887. Esztergom. Emlékönyv. Nagy-Kanizsa 1883. 125. l.

v. Friedrich Weiser, J. J. Regensburg. 1891. 3. Győri főgymnásiumi Értesítő. 1896. 4. A Ciszterciák Millenáris Emlékkönyve, Budapest. 1896. 5. Nemzeti könyvtár. Galánthai Eszterházy Miklós munkái. Toldy Ferencz, Pest. 1852. 6. Ifjúsági Plutarch, Pápa. 1859. 7. Fasciculi Ecclesiastico Litterarii. 1841. s. 42. Pestini. 8. Munkálatok Pesti n. p. 1853., 54., 56. Pest. 9. A kalocsai kongregáció Értesítője. 1894—97. 10. Synopsis seu Rubricae Juris Ungarici. 1735. Tyrnaviae. 11. S. Maria Patrona R. H. Agriae 1872. 12. Istvánfy, Schmitth és egyéb történelmi munkák. Emlékkönyv. A mi aszszonyunk kalocsai intézete Mária kongregációjára, Kalocsán, 1897. stb. stb.

A mit tárgyamhoz valót ezen vagy hasonló művekben találtam, azt részint kivonatoltam, átfordítottam részint csak átírtam, nem akarván azt formájából kivetköztetni, a mi magában véve már jó. Így fordulnak ugyan e műben ismétlések is elő, azonban csak más és más személynél, más időben, helyen kerül ugyanaz a tárgy elő és így az azonosságban is van némileg többféleség és ebben ismét egység a szellemi azonosság miatt. Egy cél lebegett ugyanis mindenkor és mindenütt Mária leventéi előtt, Szűz Máriát lehetőség szerint tisztelni és példáját követni. Legfőbb bajunk, mondja Gedeon,¹ onnét fakad, hogy az aszketikus szellem megfogyatkozott bennünk. A katolikus vallásos életet csak úgy külsőleg mutatni nem elég. Katolikusnak lenni a nélkül, hogy valaki a katolikus hitet vallja és a szerint éljen, nem lehet. Büszkélkedhetik valaki az ő katolikus mivoltával, hivatkozhatik külső érdemeire, sőt egyházi állására is,

¹ M. Állam 1898. II. 2-ikán vezérczikk.

ha nincsen benne eleven hit, hamar kitűnik az ő kép-mutatása és ezt rajta az igaz katolikusok úgy, mint a hitetlenek is észreveszik. Aszkezis görög szó annyit jelent, mint gyakorlás. A kik tehát áthatva a természetfölötti kinyilatkoztatástól, saját életükben mindent elhagynak, a mi azzal ellentétbe áll és mindazt gyakorolják, a mit ez a kinyilatkoztatás elrendel; azok csakugyan gyakorlói, aszketái a keresztény vallásnak. A Mária kongregációk czélja ezt a gyakorlatot újra föléleszteni, életbeléptetni, széltében terjeszteni, állandósítani. A kongregáció története fényesen bizonyítja, hogy ezt a gyakorlatot csakugyan fogantatosította és fentartotta a leventék között és általuk virágzó hitéletet létesített a társadalomban minden oldaldalon, az egész vonalon.

Nem lehetett azonban a kongregációk történetét egész terjedelmében megírni, hanem annak csak csekély töredékét kellett adni. Ez ugyanis oly nagy társulat volt, mely Páristól Goaig és Rómától egészen az ismert föld határáig terjedt. Pápák, királyok, egyháziak, katonák, hivatalnokok, főnemések, nemesek, polgárok, kereskedők és szolgák, Tasso, Lambertini, szal. szent Ferencz, Fenelon, Ligouri szent Alfonz, dr. Bousvet, II. Ferdinand, bajor Miksa, Condi, Turrenne herczegek, a jámborság, a lángész, a trón fénye, a harczy dicsőség csatlakoztak hozzá.¹ Nem lebeghetett oly czél előtttem, hogy e tekintetben a fürkésző ész minden kíváncsiságát kielégítsem, hanem hogy a tárgyra vonatkozókból annyit legalább fölöléljek, amennyi megkívántatik arra, hogy az olvasó elégséges áttekintést nyerhessen arról, mikor, hol, hogyan

¹ Munkálatok. 1853. 284. l.

keletkezett, terjedt el e társulat, mily áhítat- és erény-gyakorlatokat vett foganatba, mily eszközöket alkalmazott céljai elérésére? Mily befolyást gyakorolt a tudományok, erkölcsök fölvirágoztatására? Mily átalakító, üdvös befolyást gyakorolt az különösen az oly kedves magyar hazára.

Ha valaki legalább is csak a hazai kongregációk kül- és beléletét kívánná is tüzetesen megírni, erre szükséges volna, hogy a Jézus-társasági régi kollegiumok és székházak fennmaradt könyvtáraiban vagy levéltáraiban, a még el nem kallódott, porlepte kongregációs évkönyveket mostani birtokosaik, a feledés honából kiemeljék pl. úgy, mint ezt ft. és tudós Acsay Ferecz, ezidőtti győri főgymnasiumi igazgató tette, ismertetvén az Értesítőben a győri kongregáció történetét. Miután egyes gymnasiumok megküldik az Értesítőket egymásnak, azok összegyűjtetnek, így könnyen lehetne ezen egyes kollegiumok monografiáiból a hazai kongregációk tökéletes rajzát összeállítani. Nagy történelmi kincs rejlik azokban eltemetve, mely sírjából föltámasztva, hasznos iránytűül szolgálhatna a haza reményei nevelőinek, miként kell az ifjúságot a sikamlós útaktól óvni, visszatartani és őket az erény keskeny, göröngyös útján úgy kalauzolni, hogy Krisztus szelid igáját kora ifjúságukban már megszokva, azt később se rázzák le vállukról és mint keresztények és honfiak, hivatásukat bármily súlyos körülmények között is betöltsék és ez által ideiglenesen és örökké boldogok legyenek. A nevelés régi rendszere nem a száraz elméletre, írott malasztra, hanem a szoros józan gyakorlatra helyezte a fősúlyt és nagyszerű erkölcsi eredményeket létesített. Meglehet, hogy az erény-gyakorlatoknak általuk foganatba

vett eszközei némelyek tetszéseivel manapság már nem találkoznak. Bizony! mi tagadás benn, a körülmények és az izlés azóta sokat változtak. De ők nem akartak a tövisekkel koronázott fő alatt elpuhult tagok lenni, szem előtt tartván szent Ágoston intelmeit, ki így szól: *Christus caput martyrum, prius passus est relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia eius.*¹ Nem lehet tagadni, a mai kor párbajhősei előítéleteikért és a becsületnek képzelt megmentéseért sokkal több sebet szenvednek, mint a régi kongregációk leventéi a keresztény erényekért eltértek. E ferdeségeket a fölvilágosult emberek megbocsátják egymásnak, de az erény érdekében fogamatba vett testsanyargatást rosszalják.

E mű célja, Szűz Mária helyes kultuszát előmozdítani, azért nem akarva is kénytelen az ellenkező eljárást megróni. Bocskay leszedette hadi zászlóiról a Magyarok Nagy Asszonyának képeit és úgy támadott. Azt vélte, hogy győzött. Babérai csakhamar elhervadtak. A nemzet zöme ősei hitéhez újra visszatért és ismét Szűz Mária védő paizsa alá menekült. Azért foglalkozik e mű a nemzet történetével is, mert az az élet mestere. II. József a magyar alkotmányt és a kongregációkat eltörölte. Az általa szentesített rendszer, mint Ugron Gábor mondja, romlott intelligenciát adott a hazának. Mi nem kérünk belőle. Vissza tehát a régi alapokhoz. A Szűz Máriát legjobban tisztelő királyaink, szent István, László, Nagy Lajos, Mátyás alatt legjobban virágzott hazánk. Midőn e tisztelet ernyedt, a haza jóléte is csökkent, lehangyatlott szerencsecsillaga egészen, midőn Mária

¹ Serm. R. de S. Steph.

tisztelete homályba borult. Csak akkor kezdett hazánk egén újra derengeni, midőn a nemzet Mária zsámlához visszatért.

Ismerjük azért ezt el és valljuk be és fohászkodjunk teljes szívvel hozzá a költővel:

Te voltál és te vagy legerősebb védőfalunk,
Légy a jövőben is jó reménycsillagunk

Vegyük azt is fontolóra, mit koszorús költőnk Garay mond:

Máriát ha áldva nem dicséred,
Korcs magyar vagy, rontva ősi véred.

Ha van ember, ki legjobban ismeri a maga hibáit, akkor bizonynyal a szerző legjobban tudja e mű fogyatkozásait. Van ennek száz oka is, holott egy is elég. Nem a jó elv szerint nonum prematur in annum, hanem ennek surrogatuma novum prematur in annum alatt sebtiben készült a kényszerítő benyomások alatt, hogy míg Róma tanácskozik, Saguntum el ne veszszen. Ez szolgáljon, ha lehet, némi mentségül.

Munkám igazán csak e régi fohászt akarja újra meg újra visszahangoztatni:

Boldogasszony Anyánk,
Régi jó Patronánk,
Nagy inségben levén,
Igy szólít meg hazánk:
Magyarországról, édes hazánkról,
Ne feledkezzél meg szegény magyarokról.

I.

A Mária-kongregáció czélja.

Mária-kongregáció legbensőbb mivolta szerint megegyez az őskereszténység szellemével. Mit olvasunk ugyanis az apostolokról és a jeruzsálemi első egyház-községről az Apostolok cselekedetei könyvében? — Azt: hogy állhatatosak valának egyakarattal az *imádságban* . . . Máriával, Jézus anyjával, és az ő atyafiaival.¹ És ismét: Ők állhatatosak valának az apostolok *tanításában*, a kenyérszegés közösségében és az imádságban.² — Továbbá: hogy a hivek sokaságának egy szívök és egy lelkök vala.³ A kongregációnak tehát az a czélja, hogy a keresztényeket a szeretet gyémánt lánczával újra összefűzze; az áhitat szellemét közöttük ápolja és fentartsa; a hitéletet feléleszsze; újra gyakorlativá s így a jelen s jövő életre gyümölcsözővé tegye. De sokkal hívebben ecseteli a

A Mária-kongregáció hivatása.

¹ Ap. Cs. k. I. 14. — ² II. 42. — ³ IV. 32.

kongregáció e hivatását a kalocsai Presesnek 1884-iki megnyitó beszéde, mint az itt következik:

»Mióta a világ fennáll mindig igaz volt, hogy az ember társadalmi lény, *inkább az, mint a méhek*, és hogy az egyenlő gondolkozású elemek tömörülni szeretnek, és egymás közt szabadabban és jobban érzik magukat. Az egész ifjúságnak egy és ugyanaz a célja. De ki tagadhatná azt, hogy közölök sokan buzgóbbak és jellemesebbek? Midőn tehát a kongregáció ezeket összegyűjti, s e kongreganisták¹ egy gondolatban és érzelemben egyesülve találkoznak, akkor a kongregáció nagy dolgot cselekszik és a kongreganisták legbensőbb érzeteik sugallatát követik.

Vae soli! Jaj az elszigetelteknek! Mondja a szentírás; de ha többen jó akaratban és érzelemben egymást támogatva egy célra törek-szenek: az ilyen gyülekezet, »quasi civitas firma«, erős várhoz hasonló. Az ifjúság jobbjai a kongregációban egymást támogatva sok gyengét felsegítenek, egymást a jóra serkentik s megtanulják nagyra becsülni az elvet, *hogy az összetartásban és tömörülésben van az erő, és semmitől sem szabad a jóknak annyira félniök, mint az egyenetlenségtől.*

¹ Szeretném, ha a társulat e helyett az idegen szó helyett magyart használna. Miért ne lehetne azt pl. a *levante* szóval kicserélni. E régi s Zrinyi által is használt szó valami nemes ügyért serényen küzdő vitézt jelent.

*Harezra hitt a hon veszélye,
Sikra szállott a levante.*

Tárkányi.

Verba movent, exempla trahunt. Egy jónak a példája is hathatós; de ha 100 és 100 jó fiu egyetértve, viseletével és szorgalmával a többiek közt kiválván, példájával tündöklük: ennél hathatósabb prédikáció nincsen. A kongregáció ily értelemben folyton gyakorlati intelem és buzdítás, mintegy azt mondva a többinek: ha mi oly sokan tudunk jók lenni, miért nem a többiek is?

Nemrég történt, hogy Spanyolország Fernando-Po szigetének birtokába jutván, azt gyarmatosítani akarta, s e végből a gyarmatosító munkások és műértők közé egy missionariust is küldött e szigetre, hogy a polgárosodás alapjának — a vallásnak — magvait elhintse. De mily nagy volt a missionariusnak csodálkozása, midőn, a szigeten kikötvén, egy fiúcskát pillantott meg számos más benszülött fiutól és leánykától környezve, kik mindannyian az európai fiu példáját követve a rózsafüzért hangosan imádkozták! Megkérdeztetvén az ifju, elbeszéli, hogyan került ő a hajótörésből megmenekülve — szülei elvesztése után e szigetre, — mint kezdé szive bubánatában mennyei anyját e rózsafüzér imádságával tisztelni s mint követték lassacskán az ő példáját a sziget gyermekei, akik az olvasó imáját megszeretvén, vele a kereszténység számára is elkészültek. — Ime egy gyermek példája és buzgalma! *Igy lehet minden kongregációi tag későbbben egy új gyülekezetnek középpontja, amely körül a Mária-tisztelet és a keresztény buzgóság körei alakulhatnak.*

Mit tesz továbbá a kongregáció? —

Imádkozik. Imádkozik közösen, különlegesen, és áldozatokat mutat be és hoz. — Imádság! A mai realismus és materialismus hiveinek szótárában nincs meg ugyan ez a szó, sőt a katolikusok közül is sokan azt hiszik, hogy ők imádság nélkül is, nagyszabásu beszédjeikkel, akciójukkal, irodalmi munkáikkal megmentik majd a katholicizmust és a bomladozó emberi társadalmat. De nem hiába mondja az Úr: „*Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui aedificant illam.*“ Egy jámbor lélek buzgó imája többet ér a világ minden erőlködésénél, mondja aranyszáju szent János. Nemrég történt, hogy midőn hazánktól nem messze az oltáriszentség örök imádsára apáczaolostort alapítottak, az azt fölszentelő főpásztor e nevezetes szavakat mondá: »A világnak imádságra van szüksége, és ezek az Istennek szentelt nők lesznek az imádkozó egyház.« — S midőn O’Connel az ir nép szabadsághőse, világra szóló beszédét elmondá, félrevonult egy oszlop mögé imádkozni s a többi szónok beszédei alatt imádkozott és imádkoztatott. O’Connel imádkozott, sokat imádkozott — és győzött. Manapság senki sem imádkozik, vagy csak igen keveset imádkoznak, a kik még imádkoznak, és — pusztulunk.

Mit tesz tovább a kongregáció? Örömet szerez Szüz-Máriának. K. k., ha egyebet sem tenne a kongregáció, mint hogy jámborsági gyakorlatai, buzgalma és önmegtagadásai által örömet okoz a B. Szüznek, Nagyasszonyunknak: az is már elég volna. Midőn a világ

megfelelkezik az Istenről, meg Szűz Anyjáról és az ő szeretetéről; midőn Mária országának gyermekei egymásután hátat fordítanak az ország anyjának, királynőjöknek; ha mi ugyanekkor társulatunk által örömet igyekezünk szerezni Magyarország pártfogójának, őt vigasztalva kedveskedéseinkkel, engedelmességünkkel: vajjon tehetnénk-e szebbet, jobbat, érdemesebbet és jó gyermekekhez illőbbet?

A kongregáció imádkozik, örömet szerez a B. Szűznek; de a kongregáció tagjai a B. Szűz tisztelete által egyuttal saját lelköket nemesítik, gazdagítják az által, hogy a B. Szűz erényeiről elmélkednek, őt tisztelik és szeretik. Nem maradhatunk soká bölcsek, jó emberek barátjai anélkül, hogy lassankint hozzájuk hasonlókká ne legyünk. *Nem tisztelhetjük soká a B. Szűzet anélkül, hogy lassankint a B. Szűz erényei napjának visszfénye ne mutatkoznék a kongregánista lelkében.*

A kongregáció végül folyton hirdeti azt az igazságot, melynek Nikolas a következő szép szavakban adott kifejezést: »Sok ember, azzal átmítja magát, hogy a vallás nélkül is van jó erkölcs; mások azt vélik, hogy vallásosak, habár nem is keresztények; ismét mások, hogy keresztények a szent Szűz tisztelete nélkül.« — Mi az erkölcs vallás nélkül: hirdeti a két utóbbi század forradalmi korszaka; mi a vallás kereszténység nélkül: hirdetik Afrika őserdői; mi a kereszténység Szűz Mária tisztelete nélkül: hirdeti a protestantizmus, amely kiküszöbölván a Szűz Mária tiszteletét, elvesztette a megtestesü-

lésben s Krisztus Istenségében való hitet, egyszerűen a kereszténységet. — *Szüz Mária tisztelete nélkül nincs hit.*

De Szüz Mária tiszteleté nélkül nincs remény. Vagy vegyük el a Krisztus előtt élt népek szívéből az Istennek ezt az ígérését: *Ipsa conteret caput tuum*: és mi lesz az emberiségből? Mi lesz Izraelből, ha kihagyjuk Izaiás próféta szavait: »Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel?«

S mi lenne a jelen Mária nélkül?

»Az ember lelke megijed, — mondja Veuillot — ha meggondolja, mi hiányzott volna e világnak a legközelebbi tizenkilencz század folyama alatt, ha azt a szépséget, azt az isteni varázst, a szüzességnek és a szeretetnek azt a hatalmát nélkülözte volna, mely a Mária-tisztelettől reá árad! Nagy Isten! Kétségtelen ugyan, hogy gyermekeid volnánk, de olyan gyermekeid, kik méltó haragra gyult Atyjokkal anya nélkül állanánk szemben. Hol keresnők azt az anyai oltalmat, melyre nekünk a te rettenetes fölségeddel szemben szükségünk vagyon? Honnét merítenők azt a reményt, hogy téged annyi megbántás után is kiengesztelhetünk: ha nem volna anyánk, ki mellettünk bocsánatért esedezni soha meg nem szűnik?« Ki enyhítette volna azt a sok, kimondhatatlan sok fájdalmat, ki pótolta volna, ki istápolta volna azt a sok gyógyíthatatlan gyengeséget, ki mentett volna meg attól a sok nyugtalanító gyarlóságtól, melyek szemünket elkábítják és tévutra vezetik? Hol lelnénk mi öröm- és re-

ménysugárt az élet sötétségei között, hol lelenk más, soha le nem áldozó csillagot az élet viharaiban?! *Tudom, Istenem, nekünk szükségünk van Máriára, és te megadtad Őt nekünk; Tied legyen minden áldás és dicséret, imádás és dicsőség.*»

»E szép szavakhoz csak azt akarom hozzá fűzni, hogy Máriának — az Isten e remekművének — tisztasága, engedelmessége, önfeláldozása, megnyitja szívünket a szeretetre, annak szeretetére, akitől kapta minden szépségét és erényét. *Mária nélkül tehát nincsen hit, nincs remény, nincs szeretet. Vele ébred hitünk, nyílik reményünk, és lángol szeretetünk az Isten iránt.*

Midőn tehát k. k. a kongregáció tagjai Máriát tisztelik, és példájuk által másokat is Mária tiszteletére buzdítanak, nagy hivatást teljesítenek, s a legszebb programot teljesítik, melyet valamikor az Isten az embereknek nyújtott s amelynek felidézése által szívetek legdrágább vonzalmainak tesz eleget.»

Egy különben köztisztelőben álló család- atya és tanfőfiu már ismételtén vette magának a bátorságot és komolyan figyelmeztette az illetékes hatóságot: *ne sűrgesse az iskolásoknál a templomba való járást*, minthogy ez egészségökre igen *veszélyes*, sőt a katholicus tanintézetekre nézve is káros; mert éppen e szigorúság miatt a szűlők idegenkednek tőlük és magzataikat inkább közös vagy protestáns iskolákba küldik, ahol illetén fegyelem nem korlátozza — legalább nem annyira — az

A vallás-
oktatással
a vallás-
gyakorla-
taihoz való
szoktatás
egybekap-
csolandó.

egyéni szabadságot. E figyelmeztetések kellemes tavaszi és őszi időjáráskor történtek. Télen ugyanis ugyanis a minimumra van redukálva a templomlátogatás.

Sajnos, az ilyen felfogás városokban nem fordul tán csak igen ritkán elő, mint a fehér holló: hanem igen sokan osztják ezt s már kisebb helyeken is kezd tért foglalni. A katolikus elméleti, de még inkább a gyakorlati hitelvek manapság sok ellenmondásra találnak, még pedig maguknál a katolikusoknál is. A vasárnap megünneplésének és az isteni tiszteletnek elhanyagolása mindegyre nagyobb mérveket ölt. — Ez vagy már az uralkodó hitközönynek a jele, vagy pedig biztosan elvezető út arra; mert ha a hitigazságokat se nem hallgatjuk, se nem gyakoroljuk: hogyan lehetünk a hitben buzgók? Ez mit szülhet egyebet, mint erkölcsi tönkrejutást, kétségbeesést és egyéb rokonvétkeket. Mert az ilyen elgyöngülés a jóban nem a lelki halál előpóstája-e? Hisz igaz marad a régi mondás: *Az erény fölemeli, a bűn nyomorultakká teszi a népeket.* — Az erény nem hiába kölcsönzi az erőtől nevét; igazán erőt kölcsönöz a léleknek s belülről árad kifelé és semmi sem pótolhatja, még az az izomerő sem, melyet a jégpályán való mozgás vagy az atletikai klubban való gyakorlás szerez, vagy tökéletesít. Tanúsítja ezt egész nemzetek és egyes emberek története.

Nem akarok itt azokra a nagy erényhősökre hivatkozni, kiket az egyház a szentek *lajstromába* iktatott; magam is tudom, hogy ők

némely dologban inkább bámulandók, mint utánzandók; de azért hamar napirendre is térnek az emberek fölöttük a kedvelt szólammal: *Csak hallgassatok el azzal a sötét középkorral!* Mi tehát itt olyan időre hivatkozunk, mely Amerika fölfödözése után egy századdal is később, tehát az ujkoroszakra esik; továbbá oly személyekre utalunk, kik jóllehet rend, rangosztály, kor, nem, műveltség, nemzetség, és sok egyéb tekintetében egymástól igen is különböztek; ámde abban mégis megegyeztek, hogy valamint a jól hangolt lantnak hurjai összhangzóan zengnek: úgy az ő életök és földi pályájuk minden viszontagság között is egészen összhangzott az evangelium tanával. Szóval ők a kath. vallást nem csak tanulták, hanem — még pedig példásan — meg is tartották. Ezt az egyet pedig a legfölvilágosultabb korszakban is meg lehet, de meg is *kell* követelni mindenkitől, a ki a szép *katholikus* névre méltó, érdemes akar lenni. Ez néminemü *lemondást, önmegtagadást* mindenesetre követel ugyan tőlünk; de nem olyant, mely akár az egészségre káros, akár az igazi felvilágosodással összhangzatba hozható nem volna. Manapság az állam ugyan megköveteli, hogy a *hittant* az iskolában mindenki tanulja, és valamint a többi tantárgyakból, úgy ebből is érdemjegyet mutasson föl bizonyítványában; de azzal sem állam, sem társadalom nem törődik: gyakorolja-e és tartja-e valaki hitét vagy sem? De e félszegség megboszulja majd magát mindeniken; mert a hit elvei gyakorlásának elhanyagolása lassankint

hitetlenségre vezet. A felekezetenélküliség meg a szocziálizmus megdöbbszentő módon kezdenek föllépni és forradalommal fenyegetnek. A hitetlen népek ugyanis forradalmi népek. Ámde a forradalom legfőlebb csak átmeneti állapot lehet ; mert hitetlen állam és társadalom fenn nem állhatnak. Most legtöbb esetben csak az iskola számára, de nem az élet számára tanulják a vallást. Az iskolában — úgy a hogy — megtanulják az emberek a vallást, de mivel nem gyakorolják, csakhamar elfelejtik, és hasznát az életben, de még a halálban sem veszik. A vallás elvei nem gyakorolnak uralmat fölöttük ; annak segítségével szenvedélyeiket le nem győzik, magukat nem tökéletesítik. Azért sem jó keresztény életet nem élnek, sem üdvösséget nem nyerhetnek.

A régibb szerzetesek harmadrendet, a Jézus-társaságok Mária-egyesületet létesítenek a hitélet felvirágoztatására.

A szerzetes-rendek mindenkor, míg alapítóik ősi szelleméhez, szabályaihoz hivek maradtak : az egyház virágos kertjei voltak, mert az erények iskolái gyanánt szolgáltak. Keletkeztükkor három irányban nyitottak alkalmat a tökéletes élet fölkarolására, amennyiben t. i. a szorosan vett szerzetesi életpályára férfiakat és nőket különkülön, kolostori magányban, párhuzamosan és egyaránt hívtak ; a világban élők megszentelődésére pedig a III-ik rendet is létrehozták. Így pl. assisi szent Ferencz a Ferenczrendet férfiak, a Klarisszákét nők számára, a világban élők kedvéért pedig a harmadrendet alapította. A Jézus-társaságbeliek ellenben, kik erejüket többfelé szét nem forgácsolták, hanem csak egy főrend alapítására egyesítették és ezért, ugylátszik, régibb pályatársaikat sok tekintetben

messze tulszárnyalták: a világi elemnek megszilárdítására a hitéletben egészen más rendszabályhoz nyultak, de mely szintén igen sikeresnek és áldásosnak bizonyult; és ez az eszköz a *Mária-kongregációk föllállítása volt*; még pedig széltében az egész vonalon, amerre csak a rend kiterjedt, a hol kollegiumai, székházai és missió-telepei voltak. Ezáltal a keresztény hit elméleti s gyakorlati elveit az élet iskolájára, a családi, társadalmi és állami életre is biztosították; szóval a jezsuiták által mindenütt föllállított Mária-kongregációk tagjainak hite, kereszténysége nem volt *meddő tudás*, hanem gyümölcsöző gyakorlat és azért áldás a jelen és jövő életre. A Mária-kongregáció tagjai voltak mindenütt a jó *kovász*, mely a hitéletet a társadalom minden rétegében fölélesztette, megőrizte és sikerre segítette; ők minden állapotban, mint az emberiség színe-java, a föld sava, a világ világossága tündöklöttek és tűntek ki.

Mellőzve a buzgóbb Jézustársaságiak által létrehozott *egyéb vallásos egyesületeket*, melyek általánosan nem terjedtek el, itt *tüzetesen* csak a *Mária-kongregációk* eredetéről, terjedéséről s gyümölcseiről akarunk néhány sort kockáztatni, hogy az ősök *példáin* buzduljunk.

II.

A Mária-kongregáció bölesője Szirakuza, de alakot Rómában nyer.

E terebélyes, áldásos fává fejlődött társulatnak kis *mustármagját* Szirakuzában leljük fel, hol Kabarassi Sebestyén, Jézus-társasági atya már 1560-ban, mint gimnáziumi tanár, előadások után tanítványait összegyűjtötte a bold. Szüzanya oltára előtt, és ott őket szavának indító, példájának vonzó erejével az ő *tiszteletére*, *követésére* ragadta. Kabarassi Szirakuzában született, a hármass fogadalmat Suarez Jakab kezébe tette le 1571-ben s áldásos, munkás élet után 1605-ben halt el Szirakuzában. Az ő eszméjét a belga származású P. Leon János Rómába ültette át 1564-ben és tovább jobban kifejlesztette. Ez évben a társulat Rómában már 70 tagot számlált.

Az ifju sziv nemesítése mindenekelőtt *előképre* szorul, olyanra, mely a tökéletesség elég magas fokán áll, hogy *eszménykép* gyanánt szolgálhasson; mely elég *szép* és *magasztos*, hogy

utánzásra lelkesítsen és magával ragadjon. Ezt a *mintaképet* a társulati tag *Máriában*, a Szüzanyában leli föl, kinek szeplőtelen fogantatása és születése az emberiség történetében egészen új fordulatot hozott létre; kit az Isten az összülvőknek és az egész emberiségnek előre látott bukása miatt öröktől fogva kiválasztott, fogantatása első perczétől fogva bőséges malasztokkal elárasztott; kinek folytonos, hivséges közreműködését e kegyelmekkel és tisztán megőrizett szüzességét mindenkoron szemei előtt lebegni látta, és azért őt az istenanyai méltóságra fölmagasztalta.

E magasztos eszményképnek megismerése nem csak világosságot hozott a tévedés által meg nem vesztegetett értelmőkbe; hanem egyszerűsmind tüzet is gyújtott, minden tisztáért lángoló romlatlan kebleikbe. Ész és akarat Mária által javultak, jobbra fordultak; elfogultságtól, előítélettől tisztultak; a jó végrehajtására aczéleződtek.

Minthogy Szüz Mária tisztelete az erények tisztaságát nagyban előmozdítja, a tanulásra való kedvet is nemcsak nem bénította, hanem annak inkább szárnyakat adott. Azért ők az iskolaidőn kívül összejöttek tudományos értekezetek és vitatkozások tartására. Ebből 1569-ben a társulatnak új ága fejlődött ki és Akademia nevet kapott. Ők a nagytudományu augsburgi Truksétz Ottó biboros ótalma alá helyezték magukat, ki nyilvános gyülekezeteiken elnökölt. E szerint az akadémiák, melyek a jezsuiták tanszervezetében szerepelnek, keletkezésüket a

Mária-kongregácziónak köszönhetik. Ilyetén akadémiák a jezsuita-kollegiumokban még most is léteznek. Tán nem lesz érdektelen itt megjegyezni, hogy ő szentsége XIII. Leó pápa az ő tanulmányi éveiben a római collegiumban 1824. nov. 12-től 1832-ig a bölcselők és theológusok akadémiáinak tagja és az utóbbinál kétszer elnök, és e szerint a Mária-kongregácziónak is tagja volt. 1897. november havában Császká György érsek ur részt vett Kalocsán a nevelőképző akadémiái ünnepségén.

XIV.
Benedek
nyilatko-
zata a
Mária-kon-
gregációról.

E társulatokról XIV. Benedek, a nagy tudományú pápa, ki fiatal éveitől kezdve azoknak szintén tagja volt, a következőleg nyilatkozik. »A többi eszközökön kívül, melyekkel sz. Ignác tanítványai az Isten egyházának állandóan a legáldásosabb segítséget nyújtják, megemlítendő az a különös intézmény, mely tőlük indult ki s általuk szélteben meghonosított, és kiválóképpen jónak és bölcsnek bizonyult. Ők t. i. az ifjúságot, melyet a vallásban és tudományokban mindenütt oktatni és kiképezni egyaránt törekszenek, a *bold. Szűz ótalma alatt álló társulatokba vagyis kongregációkba* igyekeznek egyesíteni. Mig így az ifjúságot különös módon Mária tiszteletének és szolgálatának szentelik, őket így mintegy Mária iskolájába, *ki a szép szeretet, az isteni félelem és az ismeretnek anyja*, a ker. tökéletesség magaslatára s így a boldogság czéljához vezérlik.

Kimondhatatlan, mennyi áldás háromlott e dicséretes intézményből minden osztályra,

kivált, mivel a tagok viszonyaihoz mérve e kongregáció különböző szent és üdvös szabályokkal láttatott el és mivel sajátlagos elüljáróinak okos buzgalma által bölcsen vezéreltetik.

Némelyek elnyerik a kegyelmet, hogy az ártatlanság és jámborság ösvényén, melyre Mária ótalma alatt léptek, állandóan megmaradjanak és az épületes életmódot, mely a keresztényhez és Mária tisztelőjéhez kiválóan illik, az élet minden viszontagságai közt hiven megőrizték embertársaik nagyobb épülésére és a végső állhatatosság megnyerésére. Mások ellenben, kik elég szerencsétlenek voltak a bűnnek hálóiiba keveredni, mióta magokat Mária szolgálatára szánták, az ő szószólása által a kárhozat utjáról a jóra tértek vissza, rendezett, istenes életet kezdetek élni és a társulat nyújtotta segédeszközök buzgó fölhasználása által szintén a végső állhatatosság kegyelmét nyerték el.

Mások a boldogs. Szüzanyának különös tisztelete által, kihez már zsenge koruktól fogva vonzódtak, a szeretet nagyobb fokára emelkedtek, emelkedettebb lelkiületükben szilárdan ellenmondottak a világ hiu, szemfényvesztő javainak és a szerzetes életnek biztosabban a tökéletességre vezető pályájára léptek s vágyaikat a szerzetesi fogadalmak valósítása által keresztre feszítették és így magukat egészen az önmegszentelődésre, mások tökéletesítése előmozdítására szentelték.«

A mit a pápa itt általános vonásokban mond, azt a kongregációk története részletes példákkal igazolja.

A Mária-
kongregá-
cziót Ró-
mában
Aquaviva
Kolos
szervezi.

Három évre rá a római kongregáció megalakulása után 1667-ben a pápai udvarban s az egész városban nagy feltűnést keltett egy meglepő esemény. V. Pius, a szent pápa szolgálatában állott mint kamarás, egy nagyképességű, magas származású, előkelő modoru és igen nagyreményű ifju még csak 20 éves levente, ki alig végezte tanulmányainak egy részét és most fényes tehetségét a szentatyák olvasásának szentelte. Midőn teljes mértékben birta a pápa kegyét s legszebb kilátásai voltak magas kitüntetésekre, Jézus társaságába lépett. A köznapi gondolkodáson felülemelkedő e fenkelt s nemes lélek nem más volt, mint Aquaviva Kolos, a nápolyi herczegnek legifjabbik fia. Ő új pályájához nagy buzgalommal fogott és a rendi életre való hivatottságának rövid idő alatt oly kitünő jeleit adta, hogy belépte után négy hó mulva őt bizták meg elüljárói, hogy a világ minden részéről Rómába özönlő rendi jelölteket a próbaházban ő vezesse be a szerzetes-élet lelkigyakorlataiba. Ezt a tisztelet ő legelsőbbben sz. Kosztka Szaniszló irányában teljesítette, ki ugyanazon év október havában lépett a rendbe. Minthogy a rendi apródévek után Aquaviva bölcséleti és theologiai tanulmányait szintén ugyanazon kollegiumban folytatta, az elüljárók ellenben P. Leon Jánost, a Mária-kongregáció alapítóját egyebütt alkalmazták, azért a kongregáció vezetésével szintén őt bizták meg. El lehet mondani, hogy ennélánál alkalmasabb embert nem is találhattak. Aquaviva ugyanis különös szervező, rendező

talentummal volt megáldva. Nemsokára Jézus társasága élére állítva, gyorsan fölvirágzó rendjének kifejlődését és a rend nagy hirre emelkedett tanrendszerének további tökéletesebb kifejlesztését ő eszközli. Legelőször azonban e rendező tehetsége alkalmas voltának próbajelét a Mária-kongregácziónak szervezése által adta.

Mindjárt az első években az ifjúság szellemi és erkölcsi tökéletesítésére a kongregáció oly alkalmas szernek bizonyult, hogy 1569-ik évben már szükségessé vált egy új kongregácziónak az alapítása.

Öt év múlva a 135 tagot számláló német kollégium maga három új kongregációt hozott létre. De mind az öt kongregáció a legszorosabb összeköttetésben állott egymással, és tulajdonképp mindegyik az egy anyakongregácziónak volt csak külön-külön osztálya, melyet ők első és fő kongregáció — *congregatio primaria* — diszelnevezéssel tüntettek ki.

Ennek élén 1575-ben, Aquaviva állott.

Ő bevett szokása szerint lelke egész erejével rajta volt, hogy ennek előmenetelt szerezzen. Főleg az ő befolyása eszközölt ki XIII. Gergely pápánál 1577-ben egy apostoli megerősítő brévét és általa a társulat számára számos búcsut.

A brévének két helye mutatja, mennyire buzogtak a tagok a keresztény jótekonyságban és mily komolyan vették a társulat szabályainak megtartását.

A jó cselekedetek közül, melyek által a tagok kitüntek és melyeknek lángjára a nekik

adományozott búcsuk által a pápa még olajat akart önteni, fölemlíti a bréve az eretnekek visszavezetését az egyház kebelébe, a bűnösök megtérítését, továbbá az egyetemes gyónás letételére, a lelkiismeret megvizsgálására, a minden 8-ik napon végzendő méltó gyónásra, áldozásra, a mindennapi imádságra stb. való oktatást. Az okirat végén pedig ez az emlékezetes záradék van: *Mi pedig akarjuk és elrendeljük, hogy a társulatnak oly tagjai, kik négy héten át fontos ok nélkül elmulasztják, a mit a társulat az imára, gyónásra és áldozásra vonatkozólag elrendel, a búcsukból és egyéb kedvezményekből mindaddig kizárva legyenek, míg a társulat elnöke ezt a hanyagságot nekik meg nem bocsájtja.*

Ezt a határozatot a többi kongregációnak is megküldötték, melyek az első években a búcsukat egyenesen magától a szent széktől szerezték meg; miért is ezt a záradékot a kongregáció szabályai közé is fölvtették. Midőn 1595-ben P. Manare Olivér, mint Felső-Németország vizitátora, a schweiczi Freiburgba érkezett, a b. Kanisius Péter által 1581-ben alapított társulatnak szabályait is átvizsgálta. Ezekben bennfoglaltatott a főntebb említett határozat is az oly tagok kizárásáról, kik három havon át nem felelnek meg tagsági kötelmeiknek. Neki ez tulszigoronak tetszett és azért megszüntette. Utóbb Rómában is enyhítették ezt a szabályt.

A Mária-kongregáció széltében terjed Európában.

Rómából 20 év mulva a Mária-kongregáció Európa minden országába elterjedt, a hol Jézus társaságának nyilvános iskolái voltak.

Abban mindnyájan megegyeztek, hogy az intézménynek főcélja Mária tisztelete és hogy ez által a tanuló ifjuság *a keresztény életben, a valódi jámborságban és alapos tudományosságban előmenetelt tegyen.* Ez általános czélokon és a czél elérésére használt eszközökön kívül akkor még nem létezett egyéb kapocs a számtalan kongregáció között. Csak kevesen szerezték meg maguknak a római főtársulat szabályait és ezek sem mind léptek vele közösségbe; csak kevesen eszközöltek ki búcsukat maguknak a pápai követ, vagy a megyéspüspökök útján; a többi nélkülözte egyelőre a XIII. Gergely által a rómaiaknak adományozott kiváltságokat stb. A búcsuk e hiányának pótlására a szabályok közé fölvétetett, hogy minden Mária-levente legyen előbb a rózsafüzér-társulatnak tagja. Németországban legalább ez volt a divat 1584-ig.

Ez az elszigeteltség nem felelt meg a kongregáció magasztos céljának. A római öt társulatnak a Primaria-val való egyesülése nemcsak a közös szellem, szabályok: hanem a közös vezérlet és a búcsukincsek miatt is igen szembetűnően mutatta az egyesülés áldásait. Aquaviva ezt mind saját szemeivel látta. Azért midőn 1581-ben a rend általános főnökévé választott, eltökélte magában, hogy minden Mária-kongregációra kiterjeszti ezeket az áldásokat. XIII. Gergely pápánál kivitte, hogy az 1584-ben „*Omnipotentis Dei*“ kezdetű bullájával a »Gyümölcsoltó Boldogasszonyról« nevezett római kongregáció anyatársulattá emeltetett és ezáltal

A Mária-kongregációk bekebelezése a római főtársulatba.

tal a többinek, ha ebbe magát bekeblezteti, a kánoni megerősítés és egyéb előjogok megadottaknak tekintettek. Ez idő óta a római Kongregáció a Prima Primaria czimet vette föl. Ezt a czimet lehet még most is olvasni a Jézus-társaságiaknak a Gyümölcsoltó Boldogasszonyról nevezett temploma homlokzatán: Prima primaria congregatio omnium congregationum toto orbe diffusarum mater et caput.

E társulat tagjai közé számos nagynevű egyházi, világi férfiú tartozott, kik *mindenben Krisztus jó illatát terjesztették*. Ilyen volt p. o. Perbenedictus Márián, ki buzgósága által annyira kitünt, hogy XIII. Gergely őt ugyan előbb kanonokká, később püspökké nevezte; utódja V. Sixtus pedig a biboros atyák közé magasztalta.

Egy pillantás a társulat beléletébe.

Jó hírük illatja oly nagy volt, hogy egy előkelő uraság az örökségből való kitagadással fenyegette fiát, mivel a társulattól kilépett, hacsak abba magát újra be nem keblezteti. A fiu csakugyan hajolt atyja szavára, megalázta magát, és szigorú nyilvános vezeklés után vétetett újra föl a kongregációba.

A Mária-leventék igyekeztek az alázatosságban és egyszerűségben magukat gyakorolni. Azért gyülekezeteikben mellőznek a megszólításnál minden czimzést, melylyel a társaséletben egymást megtisztelni szokás, hogy köztük, mint ugyanazon anya gyermekei és így testvérek között az egyenlőség eszméje föntartassék és megőriztessék. Azok, kik a három hó tartamu elnökségről lemondottak, bevett szokás szerint

azt a megbízást kapták, hogy a legközelebbi három hónapon át a templom kapusának tisztjében járjanak el.

Nagy figyelmet fordítottak a társulati szabályok megtartására is, melyeket az új elnök választása után mindig fölolvastak, a mire minden jelenlevőhöz válaszadásra ez a kérdés intéztetett: Vajjon a kongregáció valamely tekintetben szenvedett-e némi hátrányt? Vajjon a lelépő elnök követett-e el valami mulasztást? A közjó elérésére mit kell különösen cselekedni? Erre mindenkinek véleményét meghallgatták és arra az esetre, ha valami fontos ügy forgott fenn, a mi nem volt a nyilvánosság elé való, azt írásban intézték el.

Nagybőjtben hetenkint kétszer tartott valamely társulati tag Krisztus kinszenvedéséről előadást, mely után közös disciplina, vagyis ostorozás vétetett foganatba.

A római kollégiumban levő Mária-kongregáció az áldozók egyesületéhez csatlakozott. Főgyakorlata a havi közös áldozás volt. A társak minden ünnepen összejöttek a kollégium kápolnájában, hol több közös ájtatosságot végeztek. Délután kisebb csapatokban a Jézustársasági atyákkal a loretoi litánia eléneklése mellett kivonultak a város piaczára, ott egyik tag szónokolt. Lassan, lassan sok nép gyűlt körülöttük össze, mely azután velők a társulati kápolnába vonult, hol megfelelő ker. oktatásban részesült. Ha ilymódon kellőleg előkészült a nép, a társulati tagok által a havi szt. gyónásra és áldozásra meghivatott. Habár a társulatnak

ez volt főfoglatossága; azért mégsem szorítkozott csupán erre.

A tagok a foglyokat a börtönökben, gályákon, a betegeket a kórházakban fölkeresték; a szegényeket támogatták és a népség minden rétegei közé résztvevő jó szívet hoztak. A nagy inség idején, 1621-ben, a kongregáció tagjai az iskolapadokat asztalokká alakították át, melyeket a szegények számára ételmi szerekkel raktak meg és nekik személyesen szolgáltak.

Hogy a népet a farsangi napokon szokásos kicsapongásoktól visszatartsák, a tagok arra a gondolatra jöttek, hogy a jezsuiták templomában az utósó három napon igen fényes 40 órai ájtatosságot rendeznek, hogy a népet oda édesgessék. Kilenczezer forintot fordítottak a templom és az oltár földszítésére. Az oltáriszentséget 4000 gyertyaláng fény vette körül. Az eredmény meglepő volt. A templomlátogatás az egyházi méltóságok, a követési személyzet, a főnemesség részéről oly sűrű volt, hogy a világi multságok résztvevők nélkül maradtak és rendezőik hangos panaszokra fakadtak, hogy a 40 órai ájtatoskodás a jezsuitáknál megfosztotta őket minden nyereségtől.

Róma nemessége a Mária-kongregáció oldalágává tömörült össze. Hogy Máriát, mint közbenjárót az Isten és az emberek között utánozzák, föladatul tüzték ki maguknak az ellenségeskedőknek kibékeltetését. Kérték e végett a lekipásztorokat, hogy ha plébániájuk területén egyenetlenkedőket ismernének: tudásuk azokat a társulati tagokkal. Ezután ráadták

magukat a legtekintélyesebbek, ha szükség volt rá, a társulati tagok közé tartozó kardinálisok is, hogy az egymás ellen fondorkodókat kibé-
kítsék. E célra főeszközü az a hathatós kérést
használták, hogy *szerezzék meg a boldogs.*
Szűzanyának azt a nagy örömet, lelkeiknek
az áldást és béküljenek ki egymással. Ha
a könyörgésnek volt foganata, a kiengesztelő-
dést írásba foglalták, megjegyezvén, hogy ez
Szűz Mária kedveért történt stb.

1623-ban 80 lengyel szabadult meg török
fogságból és zarándokolt Rómába. Egy len-
gyel jezsuita oktatta és készítette elő őket a
szent áldozásra. Ezeket a Mária-leventék több
mint 8 napon át a legnagyobb szeretettel ápol-
ták, a legszükségesebbekkel ellátták, kalauzol-
ták, gyámolították, köztük 10 nem egyesült a
szeretet e csodái által meghatva, megtért, és a
kath. egyház kebelébe lépett.

III.

Néhány nevesebb külföldi kongregáció.

1573-ban
Párisban a
kongre-
gáció már
virágzik.

A római Mária-kongregációnak első szülöttje a klermonti kollegiumbeli Párisban, hol P. Koster Ferencz kortárs bizonyítása szerint 1573-ban a kongregáció már virágzott. Minthogy ugyanis P. Leon, a rómaiak alapítója 1569-ben Párisba, később pedig Lyonba is áttételezett és itt mindenütt a bold. Szüz tiszteletét hirdette, ezáltal alkalmat szolgáltatott arra, hogy a kongregáció Párisban is megalapíttassék. Itt is a legszebb erényvirágokat hozta rövid idő múlva létre mindazok keservére, kik a szüz Mária tiszteletét kancsal szemekkel nézték. Ilyenek még az egyetem tanárai között is voltak, kik a kongregáció és az abba iratkozó tanulók ellen agyarkodtak, gúnyolódtak. Kitűnik ez P. Mathien provinciálisnak 1575-ben XIII. Gergely pápához írt tudósításaiból, ki a többi között így szól: »Miért kel ki dr. Pelletier magánbeszédeiben és nyilvános előadásaiban a Mária-kongre-

gáczió ellen, melyet a szentszék helybenhagyott? Miért nem akarják azokat, kik a kongregációba beiratkoztak, az egyetemre fölvenni?»

Azonban ez ellenséges szellem daczára is a kongregáció mind számra, mind buzgóságra egyre gyarapodott. A szülők nagy becsben tartották a kollégiumot és oly nagy számban adták gyermekeiket abba, hogy a hely szűk volta miatt nem fogadhattak be mindenkit.

Éppen ezen üldözés időszakában történt, hogy gróf Szalézi szent Ferencz is tanulmányai folytatása végett Párisba jött és az intézetbe fölvétetni kívánt. A kongregációnak ő is egyik legkitünőbb tagja és elöljárója volt. Ő ezt a kitüntetést valódi apostolságnak tartotta és szíve egész buzgalmával fölkarolta a lelkek üdvét. Befolyása fölötté áldásos volt társaira. Ő hetenkint járult az Úr asztalához. Kérdeztetvén ennek oka iránt, így válaszolt: Éppen olyan oknál fogva cselekszem ezt, a melynél fogva gyakran váltok szót tanítóimmal is, kiktől sokat tanulok. Jézus az oltáriszentségben mint panis vitae et intellectus a szentek tudományának mestere: hozzá járulok, hogy engem e fönsőbb tudományban oktasson. Nem becsülném ugyanis sokra, bármily sok ismeretre tennék is szert, ha egyszerűismind szentté is nem lehetnék. De róla egy egész könyvet összeírni is igen kevés volna.

Szalézi
sz. Ferencz
Mária-
levente.

A Mária-kongregációnak czélja nem csupán Szűz Máriának tisztelete, hanem egyszerűsmind az ő példájának követése is. Minden Mária-leventénél, ki erre komolyan törekszik, mélyen kihat ez az életre, mert nemesíti, töké-

letesíti, ékesíti a lelket és az egész embert. Ez annál inkább elérhető volt; mert később a tagok szaporodtával a kongregációk rang, kor nem szerint osztályoztattak, úgy, hogy voltak kongregációk a tudósok, tanulók, a nemesek, polgárok, a művészek, iparosok, a házasszonyok, és szüzek, hajadonok számára. E mellett azok vezetésében lehetséges volt az állapoti kötelmekhez és a kor viszonyaihoz is alkalmazkodni. Ebben, természetes, minden attól függött, hogy a lelki vezető éles tekintetével az állapoti hiányokat, és a korszellem szülte szükségleteket észrevegye, és azokon, a szabályok értelmében tapintatosan működve, segítsen.

Félszázad óta az eretnokség mindenütt rohamosan terjedt. Az egyház jobb jövőjének reménye az ifjúság jobb nevelésében volt. Hogy tőle a szellemi és erkölcsi mételet távoltartassék és jól képeztessek, erre nagy erőmegfeszítéssel, a trienti zsinat szellemében papnevelők, közép- és főiskolák létesítése, vagy azok tanrendszerének — szellemének irányítása által működött közre.

Mindenekelőtt a kath. reformáczióknak ügye az ifjúság jó nevelése által volt biztosítandó. Éppen ebben gyakorolta a Mária-kongregáció áldásos befolyását és a kor kívánalmainak így felelt meg igazán.

A Mária-
kongre-
gáció Bel-
giumban.
P. Koster.

Bizonyítja ezt P. Koster Ferencz a kongregáció egyik buzgó apostola, ki 1531-ben Mechelnben, Belgiumban született kit sz. Ignác maga vett föl 21 éves korában a rend kötelekébe és akit szintén ő küldött 1556-ban a kölni

Három Koronáról nevezett kollégiumba, hol a csillagászatot és a teremtés könyvét hallgatói nagy meglegedésére adta elő, és ezért doktori rangot kapott. Nemsokára Belgiumnak tartományi rendfőnökévé lett. Mint ilyen Lentailleur János benczés apát ösztönzésére Donaiban jezsuita-kollégiumot alapított. A mint ez rendezve volt, 1573-ban tüstént a Mária-kongregációt is létrehozta benne. Ennek ajánlotta P. Koster az általa kiadott első »Libellus sodalitatis« című társulati kézikönyvet. Ebből látjuk a céltudatos szándékot, mely az alapításnál szeme előtt lebegett; az alkalmat, melyből kiindult és az elért eredményt. Az ő igéinek napjainkra jelentőségek van és azért szívre veendőek.

Az egész keresztény társadalom jóléte az ifjúságnak helyes nevelésétől függ. Az ifjúságot a nevelők ótalma alatt fegyelemben tartani nem mindig oly nehéz. De arra kell a legfőbb figyelmet fordítani, hogy lelküket igazi vallásos érzület hassa át. Ne csupán mások iránt való félelemből vagy tiszteletből és tekintetből gyakorolják az erényt. Nekik kebleikben kell eltelve lenniök isteni félelemmel és az isteni szeretettől ösztönöztetve kell tanulmányaiknak és kötelességeiknek megfelelniök. A mit ők másoktól kaptak, azt viszont ők is fordítsák mások hasznára. Így majd az erényt és a vallást kitartóbb bátorsággal gyakorolják; nem lesznek csak szemre szolgálók, hanem egyaránt tisztességesen tesznek mindent, akár nyilvánosan, akár tanuk nélkül cselekesznek valamit.

A tapasztalás mutatja, hogy e cél eléré-

sére a tanítók részéről jövő épületes intelmek, jó példák, a törödelem és az oltáriszentség méltó fölvétele, a szentmise-áldozatnak ájtatos meghallgatása és más efféle gyakorlatok fölöttébb sokat használnak. Egyébiránt az is meggyőződésé vált, hogy az ifjuságnak nagy előmenetelére szolgál, ha közös istenes szabályok köteléke által a jónak gyakorlatára önmagát mintegy kényszeríti. Mert reményleni lehet, hogy midőn magukat a keresztény életmódra nyilvánosan és egyesített akaraterővel kötelezik: akkor mintegy dicséretes versenyre kelnek egymás között az erényért, a mitől különben huzódoznának, ámde így együttesen azt vidáman hajtják végre.

Azonfelül P. Koster három okot hoz föl: miért helyezendők az ilyen egyesületek a boldogságos Szűz védőpaizsa alá. Először: mert az ő ótalma szerfölött alkalmas a kongregáció magasztos czéljainak elérésére. A boldogságos Szűz Mária iránt való fiui tisztelet rendkívül foganatos eszköz a szivbeli tisztaság és ártatlanság megőrzésére és egyáltalán az erény alapos gyakorlására. Másodszor: a történet bizonyítása szerint a boldogs. Szűz védelme egyeseknek és egész népeknek mindig nagy hasznára volt. Harmadszor: ezt az idő veszélyes volta és az engesztelés szelleme is megköveteli.

Mert minden eretnecség arra törekszik, hogy Mária tiszteletét, méltóságát megsemmisítse. Luther a boldogs. Szűz Máriát nem becülte többre, mint Bora Katalint. A magdeburgi centuriátorok szellemök egész erejét

fölhasználták, hogy Máriát bármely alacsony szolgálóval összemérjék, vagy őt még azoknak is alája helyezték. Jóllehet Krisztus és az irgalmasság anyja az ilyen káromlásokat abban a reményben, hogy ellenségeik elvégre majd belátják hibáikat és megtérnek, hosszú ideig türelmesen elviselik: de azért a keresztények eziránt még sem maradhatnak soha egykedvűek. Főleg a tanulónak kötelessége minden törekvésüket oda irányozni, hogy az Isten anyjának méltóságát ilyen istentelen és gonosz káromlások ellen megóvják; úgyszintén ő hozzájuk tartozik leginkább, hogy a világ úrnőjét, királynéját az őt megillető tisztelettel magasztalják és dicsőítsék is.

Ezen okok miatt létesítette a donai kollégium a Mária-kongregációt. Ebből világosan kitűnik: mennyire értette P. Koster a korszellem és a tanulók szükségletét tekintetbe venni. A Mária-kongregációnak óvszernek kellett lennie az eretnokség mérge ellen és egyszersmind engesztelő társulatnak is. Mindez minden tagnak azonnal belépésekor tudomására hozatott azáltal az ünnepies fogadalom által, melyet a boldogs. szűz Máriának a föl vételkor ily szavakkal tettek: *Erősen fölteszem magamban, hogy Téged soha el nem hagylak, ellened soha semmit sem szólok, sem meg nem engedem, hogy alattvalóim valamit a te tiszteleted ellen cselekedjenek.*

Mily sikert hozott a kongregáció a kollégiumban létre, azt P. Koster könyve előszavában ily szavakkal adja elő: Sokak csodálkozá-

A donai
kongre-
gáció
áldásai.

sára maguk a tények beszélnek arról, hogy mennyire megjavultak az erkölcsi állapotok a Mária-kongregáció által. A vallás gyakorlatait buzgóbban vették foganatba, a tanulásra való kedv öregbedett, a tudomány színvonala emelkedett, az intézet jó hírneve növekedett. Ki ne csodálkoznék azon, hogy oly nagy számu ifjúság között, mely sokféle nemzetségből, nyelvekből, különböző jellemű és eltérő szokásoknak hódoló népekből gyült össze, mégis a mély béke, a szívek nagy egysége, az egymás iránt való benső vonzalom, a parancsolatok pontos megtartása, és az Isten iránt való szívbéli szeretet uralkodik. Minden 8-ik napon gyónni a tanulóknál mostantól majdnem általános szokás; nagyobb része vasárnaponként az Úr asztalához is szokott járulni. A felebarátnak üdvét, jólétét pedig mindenik szíven viseli. Nem hiányoznak, kik az egyházi vagy szerzetesi pályán saját jó szántukból még nagyobb nélkülözéseket vállalnak magukra; mások, kik erre nem éreznek hivatást, lelkük egész erejével azon vannak, hogy politikai pályájukat minden lelki kár nélkül futhassák meg. Mert ebben az intézetben nem hiányzik az alkalom arra, hogy valaki bármely hivatáshoz is erőt, szeretetet nyerjen és e végre csélszerű nevelésben is részesüljön. Így tehát az Isten kegyelme és a boldogs. Szűz jóvoltából történt, hogy igen sokan, kik Mária e kongregációjából kerültek ki, a keresztény társadalomnak nagy hasznára váltak. Némelyek államhivatalokat töltenek be, mások egyházfejedelmek; némelyek gondoskodásukkal rendi (azaz

szerzetes) házat vezetnek, mások példás életükkel ékesítik azokat, és ismét mások erényeik által a székes vagy társas káptalanok diszei, még pedig nemcsak Belgiumban, hanem távolabbi országokban is. Ebből az intézetből és kongregációból Németországra igen bő áldás áradt ki.

Igy P. Koster tapasztalta, hogy fáradalmai a kongregáció alapításával Donaiban bőségesen megjutalmaztattak; a jutalom annál is inkább növekedett: mert a kongregáció innét csakhamar egész Belgiumban is elterjedt.

1575-ben P. Koster másodízben Kölnbe küldetett, még pedig rektori minőségben a Három Koronához címzett kollegiumba. Mindjárt odaérkezte után az új rektor megalapította ott Mária kongregációját és azt a pápai nunczius Gropper Gáspár által megerősíttette. A római kongregáció mintájára közös szabályokat szerkesztett, és azokat még különös gyakorlati eszközök alkalmazásával is megtoldotta, hogy a társulati tagokat a keresztény hitéletbe beavathassa. Így akarta, hogy a Mária-leventék maguk közül havonként egyet kiválaszszanak, ki őket szeretettel az alázatosság szellemében a netán előforduló hibákra figyelmeztesse. Több tanuló magánházakban élt együtt a városban. P. Koster ezek közül is választott ki egyet, hogy ez a többinek tanulmányain, szórakozásain, magaviseletén örködjék. Minden hó első napján minden tag egy szent ótalma alá helyezte magát, kinek erényeit utánozni törekedett. Ilyen gyakorlat a győri szent Orsolyarendiek között is

Kölnben.

divik. Hihetőleg ők is a Jézustársaságiaktól tanulták, kiknek a mult században Győrött virágzó kollégiumuk volt.

Rendesen hetenkint egyszer és azonfölül a boldogs. Szűz ünnepein összegyűjtötte P. Koster a b. Szűz Máriának oltára körül az ő levétét, hogy alapos, kenetes intelemben épületes keresztény életmódra serkentse őket. Ő éles pillantást vetett az idő, a hely és a kor viszonyaira, melyekben a tanulók forogtak; mert hisz izgalmas vallási vitákkal volt terhes minden nap. Előadásainak az volt főcélja, hogy a tanulókat e veszedelemtől a hit tisztaságában megőrizze. Azért mindenekelőtt azon fáradozott, hogy népszerűen, világosan kifejtse előttük a szentségekhez való méltó járulásnak, a szentmise és az Isten igéje hallgatásának, a lelkiismeret mindennapi vizsgálásának a módját és a kartársakat ezek gyakorlatára buzdítsa; azután hogy megismertesse velök az eszközöket, a melyeknek használása az embert a hit megőrzésére, a bűnöktől való megóvásra, az erényekben való előmenetelre képesíti. Minthogy pedig hitünknek ellenségei főfegyverül a gúnyt használják az egyházi szertartások, a szent szokások és áldások megvetésére: Koster nagy tiszteletet gerjesztett ezek iránt bennök, a mennyiben alaposan kimutatta, hogy mily természetesen függnek azok össze a hitigazságokkal és mily nagy a befolyásuk arra, hogy a hívőket az igazságban megerősítsék.

Nem elégedett meg azzal, hogy a társulatot ily módon minden jóban gyámolítá, hanem

igyekezzék általa kifelé is hatni tágas körökben. Azért a tagoknak folyton-folyvást szívökre kötötte, és mint a kongregáció legfőbb czélját, szemök elé állítá, hogy embertársaik üdvére tehetségök szerint az által működjenek közre, hogy a gyülekezeteken hallottakat mások szívébe is beplántálni és *ige* meg a példa által azok követésére őket rábírni törekedjenek.

Mindezek az előadások épp úgy magvasak, mint gyakorlatiak és világosak voltak; azért a tagok szívesen is hallgatták azokat, és belőlök kivonatokat készítettek. Ez alkalmat szolgáltatott P. Kosternek, hogy e kivonatokat összeállítsa és latin nyelven kiadja. Ez 1576-ban történt először. Utóbb ezeket az előadásokat sok más nyelvre is lefordították. A latin 11 kiadást ért. Ez volt az első társulati könyv és a r. szentszék részéről kiváló elismeréssel találkozott. XIII. Gergely pápa 1577. szeptember 10-én a kölni kongregációt búcsulevéllel látta el. Ebben olvassuk: hogyha valaki a tagok közül másoknak oktatást ad abból, a mi a kongregáció könyvében foglaltatik, pl. a gyónás, a lelkiismeret vizsgálása, a misehallgatás, az Isten igéjének befogadása, az imádkozás, elmélkedés, a lefekvés, fölkelés, a rózsafüzér elmondása, a bűnök kerülése helyes módjáról, az egyházi szertartásokról és ezek jelentőségéről; azoknak mindannyiszor husz napi búcsut engedélyezünk.

P. Koster buzgalmának, okosságának, szeretetének sikereiről a Mária-kongregáció közvetítése folytán bőven szólnak a kollegium év-

P. Koster
társulati
könyvet ad
ki.

könyvei. — A társulat volt az egész intézetnek éltető eleme. Azoknak befolyása pályatársaikra, kiket P. Koster a társulatba fölvelt, csakhamar észrevehető volt és mind az erényes életre, mind a tanulásban való buzgóság előmozdítására fölötte jó hatással volt. A kartársak tevékenysége nem szorítkozott csupán a kollegium tanulóifjúságára; némelyek buzgósága a katekizmus magyarázatában is nyilvánult, mások Luther téves tanát czáfolták sikeresen, nem kevesen kitünő missziónáriusokká, apostolokká váltak. — Csodálatra méltó volt, mily tisztán őrizték meg magukat ezek az ifjak Luther eretneksége közepett a téves tanításoktól. A kongregációban beszített szellem cselekedetekre, harcokra is ösztönözte őket; sőt azzal sem érték be, hogy magukat a tévedés móttyájától megóvták, hanem a rettenetes ellenséget maguk is megtámadták. Miután így ifjúságuktól fogva megtanulták és megszokták az Ur harczait harczolni, sokan érettebb éveikben a világi vagy szerzetes papságra szentelték magukat. — Köln és Donai a papi hivatásnak termékeny kertjévé lett.

P. Koster
erényei.

Szenteljünk néhány sort e jeles férfinak emlékének, kit a gondviselés arra választott ki, hogy az ő apostolsága által Németországot a Mária-kongregáció áldásaival boldogítsa. P. Kostert szülei már kisdéd korában a bold. Szűz Máriának ajánlották föl. Ő ezt az áldozatot jó korán fölismerte és egész élete lefolyása alatt dicséretesen meg is valósította. Mária előünnepein az ebédlőben nyilvánosan szokta magát hibáiról vádolni és nyilvánosan vezeklett is érettök. —

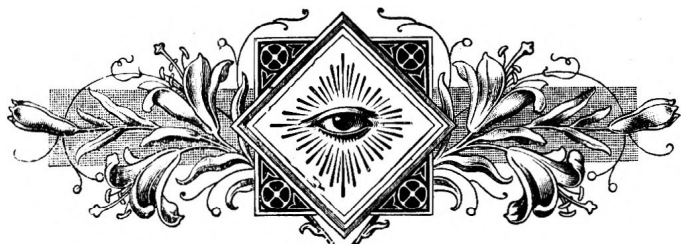
Valahányszor a bold. Szűz képe előtt elhaladott,
követve e szép fölirat intelmét:

Hac ne vadas via,
Quin dicas Ave Maria.
Bárki erre által mégy:
Mond szivedből: Üdvözlégy!

levette fővegét és elmondott nagy áhítatosan egy üdvözletet. Ő szerette a Mária közbenjárására történt csodákat és kapott kegyelemajándékokat elbeszélni. A tartományokban, hol rendi főnök volt, mindenütt létrehozta a Mária-kongregációt, megalkotta annak alapszabályait, könyvében megtanította a tagokat, miképpen kell az Istennek tetsző élet által a bolds. Szűz Máriát helyesen tisztelni. Ő egy más munkát is írt Mária életéről és tiszteletéről, azonfölül elmélkedéseket a Salve Regina és az Ave maris stella hymnuszokról. — Antwerpenben a városház előtt egy profán szobor állott; ezt Koster befolyására eltávolították és helyébe a szűz Mária szobrát állították oda. Igen sokszor bevallotta, hogy ő a boldogs. Szűz Máriának három nagy kegyelemért adós, t. i. a kitünő jó egészségért, a folytonos vidámságért és a tisztátalan kísértésektől való mentességért. Midőn halála előtt egy órával a házfőnök kérdezte őt, hogy ezeket a nagy kegyelmeket mily jó cselekedetek által érdemelte meg? P. Koster azt felelte: keveset tettem, de azt hiven, állandóan.

Midőn a végső szentségeket fölvette, ismételten fölkiáltott: Óh mily vigasz! Midőn kérdezték: szívesen hal-e meg? sz. Ambrussal azt

felelte: Úgy éltem, hogy miatta nem kell magamat szégyellenem, és azért nem félek meghalni: mert jó Úram van az égben. Midőn már a halállal tusakodott, a 90-ik zsoltárt mondták fölötte. Erre minden versnél megjegyezte a körülálló testvéreknek, hogy annak tartalma igen ráillik. Az utósó szavaknál pedig: *és megmutatom neki az én szabadításomat.* 16. v. »Ez az egyetlen, amit még az ég Úrától várok. Igen! Én nem kételkedem. Óh mily öröm az Istennél lehetni!« Ily érzelem nyilvánulásai között halt meg 1679-ben, Brüsszelben 88 éves korában a nélkül, hogy hosszú élete folytán valaha is beteg lett volna. Rómából való elindulásakor Belgiumban sz. Ignác három erény-gyakorlatát ajánlotta neki: az engedelmességet, az alázatosságot és a lelki vidámságot. — Ő valóban kitűnt e három erényben és szentség hírében halálózott el.

IV.

A Mária-kongregáció Fölső-Németországban.

Miglen P. Koster az Alsó-Rajrán oly szorgalmasan munkálkodott a Mária-kongregáció elterjedésén: addig a Fölső-Dunán ugyanabban az irányban oly férfiú fáradozott, kit a gondviselés a Mária-kongregációjának egyenesen bölcsőjéhez vezetett el. Ő azt mint szemtanú közvetlen ismerte meg és annak gyors fölvirágzása és áldásos sikere őt arra bírta, hogy Fölső-Németországba is átplántálja. Ez a férfiú P. Rem Jakob volt. 1546-ban Bregensben született és 20 éves korában Dillingenben a Jézus társasága kötelékébe lépett. B. Kanisius Péter, az akkori tartományi főnök Rómába küldötte őt, hol sz. Szaniszlóval egy ideig együtt volt és 1569-ben ott folytatta Dillingenben megkezdett fölsőbb tanulmányait. Négy évvel azelőtt kezdődött ott meg a Mária-kongregáció. P. Rem tanújává lett a felséges gyümölcsöknek, melyeket az a kath. ifjuság között eredményezett.

Tiszteletre-
méltó P.
Rem Jakob
Dillingen-
ben.

1569-ben visszatért Németországba, még pedig Dillingenbe, hol mindenek előtt tanulmányait folytatta; de az ott létező nevelő-intézetben is tevékeny volt; először, mint tanulmányi főügyelő, később pedig alkormányzói minőségben.

Ez időben a római Mária-társulat törzsfája messze földre kiterjesztette ágait és a ker. hitélet virágai mindegyre sűrűbben fakadoztak rajta — hírének jóillata egész Európát bejárta. Hogy mily áldásosan működött ez ügyben P. Koster, arról Dillingenben is tudomást vettek; de különösen meghatotta ez jobban mint egyebeket P. Rem alkormányzónak szívét; mert keble gyengéd szeretettel volt a boldogs. Szűz Mária iránt eltelve. Hogy ő mások és pedig minél többek által minél inkább tiszteltessék: ez volt az ő vágyainak hő tárgya. Ez nem hagyta őt nyugodni, míg a szeretet tűzét iránta tanítványai szívében is lángra nem lobbantotta. Lelkipásztori gondoskodásában tanítványai üdveért a kongregációban találta a hathatós kezet, mely által őket minden jóra kalauzolta. Így tehát elhatározta, hogy a gyermekeket az anyához közelebb vezeti, őket még inkább szívéhez fűzi és így őket még inkább ótalma alá helyezi.

Ámde ezt a lépést csak megfontolva lehetett megtenni. Minden újításnak, kivált a jó irányúnak két ellensége van. Némelyek ugyanis egyáltalán minden jót kancsal szemmel tekintenek, mások elég gyorsan fölbuzdulnak iránta, hanem éppen oly gyorsan el is ejtik újra, ha az tőlük némi áldozatot követel.

P. Rem pompásan értett hozzá: miként lehet mind a két szírtet kikerülni. Bánásmódja, mint az ifjuság éles ismerőjét és bölcs vezetőjét tünteti föl őt.

Az ifjaknak az a különös sajátosságuk, hogy sokkal gyorsabban és könnyebben engedik magukat a jóra ragadtatni valamelyiköknek jó példája és megnyerő szava, mint a fölnötteké által, kivált azoké által, kiket ők elüljáróiknak tartoznak elismerni. Ami az elüljáróktól indul ki, az az ifjú szíveknél többé-kevésbbé azzal az előítélettel találkozik, mintha olyasmit követelnének tőlök, oly terhet ruháznának rájuk, mely az ő szabadságukat, jogaikat korlátozza. Ez az előítélet elesik, ha az ifjú seregből válik ki valamelyik úttörőnek. Ha egy ifjú lép föl valami szép eszmével, szóval és tettben: akkor ő gyorsabban gyulaszt; a tervezett dolgot senki sem tekinti lehetetlennek, és az ifjúságnak megmarad az a vigasztaló öntudata, hogy önmagától is létesített valami életrevalót. Az ifjúságnak ez a jellemző tulajdonsága nevelő intézetekben a nevelés céljaira üdvösen felhasználható. P. Rem a kongregáció alapításánál ezt a legsikeresebben zsákmányolta ki. Ő a nevendékek között keresett és talált is ilyen vezérszerepre alkalmas ifjút az ő s nemes családból származott Hannsperg Farkas Zsigmond személyében, aki előkelő modorával, nyájas, szelid magaviseletével a szó szoros értelmében kiérdemelte pályatársainak szeretetét.

P. Rem ő vele közölte szándékát. A nemes ifjú örömet karolta föl ezt és szívesen vállal-

P. Rem
bánás-
módja az
ifjúsággal.

kozott arra, hogy a tervet a többenél is megpendítse. P. Rem tehát az egyik szirtet megkerülte. Másrészt azonban attól lehetett tartani, hogy minél kedvesebb Farkas nevendéktársai előtt, annál többen lesznek majd közülök, kik a pillanat hevében ugyan fölgyuladnak a szent vállalatra, de buzgalmuk csakhamar lelohad, — hűtelenekké lesznek és ezt rossz hirbe hozzák. Miért is P. Rem szigorú kiválasztást tett, és a 150 nevendék közül a kongregációba csak 25-öt vett föl.

Ezzel a kis csapattal tett ő 1575-ben kísérletet, és ez oly jól sikerült, hogy a tagok szaporodásával a következő évben a kongregációt a kisebb és nagyobb nevendékekére kellett fölosztani, és csak most történt a kongregációnak ünnepies megnyitása.

XIII. Ger-
gely a
dillingeni
kongre-
gációt
búcsúkkal
ajándé-
kozta meg.

Az egyesületnek vezetésével az elöljárók annak alapítóját P. Remet bízták meg. Első gondja volt, hogy a rómaiak mintájára az egyesület számára néhány egyszerű világos szabályt adjon. De ő a maga szerkezetét elvetette, midőn P. Kosternak az 1575-ben első ízben megjelent kongregációs könyve keze ügyébe került. Az ebben foglalt szabályoknak megfelelően vásár- és ünnepnaponként hiven összegyűjtötte a kongregáció tagjait a boldogságos Szűz Máriának oltára előtt. Az ő szívének szeretete a mennyek királyné asszonya iránt angyali igéket adott ajkaira, melyek alkalmatosak voltak a bűn iránt utálatot, az erény iránt rokonszenvet kelteni a hallgatóságban. A társulati tagokkal közösen elmondatta a bol-

dogságos Szűz Máriának kis officiumát és ajánlá nekik a szentségek gyakori ájtatos föl-vételét. Mig ő egyesületét ily szorgalmasan vezette, váratlanul nagy tisztesség és kegyelem jutott neki osztályrészül. XIII. Gergely ugyanis 1577-ben bréve által megerősítette a római kongregációt és búcsukkal gazdagon meg-ajándékozta. Ily bréve a dillingeni kongregá-czióhoz is küldetett, mi nagy örömmre adott alkalmat. A kegyelem nyilvánulása még in-kább fölvillanyozta Dillingenben a tagok buz-góságát, és az erények magasabb fokára ösz-tönözte őket. 1579-ben P. Rem kénytelen volt a városban levő sok tanuló buzgó kérésének eleget tenni, és őket a kongregációba föl-venni. De bármily szigorú volt is a leventék fölvevésében, a tagok száma a következő év-ben mégis kétszázra rugott.

A kéziratban meglevő társulati évkönyv 1580-ról ezt jegyzi meg:

A boldogságos Szűznek kongregációja mind erényekben, mind számban növekedik, a kik mindennap összejövén istenes beszédeikkel és cselekedeteikkel eléggé bizonyítják, mily szel-lem élteti őket.

8 évig vezette P. Rem a Mária-kongregá-cziót Dillingenben, midőn 1584-ben Münchenbe tétetett át, mint miniszter az ottani jezsuita kol-legiumba. Alig érkezett ott meg, mikor köz-hírré tétetett, hogy XIII. Gergely egy ünnepies bullában a római kongregációt anyakongre-gációvá magasztalta, neki új búcsukat, kivált-ságokat adott, melyeket mindazon társulatokra

kiterjesztett, melyek magukat abba bekebelezik és hozzá csatlakoznak. A jezsuiták generálisa, kit a pápa a kongregációk fővezetőjévé rendelt, 1585-ben minden kollegiumhoz levelet küldött, meghagyván nekik a bekebelezést az anyatársulatba. Ezt a lépést Dillingenben is megtették, midőn az új alapszabályok megérkeztek.

Erre a tagok száma úgy megszorodott, hogy kénytelenek voltak három egészen külön kongregációt alapítani. A számmal a legdicsebb erények példái is növekedtek.

Dillingen az alapítónak emlékét megőrizte; mert képe az egykori jezsuita templom boltozatát ékesíti. Ez a kép a jezsuitákat különféle lelki munkásságban állítja elő. Ott lehet látni szent Regis Ferenczet, b. Kanisius Pétert, P. Remet kezében könyvvvel, melynek fölirata »Leges Marianae.«

Az alatt míg P. Koster és P. Rem Kölnben, Dillingenben a Mária-kongregációt behozták, hogy a németországi ifjúságot a tudományra és erényes életre buzdítsák, az alatt mások is nevelték a német ifjúságot: azok, kik zászlajukra az evangéliumi szabadságot irták és e szabadság nevében féktelenséget, szabadosságot prédikáltak, hogy így lázadást támasszanak, a polgári háború minden fertelmeit előhívják. E fanyar gyümölcsök által árulta el magát az az evangéliumi szabadság, hogy milyen rossz a fája.

A leventék
erényző
lete Dillingenben.

A dillingeni kongregáció évkönyvei példákat szolgáltatnak arról, hogy mily üdvös

befolyást gyakorolt a kongregáció az ottani ifjúságra.

A dillingeni konviktus főczél gyanánt tüzte ki magának, hogy a szentek tudományában jártas világi és szerzetes papságot neveljen. Ily papi nevelőkre vonatkozólag egykoron szent Ambrus így nyilatkozott: semmi sem kölcsönöz a papnak nagyobb erőt és kegyelmet, mintha ő ifjú korától fogva magát szoros önmegtagadásban gyakorolja és regula alatt él. A keresztény önmegtagadás, az érzéki természet fegyelmezése, a föllázadó testiség ingerei megfékezésének elve jó korán bevéssződik a dillingeni Mária-társulati tagok szívébe. Ebből származott a jeles gyümölcs, a nemes ifjakkak hősi harcza az ellenséges hatalmak ellen. — A kongregáció története 1585-ből oly erényharcokról ad tudósítást, melyek a mi elpuhult és azért mélyen süllyedt korszakunk világfiainak nincsenek ugyan inyére, de éppen azért, mint az erkölcsi halál szenderéből ébresztők, fölsorolandók.

Sokan a tagok közül találékonyak voltak a tisztátalan gondolatok elűzésében. Ujjaikba haraptak, Jézus nevét segítségül hívták, és a puszta földön, padlón térdelve, kiterjesztett kezekkel imádkoztak, kemény szalmán, deszkán háltak, testöket vezeklőövvel, bőjttel, virasztással, ostorokkal sanyargatták, péntekeken tartózkodtak minden italtól, beérték egyféle étellel, vagy éppen minden ételtől tartózkodtak. Egyik különösen bátran, hősiesen védte tisztaságát. Télen zord hideg időben az erdőbe

ment, ott a hóba vetette magát, karjait amennyire csak képes volt kiterjesztette és így mondotta el a rózsafüzért. És mintha mindez a következőknek csak valami előjátéka lett volna, vesszőt fogott és mindaddig verte magát, míg testéből a vér bőven nem ömlött és a havat vörösre nem festette. Egy másik, éjjel a temetőbe, vagy más, az Istennek szentelt helyre ment és ott a halálról elmélkedett, azután végig ostromozta magát és Krisztus szent sebeire gondolva, sőt hintett a tátongó sebekre.

Az ilyen erős léleknek harczai nemcsak győzelmet nyertek az érzékiségen, de általa egyéb kegyelemben is részesültek. Egyik 7 napon át megvont magától minden italt, teste majdnem elepedt, de lelke erősebbé lett. Hetedik napon meggyónt, megáldozott és mikor az oltár titkához járult, egy pillanat alatt tikasztó szomja rögtön kioltatott és testében is egészen fölüdülve távozott az angyali eledel vételétől.

Máskor az egyik betegen feküdt. Ő ismerte társainak jámborságát és kérte őket: imádkozzanak egészsége visszanyeréseért. Ezek elmondották érte a lauretomi litániát, és ő rögtön meggyógyult.

Még gazdagabb volt azok jutalma, kiket a kegyelem vonzott, hogy őket a rossz világ kelepczéjéből kirántsa, hogy így a tökéletesség után a menny kincsét megtalálják, melyet az Isten azoknak ígért, kik mindent elhagynak és őt követik. A dillingeni konviktus tényleg veteményes kertül szolgált, melyből meg-megritkult

soraikat az egyházi rendek kiegészítették, növekedésüket és számbeli gyarapodásukat nyerték. 1585-ben nem kevesebb mint 15 lépett közölök a Jézus társasága kötelékébe. Így munkálkodott P. Rem szava, példája, szelleme, melyet ő a kongregációba öntött. Némelyeknél az elhintett jó mag azonban, mintha egy ideig a sziklán hevert volna, még csak a későbbi időben hozta meg az áldásos, várt gyümölcsöket. Erről újra világos példával szolgálnak az évkönyvek.

1576-ban P. Rem egy kis tanulót is fölvelt a kongregációba, ki igen gyengéd tisztelettel viseltetett a boldogs. Szűz Anya iránt. Ámde, hogy a konviktust elhagyta, ellankadt lassankint az ő buzgalma is; sőt a világ rossz példája őt annyira behálózta, hogy az ittasságnak és a koczkajátéknak rabjává lőn, és botrányos életet folytatott 40 éves koráig. Ekkor éjjel álmából fölserkenvén, egy felséges alaku szűz és két komoly arczu férfi állott előtte, kik neki vétkeit egyenkint és részletesen szemére hányták és fenyegették, hogy mind ennek gonosz halál lesz majd a vége, ha a bűnök ösvényéről le nem tér; mire ő egész valójában megrendült, és fölötte elcsüggedt. Erre a boldogs. Szűz nyájasan szólt hozzá: ne essék kétségbe, mert most még kikerülheti a fenyegető veszedelmet, ha őszintén az Istenhez tér, ő kész rajta segíteni; mert nem felejtette azt a szeretetet és hű szolgálatot el, melyet iránta gyermek és ifjúkorában tanusított. A puszta gondolat a szép, boldog napokra, melyeket gyermekkorában, mint

társulati tag Mária szolgálatában töltött, meglágyította szívét, úgy, hogy szemei könyekbe lábbadoztak. A fölkelő nappal ő is kikelt bűnös élete éjjeléből, egy Jézus-társasági paphoz sietett, hogy a történeteket elmondja. Tanácsára töredelmes, egyetemes gyónást végzett, lemondott a gonosz czimborák társaságáról, a részegségről meg a kockajátékokról és ezentul újra az erény ösvényein járt. Ily haszonnal jár, ha valaki csak egyszer is hiven szolgált Máriának.

Mária tisztelőinek egyike hazautazott. Bőjti nap huseledeleket táltak neki föl, de ő semmihez sem nyult. Az asztaltársak kérdezték szokatlan viseletének okát, ő azt felelé: nekem ma ezek az eledelek meg vannak tiltva. Noszolták, ösztönözték, élvezzen legalább egy falatocskát. Ő azt felelé: az alma is csak néhány falat volt, melynek élvezete Ádámot a paradicsomból kizárta.

Még csudálatosabb egy másik Mária-leventének a magaviselete, ki jóllehet csak gyermek volt, mégis egy ősz embert győzött le. Kevés időre rá, hogy P. Rem Dillingenből elköltözködött, egy nemes rangbeli katona jött oda. Rokonainak egyike az algymnasiumba járt. Ezt az előkelő katona-rokon meghívta az asztalához, és a fiú a meghívást elfogadta. Asztalhoz ültek, és midőn az ételeket fölhordozták, a társaság fölvidulni, hangosabbá kezdett lenni, hogysen a kis tanulónak tetszhetett volna, ki nem rég vétetett a kongregációba föl.

A vén katonának megrögzött szokása volt minden harmadik szava után, akár igazat mon-

dott, akár nem, esküdözni, magát elátkozni, ha nem volna igaz az, amit állított.

A meghívott Mária-levente nem soká hallgat, szerényen int, esdekel, hogy a kedves nagybátyja mérsékelje kissé szavait; ő nagy szerencséjének tartja, hogy Mária társulatába fölvetetett, szabályai őt kötelezik, hogy se maga ne esküdözzék, átkozódják, se ilyeneket meg ne hallgasson. Ha kérését nem teljesíti, ő kénytelen lesz étlenül távozni. Az öreg katona kissé megáll, de a társalgás folytán a régi rossz szokás megint erőt vesz rajta.

Most a Mária-levente abban hagyja az evést, szemeit leszegezi, szívét pedig ahhoz emeli, ki által az Ige testté lön, és kéri őt, sugalmazzon neki, az ő leventéjéhez méltó igéket, és ezután bátran fölemeli szavát és nem esdekelve, hanem feddve kel ki nagybátyja rossz szokása ellen és őt az Isten szigorú büntetéseivel fenyegeti, ha nyelvét nem fékezi.

Az öreg katona, ki 30 éven át az ágyuk dörgése, a fegyverek ropogása közt nem tanult meg rettegni, mintegy megkövülve áll meg ez igék hatása alatt. Erre fölkel az ebédől, kissé eltávozik és szájára csap csak úgy csattan. Azután kihívja magához öcscsét, bocsánatot kér tőle az adott botrányért és kéri őt, küldjön neki áldozópapot, hogy az Istennel kibékítse.

Mária leventéje sietve ment a kollegiumba, hogy áldozópapot küldjön hozzá. Ez előbb jónak találta az agg vitézt kissé oktatni a keresztény hit főágazataiban és a

törödelem szentségének méltó fölvétele kel-
lékeiben. Másnap reggel egyetemes gyónást
végzett. A megindultság erőt vett rajta. Sirt,
zokogott. Ezek a bánat és a vigasz könnyüi
voltak. A jámbor érzelmek még inkább foko-
zódtak, midőn a legméltóságosabb oltáriszent-
séghez járult.

Ez az esemény szóbeszéd tárgyává lett
egész Dillingenben és a jóézelműeknél nagy
hirnevet szerzett a kongregációnak. A megtért
látogatást tett a konviktusban és megköszönte
öcscsének, hogy nyílt föllépése által nagy lelki
jót szerzett neki.

1579-ben P. Rem a kis Scribonius Jánost
is fölvette a kongregációba. Fölvétele óta ez
oly ártatlan, tökéletes életet élt, hogy általa
sok rendkívüli kegyelemre érdemesítettetett.

Egy izben az Üdvözítő kis gyermek alak-
jában jelent meg neki. Szívét kimondhatatlan
gyönyörérzet töltötte el, és őt még inkább buz-
dította erényességre. Ebben oly nagy előmenet-
elt tett, hogy zsenge korában érett volt a
mennyre. Súlyos nyavalyába esett. Halála előtt
8 nappal megjelent neki a társulat védőasz-
szonya nagy dicsőségben és már az életben
érezttette és megizleltette vele a dicsőséget.
1580. április 25-én szendén elszenderült az
Úrban.

1590-ben a konviktorok között a vérhas
járványszerűleg lépett föl. Körülbelül 50 esett
bele. Ezek között volt Prátó János, trienti szár-
mazásu nemes ifju is, ki, a mint a Mária-kon-
gregáció tagjává lett, nagy előmenetelt tett az

erényben. A nyavalya őt is megragadta. Szépen ragyogott akkor szerénysége és béketűrése. Panaszhang nem jött ajkaira; nem voltak kívánságai szülőinek látása és más effélék után.

Két fivére, kik egykor szintén konviktorok voltak, keservesen zokogtak ágya mellett. Ő azonban erényre és a bold. Szűz szeretetére buzdította őket. Midőn erre azok még keservebben sirtak, azt mondta nekik: Isten veletek! Könyörögjete az Istennél érettem! Az ártatlannak, az igazak, ha meghalnak, a mennyet népesítik. Örvendjete tehát velem, mert én vigan mondok Istenhozzádott ez árnyékvilágnak.

Alig volt egy napos beteg és maga kérelmezte, hogy neki a végsőszenzségeket kiszolgáltassák. Erre kissé elaludt, de csakhamar fölserkent és az ágya mellett imádkozó lelkiatyának így szólt: Pater! Mily szép dolgokat láttam én. Nos mit? kérdé erre a Páter. Én egy gyönyörű nagy táblát láttam és rajta aranybetűkkel írva nevemet, valamint a legtöbb levetének a nevét is. Ezt egy csudaszép úrnő mutatta nekem, és azzal is biztatott, hogy rövid szenvedés után a menny lesz osztályrészem. Az én szószólómat nagy sereg szűz környezte; éppen most távozott tőlem, én őtet követem. Erre azt mondotta a Páter: Ha úgy áll a dolog: akkor anyád Mária szerelmére kérlek téged, ha majd a mennybe jutottál, esedezzel előtte, hogy szünjék meg a járvány, mely a társulati tagokat elragadja.

Az ifju az ajánlatot elfogadta, és csudálatos, ő volt az utósó, kit a járvány elragadott;

és lassan-lassan csakugyan megszűnt. Az is föltűnt az orvosoknak, hogy teste, mint oly nyavalyásoknál szokásos, nem terjesztett rossz szagot, arcza színe sem változott, egészen szép viruló maradt.

A Mária-
kongre-
gáció
Ingolstadt-
ban.

Dillingen után idősorban Ingolstadt városa következett, melyben P. Eisenreich Ottó az ottani konviktus kormányzója alapította meg 1577-ben nevendékei között a Mária-kongregációt. Kezdetben ez csak 20 tagot számlált, de buzgóságuk nemsokára sok mást édesgetett a társulatba, úgy, hogy egy év múlva két részre kellett az egyesületet fölosztani. Későbbi években a leventék között 3 fejedelmi bajor herczeg és az ausztriai Ferdinand főherczeg, később e néven a második, római császár és magyar király stb. magaslottak ki. Ők az ingolstadti egyetemen tanultak és válogatott férfiakból és ifjakból álló udvari személyzet környezte őket, kik uraik példáján indulva a Mária-kongregációba beléptek. Azidőtt bevett szokás volt, hogy a leventék nagypénteken a gyászkörmenethez csatlakoztak. Épületes volt látni a koronaherceget váltakozva a bajor herczegekkel, amint a kongregáció kék palástjába öltözködve a megfeszítettnek képét elővitték.

A kon-
gregáció
München-
ben.

1578-ik év kezdetén a Mária-kongregáció Münchenben is életbe lépett. Nemsokára két pápai követ és más egyházi méltóságviselők, tudósok és főnemesi rangbeliek belépése által nagy hírnévre tett szert. Ez a tetőpontra hágott, midőn 1579-ben V. Vilmos bajor herczeg a kongregáció kötelékébe állott. — A fenséges

példa rövid idő múlva sok nemes és fejedelmi tanácsos és hivatalbeli embert vonzott maga után.

1584-ik év késő őszén P. Remet a müncheni Sz.-Mihály-kollegiumba helyezték át, hol szintén az ifjuság nevelését bízták rá. Akkor a nagyobb, vagyis latin-kongregáció élén a 11 éves Maximilián koronaherczeg állott, a későbbi bajor választófejedelem. Midőn egy év elteltével a prefektusi tisztelet a szabályok értelmében le akarta tenni, az egész kongregáció kérve kényszerítette őt, hogy azt továbbra is tartsa meg. Sőt a római kongregáció a trónörökös herceget a németországi összes kongregációk generális prefektusává nevezte. Ily minőségben nemsokára három badeni herceget vett a kongregáció föl, kik kevéssel előbb tértek a lutheránus vallásból az egyház kebelébe vissza.

Miksa
herczeg
Mária-
levente.

A münchenivel egy időben történt a kongregáció életbeléptetése Tirolnak, Innsbruck és Hall, Svájcznak Luczern városaiban, 1579-ben Bécsben, a hol némely igen kimagasló magyar ifjú is nyerte kiképeztetését, kikről alább, a maga helyén leszen majd szó.

Innsbruck
Bécs.

1580-ban a többinek példáját követte a Freiburgban megnyitott jezsuita-kollegium is. Első rektora b. Kanisius Péter volt. Nincs szándékunk mindazokat a kongregációkat, melyek 1584-ig Németországban létrejöttek, elsorolni, csak azt akarjuk megjegyezni, hogy azoknak a férfiaknak és ifjaknak a száma, kik 1727-ben a kongregáció kötelékében voltak, 30,000-re szálolt. Így a kis mustármag terebélyes fává izmosodott. A maroknyi csapat, melylyel P. Rem

Boldog
Kanisius

Dillingenben kezdette, Mária zászlaja alatt erős, jól szervezett hadsereggé fejlődött, kész lévén az üdv harczait mindhalálíg vívni.

P. Rem 1586-ban Ingolstadtba küldetett, mint az ottani Sz.-Ignácztól vértanuról nevezett konviktus alkormányzója. Ezt az állást 32 éven át töltötte be 1618-ban bekövetkezett boldog haláláig. Ő tisztán fogta föl a ker. nevelőnek magas föladatát. A lelkesedés tehát, mely keblében eziránt támadt, a hosszú évek során szerzett gazdag tapasztalás, a sok vihar által fenyegetett könnyelmű ifjúsághoz viseltető szeretet, az a kitűnő állapot, melyben Ingolstadtban odaérkeztek a kongregáció rég állott, Mária anyai szeretetébe és közbenjárásának hatalmába helyezett hite, az ő elméjében és szívében azt a gondolatot ébresztették, hogy a kongregáció tagjainak legjelesebbjeit kiválasztja és őket még szorosabban Máriához fűzi. Azért 1594-ben a hirneves *Colloquium Marianum*ot alapította, mely 200 éven át teljes virágzásban maradt és még magát Jézus társaságát is túlélte, míg végre a fölvilágosodás viharainak és a szabadkőművesség gyűlöletének áldozatul esett.

*Colloquium
Marianum.*

Van Ingolstadtban, most ugyan a Szűz Mária nagy goth templomában, egy a »Háromszor csudálatos Szűzről« nevezett kegyelemkép. Ez arról nevezetes, hogy ez előtt P. Rem látomásban megismerte, hogy a boldogságos Szűz előtt legkedvesebb, ha őt Mater admirabilisnak szólítjuk. Továbbá e kép előtt tartá az általa *Colloquium Marianum*-nak elnevezett társulat — több mind 200 éven át — összejöveteleit.

Ezek többnyire előkelő ifjakkól állottak, melyeknek voltak pl.: Belasi Khuen Dezső és János testvérek, kik minden igyekezetüket arra fordították, hogy a kegyelem állapotát hiven megőrizték és így tiszta szívvel tiszteljék Szűz Máriát; ha pedig súlyos bűnnel, habár csak belsőleg is megbántották az Istent, a társulattól kizártnak tartották magukat mindaddig, míg tördelmesen meg nem gyóntak és engesztelő imaként az »Ave maris stella«-t el nem mondták.¹

¹ Der Sendbote. 1881. 226. l.

V.

A Mária-kongregációk hazánkban.

A mohácsi
vész után
való álla-
potok ha-
zánkban.

Angyali sz. Tamás szerint, a mely eszközökkel valamely dolog létesül: ugyanazokkal tartandó is az fenn. Ennélfogva mivel bizonyos, hogy Magyarországot a kereszténység alapította, dajkálta és juttatta mai fejlődése fénypontjára; azért nincs kétség benne, hogy szeretett hazánk ezentúl is csak keresztény alapon állhat fönn és haladhat helyesen természetes rendeltetése felé, fokról-fokra előre.

Továbbá az igaz kereszténységgel mindig karöltve járó helyes Mária-kultusz volt századokon át nemzetünknek jó és balszerencséjében védő paizsa. Midőn pedig Mohácsnál országunk szerencsecsillaga nemcsak elhomályosult, hanem egészen leáldozni készült: akkor a végenyészettől megint csak Mária tisztelete mentette meg. Ez leginkább a Mária-kongregációk által történt.

A mit sz. István szerencsésen megkezdett, midőn Ó-Budán¹ Árpád sirja fölé és egyebütt, pl. Székesfehérvárott, Győrött, stb. Mária tiszteletére nagyszerű templomokat épített és így Mária tiszteletét népe szívébe mélyen bevészte, halálakor pedig egész országát szűz Máriára hagyományozta; azt utódai, a magyar királyok és a magyarok dicséretesen folytatták; miért is országunk Regnum Marianumnak méltán neveztetett el.

De mi ezek ismeretét jogosan föltételezve, tüzetesen csak a Mária-kongregációk történetével akarunk itt foglalkozni. Mikor, hol, miként vert ez gyökeret hazánkban és mily áldásosak voltak ennek gyümölcsei a hitéletre?

Mielőtt azonban ennek vázlatába bocsátkozhatnánk, okvetetlen szükségesnek tartom előbb jelezni azokat a siralmas állapotokat, melyekbe a szerencsétlen mohácsi vész és a még ennél is szerencsétlenebb hitújítás hazánkat döntötte.

A Luther, Calvin, Münzer és Socini által nálunk támasztott vallási mozgalmak, belharczok közösek voltak a többi európai nemzeteknél támasztottakkal; csak hogy Magyarországon hozzájárult ezekhez még a görögkeletieknek, Erdélyben pedig a sabbathinusoknak széthuzása, fondorkodása is. És valamint éjszaknyugotról benyomult hozzánk az eretnokség, úgy délkeletről ránk zúdult a török-tatárnak mindent tüzzel-vassal pusztító, kegyetlen, töméntelen

¹ Magyar Sion. Esztergom 1863. 789. l.

nagy hada. Hazánk olyan volt, mint valamely karddal össze-vissza bénított, sebekkel borított nyavalyás test. Lassu halálra kárhozhatva, életereje kétszáz esztendőn át folyton-folyvást fogyott, hanyatlott, és pedig a Kalvin felekezetű erdélyi fejedelmek ármányos politikája miatt a jobbrafordulás minden reménye nélkül.

A püspöki megyék dús jövedelmeit a gyászemlékü vész után igen sok helyen világiak bitorolták. Mert hisz ott, nemzeti nagylétünk nagy temetőjében, az ország színe virágával az apostoli király, és 7 egyházfejedelem is sirját lelte. A fejetlenség e korszakában könnyű volt a zavarosban halászni. Így az egri egyházmegye javait a hirhedt Perényi Péter ejtette birtokába. A győri püspök, Paxi Balázs, Mohácsnál elhalálozván, birtokait a török származású Bakits Pál, a nyitraiét Török Bálint, a váradiét Czibak Imre foglalta le; a csanádiét Patatics Gáspár; Gosztonyi János gyulafehérvári püspököt Bodó Ferencz hadvezér megölvén, birtokaiba maga telepedett be; a pécsiébe szintén Szerecsen János. Kalocsa, Vác, Esztergom, Veszprém nemsokára az egyre előre nyomuló török martalékává lettek. És így csupán a zágrábi és 1557 óta a nyitrai püspökség állott még valahogy meg. Ezekből önként következik, hogy az említett megyék határain belül virágzó 60 benczés, 49 ciszterczi apátság, 56 premontrei prépostság, 97 Paulinus, 15 Augusztinus, 25 Dömés, 142 Ferenczes, néhány Johannita, Trinitárius és nem kevés apácza kolostor is hasonló sorsban osztozkodott.

Igy pl. a vasmegyei szent gothárdi apátságot az apostata Battyán Ferencz foglalta el, a thuróczi prémontrei prépostságot a Nyáriak kerítették hatalmukba, Károlyi István a krasznai főesperességet, melyet halálakor az apostata Drágffynak hagyott örökségben.

A sárospataki hithagyó quardián Kopácsy István a föntemlített Perényi Péter¹ védő paizsa alatt kiűzte a kolostorból rendtársait és Bánóczy István özvegyét nőül vevén, a maga családját helyezte el abban. Pártfogójától az ottani előbb híres iskolák élére állíttatván, azokat valóban elhírhedtekké tette. Hasonló eljárást követtek a Luther hitére elpártolt Sziklósy (Stáray) Mihály, Batizy András és Derecskey Dömötör Sátoraljaujhelyen, a szülőhelyéről Dévainak nevezett Bíró Mátyás Szegeden. De ő, jóllehet Luther Márton Wittenbergában saját házába és asztalához fogadta őt, később mégis Kalvin tanaihoz szegődött és azok terjesztésére rendkívüli buzgalmat fejtett ki. Vida János Liszván, a bénasága miatt Sánta előnévvel fölruházott

¹ Ex magnatibus primi ad Lutheranismum defecerant Petrus Perényi et Caspar Drágffy, ad Calvinismum Petrus Petrovics. Sicque supra duos Petros extra Petram Christi aedificatae sunt in Ungaria duae contra Romanam et apostolicam pugnantes ecclesiae. Sed quis utriusque interitus? Perenius periit in carceribus Ferdinandi 1548. Neostadii. Tumulo illatus in templo majori Oppidi Terebes, quot annis sereno die fulmine percutiebatur aedes ac sepulchrum ea parte, quae cordi respondebat; infausti cineres et ossa eiecta sunt. Rusticus quidam dum casam strueret ex hominis Deo exosi cineribus permixtum lutum casu ad eam adhibuerat et ecce fulmina in casam furere. Petrovicius a Crucifixi simulachro quod sacri-legis ipse manibus destruere curabat, protritrus est. Rubricae Juris ungarici Tyrnaviae. P. I. 165. l. P. II. 56. l.

Kálmáncsehi vagy Kálmánczi Márton,¹ Magyarhon első kálvinistája, Munkácson és Beregszászon vezette tévedésbe Krisztus nyáját. »Püspökök nem lévén, a füst és háborúság zavara alatt becsúszának, mászának az új tanítók« írja Pázmány P. Kalauz, 1603-iki kiadás. III. K. 6. 7. §. 4. 194.

Ami pedig legsajnosabb, két egyházfejedelem is, kik különben e névre nem is érdemesek, az ellenzék táborába szöktek át. — Így a veszprémi püspökségben 1634-től Szalaházy Tamásnak unokája, a 20 éves, kicsapongó Kecheti Márton ült, egyszersmind a Báthoryaknak is rokona, ki 1545 táján kincsekkel rakva Pozsonyba vonult, aposztatált és Drugeth Antal leányával házasságra kelt. Lányi II. k. 65. l. Thurzó Ferencz pedig 1834-től kezdve v. nyitrai püspök † 1569-ben s Pray szerint még csak a kisebb rendeket birta, mint hithagyó Kostka Borbálával kelt egybe. Brassón írott könyvvvel Honter, Segesvárott Orocaeus, Kézden Egyed pap reformált. Horvátországban Bucsis Mihály lelkész Kalvin elvei szerint fejtegette és terjesztette sajtó útján is az Oltáriszentség tanát. Philippovich csazmai prépost és zágrábi kanonok török fogságba esvén, renegáttá lön és Mehmed nevet vett föl. A tévely további terjedésének Draskovich György erélyes föllépése vetett kissé gátot, ki 1574-ben Zágrábban egy-

¹ Váradi kanonok, Lányi K. Egyházt. II. 67. Teste Pazmano multis annis in virili habitu circumducebat secum puellam ad usus nefarios. Rubricae Jur. Ung. Tyrnaviae. 1734. T. II. 140. l.

házi zsinatot tartott, előbbi kiközösítette, utóbbinak még javadalmát is eltörölte. — Később 1579-ben mint kalocsai érsek és a győri egyházmegyének adminisztratora, Szombathelyen tartott megyei zsinatot, mely város akkor a győri e.-megyéhez tartozott és ott 80 egybegyűlt lelkipásztornak Pitascics Márk, Bécsből meghívott Jézustársasági atya hirdette kenetes ajkakkal a papi hivatás fenségét, a papi élet-szentség és a coelibátus szükséges voltát. Buzgalmának sikerült a városban és környékén sok elpártoltat az egyház kebelébe visszatéríteni, mások szívében a lankadozó hitbuzgalmat fölélesztetni.

A kath. hit, mely egyebek között a tulajdonjogot és az idegen jószág visszatérítésének kötelességét is tanítja a fentebb említett hatalmaskodó uraknak, kik egyházi birtokokat tartottak elfoglalva, sehogy sem volt inyére; ellenben Luther és Kálvin tana, mely a jó cselekedeteket fölöslegesnek tartja, egészen megfelelt izlésüknek a már befejezett cselekedetek szentesítésére. A hitújítók elvei szerint az egyházi vagyon bitorlói egészen jogosult birtokosoknak tekintették magukat. Az igaz hittől való eltérés jogalapot adott a gonosz uton nyert zsákmány birtoklására.

Az 1526. év után közvetlen bekövetkezett trónverseny Ferdinánd és Szapolyai János között a protestántizmus és a török hatalom terjeszkedésére fölötte kedvező volt. Verbóczy István ugyanis, ki 1525-ik év május 23-án, a lázadó hatvani gyűlésen a törvény ellenére ná-

dorrrá választatott, de az 1526-ik év ápr. 27-én hivatalától elmozdítottatott és száműzetett, a mohácsi vész után a fejtelenség korszakában újra Magyarországra jött és Tokajból, hol Szapolyai János is párthiveivel időzött, 1526-ik évi október hó 17-ére Székesfehérvárra királyválasztó gyűlést hívott össze. Verbőczynek ez a cselekvése az 1485. törvénycikk 3. pontjába ütközött, mely szerint király nemlétében csak a törvényes nádor jogosított királyválasztó országgyűlést összehívni. A törvényes nádor azonban azidőt Báthory István volt. — Ez csakugyan hivatalának megfelelőleg már október 9-ére, tehát előbb is mint Verbőczy a királyválasztó országgyűlést Komáromba hívta össze, mely azonban később Pozsonyba helyeztetett át. De Verbőczy ezzel nem törődött és az általa összehívott törvénytelen gyűlés november 11-én Székesfehérvárott csakugyan megtartatott, melyen Szapolyai királylyá választatott. Jól esnék ugyan a magyar szívnek, ha e királyválasztáshoz, mint magyaréhoz, bár utólagosan is hozzájárulhatna s azt helyeselhetné; csakhogy itt is áll a közmondás: *Amicus Plató, amicus Aristoteles, sed magis amica veritas*. Mert az idézett törvényeknél fogva ez arra illetékes nem volt. Azt tehát helyeselnünk nem lehet. Vele tehát joggal állott szemben a törvényes nádor vezetése alatt Pozsonyban megválasztott törvényes király I. Ferdinánd ausztriai főherczeg, ki méltán küzdött az ország jogaiért és függetlenségeért. 1528-ban Ferdinánd által Szapolyai János meggyőzve, Lengyelországba menekült. Abból az

elvből kiindulva: *Superos si flectere nequeo, acheronta movebo*, hogy a horgas utakon elnyert és gyorsan elvesztett trónt visszanyerhesse Laskó Jeromos lengyelországi nádort követségben Stambulba küldötte, hogy magának hazánk legádázabb ellensége, Szoliman segítségét megnyerje. A követ sikeresen járt el megbízatásában. De Szapolyainak e végzetes tettét megbocsátani nem lehet. Miatta őt a szentszék is elítélte.¹ Soliman szultán 1529. május havában 200,000 emberből álló seregével megindult Konstantinápolyból és júl. közepén már Mohácsnál táborozott; szept. 3-án pedig Budát vivta már, melynek védelmét Ferdinánd Nádasdy Tamásra bizta, ki ellen azonban az ostrom hatodik napján a cseh-német őrség föllázadt, és őt elzárva, Buda kapuit szabad elvonulás föltétele mellett megnyitották a töröknek.² Szolimán ekkor Bécsnek indult, melyet meg nem vivhatván, 100,000 keresztényt rablánczra fűzve, Budát a koronával együtt Szapolyai Jánosnak átadta és aztán az országból kivonult. De ki felelős azért, hogy »a Duna szöke vizén hány rabok usztak alá?»

Ellene Ferdinánd, a magyaroknak szabadon választott független királya éppen oly elszántan küzdött, miként a hitehagyók és az egyházi birtok bitorlói ellen mint apostoli király küzdeni kénytelen volt.³ A különböző érdekek

¹ Fascic. Eccl. Pestini 1842. T. II. p. 182. — ² A Magyar Nemzet Története V. k. Bpest. 76. l. — ³ Ferdinánd német vezérei azonban nagyon előmozdították a protestantismus terjedését hazánkban. *Duces Ferdinandi a fide catholica alieni vi ac imperio reformationem integris etiam oppidis induxerunt* Fasc. Eccl. 1849. Pestini T. II. 194. l. Így Győrben Rueber János

a magyarokat két táborra szakították. Jog és valódi szabadság Ferdinánd mellé csatlakoztak; az egyházi és politikai jogoknak bitorlói pedig a hazafiság ürügye alatt Szapolyai mellett fogtak pártállást, de ő és vele az ország hosszú időre a török rabigájába görbedt. A hithagyás, egyházfosztás áruláshoz folyamodott saját hazája vesztére.

Állításunk igazolására szolgáljon egy egykorú okirat, melyet Szirmay, Zemplén vármegye levéltárából jegyzett ki.

»Abhorremus profecto recensere quod nulli neque aetati, neque sexui Tyrannus ille cum suis complicitibus orthodoxae religionis apostatis et christianitatis proditoribus pepercit, quin potius omnia tyrannidis genera vel efferratissima exercuerit. Siquidem, ut ex innumeris pauca complectamur, imbellem turbam mulierum, ferendis armis inutilem, nefandis suppliciis necavit, senes foedis vulneribus affectos trucidavit, gravidis mulieribus uteros, viventibus adhuc dissecans, teneros foetus vix inchoatos ac nondum lucis debite potitos laniavit, vita luceque spoliavit, parvos liberos dulce infelicium parentum onus, in ipso conspectu parentum crudelem in modum jugulavit, saxis ac parietibus allisit, pedibusque in diversa tractis, discerpsit. Ex tenera porro firmioreque aetate partim vinctos secum abripuit, partim per nefanda flagitia turpitudinemque virginibus corruptis nequissime abominabilem in teneram aetatem inpuritatem nequissimi homi-

ezredes káplánja Joakim, 8 trombitással összcsecsődítette a népet s nyilvános utczákon s tereken prédikált. Értesítő. Győr, 1882. 66. l.

nes exercentes, humi deiectos, mutilatis membris, rescisis naribus, efossis luminibus reliquerunt. Adde his quot loca incendio consumpsere. Datum in arce nostra Pragae, die 1. a martii, 1530.« Notitia Comit. Zemplin 56. l. Így szól Ferdinánd király fölhívásában Zemplén vármegye közönségéhez.

A törvényes királyok által 1525-től 1686-ig vívott háborúk nem voltak képesek többé Magyarországot egy korona alá egyesíteni, még kevésbé az egész országot a félhold rabigája alól kiszabadítani. Szolimán 1532-ben negyedszer, 1566-ban ötször tört Magyarországra 200,000-nyi roppant hadával és így ment ez tovább Buda felszabadításáig. A törvényes király ellen lázadó párt mindig a török segítségével igyekezett magát inkább és inkább megerősíteni és így az eretnokség a hazafiság köpenye alatt mindig több és több vármegyét görnyesztett a kereszténység és a haza legengesztelhetetlenebb ellensége rabigája alá és kegyetlen rablánczra fűzve mindig újabb-újabb csapatokban húrczoltattak a haza gyermekei a Balkán félszigetre, hogy ott fegyverviselésre szoktatva, oktatta, fölnevelkedve utóbb saját hazájuk ellen harcoljanak. — Tíz ezer lovas és 12 ezer gyalogos esett el Mohácsnál az ország színe virágából.¹ 200,000-et Szolimán részint kardélére hányatott, részint békóba verve elhúrczolt. 1526-ban mennyit vitt el Felső-Magyarországból foglyul, fentebb láttuk, 1532-ben 30,000 magyar, 1566-ban 20,000 czepeltetett

¹ Hist. R. Hung. Istváni Viena. 1758. 82. l.

rabigába, 1599-ben 150 község hamvasztatott el és 30,000 magyar vándorolt rabságba, 1594-ben 35,000 Horvátországból, melynek a Szerémségnek nevezett része azelőtt magyar volt. Bocskay hirhedt vezérének Némethy Gergelynek táborából csak az egyetlen 1605-ik esztendőben az eszéki hidon át több mint 80,000 kath. keresztény rabszolga húrczoltatott Török- és Tatárországba. 1663-ban újra 100,000 magyar vitetett török rabságba. Így Magyarország évről-évre szegényebb lett népségben, nemkülönben vagyonban, elvadultabb erkölcsökben, szemlátomást súlyedt fokról-fokra minden tekintetben, még pedig leginkább az erdélyi fejedelmeknek folytonos lázadása, a protestáns külfejedelmekkel és a pogány törökkel való, a haza jóléte, egysege ellen irányuló nyilvános és sokszor alattomos szövetkezése miatt. — A protestánsok, kik színre a szabadságért harczoltak, sok százezer magyarnak örökös rablánczokat kovácsoltak.

Magyarország egységét, szabadságát más fegyverrel kellett visszahódítani, mint akár arannyal, akár karddal. Más fegyver szabadította meg hazánkat a másfélszázados török uralom és az erdélyi fejedelmeknek még ennél is sokkal lealázóbb hatalmaskodása alól, kik közül II-ik Rákóczy György magát a szultán született rabszolgájának nevezte. V. ö. Szalay Magyarország-története V. 23. gr. Bethlen Imre, II-ik Rákóczy Gy. ideje, 1711. I. 1658. febr. 12-én kelt levele. De a többi is éppen úgy viselkedett.

Ez a győzödelmi fegyver nem egyéb, mint a rózsafüzér volt.

VI.

A Mária-kongregáció kezdete Erdélyben. Viszontagságai. Befolyása Magyarországra.

Ugy látszik, az isteni Gondviselés Erdélyt választotta e terve valóítására, hogy a honnét eredt Magyarország végromlása, onnét vegye eredetét hazánknek helyreállítása is. Mert hisz 1526 óta elég sokáig játszott a fondorkodónak és cselszövőnek gyászos szerepét, miként ezt megkísérlette már ifjabb Gyula is sz. István korában, midőn Kupa somogyi vezér bukása után a pogányság érdekében ő is föllázadt. — Ugyanis Somlyai Báthory István 1571—1576. az első jogosan országgló erdélyi fejedelem az ő tiszteletreméltó ősi és alkotmányos függését a magyar sz. koronától elsőben ismerte el. — II. Zsigmond lengyel király elhunytával 1572-ben a jagellók férfiágának egyenes vonalban magva szakadt. A lengyelek a királyválasztásnál ezuttal a mellékágakat nem akarták tekintetbe venni; azért Medici Katalin IV. Károly francia király-

Báthory
István és
Kristóf is-
kolákat
alapítanak.

nak anyja 1573-ban máj. 5-én a protestánsok és törökök segítségével Henriket, az ő másodszülöttét segítette a lengyel trónra. De ez fent említett bátyjának 1574-ben máj. 30-án bekövetkezett halála után 1574. június 16-án titkon elhagyta az országot. A lengyelek most Szandomiersz Kosztká Jánosnak, az angyali ifjú szent Szaniszló édesatyjának tanácsára Báthory István erdélyi fejedelmet választották királyukká, ki Lengyelország egyik legjelesebb királyává vált. Báthory 1576-ban távozott Erdélyből és az országot testvérbátyjára Kristófra hagyta. 1576—1581. Mindkét fejedelem elsőrangú kötelességének ismerte a sok viszontagsággal látogatott Erdély számára jeles tanítóintézeteket állítani. Váradon (mely az 1538-, 1551- és az 1570-iki szerződések folytán Erdélyhez tartozott) és Károlyfehérvárott gymnasiumot, Kolozsvárott ellenben akademiát állítottak, melyek vezetésével XIII. Gergely pápa tanácsára a Jézus-társaságiakat bízták meg. Eljárásukat a Kolozsvári 1581-iki alapító levélben a jeles fejedelmek így okolják meg. Főleg két dologban közpon-tosul a fejedelmek kötelme. Először, hogy az igaz istentisztelet fentartassék az alattvalók között, mert ez vezeti az embert végcéljához el; másodsor az egyesek jogainak megvédése, mert ez alapja a társadalmi és állami együttlétnek. E cél elérésére semmi jobban nem szolgál, mint egyéb bölcs fejedelmek példájára tudományos férfiakat, kik jámborság és erkölcsök által is ki-tűnnek, Erdélybe meghívni, hogy tevékenységük által az igaz jámborság ősi fényét visszanyerje

és az ifjúság az istenes és a világi ismereteket elsajátítván, az egyházi és polgári hivatalok viselésére alkalmatossá képeztessek.

Mikor Possevin János Jézustársasági pápai követ a lengyel, svéd és orosz udvaroknál a rettenetes Iván, ezen északi szörnytől visszajövet Erdélyt és Oláhországot is utjába ejté, a Királyhágóntuli Jézus-társaságiaknál a Mária-kongregációt már vagy megalakítva találta, vagy pedig bizonynyal maga megalakította. Biztosra lehet venni, hogy a Mária-kongregáció Kolozsvárott 1585-ben már létezett, mert Dobokay ez évben lépett Jézus társaságába, már pedig ő akkor a Mária-kongregácziónak tagja volt.

Az iskolák virágoztak és az alapos tudománynyal a Lengyelországból jött atyák P. Brangovicz Ignác, Odescalchi Lajos és több magyar: Leleszi János, Szántó István, Siketfalvi Ladó Bálint gondozása alatt a tanítványok lelkeibe oltott erénymagvak gyökeret verni, gyümölcsözni kezdettek és mintegy szebb, áldásosabb jövő hirmondóiként tekintettek.

A számos tanítvány között, kik közelről és távolról Kolozsvárra özönlöttek, ott találjuk Forró Györgyöt, (hirneves jezsuita, tartományi főnök, szónok, † N.-Szombatban, 1642. okt. 18-án) Kőrössy Ferenczet, Balásfy Tamás, győri örkanonokot¹ (1622. pécsi püspök, pozsonyi prépost, † 1625., szorgalmas, rettenthetetlen író) továbbá a két gondviselészerű férfit Dobokay Sándort, egy ősrégi magyar család nemes sarját, hazánk-

¹ V. ö. Lányi i. m. II. K. 428. l.

ban a Mária-kongregáció meghonosítóját és az utóbb hirneves bíboros primást, Panaszzi Pázmány Pétert. A fönnevezettek mind, de kivált a két utóbbi kimondhatatlan nagy áldást hintettek apostoli működésükkel sz. István koronája országaira, népeire.

Erdély adta tehát az első hatalmas lökést a Mária-kongregáció által a hitélet fölelevenítésére. Csupán Pázmány Péter, ki éppen úgy mint Dobokay Sándor, hivatását Jézus társaságába és így szellemi és erkölcsi kiművelődését és későbbi sokoldalu sikeres tevékenységét a Mária kongregációjának köszönhetette, melybe mint ifju fölvetetett, a 30 éves háború leginsgesebb tartama alatt a legsúlyosabb viszonyok között saját személyében a magyarok anyagi, szellemi, erkölcsi, természetfölötti javáért többet tett, mint sok ezer együttvéve, kiket *pártérdek-ből* minden alapos ok nélkül, mesterkéltnél utakon az emberek emlékezetében megörökíteni törek-szenek. De a zavarok, melyeknek a két jeles Báthory István és Kristóf halála után 1581-től 1711-ig Erdély színterévé lőn, szerencsétlen következményeikben a Mária-kongregációt is földúlták. Ablánczkürthy Ghyczy János, a kiskoru Báthory Zsigmond idejében teljhatalmu hely-tartó, ármány cselszövényeivel utját készítette az előre nem is sejdített polgári háborúnak. Ő esküvel kötelezte le magát Báthory István-nak, hogy a katolikusok minden jogait és szabadságát tiszteletben tartja és megőrzendi; de Báthorynak 1586-ban bekövetkezett halála után nem sokára mint telivér kálvinista megkezdette

a katolikusok üldözését. 1589. jan. 2-án tizezer katolikus térdenállva esedezett előtte, hogy azős időktől tulajdonukban levő nagyvárad székesegyház birtokukban meghagyassék. De hasztalan, Váradon, Károlyfehérvárott, Kolosvárott a katolikusok mindentől megfosztattak, a mi az isteni tiszteletre vonatkozik. A Jézus-társaságiak elűzettek a medgyesi országgyűlés 1588-iki végzése által. Nagy érdemeik folytán 1595-ben visszahivattak ugyan, de Báthory Zsigmond eltávozása és Báthory Endre halála után Székely Mózes újra számkiveté őket. Ámde az Isten büntetése még azon évben elérte Ghyczy János kormányzót. Mert súlyos nyavalyába esvén, halálos ágyán kétségbeesve így kiáltozott számos környezetéhez: Jaj nekem, jaj nekem, kimondhatatlan kínokat szenvedek én, mert hamisan esküdtem, segítsetek rajtam. A nagyravágyó kálvinista Bocskay István, (1602—1607-ig) a kicsapongó Báthory Gábor, a csejtei sok ártatlan szűz vérében fürdő Báthory Erzsébet asszonyszörnyetegnek († 1614 aug. 14-én) méltó szellemi és vérrokona 1608—1613-ig, valamint Bethlen Gábor alatt, ki ez évben sokkal nagyobb perfidiával ragadta el elődétől a trónt, mint a milyennel őt Bocskay 1602-ben attól elűtötte, a bajok évről-évre szaporodtak. A Mária-kongregáció működése 1588-ban megbéníttatott, 1602—1615-ig teljesen elnyomatott.

Bethlen Gábor, Károlyi Mihály és Kornis Zsigmond könyörgésére megengedte, hogy a nép romlottságának orvoslására két jezsuita, Bujtal

György és Makó István világi ruhában Karánsebesen működhessék.

1615—1690. csak alig tengődött a türelmetlen kálvinista uralkodók, I. és II. Rákóczy György, I. Apafy Mihály idejében a száműzések és halálítéletek miatt, melyeket ők Jézus társaságára kivetettek.

Miklósvárszéki Nagyajtai Cserei Mihály históriája 103. lapján ezeket írja 1709-ben, élte negyvenegyedik évében.

Udvarhelytt laktomban szinte pápistává leszek vala, ha Isten ingyen való kegyelméből ki ne nyilatkoztassa. Mert az atyám rabsága alatt az anyámnak gyakran kelletvén járni gyűlésekben, hogy az atyám szabadulását munkálódja, engemet is mindenkor elvitt magával s velem jártatá az urakat, supplicatiókat küldözvén. A többi között egyszer Csikban létünkben az anyám a barátok klastromában gyakran járván templomhoz, engemet is elvitt mindenkor magával; a barátok engemet czellájukba felvittének, képekkel, olvasókkal, könyvecskékkel addig ajándékoztanak mint gyermeket; mert 12 esztendő voltam (körülbelül 1680) ellátának sok szép beszéddel és pápistának tőnek, meghagyván, hogy okosan viseljem magamat, ha Udvarhelyre kimegyek az iskolában, pénteken és szombaton ne böjtöljek, hogy a mestereim eszekbe ne vegyék a dolgot. Én nagy örömben voltam, sőt olyan buzgósággal viseltetém ahhoz a religióhoz, adná Isten, mostani igaz religióban tarthatnék olyan buzgóságot. Az anyám is megértvén, felette örült rajta, mivel pápista, nem is küld vala ki többször az udvarhelyi scholában, de mind az atyámtól tartott, mind kivált a fejedelemasszonytól, a catholikusoknak nem lévén akkor olyan auctoritásuk mint most. Nekem sem vala semmi kedvem többször, hogy scholába menjek, de ugyancsak kivínek. Jódarab ideig sem a praeceptorom, sem a gazdaasszonyom eszekre nem vették, hogy én pápista vagyok; mert az olvasókat,

a pápista imakönyveket egy kis záros ládám levén, abban tartottam, s a kulcs mindenkor a zsebemben állott. Mikor a gazdaasszonyom kiment a piacra árulni, akkor kivettem őket, s úgy imádkoztam és napról-napra idegenülök vala a reformátusoktól. Nem akará a jó Isten veszedelmemet. A papné gyakran járt a gazdaasszonyomhoz, egyszer estve felé oda jöve, azalatt a pápista templomba estveli szokás szerint harangozának, én az ablakon kikönyököltem, mintha valamit néznék, s ott házunkban az Ave Máriát elmondtam. A papné azt mind jól látta, de nem szólott, hanem haza menvén az urának megmondotta. A pap mindjárt a praeceptoromat hivatja, és meg-hagyá neki, hogy rám vigyázzon.

Leszfalvi Bálint, kit Isten boldogítson, vala privatus praeceptorom. Felmenvén a scholában, szere-da nap, a mint leczkét mondtam, alattomban a zsebbe nyult s a ládám kulcsát kivevé; azután monda nekem: »Íme szabadságot adok, mert jól tanultál. Menjetek játszadozni a kántor háza mellett való kertben.« Mi elmenénk. Ő azalatt a szállásomra menvén, a gazdaasszonyom előtt ládácskámat fel-nyitá s ott találván a sok képeket, olvasókat, köny-vecskéket magával elviszi. Én a játékból visszajövéen szállásomra. A ládámba akarván nyulni, hát sehol nincs a kulcs, busulni kezdék, gondolván, hogy a játszóhelyen vészett el. Mondja a gazdaasszony: »A ládád kulcsa a mesternél vagyon; azon mindjárt el-ijedék, hogy már kitudódott dolgom és azon egész éjszaka nem aludtam, hanem szűz Máriának könyö-rögtem, hogy engem tartson meg a megismert igaz hitben. Jó reggel felmegyek a scholába nagy félve; hát mind a pap, mind a professor a praeceptorom kamarájában ülnek, köszönnvén nekik, a pap azt mondja: »Ez a mi tefelőled való, reménységünknek vége! holott mi tégedet mind szeretünk, mind igye-keztünk tanítani s mind gyönyörködtünk a te időd felett való szép tudományodban, jó erkölcsödben és religiókhhoz való zelusodban s ihol mégis elárultad

igaz vallásodat s arra a ragadó vallásra állottál.« A professorom különben is kedvetlen haragos ember lévén, szidni, fenyegetni kezdte; de a pap megintvén, hogy hagyna békét nekem, szép szóval kezdte kérdezni miben és mikor tántorodtam meg.« Én, minthogy a tagadásnak már helye nem vala elbeszésem a csiki barátok mint tanítottak vala és micsoda dolgokban ütköztem meg a reformata religióban. A pap a professzorral és a praeceptorral együtt, felvevén az én szavaimat és közülök egyik valamint tudhatta, mintha pápista lett volna, szintén úgy tueálván, a többi pedig contraagálván, tovább három óránál nagy fervorral disputáltak előttem magyarul. Én csak hallgattam. Az Isten megnyitá az én szívemet is, lassan-lassan megkezdtem ismerni a pápista religiónak hamisságát s úgy térek vissza az igaz útra. De reám is azóta nagyobb gondviselés és vigyázás volt ennekutánra. Ebből tanuljon minden apa s úgy prospiciáljon gyermekeire, kivált a mig éretlenek, hogy a pápista conversatiótól eltiltsa jó idején, mert könnyen azok a külső splendorok elámítják az együgyü elmét s bele ejtik a labyrinthusba, honnan vagy soha sem, vagy későre feselhet ki. Bár a szegény öcsémet is olyan gyermek korában ne adta vala az atyám pápista udvarban, general Chusani mellé, nem tántorodott volna úgy meg igaz hitében; a kit Isten addig ne szólítson ki a világból, míg szent lelkével megvilágosítja s az igaz religióra visszahozza.

Ez a kis episod nem tartozik szorosan a Mária-kongregáció történetéhez, de világosságot vet az akkori erdélyi állapotokra. Cserei egyenesen megbolondultnak mondta azokat, kik a reformata vallásról a kath. hitre térnek.¹ A szentek csudáit meséknek állítja,² ha abból a kath. vallásra valami compromittálót tud kihozni, kézzelfogható mesebeszédeket isteni kinyilatkoztatás, divinus instinctusnak nevez,³ atyját, ki őt az agarakkal hálatta,⁴ rongyos csizmában járatta, mert kálvinista

¹ 47. l. — ² 3. l. — ³ 4. l. — ⁴ 91. l.

volt, mindig magasztalja, anyját pedig, ki katolikus volt és anyai szívvel volt hozzá, sehol sem dicséri.

1897. november havában egy református nő Szabó Zsigmond győri reformatus lelkésznek 1000 forintot adott egyházi czélokra, erre ő mindjárt hirdette ezt a Győri Hirlapban s azt írta, hogy még nem haltak ki a *szentek*. Lám mily olcsó a kanonizáció!

Erdély szép misszióját a Mária-kongregáció érdekében a két egyaránt nagy embernek, t. i. Pázmány Péternek és Dobokay Sándornak, kiket mint Mária-leventéket képzett, nevelt nagygyá, átszarmaztatása, átküldése által Magyarországára befejezte. P. Dobokay Sándor, a Mária-kongregáció nemes virágát Magyarországba átültette és a tulajdonképpen való törzs és anyaország a politikailag lázadó leányországnak is juttatott kellő osztályrészt. Pázmány Péter, ki 1616-ban mint Magyarország primása a legfőbb egyházi méltóságot birta hazánkban, nagyszerűen beteljesítette azokat a kötelmeket, melyeket mint a Mária-kongregáció tagja magára vállalt.

Pázmány
Péter.

Mennyi mágnás-családot ragadott ő ki szilárd, mély és tágas tudományosságának, eredményességének fénye által a kettős hűtlenség, az Isten és a törvényes királytól való elpártolás örvényéből! 30 ősi, főrangú családot vezetett újra, közvetve, vagy közvetetlen vissza Jézus igaz egyházába. Ilyenek: az Apponyiak, Balassák, Bánffyok, Bossányiak, Csákyok, Czoborok, Dócziak, Draskovichok, Eszterházyok, Forgáchok, Hallerok, Héderváryok, Homonnay Drugethok, Illésházyok, Jankovichok, Károlyiak, Koháryok, Kollonics, Lippay, Lónyay, Majthényi,

Melith, Nádasdy, Nyáry, Rákóczy, Lévy, Szunyogh, Thurzó, Vesselényi és Zrinyi családok.

Mennyi társadalmi és politikai bajt orvosolt Pázmány és háritott el hazánkról!

Mit mondjunk egyéb sokoldalú tevékenységéről, melyet mint egyházfejedelem, mint II-ik Mátyás és II-ik Ferdinánd királyok tanácsosa, mint kath. diplomata, mint nemzetközi jogképviselő, mint író, szónok kifejtett? Mit az ő jóvedelmének hovafordításáról? Az ő jóvedelmei, jóllehet a mostoha időviszonyok által igen megcsonkítva, mégis áldásosan csorogtak a Magyar haza boldogítására. A nemesek konviktusa, a gimnázium, az akadémia Nagyszombatban, a pozsonyi, szathmári gimnázium, a bécsi papnevelő, mely nevéből mainapság is Pazmaneumnak neveztetik még, mindegyre áldást s üdvöt terjesztettek minden irányban, a merre azok csak mentek, kik ez intézetekben szellemi és erkölcsi kiképeztetést nyertek s akár az egyházi pályán, akár a világban mint tisztviselők, katonák, birtokosok a társadalomban szerepet nyertek.

VII.

A kongregáció Vágsellyén és Nagyszombatban.

P. Dobokay Sándor, ki 1593 óta Turó-
czon mint hitszónok nagy buzgalmat fejtett ki,
volt Magyarországon 1602-ben a Mária-kongre-
gáczió létrehozója és első igazgatója.

Az első
kongre-
gáció
megalapi-
tója
P. Dobokay
Sándor.

Vajjon a Jézus-társaságiaknak első megte-
lepedésökkor Nagyszombatban, 1561-ben volt-e
kongregációjuk: egyenesen tagadásba venni
nem akarjuk; mert Szirakuzában, Rómában,
Belgiumban 1560—1563-ban már léteztek ilye-
tén — tanulókból álló Mária-társulatok. Mint-
hogy azonban mindeddig ennek nyomát nem
találtuk, azért valószínűnek nem tartjuk.

Oláh Miklós primás 1561-ban Nagyszom-
batban zsinatot tartott és ennek beleegyezésé-
vel a jezsuitákat ott megtelepítette. Eltartásukra
I. Ferdinánd király kegyelméből a széplaki
apátság és a bečni prépostság javai rendeltet-
tek. A kollégium három osztályból állott. Az
elsőben a latin nyelv elemeit Kanisius Tivadar

tanította, b. Kanisius Péternek testvére; a költészetet és a humanista tárgyakat a flandriai Hero Gellért adta elő, a II-ik osztályban; a latin klasszikusokat és az ékesszólást a III-ik osztályban Tóth András magyarázta. Az intézet élén a társház főnöke, a spanyol származású Perez Hubárd állott mint rektor. A vallás igazságait Busaeus Péter fejtegette.

Ezek mind a tudomány színvonalán álló, sőt európai hírű tudósok voltak. Minthogy azonban a jó előmenetel és a tanítványoknak folyton növekedő száma miatt a tanerőket is csakhamar szaporítani kellett, az így szaporodó költségek födözésére a zalavári apátság jövedelméből is évi 372 frt, a turócziéból pedig 400 frt utaltatott ki számukra. 1567-ben azonban a nagyszombati kollégium a város nagyobb részével együtt a lángók martalékává lett. A széplaki apátság és a beéni prépostság a törökök pusztításának esett áldozatul. A többi birtokot is az ellenkirályoknak majd egyik, majd másik párthive foglalta el. Így tehát a jezsuiták, mivel eltartásukra nem volt elégséges jövedelem, kényszerültek az országot elhagyni.

A nagy-
szombati
kollégium
1567-ben
megszűnik.

Trakostyáni Draskovich György, kalocsai érsek, a győri püspökség adminisztrátora, a római szentegyház biborosa, udvari kancellár, királyi helytartó azonban szerencsés volt 1586-ban Rudolf királynál az engedélyt kinyerni, hogy a Jézus-társaságiak hazánkba újra betelepülhessenek. Radeecz István egri püspök halála után az általa birt turóczi premontrei prépostság javadalmait kapták meg eltartásukra.

Turócson Donnius Miklós, Kassay István vezérlete alatt azonnal iskolát, 1592-ben kollégiumot is nyitottak, 1597-ben pedig a híres theológus Busaeus vallási vitás kérdések fejtegetésébe is bocsátkozott. E miatt ők itt tovább békében meg nem maradhattak. A folyton megújuló támadások a vidékbeli protestánsok részéről arra kényszeríték az elöljáróságot, hogy a kollégiumot, vagyis a tulajdonképpen való tanítói testületet az iskolákkal együtt Vág-Sellyére helyezték át. Turócz csak székház maradt.

Turócson
1586-ban a
jezsuiták
iskolát
nyitnak.

Sellyén, a hol a györmegyei¹ P. Szántó István, P. Dobokay Sándor és P. Márton Miklós működtek, a turóczi erők mind összpontosítottak, és ámbár a lakosság protestáns volt, jó eredményre volt kilátás.

1597-ben
Sellyére
helyezked-
nek át.

P. Dobokay Sándor rektorsága alatt 1602-ben a 400-ra szaporodó tanuló ifjúság között a Mária-kongregáció életbe lépett. A megalapítás ünnepségén Forgách Ferencz gróf, azidőt nyitrai püspök, később biboros primás maga pontifikált és nevét a magyar földön első Mária-kongregáció lajstromába bejegyezte.²

Mária-kon-
gregáció
1602-ben.

¹ Kath. Szemle 1887., 387. l. Győrött a legujabb időkig is voltak nemes Szántók. — ² Midőn tehát a kalocsai Értesítő 1895-iki jubiláris száma 7. lapjának 4. bekezdésében azt állítja, hogy Magyarországon 1607-ben jött létre a Mária-kongregáció a nagyszombati iskolában, és első rektora a nagy Pázmány Péter volt, ki éppen akkor lett primássá, ez arra módosítandó, hogy Pázmány P. 1816. szept. 28-án neveztetett ki esztergomi érsekké; hogy a nagyszombathi kollégium 1615-ben keletkezett s abban 1617-ben jött létre a kongregáció. Primam (s. Congregationem Tyrnaviae) 1617-o Card. P. Pázmány constituit sub titulo visitationis B. M. Virginis pro iuventute Gymnasii; severioribus

Az első
magyar
kongre-
gáció első
rektora
Forgách
Ferencz
biboros.

Ezuttal a kongregáció rektorának is megválasztott egyszersmind. Vajjon erre méltónak bizonyította-e magát? Vajjon Magyarország illetén vezérfőpapra büszke lehet-e? Vajjon emléke áldásra méltó-e? Megítélhetjük könnyen életéből fölhozott *néhány* töredékes vonásból.

Forgách Ferencz, a harczedzett protestáns Forgách Simon grófnak és szintén protestáns Pemplinger Orsolyának volt másodszülött fimagzata. Ő azonban, ki ifjúkorában a jeles lengyel király, Báthory István udvarában mint apród is tartózkodott,¹ korán kibontakozott az eretnecség hinárjából. Komoly irányú lelkülete csak az igazságot, az erényt szomjúhozta. Alapos oktatást nyervén a scholastikában, tisztában volt ő magával jogai és kötelmei iránt, hogy mit követel tőle a haza és egyesek java. Messze távol állott tőle, hogy azon a magas, befolyásos polczon, melyet a Gondviselés neki származása, tehetsége, képessége és képzettsége folytán juttatott, zavart fogalmakkal próbálgasson, és hogy akár egyesek, akár az állam ügyeiben az idők viszonyaihoz könnyedén alkalmazkodjék. Időviszonyokkal igazi államférfiú sohasem egyezkedik, úgy mint nem teszi ezt a bölcs orvos a lappangó kórral, mert ezzel a beteget áldozná ő föl. Tiszta bepillantás az ügyek helyzetébe, határozottság a cselekvésben a leg-

autem disciplinis introductis; alteram addidit pro scholis altioribus sub titulo Immaculatae Conc. B. M. V.; anno denique 1651. tertia accessit sub nomine Nativitatis B. M. V.*

¹ Hormayer III. 155. l.

* Fasc. Eccl. 1802. T. I. 575. l.

szükségesebb és a legelső tulajdonság, a mit minden helyesen gondolkodó ember az ilyen, a gondviselés által kiszemelt vezérférfiaktól megkíván és meg is kívánhat.

De ennek teljes tudatában is volt Forgách Ferencz. Pappá szenteltetése után nem sokára esztergomi kanonokká és azután veszprémi püspökké nevezték ki, akkor in partibus infidelium, mert megyéjének csak igen csekély részét bírta, mint egy Egerszegeből édesanyjához irt leveléből kitetszik.¹ 1596-ban, élte 30-ik évében a nyitrai püspöki székre magasztaltott; az pedig egyetlen püspöki székvolt akkor hazánkban a győri és zágrábi mellett, melynek tulajdonosa saját székvárosát és székesegyházát birhatta. A többi 9 püspök, a primást is beleértve, csak in partibus infidelium püspökök voltak. Ő Nyitra protestáns rendjeivel küzdelemben állott; mivel ezek egyáltalán nem tudták neki megbocsátani azt, hogy Török Bálintot rákényszerítette a püspöki birtokok visszaadására, melyeket ez, mint már mondtuk, a mohácsi vész után foglalt el.

Forgách igen jól ismerte Krisztus tanítását a jó pásztorról és a béresről. Ő mindig hivei között volt, vagy székhelyén, vagy egyházmegyéjében a nyáj mellett. Ő oktatta őket. Melegen dobogott szíve a szegényekért is. Az egész nap, kora reggeltől késő estig az apostoli munkának volt szentelve. Mindenekelőtt az

¹ Egerszeget azonban mégis bírta, mint ez onnét édesanyjához irt leveléből kitűnik. Lásd Ipolyi, Veresmarty Élete. 690. l.

önmaga iránt való kérlelhetetlen szigor jellemezte őt, a mely mind az embert magát, mind pedig az ő környezetét megszenteli.

A köteles és az önként vállalt bűjtöket oly szigoruan tartotta meg, hogy napnyugta előtt semmi eledelt sem vett magához; de akkor is csak kenyeret és vizet. Balásfi, pozs. nagyprépost és fölsz. püspök, a »Csepregi iskola« című munkája 375. lapján így szól róla: »Az Istenben elnyugodott szent és tiszta életű Forgách Fer. esztergömi érsek és kardinál, kinek emlékezete *örökkévaló dicséretben* vagy, az egész 40 napi bűjtön, vasárnapokon kívül, minden héten csak háromszor evett; azaz kedden, csütörtökön és szombaton, azokon a napokon is pedig csak egyszer, az több napokon egy falatot sem ött.«¹ Játékot, mulatságot nem ismert. Lelkeket ideiglenes és örök veszélytől megmenteni, minden eszközt e célra fölhasználni, alkalmazni, foganatosítani: erre volt irányozva naponkint minden törekvése. Hogy Turócson, Vághelyen a jezsuiták iskolákat nyitottak; ez neki kimondhatatlan örömet okozott. Egy istenfélő, új nemzedék létesítéséért minden áldozatra kész volt. Sellyén gyakran meglátogatta az iskolákat, az ott működő tanerőket tehetség szerint támogatta. 1614-ben mindent elkövetett Mátyás királynál, hogy az ifjuság nevelése a számüzött Jézus-társaságiakra bízassék Nagyszombatban, mely hely legalkalmasabbnak mutatkozott erre. Ő kieszközölte V-ik Pál

¹ Ipolyi i. m., 691. l.

római pápánál, hogy a lazult fegyelmi dömés apácák kolostora, melynek lakói más kolostorokba helyeztettek el, a kívánt célra a Jézus-társaságiaknak adassék át. Hogy az iskolák itt megnyíltak, nem csak buzgalmának, hanem áldozatainak is tulajdonítandó. De nem hanyagolta ő el a reá bízott eltévelyedett juhokat sem. Hogy mennyi rosszat okoztak az úgynevezett új evangélium hirdetői nálunk attól az időtől kezdve (1525.), melyet még Luther maga is látott és megsiratott, az ő sasszemeit nem kerülhette ki. Hogy ezt ő karbafont kezekkel, tétlenül nem nézhette és csupa sóhajokkal be nem érte: azt mindenki elgondolhatja. Akár atyai birtokain, akár egyházmegyéje területén találta a ragadozó farkasokat, kiutasítá törvényes módon azokat, az őket meg nem illető helyekről, az Isten nyája köréből. De azért azok a Fraknoi által (Pázmány élete 1886. 31. l. és Ipolyinál »Veresmarti Élete«-ben 64—66. l.) használt kitételek, t. i. hogy ő a protestánsokat *üldözte*, nem tárgyilag osak. A Forgáchoknak komjáthi birtokán, mely a nyitrai egyházmegyében fekszik, a katolikusok ellen szüntelen izgató, lázító, és e miatt Forgách által ismételtén, de mindig fogamat nélkül megintett és azért általa karhatalommal elfogatott, elzárattott Veresmarti Mihálynak esete erre maga a legvilágosabb bizonyosság. Veresmarti 4—6 hóig a nyitrai várban fogságban volt. Nem Forgách, hanem Bocskay szabadította őt ki ebből és szabadságát mire használja föl? Talán zúg, tombol, izgat ő Forgách ellen? Nem, hanem inkább katolíkussá lesz!

1607-ben a Gondviselés Forgáchot a primási székbe emelte, mely 1601-től, tehát 6 éven át árván állott. Még abban az évben a sz. atya biborral is földiszította őt. Az ő fölmagasztalása a magyar egyház első polczára egészen gondviselésszerű volt a birodalomra nézve. — Egy közvetítő, alkura kész szellem Magyarországot örökre tönkretette volna. Bocskay az uralomra vágyó és az eszközökben nem igen válogató Mátyás segítségével az úgynevezett bécsi pacifikációt éppen akkor, 1606-ban kötötte meg; de vele áldástalan életét is befejezte. A bécsi pacifikációban fölállított és ügyes számítással és rejtett törrel szerkesztett követelmények által, melyeket a lázongó Bocskay-párt által trónra jutott Mátyás királynak kellett volna foganatosítania, Bocskay és pártja voltaképpen a magyar földön hat század óta jogosan fennállott kath. egyháznak akarta a halálos dőfést megadni. A bécsi pacifikációra alapított (1608.) pozsonyi országgyűlési határozatok jogi szempontból tekintve, valóságos merényletek az országnak 600 éves alkotmánya ellen. Ennek fölforgatását, nem pedig szerves fejlődését kívánták előmozdítani.

Egyenesen szakítanak az ősi, igazi hagyományokkal, melyek nem akarnak tudni az ősi ellenséggel, a törökkel való kiegyezkedésről. A zsitvai, ó-szőnyi békekötés által, mely az Ázsiában szorongatott töröknek, nem pedig a magyaroknak javát célozta, biztosítja a töröknek régi és új rablásait, t. i. Esztergom (1605.), Lippa, Jenő elfoglalását. Csak vessünk kissé mélyebb pillantást ez értekezlet főpontjaira és a

primás magatartását helyesebben ítélhetjük meg.

»VI. cz. Czimzetes püspököket, kik czimeiknek megfelelő székhelylyel nem birnak, a király az ország terhére ezentul ne nevezzon; annál kevésbbé elegyedjenek azok országos ügyek elintézésébe, ne lehessenek királyi tanácsosok; szavazati jogot ne élvezzenek az ország szabadsága kárára. — VIII. cz. Miután a jezsuiták a régi magyar királyok idejében az országban nem léteztek, (mintha bizony a lutheránusok, kálvinisták, unitáriusok léteztek és szerzetesrendek ellenben nem léteztek volna sz. István, László, Nagy Lajos, Mátyás az igazságos korában) azért e tekintetben is állíttassék a régi kormányforma vissza. — IX. cz. Az országos hivatalokat Őfelsége ne ruházza a magyar nemességbe bekeblezettekre, hanem született magyarokra, ne csupán katolikusokra, hanem valláskülönbség nélkül minden alkalmas egyénre az országgyűlés óhaja szerint.«

Ha a VI-ik és IX. czikkek kötelező erővel ruháztatnak föl, ha egész terjedelmükben a gyakorlati életbe átültettetnek: akkor 1608-ban már csak a nyitrai, győri és zágrábi püspökök birnak üléssel a felső házban, és ennek folytán a káptalanok és számos apát sem ülhetett volna már többé a képviselők között. A püspökökről és más főpapokról szóló, sz. Istvántól 1608-ig terjedő és érvényben levő törvények, melyeknél fogva ők a király tanácsában mint kanczellárok, alkanczellárok, továbbá a törvényhozásban és az ítélő birák között működtek,

megszűntek volna. Az ország alkotmánya a VI. cikknek foganatosítása által lényeges változást szenvedett volna. Az ősrégi Mária-országban a protestánsok és törökök között szétosztottan élő katolikusok két évtized alatt megsemmisültek volna. Ennyi idő alatt Nyitrát, Győrt, Zágrábot a protestánsok a törökök kezébe szolgáltatták volna át, miként Bocskay a nagy vér- és pénzáldozatokkal a katolikusok meg a római pápák hozzájárulásából 1595-ben visszahódított Esztergomot igaz patriotizmus-sal (?) saját személyében Homonnai Drugeth Bálint, Czobor Mihály, Némethy Gergely, Lónyay György, Lippay Balázs, Rédey Ferencz, Dessewffy János, Csomaközy Andor, Kéry Miklós, Tiha és számos hajdu jelenlétében a törököknek újra 78 évre visszaadta.

VIII. Kelemen pápa 1596-ban rokona Aldobrandini vezérlete alatt 10,000 katonát küldött Magyarországra és őt 30,000. tallér havi zsolddal látta el.¹

Ha a protestánsokat igazi hazafiság vezérelte volna; akkor az általános fölkeléskor, mely azidőtt Hammer szerint² a fényes porta ellen Perzsia és Sziria legtávolabbi határaitól Konstantinápoly kapujáig támadt, a nemzet egysége mellett a zsitvatoroki 1606-ban kötött szégyenletes béke helyett a török iga alól való teljes felszabadulást lehetett volna elérni. Bocskay a bécsi paczifikáció által szándéko-

¹ Fasc. Eccl. 1842. II. k. 183. l. Horváth M. M. T. IV. k. 442. l.

— ² Geschichte der Ottomannen II. B. 701. l.

san ártott a hazának; az 1606—1686-ig, sőt 1718-ig tartó nyomorokkal ő halmozta el országunkat.

A IX-ik cikk, mely egymásután két protestáns nádort állított a király oldala mellé 1608—1616-ig, miután igen ravaszul volt fogalmazva, könnyen azt eredményezhette volna, hogy Mátyás után eretnek lesz a király, a ki, mint a szultánnak vazallusa, egyengeti majd egy basának az útát a királyságra.

Hogy akkor 1608-ban a protestánsok azt el nem nyerték, a mit a magyar főlsháznak, az ősi mágnás táblának deformálása által 1885. ápr. 25-én kivittek, az, hogy ennek most oly gyászos következményei akkor már be nem következtek, az csak Forgách Ferencz bíboros primás erélyes közbelépésének tulajdonítandó érdemül.

Forgách primás világosan fölismerte a fentemlített, nem különben az ehhez hasonló többi cikk fontosságát is. De nem is titkolta el maga előtt a bekövetkező vihart, melyet ellentállása és kiengesztelhetetlen álláspontfoglalása az általa képviselt ügyre és magára az akkor népszerűsége vergődött párt részéről zúdítani fog.

Az Istenért és az Isten ügyéért szint valani, minden lelkiismeretes férfiú kötelességének ismeri. Hogyan is riadhatott volna ettől vissza egy Forgách Ferencz? Jogérzethől kivetkezett, ingatag halandó emberektől rettegni jellemes embereknek nem szokásuk. Az ország bíboros primása, a kath. egyház nevében férfias-

san védte a törvényesen szerzett és 600 év óta szakadatlanul gyakorolt jogokat. Mert a mit az Asztrikok, Domonkosok, Sebestyének, Gellértek, Mórok, Bánfi Lukácsok és az ugyanazon a dicső pályán haladóknak hosszú sora, hős áldozataikkal százszorosán kiérdemlettek és az utódokra átszármaztattak, azt nem szabad az utódoknak gyáván elfecsérteniök, hanem inkább a későbbi nemzedékre csorbítatlanul át kell hagyományozniök. Nem hasonlíthatók ezekhez Luther, Kálvin, Huss követői, kik az egyháztól elszakadva, mint pártütők, az egyház javait elragadták¹ és aztán új prédára lestek. Forgách primás az egész kath. egyház nevében protestált.²

A czimzetes püspököknek ősrégi jogai sértetlenek maradtak 1885-ig.

Az első kongregáció gyümölcsei.

Így a jog az általános jogtalanság ellen meg lőn védve, de egyszersmind Magyarország fennmaradása is biztosítva lett, és a Mária-kongregációnak első vezérférfia, Magyarország primása úgy jelenik meg, mint a magyar haza szabadságának uttörője. Mit tett ő a papság szellemének megifjulására? Tanuskodik erről az általa Nagy-Szombatban 1611-ben tartott tartományi zsinat.³ De mily gyümölcsöket hozott a sellyei zsenge ültetvény magára Mária országára? Vajjon ezek nem voltak-e áldásosak az egész birodalomra? Vajjon nem volnának-e

¹ Ábrahám Izsákot 1610. Zsolnán superintendensnek választották, ki a bajmóczi prépostságot bitorolta. Synops. I. H. Szegedy, II. k., 5 l. — ² U. o. P. III. 10. l. — ³ Rituale Strigoniense Budae. 1818. I. sk. l.

ezek kíváncsiak mindenkorra és kivált napjainkra? Azt itélik meg az olvasók a társulat évkönyveinek igazságához hű elbeszéléséből.

A társulat tagjainak száma, mint a sellyei kollégium évkönyvei ezt föltüntetik, nem volt igen nagy, de az erényelet iránt való buzgalma mindjárt kezdetben nagy föltűnést keltett és mindennap nevelte a kongregáció hírnevét. Okosan és tartósan igyekeztek ezek a kis szellemhősök magukban kiirtani minden, bár jelentéktelennek látszó rendetlen hajlamot; gyenge, ártatlan testöket ostor, büntető öv által sanyargatták; lelkiismeretüket hetenkint való törődelmes gyónással tisztogatták és ugyanannyiszor valódi lelki sóvárgással járultak az angyalok eledeléhez is. Beszélgetésök, társalgásuk nem czélozott egyebet, mint hogy egymást a legmagasztosabb eltökélésekre buzdítsák és egymásnak valódi szilárd erénypéldákat szolgáltatásának. Azokat pedig, kik üdvök iránt gondatlanok voltak, és mintegy a bűn halálszenderébe merültek, igyekeztek lethargiájokból fölrázni: miért is ezekre kiváló figyelmet fordítottak. Ezeket ők csudálandó és legnemesebb versenyenl törekedtek az Istennek és az erénynek megnyerni. Az elkérgesedett szivü hajduk, kikről Zrinyi a költő mondja: *Mentül rosszabb, hitetlenebb, tolvajabb volt országunkban, az gyült össze a mi dobolásunkra*; nem győzték eléggé nézni ezeket az ifjakat, csudálni nyájas, erényes voltukat. Az ifjuságnak különben féktelen rakonczátlansága, erkölcstelen kicsapongása mellett, mely az egész országban szélteben napról-

napra mindenfelé nyilvánult, a társulatiak, mint a túlvilág lényei tűntek föl előttük. De senki se csudálkozzék azon, hogy a nyers, és a hazánkban napirenden levő csatározások között egészen elvadult hajduknak szívein ez angyali erényü ifjak láttára sajátságos meghatottság vett erőt! Mert milyen varázsszal kellett birnia a nyájas megszólításnak, a gyermekded oktatásnak, a sokféle nagy áldozatnak e hajdulelkekre? Mert a lágy szó sokat lendít; de ha a jó szó a kicsinyek, ártatlanok ajkairól jő: akkor éppen egészen gyengítetlen erővel hat. És mit mível még inkább a jó példa? Hátha ehhez még jó szavak és jó cselekedetek is járulnak? Mindenki előtt világosan kell annak állnia, hogy a bakafántos régi harczosok nem birtak ellentálandani a gyermekek szelid intelmei, kérelmei és megnyerő példái hatalmának. Ők mint az évkönyvek bizonyítják, örömet megadták magukat, szívesen hajoltak a kis apostolok szavára és készségesen járultak a törödelem kegyelemszékhéhez. Ott lerakták szivök régi nagy nyomasztó terheit és megkönnyülve, a kegyelem által megifjodva tértek onnét napi munkájukhoz vissza.

Kilencz hajdu megtérése.

Az 1602-ik évre a sellyei kongregáció kilencz hajdunak megtérését, és az Istennel való őszinte kiengesztelődését róhatta mint apostoli működésének eredményét, évkönyvébe föl. De mit lehetett még inkább észrevenni akkor, midőn az ifjak az iskolaév bezárása után az ősi tűzhelyhez szülőik körébe tértek újra vissza, midőn ezeknek minden parancsolatát, óhaját az eleven gyermekek a legkészségesebben hajtották

végre! Étkezés előtt és után a Sellyén begyakorlott imákat otthon is a legnagyobb áhítattal állhatatosan elvégezték. Fölkeléskor és lefekvés-kor térdenállva imádkoztak. Először meglepetve nézték ezt az ő korukban szokatlan látványt. A gyermekeknek e mindennap tántoríthatatlanul megújuló gyakorlatai kezdetben idegen-szerűeknek látszottak a szülők előtt, de lassan-lassan titkos csodálkozást keltettek szívében. Láthatólag tetszéssel nyugodtak szemeik gyermekeiken, kik, ámbár csak zsenge korukak voltak, mégis igazán férfias erényeket gyakoroltak.

Ennek azonban nyilvánosságra kellett jönnie. Ők gyermekeik titkos csodálóiból utána-zóikká lettek. Az ima, a szentek tisztelete, a mit a téves tanok elterjedése óta már nem gyakoroltak, sőt bálványozásnak tartottak, most a keresztény családoknak újra szokott gyakorlatává vált; béke szállt oda, hol eddig egye-netlenség foglalt tért. A szitok helyett az Istent áldották szóval, tettel. A kis apostolok szülői-
ket visszavezették az Istenhez, az egyházhoz, a szentségek gyakoribb föl vételéhez. Ők azt eszközölték, a mit a legbuzgóbb áldozópap sem tehetett volna meg, kinek ugyanis nincs mindig szabad bemenete a szülői ház szenté-lyébe, kinek nincsen kulcsa az ott lakók szívéhez.

Az első
kongre-
gáció
vesze-
delme.

Mily bőséges áldás áradt volna Sellyéből az egész országban a szélrózsa minden irányá-ban szét, ha csak a minden jónak ősi ellen-sége a tudományoknak és a jó erkölcsöknek

ezt a veteményes ágyát mindjárt fölvirágzása első korszakában föl nem dulta volna?

Bocskay István, Magyarország gonosz szel-leme, kielégíthetetlen uralomvágytól indítatva 1604-ben kezébe ragadta a háború üszkét és 20,000 katonája élén szórta azt szét hazánk minden vidékén, a hol csak gyulékony anyagra talált, és mindent elkövetett, hogy Esztergomot, mint föllebb megemlítettük, a töröknek álnokul újra kezére játsza és e judáspénzen a Magyarország pümkösi királya czimét a szultántól magának kikunyerálja. Miután Rédey Ferencz és Némethy Gergely vezéreivel majdnem az egész országot meghódította, megjelent Rákoson, hol őt Lala Mohamed nagyvezér a szultán nevében a legnagyobb tisztséggel fogadta és kincsekkel megajándékozta, szent Márton verőfényes napján a török és magyar sereg láttára Szerbia vagy Bosznia, vagy, mint némelyek vélik, Görögthon régi koronájával megkoronázta, és *magyar király* czimével fölruházta. Ez alkalommal a nagyvezérrel szövetséget is kötött, és az erről szóló szerződésben ő magát *királynak* nevezi.

Ego Stephanus Bocskay rex imprimis omnipotentem Deum cum gratiarum actione veneror et exalto. Deinde quemadmodum divino nutu cum Transilvaniae primoribus a germanis descivimus liberaque voluntate Caesaris Achmetis imperio nos subiecimus, ita sinceris animis non solum turcicae nationis amicis amici, inimicis inimici esse volumus, sed etiam in fide constantes permanere. Quapropter cum ipsi cum quibusdam ex omnibus Hungariae statibus, ordineque militari magnificum ducem supre-

mum accessissemus, supra omnem spem nostram non tantum nos libenter vidit, sed etiam honoribus singulariter excoluit, fraterneque mecum egit et collocutus est. Pro maximis autem donis a potentissimo caesare missis ac ibidem oblatis, ad fideliter illius magnitudini serviendum obstricti sumus. Interea sicut anno superiore victoria de hostibus auxilio Dei relata sinceram in potentissimam Caesaream fidem testaturi, quos duces et signa Caesari germanorum eripueramus, ad fulgidam portam per Steph. Kollár, nostrum tum legatum, transmissimus, ita nostram in eandem portam fidem porro quoque probaturi, quas arces sub initium belli superioris potentissimi Caesaris circa Temesvarium rebellis tum Transilvaniae princeps Sigismundus Báthory (testvérének Bocskay Erzsébetnek fia) misso cum copiis Transylvanicis Georgio Borbély, eripuit, nimirum Jenő, Lippam, aliaq. circumscita loca, castella, pagos oppida cum omni, quem nunc habent apparatu, quamprimum hinc Cassoviam inde Varadinum appulerimus, non prius illinc in Transylvaniam proficiscemur, quam dictas arces Lippam et Jenő cum omnibus adiacentibus locis modo praescripto magnifico Fratri Bektes bassae plane tradiderimus.

Datum in campo Rákos, in castris potentissimi Caesaris Anno 1605.

Hung. Rex et Transilvaniae princeps,
Stephanus Bocskay.

E levél magyar eredetiben megvan az egri és kalocsai érseki könyvtárakban. Ez a latin fordítás olvasható Katona 28. k. 419—421. l. Bocskay csakugyan gyakorolta is a királyi jogokat, a mennyiben egy Éles nevű közönséges katonát a bécsi paczifikáció tárgyalása alatt Kassán a nemesi rangba fölvett; Sennyei Miklós köznemest pedig az 1606-ik évi május

I-én a magyarországi mágnások és főrendek sorába fölemelte, stb.

Mennyi gonoszság, rablás, erőszak, elnyomatás, szentségtörés, gyilkosság, igazságtalanság követtetett el ez alkalommal! Bocskay párt-hivei, vezérei Rédey, Némethy, Dengelegghi által — borzad az elme rá visszagondolni; — csak az 1605-iki év nyarán át csupán Némethy táborából, mint fennebb is láttuk, 80,000 ker. rab czepeltetett az eszéki hidon át Török- és Tatárországba. A vágsellyei kollégium körül a harczi zaj legféktelenebbül dühöngött. A tanuló-ifjúság és a tanári kar P. Dobokay előrelátása folytán biztonságba lőn helyezve. A rektorról maga az ég gondoskodott, még pedig igen föltűnő módon. Már a vérszomjas, prédára leső had behatolt a vágsellyei kollegiumba, előzőnlötte azt: akkor a zivataros éjjel rémes sötétségében tisztán fölhangzott egy parancsoló szózat: Senki se mérészelje P. Dobokay Sándort bántalmazni! Hogy honnét jött a szózat? Senki sem tudta megfejteti, csakhogy megrémülve, mindenki engedelmeskedett parancsolatának, és így Dobokay szerencsésen megmenekült. Pedig Bocskay anynyira gyűlölte a katolikusokat, hogy képtelennek tartotta magát az uralkodásra, ha csak a katolikusok ki nem irtatnak. Miért is a merre keze ért, a még fönmaradt kath. szerzeteseket, papokat, leölette, vagy a töröknek eladatta. A szentek képeit tűzbe vettette. A kelyhek világi multságokra használtattak¹ stb. A sellyei

¹ Rub. J. H. P. III. 3. 1.

kollégium 1605-ben föllozlott és 1615-ben Nagyszombatban támadt föl, melyhez az előbbi ezentúl csak mint falusi birtok tartozott. P. Dobokayt 1606-ban Pozsonyban találjuk Pázmány oldalán. A két kolozsvári Mária-kongregációi tag megint együtt volt.

A sellyei kollégium 1605-ben felozzlott és 1615-ben Nagyszombatban éledt fel.

Egyébiránt P. Dobokay küldetése még nem volt befejezve. 1612-ben, mint a Zágrábban 1606-ban megnyitott Jézus-társasági székháznak első rektora, ott megalapította ő a Mária-kongregációt. 1614-ben P. Szeghy Ferencz említették a Mária-társulat első elnöke gyanánt P. Koroni Miklós rektorsága alatt.

P. Dobokay Sándornak el kellett Zágrábot hagynia. Az isteni Gondviselés, mely megszámlálta napjait, előbb még új állásra helyezte őt Aquaviva generális szava által, ki 1615-ben szintén jobb életre szenderült.

Hogy Nagyszombatban a kongregáció tényleg ujra föléledt, azt bizonyítja a Kalocsai Értesítő 1896. III. f. 5. lapja, melyen a nagyszombati kongregáció 25 éves jubileuma alkalmából üdvözli a kalocsait, és a 4. f. 10. lapján foglalt levél, mely a megalakulás rendjét-módját sorolja el és így szól:

Nagyszombat, 1896. XI/12.

Kis Rómának ősi, Pázmánytól alapított gimnáziumában ismét él a kongregáció!

A kongregáció Nagyszombatban feléled.

Szép bizonyítéka annak, hogy a jót sohasem lehet megölni, csak elnyomni egy időre, de idő után ismét kitör és eget kér az.

Nem irom le a megalakulást megelőző dol-

gokat; mindenki tudja, milyen nehezen megy az, mennyi akadály gördül eléje, míg végre megtestesül az eszme. Hála legyen a boldogs. Szűznek és utána P. Molnár László atyának, a kinek buzgó tevékenysége következtében 1895. május 29-ikén az első ülést megtartottuk. Mivel az év már végére járt, azért azon évben már nem is alkottuk meg társaságunkat, hanem csak október 24-én tartott rendszeres alakulásra készültünk elő. A buzgalom és lelkesedés igen nagy volt, hogy pedig ez nem csupán szalma-tűz volt, azt alább örömmel fogom bebizonyítani.

1895. szept. és okt. hónapjában nagy volt közöttünk, deákok között az izgatottság. Mindig az új társaságról beszéltünk, a mely nemsokára majd megalakul, de a melynek céljáról a tavalyi iskolaévben nyert felvilágosítások daczára alig tudtunk valami bizonyosat. Mily nagy volt a meglepetésünk és örömünk, a midőn az okt. 24-iki gyűlést követő hetekben, szeretett prezesünk kifejtette előttünk a szent célt, a bolds. Szűzanya tiszteletét és elmondotta, hogy mi nem pusztá imatársulatot képezünk, alkotunk, hanem oly szerves testületet, a mely a sz. Szűz tiszteletét tettek által van hivatva kimutatni.

Így történt, hogy a szűz Anyának zászlaja alá, már az első gyűlés napján nyocczvanan jöttünk össze és hogy ugyanezen év »Mindenszentek« napján negyvennégyen avattattunk fel mélt. és főtisztelendő Szilányi Ferencz érseki helynök úr által.

Ez volt a kezdet. A mi ezután jött, az mind gyorsan és könnyen is haladott. Az iskolai

év végével már 103-an gyűltünk össze hálát adni az Istennek, hogy kongregáczióink oly szépen fölvirágzott, hogy oly előkelő és tiszteltetreméltó főpapokat szerencsés mint pártfogóit tisztelni, hogy megvethette könyvtárának szerény alapját és hogy fiatalsága daczára az anyagi téren is, a nemeslelkű pártfogók adományai és a saját tagjainak gyűjtése által meglehetősen virágzóvá lett.

Az első év eltelte után, a mely alatt mint a többi kongregácziókban megtartottuk szombatonként a rendes gyűléseket, időnkint rendeztünk szép és lélekemelő ünnepeket, minden ünnepi gyűlésen elhoztuk az Úr oltárára a szűz Anyának ajánlott illatos csokrot, az obsequiumot. Ennek eltelte után kibocsátották az első rajt kongregáczióinkból, a végzett VIII. osztálybelieket. Ők bebizonyították tettükkel fenti állításomat, a midőn mindannyian a budapesti t. egyetemen ujon alakult Mária-kongregáczióba való felvételükért folyamodtak s a midőn hozzánk, a visszamaradt tagokhoz intézett soraikban, az itt beléjük oltott eszmék hű harczosaiul s a Szűzanya, Mária állandó és igaz tisztelőiül vallják magukat.

Mi pedig folytatjuk a megkezdett munkát, küzdünk a szent czélért s küzdelmeinkhez a minden hóban egy általános és sokan hetenkinti magán sz. áldozás által gyűjtünk erőt.

Röviden ez a mi kongregáczióink alakulásának és eddigi életének története. — Sokaktól óhajtvá csendben jött létre, csendben emelkedett az oltár, a melyet az Isten Anyjának szenteltünk,

hogy az ő szerető gondoskodását, a mely minden lépésünket kíséri, gyenge tehetségünkhöz képest meghálálhassuk, és őt kérjük, hogy lelkeinket a világ sötét küzdelmeiben ne engedje elbukni, hanem őrizze, oltalmazza meg szent Fia számára és kérjük, hogy édes magyar hazánknak lelkes és munkás polgáraivá legyünk, a kik a nagy Esterházy Miklós példáját követve úgy a hon, mint a hit elleneivel bátran és sikeresen szembe szálljunk.

Jalovszky Géza,
praefectus.

Müller László,
secretarius.

A kongregáció az esztergomi tanítóképzőben.

Örvendetes jelenség, hogy a kongregáció 1897. okt. 17-én az esztergomi érseki tanítóképző-intézetben is megalakult.

Őszinte öröm és lelkesedés között olvassuk a jeles »Esztergom«-ban, hogy az esztergomi érseki tanítóképző-intézetben megalakult a Mária-kongregáció és az intézet fiatal nevendékei a leendő kath. tanítók, népünknek egykoron szellemi vezérei nagy lelkesedéssel állnak be a kongregáció tagjai közé.

A kongregáció megalapításáról a nevezett lap a következőket írja:

»Korunk sokféle vallás-ellenes veszedelme közepette a katolikus iskolák egyik leghatalmasabb lelki képző emeltyűje a Mária-kongregációk. Az ország több középiskolájában, sőt néhány államiban is sikerrel működnek a kongregációk, mint az öntudatos katolikus önérték és vallási ismeret fejlesztői. Miután a katolikus tanító egyuttal nevendékei vallásának is mestere, csak elismerés illetheti az esztergomi tanítóképző-

intézet vezetőségét és tantestületét, hogy a kath. intelligenciát nagyban növelő Mária-kongregációt az intézetben nemcsak behozta, hanem azt lelkesedéssel föl is karolta. — Az ilyen ifjúsági egyesület vezetője, sokszor az intézet körén kívül álló egyházi férfiú és csak gratulálunk, hogy e tisztre az intézet tantestülete dr. Prohászka Ottokár spirituálist és szemináriumi tanárt nyerte meg, a ki készséggel vállalta el az egyesület vezetését. 1897. október hó 17-én délután volt a kongregáció ünnepélyes megalakulása. Guzsvenitz Vilmos h. igazgató a tanári kar jelenlétében néhány buzdító szót intézve az ifjúsághoz, felkérte dr. Prohászkát az egylet céljainak stb. megismertetésére. A spirituális úr gyönyörű intelme, lelkes és megindító argumentálása annyira hatott, hogy az egyesület rögtön megalakult, az ifjúság jövő hivatása önérzetes tudatában sereglett kebelébe. — Az Isten áldása lengjen az egylet fölött és kívánjuk, hogy az ország többi tanítóképző-intézetei is kövessék a jó példát.»

Átadván ennek az örvendetes eseménynek hírét a nagyobb nyilvánosságnak is, a jelentéshez nincs sok hozzátenni valónk.

A Mária-kongregációk mélyítik, erősítik a vallásos érzelmet, erősítik bennünk a kath. hitet, és ezzel egyuttal fejlesztik, erősítik bennünk a kath. öntudat, a kath. bátorság érzelmeit is. — Kinek lenne pedig mindezekre nagyobb szüksége, mint éppen a katolikus néptanítónak, ki a vallás ellenségeitől annyira ostromlott nép között, védője, hirdetője, terjesztője kell, hogy legyen

a hitnek, a vallás-erkölcsi életnek, a katolikus egyház tanainak.

Ha a nép tanítójában megingott, meggyöngült a vallásos érzelem, csakhamar meginog az a népben is.

Azért ragadják meg többi kath. tanítóképző-intézeteink is a vallásos nevelés e nagyfontosságú eszközét, nemcsak a leendő tanító lelki épülésére szolgálанд az, hanem fontos eszköze leendő az a kath. magyar nép hitének megőrzésére, megvédelmezésére is.

VIII.

A Mária-kongregáció Homonnán.

4000 lakót számláló Homonna, Zemplénvármegye északi részén fekszik. Galiczia déli határaitól ereszkednek befelé a Beszkid hegylánczok erdőkkel koszoruzott magaslatai és Homonnán alul-fölül minden irányban elágaznak. Fekvése azért igen regényes, éghajlata egészséges. A városkát az Udva, Giróka és Réka által dagasztott Laborcza csörge-dezi délnyugotról körül. Ide menekült Koria-thovits Tódor novogorodi herczeg az ő ruthén-jaival Róbert Károly király idejében 1339-ben és tőle 300 helységet magában záró térséget nyert. De magtalanul halálozván el, Nagy Lajos király 1360-ban birtokainak egy részét a Drugeth családnak juttatta osztályrészül. Ezentúl 100 helységnél jóval több képezte a Drugeth grófok birtokát. De a szép vidék az elharpódzó szakadárság miatt igen elvadult. E bajhoz 1526 után Luther és Kálvin téves tana is járult, mely utóbbinak törébe a Drugethok is

Homonna
fekvése,
multja,
iskolája.

beleestek és benne megmaradtak 1610-ig, midőn gr. Drugeth Györgynek sikerült belőle kibontakoznia. Hogy ő a rohamosan terjedő erkölcsi romlást gyökeresen orvosolhassa, sietett a kálvinisták által földult ferenczesek konventje helyett a Jézustársaságiaknak építeni székházat és kollégiumot, melybe ők élükön P. Dobokayval be is telepedtek.

Homonna, az ungvári alapító levél szerint, 1615—1644-ig volt az eleven középpont, hol a legnemesebb, a tudományért epedő keblek összesereglettek. Az ifjuság Erdély délkeleti vidékéről, a Székelyföldről, Magyarország különböző vármegyéiből Homonnára tódult. — Magyarok, székelyek, lengyelek, tótok, horvátok, ruthének, minden állás- és rangosztálybeli emberek, polgárok, köz- és főnemések szívesen hozták gyermekeiket Homonnára iskolába; még pedig valláskülönbség nélkül: katolikusok, protestánsok és szakadárok, és közülök nem egészen három évtized alatt 300-nál több mondott ellent a téves tannak és mint hitéhez híu katolikus, diszszel, lelkiismeretesen szolgálva töltött be hazájában valamely egyházi vagy polgári állást.

P. Dobokay 1614—1619-ig maradt itt. Egy újabb, Bethlen Gábor erdélyi fejedelemtől támasztott vihar ismét földulta a P. Dobokay által ültetett virágos kertet. A kollégiumot és az iskolákat föloszlatták. Drugeth György maga is Lengyelországba menekült, hol 1620. jan. 21-én 37 éves korában jobblétre szenderült. Őt követte nemsokára a menyiei hazába Zágrábban

1620. okt. 23-án P. Dobokay is, kit övéi Homonnán imaközben elragadtatásban többször láttak a levegőben lebegni. Az itt élvezett lelki örömek valának földi zárandokságának legszebb napjai. Itt tették le szerzetesi ünnepies fogadalmakat 1619-ben junius 16-án a szentéletű homonnai rektor, az egykoron kolozsvári Mária-levente, P. Dobokay kezébe: P. Szőlősy János, P. Beszterczei János, Szemeri Mátyás, P. Kecskeméthy Ferencz, P. Szlabin Mátyás, P. Poczareczky János, P. Moyzes György és az egykoron olműtzi Mária-társulati tag és később vértanu¹ Grodecz Menyhért, [kinek nemkülönben P. Pongrácz István és Körösy Mark, vértanutársainak kilátásba helyezett kanonizációjáról örömmel olvastunk a katolikus lapokban. Vajha ezek között olvashattuk volna a sok közül még a nagynevű hitbajnokot, Csepellényi György pálos atyát is, ki az előbb említettek mellé helyezni minden tekintetben méltó.]² Itt erősítette és vértetzte ő föl hasonlóképpen Körösy Markot is, a bécsi kongregáció buzgó leventéjét, a gráci kollégiumnak, nemkülönben utóbb a római germanico-hungaricum kollégium tagját, esztergomi kanonokot, 8 napi exercitiummal, valamint kelyhének osztályrészesét, a Jézus-társasági Pongrácz Istvánt, a nemes származásu bátor férfiut, a dicső harcz által érdemlendő vértanui pálmára, melyet ők hárman együtt 1619-ben Kassán, szept. 2—8-ig Bethlen Gábor vezére, Rákóczy György zsarnoksága

A kassai
vértanuk
és a
szökei.

¹ Munkálatok Budán, 1856. Magyarföldi palmaágak. 14. sk. 1. — ² Munkálatok Budán, 1856. 60.

és parancsolata folytán nyertek el. Rákóczy három napon át a legforróbb időjárásakor éhszomjúsággal kinozta, dohos üregbe záratta őket, pénteken hust vettetett nekik, hithagyásra akarván birni őket stb. Ruháiktól megfoszták, kezüknél-lábuknál fogva megkötözték őket, szemüket megsebzék, fejeiket kötéllel úgy összehurkolták, hogy koponyájuk ropogott bele, halántékaik vérgyöngyöket izzadának, szemeik ágyaiból kimeredve kiszakadni látszának, fáklákkal erősen sütögették, bárdjaikkal ütlegelték őket; hogy minden oldalról hozzájuk férhessenek, mestergérendára huzzák föl őket összegúzsolt kezeiknél fogva, és bárdjaikkal annyira megroncsolták testüket, hogy husuk minden oldalról foszladozott róluk. Pongrácznak két mély vágással meghasították koponyáját és jóllehet még életben volt, Körössyvel és Menyhérttel együtt a pöczegödörbe vetették, a fal egy részét rájuk döntvén. A szennygödör mélyéből egész napon át megtört fohások susogása emelkedett föl.

A
homonnai
kongre-
gáció
nagynevű
igazgatója
gróf
Drugeth
János, két
vármegye
főispánja,
országbíró
stb.

Ezekhez hasonló számos küzdő látszék a Gyümölcsoltó-boldogasszonyról nevezett és P. Dobokay által vezetett homonnai kongregációban fejlődni. Mintha a kereszténység első századaiban vagy az egyiptomi remeteségek rengetegeiben éltek volna, oly jelenségek merültek föl közöttük a kongregáció évkönyvei tanúsága szerint. A homonnai kollegium és iskola tiszteltreméltó alapítójának fia, gróf Drugeth János, patronusuk, jóltevőjük állott ez időtt mint rektor a kongregáció élén.

Ő jöllehet Zemplén- és Ungmegyék főispánja, országbiró, Felsőmagyarország főkapitánya, főbenjáró, kiválóan fontos és fáradalmas tisztségekkel volt elfoglalva (1635—1640.), mégis mint a Mária-kongregáció tagja oly pontosan és épületesen elvégezte e rendbeli kötelmeit, hogy magát vele összehasonlítva a legbuzgóbb szerzetes is szemrehányásokat tehetett volna foggyatkozásai miatt magának.

Mert ámbár legtöbbnyire igen fontos országos dolgokkal volt elfoglalva Kassán, törekedett mégis az egyesületi gyűléseken is hiven megjelenni. Ha pedig néha nem birta a nagy akadályokat elhárítani, akkor megjelent legalább levele az elnökhöz, melyben elmaradása miatt tőle és a társulattól alázatosan bocsánatot kért. Ha ellenben sokféle ügyes-bajos dolgain túlesett, akkor okvetetlen megjelent a társulati gyűléseken. De mily természetű volt ez a megjelenés? Mennyire emelkedett akkor mindeniknek a szíve fölfelé!

Milyen égi tűz ragadta meg ekkor a jóra fogékony ifju társulati tagok keblét, midőn látták a magas állású főurat, mint párosítja magában a legmélyebb alázattal a legforróbb szeretetet, áhítatot, a legszentebb Szűz iránt? Hazánk zászlós urainak egyike, az iskolák alapítójának fia, a társulat rektora, mély alázattal leborul a Páter Elnök előtt, tőle büntetést kér külső foggyatkozásaiért. Ezt megtette gróf Homonnai Drugeth János, országbiró, a királyi seregek fővezére a szenteknek sajátos szilárd-ságával, alázatos kérelmétől el nem állván mind-

addig, míg az be nem teljesedett. A kiszabott büntetést oly arczkifejezés mellett hajtotta végre, mely lelkének egész nemességét elárulta.

A boldogs. Szűz ünnepeit előző napokon mindig böjtölt. Midőn pedig a boldogságos Szűz szeplőtelen fogantatásának ünnepe elkövetkezett: akkor lelkülete egészen föllendült a legszentebb örömtől áradozva legfenségesebb urnője iránt. Minden körülmények között sietett Homonnára vigilböjt, ima, lelkiismeret-vizsgálás és egyéb vezeklési gyakorlatok között a törődelmes gyónáshoz. Kora reggel pedig megjelent a diszben ragyogó egyesületi kápolnában, hogy társaival együtt az Ur asztalához járuljon. Mária leventéi mindnyájan körülvették tiszteletreméltó rektorukat és égő szövétnekkel kísérték őt az oltárhoz. Ez így évenként megismétlődött.

Eljött az 1640. év, a Mária-kongregáció bevett szokása szerint megünnepelte a szeplőtelen fogantatást. Délután a szokásos társulati gyűlést tartották meg. Drugeth János gróf, rektor kimutatást adott a történetekről, ő tudomására hozta a tagoknak azt az örvendetes hirt, hogy ő cs. és kir. ap. felsége őt a felső-magyarországi főkapitánysági tisztségtől kegyelmesen fölmentette, a mi miatt ő öt éven át állandóan Kassán volt kénytelen lakni. Miért is bocsánatot kért elmaradásáért a heti társulati gyűlésekről. Ezentúl, mivel az akadályok elhárultak, igéri, hogy hiven megjelenik azokon.

Gróf Drugeth Jánossal vetélkedett jámbor hitvese is, született Jakusits Anna grófnő a ker.

hitélet gyakorlásában. 1637. márczius 24-én a homonnai kongregáció czimünnepén, azaz Gyümölcsoltó-Boldogasszony vigiljén a társulati tagok a szegényeknek terített asztalnál szolgáltak. Midőn a grófné ezt megtudta, 5 éves fiacskájával Györggyel azonnal oda sietett, és saját várkastélya konyhájából nagyobb mennyiségű és izletesebb eledeleket hozatott le, és fiát a szegények közé ültetvén, maga szolgált föl nekik a társulatbeliekkel együtt és pedig a leggyengédebb anyai szeretet kifejezése mellett, mintha a szegények mind saját gyermekei lettek volna.

Drugeth
Jánosné
szolgál a
szegények-
nek.

Midőn az Urnapja elközeledett, előttevaló napon a gróf az utczákat, melyeken végig a körmenet átvonulandó vala, gondosan megtisztította, korán reggel pedig illatos fűvel hintette meg az utakat, szóval mindent ünnepiesen elkészíttetett. A deákok, kiknek száma a 200—300 között váltakozott, szabályos csapatokra fölosztva, magyar, latin és tót nyelven szerkesztett versekben fejezték ki, és mutatták be a kenyérszinben jelenlevő Istenember iránt szívetlelket vidító hódolatukat. Az angyali szerénység, a magábavonultság, a megható áhítat, melyet a tanulók, ezek között kivált a Mária-kongregáció tagjai ily alkalommal napfényre hoztak, nem téveszték el az üdvös benyomást a közönségre. Midőn a 30 éves háboru korszakában az általános nyomor és elvadulás idejében az előkelő főnemes családtagok fiai meglátogatták a szegények hajlékait, fölkeresték a betegeket és inségeseket, azok ágyait meg-

tisztogatták, megvetették, azoknak élelmi szereket és vigaszt vittek. A kevésbbé módosaknak megtakarított fillérei, a gazdagabbaknak zsebpénzei nem vándoroltak a keleti népfaj bolti ládájába, csemege, piperefélék fejében; ők jobban értettek hozzá, hogy a pénzt hogyan kell jóra fordítani, és hozzászoktak kora ifjúságuktól mások inségén segíteni és a szegények összekulcsolt kezei által a mulandó kincseket maguk hasznára a menny örök javára átváltoztatni. Ők Homonnán évenként több szegény tanulót és városi inségest tápláltak és ruháztak föl.

A
homonnai
társulati
tagok
erényző
élete.

Az irgal-
masság
testi lelki
cseleke-
detei.

Ha valahol pörpatvar támadt a családban, nem volt szükség ügyvédre és esküdtszékre. Elég volt, ha egy társulatbelinek ez tudomására esett. Egy-két tagtárs azonnal békeangyalként jelent meg ott, és nemes viseletök, ártatlan tekintetök, barátságos rábeszélésök, szívből fakadt benső kérésökkel a feleket kiegyenlítették és köztük a boldogító békét helyreállították. Ha tudomásukra jutott, hogy van Homonnán ember, kinek ajkairól disztelen szitkok pattognak: Mária leventéi ennél is ott termettek. A nyájas rábeszélés, melyet a gyermekded ártatlanság és őszinte arczkifejezés ajánlott, csakhamar véget vetett ennek a rút, egyes családokat és egész községeket végpusztulással fenyegető rossz szokásnak. A társaságbelieknek különös örömeikre szolgált, ha tanulatlan, nyers, szakadár ruthéneknek, erkölcsileg elzüllyött protestánsoknak valamikép javukra lehettek. Ők nem fáradtak bele e szegény eltévelyedetteknek hitünk elemeire való alapos megoktatá-

sába és abba, hogy őket az egyházba való visszatérésre okkal-móddal rábirják. Ha ez végre sikerült nekik, hasonló buzgalommal készítették a megtérteket a szentségek méltó fölvételére is.

Természetes, ez nem ment és mehetett mindenkor mindenkinél könnyen és simán. Ön-fömláldozó buzgólkodásukat néha gúnynyal, szitokkal, sőt még tettelegesen bántalommal is viszonozták. De mindez nem riasztotta vissza ezeket a hős apostolokat. Lelkületök erre alapos iskolán ment át; az előgyakorlatok beavatták őket az apostolok előkészítő titkaiba. Szellemük erre előre megacézolózkodott. A mi korszakunk gyermekei előtt az erénynek, a valódi és nemes hősiességnek ez az iskolája megfoghatatlan, elviselhetetlen dolog. — De ez mégis Jézus evangéliuma szellemében gyökeredzik, és ott mindenütt virágzik, hol az Úr Jézus szelleme uralkodik. A Mária-leventék nem voltak a XIX. századnak gyermekei, a kik nem ismernek főbb czélt, mint az öt állati érzék rendetlen ingereinek telhetetlen kielégítését. E mellett az érzékies élet mellett azonban kihül a szellem, és elszunnyad; sőt a test is, melyért az ilyen ember egyedül élni látszik, petyhüdtté lesz, hervad, lankad és idő előtt az enyészetnek esik áldozatul. A XVI. és XVII. századbeli társulati tagok, jóllehet még csak gyermekek, mégis az imádság, önsanyargatás emberei voltak, és azért a szellem-erősség, testi üdeség, edzettség férfiai. Egyiket sem eredményezheti a pusztán pogányos athletikai testedzés; mert ez az elsőt, az erőnek tulajdonképpen való kutforrását nem pótolhatja.

A pusztas-
test-
gyakorlás,
gymnas-
tika nem
eredmé-
nyezi azt,
amit az
önsanyar-
gatás; ez
ugyanis
a lelket is
edzi.

Lássuk a homonnai Mária-társulat ifjúságát: miként ápolta testi üdeségét és szellemi erőit?

Az éjjeleket nem csak nyáron, de télen is ágyon kívül, kemény lóczán töltötte; ártatlan testét ostor, büntető öv segítségével tartotta meg a lélek fegyelmében, az Isten kegyelmében, és azért eredeti romlatlanságában, az ifju erő teljességében. Inyétől nemcsak megvont minden ingerlőt, hanem az anyaszentegyház számos böjtjén kívül még az Isten iránt való szeretetből, kegyeletből a boldogságos Szűz, annak 7 fájdalma iránt, Jézus Krisztus kinszenvedésének tiszteletére kenyéren-vízen böjtölt, magát sanyargatta. Ezt a homonnai társulatiak egészen természetesnek találták, mindez egészen közönséges, mindennapi foglalkozásnak látszék előttök. Ágas-bogas fatörzsön, szűrös, bökös helyen feküdni éjjel, ezt sokan közülök igen szellemes módon értették gyakorlatba venni. Midőn a kisértő közeledett az Úr harczosaihoz, midőn a testet a lélek ellen lázadni észrevették: akkor nagy előszeretetük a tisztaság erénye iránt igazán hősi fokban nyilvánult. Magukat a költővel mintegy imigy bátorították:

Küzdés az élet,
Küzd'ni kell folyton
A testtel, vérrel,
Hogy meg ne rontson.
Tiporni földre,
Ha forr, ha lázad,
Ha tűz lihegve,
A kéjt a vágyat.
S lánczát letépve,
Röpülni messze
A lélek szárnyán
Istent keresve.

Az elüljáróknak nagy munkájába került, örködni fölötte, hogy az ifju hősi lelkeket mindenkor a józan okosság kellő határai közt tartassák meg.

Némelyik társulati tag a kísértet hevében télnék idején a hideg vízzel tölt, künn álló kádba merítette egészen a nyakig magát, és addig maradt benne, míg indulatja le nem csillapult, el levén szánva inkább meghalni, mint a gonosz vágyba beleegyezni. De a hol a szentséges tisztaság ősforrása, az Isten iránt ily hő buzgalom és szeretet nyilvánul a fiatal korban: ott az isteni gondviselés örködése nem hagyja el a benne bizókat; mert kiket ő szeretetében megerősített, azoktól gondviselését meg nem vonja. Egy bajtárs ugyanis a vízzel való locsolgatás neszére felébredt, észrevette a merényletet; a veszély elhárított; és egy erényes cselekedet napfényre került.

Egy másiknak körülbelül egész héten át igen nehéz benső küzdelmet kelle kiállania; miért is ő a tisztaság iránt való szeretetből lefejtette nagy ügyességgel csizmájának talpbőrét és így egész héten át havon, jégen, vizen, fázva, mezitláb járt, mintha csak enyhe májusi napokon zöld pázsiton sétált volna, és ő ezt mindaddig folytatta, míg a jó Isten hősiességét ingerei fölött való teljes győzdelemmel nem jutalmazta.

Más elszánt nemes Mária-levente nem tudott segíteni magán, a mindig megújuló és csillapulni semmi áron nem akaró heves kísértésben. Minden általa fogamatba vett vezeklő

gyakorlat, az ostromlás, a büntető öv használata, az ima, a böjt, sikerre nem vezetett, minden csak inkább arra látszott szolgálni, hogy a pokoli tüzet belsejében csak még inkább éleszsze, hogysen lohasztaná. Teste e mindennapi harczban már lankadni látszott; ámde a lélek ereje nem törött még meg; sőt inkább a harcz hevével ez is mindig fölebb szállott. Ő kültag volt és azért a szabadban kereste a magányt, hogy a fölcsigázott képzelem gyötrő ábrázolataitól szabaduljon. Midőn így a szabad természet templomában imádkozva körüljárt: ime egyszerre egy már fölcsigázásnak indult és azért borzalmat és utálatot keltő tetemre talált, mely kiállhatatlan büzt terjesztett maga körül. Ennek megpillantására ime! föléledt ebben a homonnai Niketésban a teljes lelki erő. Jer ide, jer ide! nyomorult Venus! itt akarok heves unszolásaidnak eleget tenni. Rögtön térdre ereszkedett a falánk, rut állatkákkal megelevenített hulla mellé és szagló szerveit hozzá egészen közel tartja, és mindaddig ebben az állásban marad, míg az alkalmatlankodó hivatlan vendég tőle egészen el nem távozik. A győző most vidáman tért hajlékába vissza, áldván az Istent, a győzedelmek adóját, a boldogságos szűz Máriát, a megkisértettek szószólóját.

A nagy-
pénteki
vezeklő
gyakor-
latok.

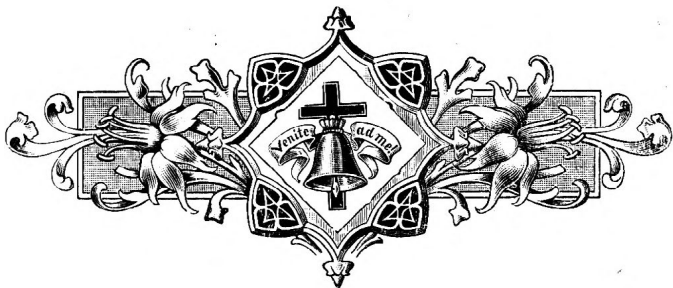
De mily látványt nyujthatott még ez az ifjú hős sereg, midőn nagypénteken 1615—1644-ig Jézus Krisztus kinszenvedéseinek jelvényeivel égő szövétnekek fénye mellett nyilvánosan megjelent! A vezeklő énekek magyar nyelven megzendültek és saját testükre mért kegyetlen

ostorcsapások által folyt ártatlan testeikből a kiömlő vér aziránt való szeretetből, a ki isteni méltósága daczára ezen a napon a mennyei Atya kiengesztelésére méltatlanul oly sokat szenvedett, és szentséges vérének egészen az utolsó cseppig kiontá a bűnös emberi nemért. Grófok és nemesek csatlakoztak e vezeklő körmenethez. Kíváncsiságból lutheránusok, kálvinisták, szakadárok is megnézték e körmeneteket. Hogy ily alkalmakkor a tanulóifjúságnak és ezek választottjainak, a Mária-társulatbelieknek e gyakorlatait találták-e ők Jézus tanításával és életével tárgyilagosabb összhangzásban levőknek, vagy a saját nézeteiket a saját életükkel vagy az ő tanítóik életével? — azt könnyű elgondolni.

Ez a — sajnos — szokatlan, hívő keresztényre nézve kivált nagypénteken világosan és hathatósan a szívhez szóló látvány annyira megindította a protestáns és szakadár jobbágyokat, hogy midőn földesuraikat a vezeklő menet hosszúra nyúló soraiban megpillantották, a látványtól elragadtatva maguk is sorba léptek velők és a némelyeknél készletben levő ostorokból maguk számára is kértek és mélyen meghatva a vezeklő menetben egész szigorral vettek részt.

Vajjon a protestáns intézetek képesek-e létezésük közel 400 éves tartama alatt csak egyetlen egy illetén vonást is évkönyveikben fölmutatni? Hiába törekszik Molnár Aladár, a kálvinista író, az ő »Az iskolaügyről« irt munkájában az erkölcsi közönyt, melynek a protestáns ifjuság Luthernak és Kálvinnak a jócsele-

kedetek fölösleges voltáról szóló alaptana és az üdvszerek tökéletes hiánya következtében áldozatul esett, egy egészen üres szerencsétlenül választott szólammal elütni. Sárospatakon, Zemplénmegyében, — a kálvinisták előbbi Rómájában — írja Molnár, az ottani kálvinista nevenedékek között *sodomaini* büneset nem fordult elő. Ebben bizonyos Bessenyeire hivatkozik. Honnét tudja ő ezt? Vajjon e bünt valakinek a homlokáról lehet-e leolvasni? Honnét tudja ezt az állítást írója bebizonyítani? Tán abból, hogy ilyen büntény nyilvánosságra nem jött? De vajjon azért nem történhetett-e meg? Mire való ez a nem kért kimentés? De föltéve, hogy igaz, vajjon azért, mert ez a czégéres büntény csakugyan nem fordult elő: annak a kálvinista tanító-intézétnak a példaszerű erkölcsi tisztasága már megingathatatlan alapon áll és már czáfolthatatlanul be is van az bizonyítva? Ellenben a Mária-kongregációbeliek sok és nemes erényük tényleges és tündöklően ragyogó fényével bizonyíták, hogy náluk déli nap, nem pedig szürkület vagy éppen sötét éjféli honolt.

IX.

A Mária-kongregáció Győrött.*

A jezsuiták kiváló gondot fordítottak az ifjúság vallásos nevelésére is és a rendes vallási gyakorlatokon kívül külön vallásos társulatokat is alakítottak, különösen a bold. szűz Mária tiszteletére. Így Győrött a gimnázium megnyitása után 4 évvel, 1631-ben már megalakult a Mária-kongregáció. Később, midőn a gimnázium mellett kifejlődött a felsőbb oktatás, körülbelül a XVII. század vége felé, először pusztán a theologia tanításával, akkor már két kongregációt különböztettek meg: congregatio altiorum, congregatio studiosorum. E két kongregáció az intézet kebelében volt. Érdeemesnek tartjuk még fölemlíteni, hogy ezeken kívül Győrött még több kongregáció is volt, részben a jezsuiták vezetése alatt, részben más szerzetes rendekben. A jezsuiták vezetése alatt

* Győri főgimnáziumi Értesítő 1896. 151. l.

állott 1. a congregatio b. M. Virginis de Victoria, a mely a sz. Ignác temploma mellett levő szép és tágas Victoria-kápolnával volt kapcsolatban. A kápolna, midőn az új főgimnázium fölépült, sajnos, lebontatott. Most torna-gyakorlatok folynak ott, hol előbb Szűz Mária dicsérete hangzott; 2. a bold. sz. Mária kongregációja;¹ 3. a Krisztus Urunk kinszenvedéséről nevezett *német* társulat; 4. ugyancsak a Krisztus urunk kinszenvedéséről nevezett *magyar* kongregáció. Mindezeknek elnökei rendesen jezsuiták voltak, a gimn. ifjuság kongregációjáé pedig rendesen a retorika tanára. Ezekon kívül volt még kongregáció a Ferencz-rendiek és a kármeliták vezetése alatt is. E kongregációk szervezetével, működésével nem foglalkozunk, mert föladatunk keretén kívül esik. Nem foglalkozunk a fölsőbb intézeti ifjak kongregációjával sem; pusztán csak a gimnáziumi ifjak kongregációjára terjeszkedünk ki annyiban, a mennyiben a nevelés szellemére vethetünk világot, vagy pedig adatokat szolgáltatunk a város társadalmi életéhez, egyes, a kongregációban szereplő kiváló egyéniségek életéhez.²

A Mária-kongregáció megalakulása, szervezete.

»A legszentebb, egyvalóju Háromságnak, az Atyának, Fiunak és Szentléleknek nevében. Amen. — A legfölségesebb szent Háromság nagyobb dicsőségére és a legdicsőbb Szűz Anya, Mária örök tiszteletére!«

¹ Ez a két kongregáció már 1638-ban megvolt: a de Victoria congregatio *német* volt, a Mária-kongregáció *magyar*. — ² Acsay Ferencz, igazgató.

Urunk születésének 1631. évében, márczius 25-én, Magyarországon, Győrött a Jézus-társaság gimnáziumában megalakult Magyarország védőasszonyának a Gyümölcsoltó Boldogasszonyról nevezett kongregációja, a melybe vetekedve sereglett össze 67 tanuló, a Grácban képzett P. Szeghy F. igazgató elnöklete alatt. A poeták az alkalomhoz és tárgyhoz illő dialogust adtak elő, azután beszédet mondtak, a melyben dicsőítették az Isten anyját, kifejtették a társulat eredetét, fejlődését, hasznát, — számos egyházi és világi előkelőség jelenlétében.

Néhány nap múlva — mint régi tagok, — bizonyítványuk előmutatásával jelentkeztek azok is, a kik más intézetekből jöttek Győrré tanulni. Bizonyítványt később is rendesen kívántak az idegentől.

Egy negyed évnél tovább gyűléseket tartottak, fölolvasták, megmagyarázták, lelkökbe vésték a társaság szabályait; gyakrabban járultak a szentségekhez. Végre július 2-án volt az első választó ülés, a melyen 24 szavazattal a Mária-kongregáció első elnökévé lett: Jankovich Péter rhetor; I. asszistenssé Barilovich György, II. asszistenssé Barsi János. Tanácsosokká lettek: Berdóczi György (poeta), Meggyaszay Ferencz (rhetor), Szalay János (rhetor), Szentimrey Pál (rhetor), Vásárhelyi István (rhetor), Zichy István (poeta). Titkárrá lett Bella János (rhetor). Sekrestyéssé és fölügyelővé: Pósta János.

1633. ápr. 12-én a kongregáció Rómába irt az anyatársulatnak, hogy fogadja be társ-

szövetségébe. Pergamentre irt föliratukban megírják, hogy a társulat megalakult, de lassan fejlődik, hathatósabb segítségre van tehát szükségök; azért az anyakongregációhoz fordulnak, mint szilárd sziklához, hogy egyesítse a győri kongregációt is a rómaival, mert onnét árad szét minden kegyelem. Nemsokára rá megjött a válasz, a melyben a római anyakongregáció elnöke, Maffeus Benedek értesíti a győri kongregációt, hogy az egyesülést szíves készséggel fogadják, a maguk kongregációjába kebelezik és mindazokkal a kiváltságokkal fölruházzák, a melyeket az anyakongregáció a római szentszéktől kapott. Ezalatt a társulat rendesen működött és mind többen iratkoztak be külső tagok is. Így 1640-ben 3 benczés nevendék lépett a társulat tagjai közé.

1641-től kezdve a társulat működése már igen is széleskörűvé lett, a tisztviselőket magasabb állásu egyházi és világi egyének közül választották. Mivel azonban az egyének a társulat ügyeit rendesen nem vezethették, mert sokszor nem is voltak győriek, azért inkább csak tiszteletbeli hivatalnokok voltak, és helyettök a rendes teendőket az ifjuság kebeléből választott tisztviselők végezték. Innentől kezdve egyuttal a hivatalnokok száma is szaporodott.

Így 1646-ban rektorrá választották: Zichy Istvánt, ő cs. és kir. fölségének étekfogóját, győri főkapitányt. I. asszistenssé lett: Telegdi György, szegszárdi apát, győri kanonok, II. asszistenssé: Bény János, győri kanonok. Helyettesük volt: Balog Bálint, art. lib. et

philos. baccalaureus; Spáczay Ferencz, Berdóczi Sándor rhetorok. — 1648-ban Magger András Placid, pannonhalmi főapátot választották meg rektornak. 1652. szept. 1-én rektorrá választották Püsky Jánost, az egyesített bácsi és kalocsai egyházmegyék érsekét, a győri püspökség adminisztrátorát, örökös főispánt, ő fölségének belső tanácsosát. 1659-ben a neven-dékhivatalnokok közt volt mint asszistens Széchenyi Pál poeta; a következő évben mint rhetor, a ki később paulinussá, majd püspökké és kalocsai érsekké lett, a ki e magas állásában is mindvégig megmaradt a kongregáció tagjául, sőt harmincz éven túl rektora is volt.

1661-ben rektor volt: *Széchenyi György*, győri püspök, örökös főispán, ő fölsége tanácsosa. A többi tisztséget is magas állásu egyének viselik: a pannonhalmi főapát, galánthai Eszterházy János gróf, győri kapitány és helyettes tábornok; Höfer Farkas, ő fölsége hadseregének orvosa. Az asszisztensek között 1656—1663-ig előfordul Lincaeus Walter is, a számüzött clonferti ir püspök, kit 1655-ben néhai Püsky János, ki menekedése miatt hálából ezüst szívet ajánlott föl Mária-Czellben,¹ győri kanonokká és pápai főesperessé nevezett. Ő hozta Irországból a kegyelemképet, mely a székes-egyház éjszaki hajójának főoltárán van, és mely 1697. márczius 17-én vért könyezett. Ennek kétszázados évfordulóját 1897. márczius 17-én fényesen ünnepelte a győri székesegyház. Négy

¹ Zalka J. dr., Mária-Czelli Liliomok.

püspök volt jelen: a győri, a székesfehérvári, az erdélyi s a marcionai, meg néhány honatya. A helyettes rektor volt: Czobor Ádám gr., rhetor; 1. tanácsos: Ámádé Ádám br., poeta. 1663-ban a tisztviselők közt találjuk a következő előkelő állásu férfiakat: Jakatich Péter, veszprémi kapitányt; Tarczai János, győri alispánt; Angrano István, győri vezért; Szongyi Márton, győrvárosi jegyzőt; Czepelleni Ferencz, káptalani jegyzőt; Muskó Jeromos, a harminczados hivatal íródeákját. — 1670-ben viczerektorrá lett Nádasdy Ferencz gr., szertartókká: homonnai Drugeth Ferencz gr., Viczay Ádám br., fáklya-vivővé: homonnai Drugeth Zsigmond gr. — 1674-ben a helyettes rektori, tanácsosi állásokat a *kalocsai* érsekségből Győrött tanuló nevéndékpapok töltötték be. — 1679-ben a rektor volt: Széchenyi Pál, veszprémi püspök; 1684-ben is, már mint pécsi püspök.

Hogy a Mária-kongregáció szervezetéről teljes képet adjunk, ide igtatjuk a teljes tisztviselői kart 1687-ből:

Rektor: *Széchenyi Pál*, veszprémi püspök, örökös főispán, sz.-gotthárdi apát, a győri káptalan nagyprépostja és kanonokja, ő fölsége tanácsosa.

I. Asszistens: *Dvornikovics Mihály*, csanádi püspök, a Szűz Máriáról nevezett fölső-örsi apát, komáromi esperes, a győri káptalan olvasókanonokja, soproni beneficiatus.

II. Assistens: *Simonchich Gellért Mátyás*, pannonhalmi főapát, ő fölsége tanácsosa.

Titkár: galánthai Eszterházy János gróf, a győri csász. őrség kapitánya és tábornoka.

Tanácsosok: *Telekessy István*, tihanyi apát, a győri káptalan örkanonokja. *Matusek András*, prépost, győri kanonok, pápai esperes, később tinnini püspök. *Csernátoni Miklós*, győri kanonok. *Jäger Márton*, siklói apát, győri kanonok, mosoni esperes. *Király János*, győri alispán, a császári harminczad adminisztrátora. *Kecskeméti Mihály*, győri kanonok, esperes. *Nagy Mihály*, győri kanonok, locsmáncsi esperes. *Kalicsák Péter*, győri kanonok. *Bubrics Mátyás*, a győri káptalan német káplánja. *Farkas Mihály*, póstamester. *Görgey László*, a győri harminczad ellenőre.

Az ifjuság kebeléből a következők viselték a tisztségeket: *Vicerektor*rá lett: Radványi István, nemes ifju; *I-ső vice-asszistens*sé: Somogyi Ádám, nemes; *II-od vice-asszistens*sé: Horváth Gábor; *helyettes titkárr*á: Renner Pál, nemes; *segédjévé*: Harankó Gábor, nemes. *Helyettes tanácsosok* voltak: Domitrovics Mátyás, Gárdonyi Dániel, Holczmann Mátyás, Hollanovics György, Komáromy János, Pongrácz Ferencz, Sastinszky Miklós (rhetorok); Antal István, Jankovics István, Mársovszky András, Uykéri Ferencz, (poeták); Pozsgay Ferencz (syntaxista). — *Intők* (monitores): Bossányi Sándor, Domitrovics Mátyás, Holczmann Mátyás, Raimann Tóbiás, Sastynszky Miklós. — *Az új tagok oktatói* (instructores tyronum): Bellay János, Bossányi Sándor, Dolezovics György, Finta János. — *Pénztárosok*: Baczkó Mihály, Jankovics István, Lannser Benedek, Marsovszky András, Piszárovics Mátyás. —

Olvasók (lectores): Berdóczy Ferencz, Gárdonyi Dániel, Hollenovicz György, Pongrácz Ferencz. — *Szónokok* (oratores): Horváth János, Lannser Benedek, Radovics Ádám, Renner Pál. — *Fölügyelők* (procuratores): Galgóczy Ferencz, Holczmann Mátyás, Patay Mihály, Pongrácz Ferencz, Záporeczky Ferencz. — *Könyvtárosok*: Bellay János, Bresnitzky János, Mosonyi András, Rovnay Tamás. — *Fáklyavivők*: Feies István, Gyurekovics György, Horváth János, Jesenszky András, Jugovicz Ferencz, Pozsgay Ferencz. — *Szertartók*: Mosoni András, Rozsgay László, Timon János, Trsztýánszky János, Uykéri György. *Névsorfölügyelők és ajtónállók*: Molitoris János, Rozsgay László, Rhovnyay Tamás, Tersztýánszky János. — *Beteglátogatók*: Ballay János, Bresniczky János, Györi Mátyás, Jakab István, Plavnyai Tamás, Uykéri Ferencz. Egy évben ezt találjuk: *a betegek pénztárának kezelői*: Eyk József, Holczer Mátyás, Seiff Mihály, Vigyázó Mihály. — Külön sekrestyés is volt, a kinek segédjei voltak az egyes osztályok pater-familias-ai. A beteglátogatók 1736-ban már városrészek szerint voltak választva. Belvárosban: Marcsics György (rhetor), Ptácsek Jakab (poeta), Baros József (syntaxista). Révfaluban: Figuli Pál (rhetor), Bárdi Sándor (poeta), Szentgyörgyi János (syntaxista). Szigetben: Kulifay Tamás (rhetor), Neidecker Zsigmond (poeta), Vulganovics György (poeta), Korviny János (syntaxista). Ujvárosban: Sinkovics János (rhetor), Imre László (poeta).

1659-ben a társulat külső tagjai voltak: *Mariani Péter*, győri prépost és kanonok; *Brissonics János*, Miksa, lichtensteini herczeg udvari papja; *Bény János*, a püspök helyettese; *Kropff Zsigmond* Lőrincz, ő fölsége gabnavámjának ellenőre; *Dagniach Henrik Kolos*, a lichtensteini herczeg sacellanusa; *Morg Ferencz*, a bambergi egyházmegyéből száműzött német káplán; *Seiffriid János*, a szab. műv. és bölcs. magistere; *Steidlin Henrik*; *Lindvay István*, a győri székesegyház beneficiatusa; *Gaboriani Tóbiás*, a győri székesegyház plébánosa; *Paulenisch Miklós*, győri kanonok; *Steidlin György*, bölcsélet- és orvostudor; *Hortensis Cyriacus György*, madocsai apát és győri kanonok; *Gorup Gábor Ferencz*, vál. novi-püspök, veszprémi nagyprépost; *Magger Placid András*, pannonhalmi főapát (előbb a bold. Szűzről nevezett olmücsi apát); *Norsich János*, a győri székesegyház harangöntője; *Szecher Ignác*, német káplán; *Steiner Frigyes*, a pannonhalmi főapát szolgálatában; *Holdi György*; *Kálóczy Miklós*, győri kanonok és esperes; *Raffael János*, tihanyi plébános; *De Cuor Vilmos*, tolmács; *Czanger György János*; revichei és berenczi b. *Héderváry János*; *Magnovich János*, győri kanonok; *Schmidt Ármin*, cs. k. gyalogsági tábornok; *Härtl Mátyás*, a győri gabnavám főügyelője; *Lászlóffy Péter*, hédervári plébános; *Ujváry Mihály*, bezenyei plébános.

Egyáltalán az említetteken kívül a kongregációk lajstromában igen-igen sok fényes nemes és főnemes név fordul elő, kik igen magas és

nagy befolyásu állásokat töltöttek későbbben be a hazában.

A Mária-kongregáció megnyitó ünnepei, tisztviselő-választásai; a tagok fölvétele és száma.

A Mária-kongregáció főünnepé, melyet rendszeren nagy fénynyel ülték meg, márcz. 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony napján volt. Az ünnep előtti napon a piacon álló szobor előtt tartottak ünnepies litániát; napján pedig reggel kilencz órakor nagy mise volt, melyen rendszeren valamely magasabb egyházi állásu prépost, vagy püspök pontifikált. Így 1689-ben *Széchenyi Pál*, veszprémi püspök; 1694-ben a váczai püspök; 1714-ben *Nádasdi László gr.*, csanádi püspök, 1730-tól fogva azonban már bizonyos lanyhaságot látunk; a kiválóbb egyházi férfiak nem igen érdeklődnek a társulat ünnepei és ügyei iránt; így 1733-ban az évkönyviró azt jegyzi föl, hogy egyik rendtárs mindig készen legyen a misézésre, minthogy pontifikáló nem igen ajánlkozik. 1735-ben is már a ház rektora mondta a nagy misét, mert a nehéz funkciót nem akarták valamely kanonokra bizni; sem a segédkezést a Mária-kultusz iránt ellanyhult nevendékekre, a kik különben is 1½ vagy 2 frtért szoktak segédkezni. A következő években is panaszkodnak, hogy a társaság méltóságos rektora évek óta nem jelenik meg az ünnepen. A 60-as években azonban ismét a régi fénynyel ülték meg az ünnepet. — Délután rendszeren még litánia is volt.

A nagymise után tartották meg ünnepiesen a választásokat is. Így 1695-ben *Telekessy István*, csanádi püspök elnöklete alatt folytak le a választások a templom kápolnájában, a

melyet, az évkönyvíró szerint, rendesen sekrestyének neveznek, a kanonokok és más előkelőségek jelenlétében; a választás eredményét dob és trombitaharsogás közt hirdették ki. A tanulóifjak közül választott rektort azután külön is beiktatták hivatalába; így 1636-ban a következőleg folyt le a beavatás: A helyettes rektor, Fábry István rhetor, győri papnevendék, rövid beszéd kíséretében lemondott hivataláról. A kongregáció orátora ékes szavakkal mondott neki köszönetet; erre a titkár kihirdette az előző napon titkos szavazattal megválasztott rektor nevét: Csacsics Gáspár rhetor. Ekkor négy gyermek, versecskéket mondva adta át neki a jelvényeket: fáklyát, gyűrűt, könyveket és kulcsokat; a kongregáció költője pedig ékes elegiával (elegantia elegia) üdvözölte. Erre aztán zenekisérettel énekelték el a Te Deum-ot.

Az új tagokat eleinte aug. 15-én Nagy-Boldogasszony napján vették föl; később azonban a választás alkalmával is. Az új tagok előbb próbának voltak alávetve, és tyroknak nevezték, a választással lettek a kongregáció rendes tagjaivá. A fölvétel előtt általános gyónást végeztek, azután az elnöklő püspök vagy helyettese előtt esküt tettek; a kongregáció szónoka Máriát dicsőítő beszédet mondott; a zenekar pedig a Magnificat éneklését kísérte. 1631-ben aug. 15-én az új tagok fölvétele így történt: Svehla János rhetort, minthogy mint tyro erényesnek mutatta magát, beiktatták a kongregáció rendes tagjai közé. Először ő mondott alkalomhoz illő beszédet, és erre a

kongregáció elnöke így válaszolt: Én, Jankovich, mint a győri Mária-kongregációnak ez idő szerint való elnöke, állásomból folyó hatalmamnál fogva téged, tisztességes, derék és tanult ifjut, Svehla Jánost, fölveszlek tagjaink sorába, és minden kiváltságoknak, kegyelmeknek és búcsuknak részesévé teszek és jelentlek ki. Legyen ez az Isten tiszteletére, a bold. Szűz és a szentek dicsőségére, a mi vigasztalásunkra, társaságunk gyarapodására és a te üdvösségedre.

Szokásban volt, hogy a magasabb állásu elnököt több alkalommal is üdvözölték. Első ízben rendesen a kongregáció megnyitása alkalmával ment el az évkönyvvezető több nemes ifjuval s a kongregációt az elnök jóindulatába ajánlotta. Másodszor az elnök nevenapján, harmadszor ujév napján köszöntötték, a mely alkalmakkor a jókivánatokon kívül rendesen valami ajándékot, pl. értékes könyvet ajánlottak föl neki; így pl. egy ízben Molnár Jánosnak: »Az igaz penitencia« című művét. E szokást azonban sokszor elhagyták. Így 1724-ben az évkönyviró ezzel fejezi be följegyzéseit: »Meggzúnttettem azt a szokást, hogy a rektornak és a magasabb tisztviselőknek születésük napján ajándékot adtak, mert az egész eljárásnak igen is *koldulás* színezete van és haszontalan kiadásnak tartom.«

A kongregációnak szép számmal voltak tagjai. A kongregációnak egész tartamáról nincs pontos följegyzésünk. 1709-ben 187 tagja volt, 1710-ben 205., 1731-ben 282., 1735-ben

293., 1754-ben 294., 1757-ben már ismét csak 230 tagja volt. A tagok részben nevendékek, részben az intézetten kívül álló egyének voltak.

A kongregáció helyisége biztosan meg nem állapítható. A följegyzésekből csak az tűnik ki, hogy az intézet valamely mellékterme volt berendezve céljaira. Így 1640-ben azt találjuk följegyezve, hogy szeptemberben készült el a kongregáció oltára; készült bele térdeplő zsámoly, ülőhelyek és a társulat tagjainak szükséges más bútorok. 1708-ban azt jegyzi föl az évkönyvíró, hogy a konservatoriumot és auditoriumot, mely a szélnek és esőnek igen ki volt téve, teljesen befődték, úgy hogy a légváltozás kellemetlenségei ellen meg vannak védve; azonkívül most már annyi padot is készíttettek, hogy a kongregáció minden tagja helyet foglalhat. Mindezt főleg a kongregáció pénzéből és a tanulóknak, meg a külső tagoknak nagylelkű adományaiból szerezték meg, 1710-ben a konservatoriumba kályhát helyeztek és ellátták minden szükséges bútorral, és biztonságba helyezték a tűzvész és vihar ellen. Az oratoriumba szép oltárt helyeztek.

A kongregáció helyisége, jelvényei, jövedelme stb.

A helyiség butorzatához tartozott egy ládácska is, a melyben a kongregáció okiratait, évkönyveit tartották; 1709-ben 5 frton ujat szereztek. Volt benne egy könyvállvány is, a melyen a társulat ajándékkönyveit s más valóságos könyveket tartottak.

Az intézet jelvénye volt a *labarum*, kisebb zászlóforma. Midőn az új templomot 1641-ben fölszentelték, ott helyezték el. 1692-ben meg-

halt Niedermann Mihály, a kongregácziónak régente tagja és tisztviselője, a ki végrendeletében 50 rajnai forintot hagyott a kongregáczióra: ezt a pénzt új labarum készítésére fordították. A későbbi évkönyviró aztán megemlíti, hogy ez új, szép labarumot ne tegyék ki a templomba nagypénteken s más ájtatosságok alkalmával, mert a köznép megtépdeli az arany zsinórokat és bojtokat. A zászlóvivők számára is külön ruhát készíttettek 1709-ben 10 frton; és pedig két egyszerű talárist, egyet kék, másikat fekete szövetből, egy szebbet pedig vászonból.

A társaság jövedelme első sorban a tagoktól befizetett díjakból, azután önkéntes, pénzbeli vagy egyéb adományokból folyt be. Ebből szerezték meg a már említett fölszereléseket, oltárok díszítését, képeket, gyertyákat, zászlókat és fáklákat. Minden hó utolsó vasárnapján havi képecskéket (menstruum) osztogattak, a melyen annak a védőszentnek képe volt, a kit a következő hónapban különösen tiszteltek. Eleinte írott lapocskák voltak; 1635-ben szerezték nyomtatott lapocskákat Bécsből 3 frton. Rendesen csak azoknak adták, a kik fizettek is érte; később azonban az évkönyviró (1773-ban) azt ajánlja, hogy kivétel nélkül adjanak mindenkinek, akár fizet érte, akár nem, mert a szegények sokszor bensőbben tisztelik a szenteket, mint a gazdagok.

A tagok rendesen később is megemlékeztek a társaságról és még életökben vagy végrendeletökben hagyományoztak a társaság cél-

jaira pénzt vagy más tárgyakat. Így 1702-ben Görgey László a kongregációnak hagyta szép és különböző képekből összeállított oltárkáját, a mely közel 50 frtot ért. — Brissoni János, Miksa lichtensteini herczegnek udvari káplánja a társaságnak egy képet hagyott, melyen a bold. Szűz volt a kisded Jézussal és sz. Jó-zseffel, a mint Egyiptomból visszatérnek; értéke 6 arany; ezenkívül még két képet moszkvai üvegből (e vitro moscovitico) $2\frac{1}{2}$ frt értékben. — R. P. Nádassi 50 magyar könyvet hagyott a tagok közt való kiosztás végett. — Magger Placid, főapát 13 frtot. — Göncz Celesztin, pannonhalmi főapát 6 fáklyát és 8 gyertyát. — A pannonhalmi főapát egy körmöczi aranyat küldött azért, mert a kongregáció jelen volt egyik rendtárs temetésén. — Csáky Zsigmond és Pál gr. 5 frtot. Nemes Zibrik Katalin 30 frtot hagyott. — B. Héderváriné egy oltárterítőt ajándékozott. — Draskovics György győri püspök 100 frtot hagyományozott. — Széchényi Pál, veszprémi püspök a labarum javítására 48 frtot; mint kalocsai érsek, egy izben 50 frtot adott ajándékul. — Dvornikovics Mihály, váczai püspök 8 aranyat hagyott. — Telekessy István, mint egri püspök, 10 aranyat adott. — Riz Boldizsár a korbácsoláshoz való öltözetet és eszközöket. — B. Amade a neki adott ajándék viszonzásául 10 frtot. — Liebenberg bárók 4 gyertyát küldtek. — Killmonsegg Rajmund br. 7 frtot adott. — Eszterházy gr. tábornokné 1 font súlyu 2 gyertyát adott. Eszterházy Ferencz gr. temetéséről maradt két fáklya. —

Bertram urnő 2 frtot adott azért, mert a társaság jelen volt férjének a temetésén. Szokásban volt, hogy évenként xeniumot, ajándékot adtak, rendesen csak a világiaknak, pl. valamely válásos könyvet; így 1725-ben P. Nicolai Causini: »De regno Dei« című művének II. kötetét (az elsőt az előző évben adták). A kik ily ajándékot kaptak, viszont a kongregációnak adtak pénzbeli ajándékot, így az említett évben összesen 25 rajnai forintot, maga a kongregáció rektora 5 rajnai frtot, a pannonhalmi főapát pedig egy darab aranyat adott.

A Mária-kongregáció vallási gyakorlatai, önmegtagadásai.

A társulatba fölvevett tagok szigorúan kötelezték magukat, hogy a vallási gyakorlatokat a legnagyobb buzgósággal végzik. Nem is vettek föl senkit, mint az 1687-iki évkönyvíró följegyzí, ha csak meg nem ígérte, hogy valamely külön ájtatossággal rója le tiszteletét a bold. Szűz iránt. Számosan voltak, a kik naponként egyszer, kétszer, sőt háromszor is elmondták az olvasót, egyesek úgy imádkozták el, hogy éles fát tettek a térdök alá. Mások nem mentek el a piaczon álló szobor előtt a nélkül, hogy az Üdvözlégy Máriát el ne imádkozták volna. Ez ájtatosságokat aztán rendesen szigorú önsanyargatással hozták kapcsolatba. Így sokan voltak, a kik Mária tiszteletére kilenczszor irták le nyelvökkel az Üdvözlégy-et úgy, hogy nyelvökből bőségesen serkedezett a vér. (1688.) Volt olyan is, a ki a nagyhét minden napját másképp tisztelte meg: hétfőn egész nap ciliciumot viselt; kedden tövises korbáccsal verte magát, pénteken egy álló óráig állt egy hely-

ben kiterjesztett karokkal. 1632-ben a bőjtben a tagok igen kérték a ciliciumot és a korbácsot ifjú hajlamaik szelidítésére: s ebbe a rektor, P. Beleczi szívesen beleegyezett. 1638-ban is nagy buzgósággal gyakorolták az önsanyargatást nemcsak a tanulók, hanem a külső tagok, sőt a nemkatholikusok is, hetenkint háromszor: szerdán, pénteken és szombaton. Akadt sok tanuló, a kik önmegalázásból térdeltek mindaddig, míg előttük valamennyi iskola tanulója elvonult. Mások inkább szállásukat hagyták el, mintsem hogy a rosszra engedték volna magukat csábíttatni. Akadtak többen, a kik alázatosságuk kimutatására a Mária-szobor előtti tért söpörték föl; megtették ezt előkelő származásuk is. Egy tanuló türelmesen viselte el az arczulűtést azért, mert feleletet nem adott; egy másik, még pedig gyermek (O imitandum viris omnibus exemplum! kiált föl az évkönyvíró) a verést hálával és jótéteménynyel viszonzta. Egyesek az alsóbb osztályuakkal verették magukat nyilvánosan; mások törrel szurdalták testöket és annyi vérök folyt el, hogy elbágyadtak bele; sokan erőszakkal vitték el az önsanyargatás eszközeit az elüljáróktól. Egy másik tanuló, rossz hajlamának csillapítására a kis ujját, a melyről azt hallotta, hogy legközelebb van a szívhez, forró viaszban tartotta mindaddig, míg csak össze nem égett. Sokan arczulverték magukat, és annyira, hogy főfájást kaptak bele, úgy, hogy vissza kellett őket tartani. Egyesek nagyszombaton úgy követték az egyesületi zászlót, hogy nehéz keresztet vittek vál-

lukon, és a körülállók, a kiknek nem jutott, irigykedtek rájuk. Sokan megvonták maguktól nagybőjtben a főtt ételt; voltak, a kik egész éven át nem is ettek főttet. Különösen nagyban gyakorolták az önmegtagadás e módját nagybőjtben és a farsang utósó három napján; igen sokan alig ettek a három napon és folyton vallási ájtatosságokba merültek, mások megvonták maguktól még a megengedett dolgok élvezését is; nem ettek a friss gyümölcsből vagy vizet sem ittak, bár iszonyu szomjuság gyötörte őket. Az alsóbb osztályuak kivételével a többiek mind súlyos bőjtnek vetették alá magokat az egész év folyamán.

Körmenetek.

A kongregáció az önsanyargatást sokszor nyilvános körmenetek alkalmával is gyakorolta, különösen nagybőjtben és első sorban a nagyhéten. Ez alkalomra külön ruhák voltak, a melyeket magukra öltve, ostorozni kezdték testöket; rendesen a templomban kezdték meg, azután körmenetben kerülték meg a piaczt és ismét a templomba mentek vissza. 1703-ban a nagybőjt utósó három péntekjén tartották a körmenetet és mivel sokan nem jutottak ruhákhoz, husvét napján folytatták az ostorozást, és mivel ekkor sem jutottak valamennyien egyszerre ruhához, nem borzadtak meg attól sem, hogy másoknak véres ruháját vegyék magukra. 1709-ben 137-en korbácsolták magukat és utánok még 35-en kérték el eszközeiket, nagyobbára nem tagok és főleg *katonák*, a kik egy álló óráig verték magukat két korbácscsal és sokan még az Úr koporsója előtt is ostorozták magukat

annyira, hogy a körülállók szeméből könnyeket facsartak ki. 1735-ben kedvező idő levén nagypénteken, az ostorozók kimentek a piacra és a szobor megkerülése után visszatértek az *iskolába*. És pedig a retorikai osztályban csak tanulók: bölcslethallgatók és humanisták; a poétai osztályban pedig külső tagok ostorozták magukat. Ezeknek aztán német, amazoknak latin elmélkedést olvastak föl. Később az önsanyargatás e módját mind inkább elhagyták, mert az évkönyvek később igen szűkszavulag emlékeznek meg róla. A kikölcsonzött ruhákért sokszor tekintélyes összeget kapott a kongregáció; így az 1726. évi följegyző említi, hogy pusztán nagypénteken is 9 rajnai forintot vett be a kikölcsonzött ruhákért.

Ez ostorozó körmeneteken kívül tartottak még sok alkalommal körmeneteket, sőt az is szokásban volt, hogy idegen búcsusokat is fogadtak a város határában; így a Komáromból sz. Jakab apostol napjára Lébenybe induló processziót. A nagybőjtben pedig rendszeren a kálváriára is ment körmenetileg az egész ifjuság. Rendszeren a nagyhéten tartották e körmenetet; egyes esetekben a nagybőjt valamely másik napján, mert a nagyhéten az ifjuság jó része már haza távozott. Az egyik évkönyvíró azt tanácsolja, hogy reggel 7 órakor kezdjék meg a körmenetet, mert akkor visszaérkeznek 11 órára, a mikor az *ebéd ideje* van, és így a házirendet nem zavarják. Az 1766. évkönyv egészen részletesen beszéli el a körmenet rendjét és lefolyását. Márczius 11-én egyedül a

kongregáció tagjai vettek részt a körmenetben, a principistákat és parvistákat és a kisebb tanulókat kizárták. Ezt azzal okolja meg a följegyző, hogy a kálvárián levő kápolna igen szűk, és így a tanulók mind be nem férvén, a mezőn oszlanak el, ugrándoznak és játszadoznak az emberek, különösen más hitűek botránykoztatására; az ifjak közt is könnyebb fönn tartani a rendet, ha mind egykorúak. Reggel $\frac{3}{4}$ 8 órakor gyülekeztek össze az énekteremben, fölolvasták a neveket és a rektor rövid imádsága után megindult a körmenet. Elül ment a kongregáció tagjainak oktatója (instructora), utána a tagok és ezeket ismét az instructorok követték. Ezek után vitték a labarumot hat fáklyavivő között; ezeket követték a syntaxisták, poeták, a rhetorok, a tisztviselők és az elnök. A párok lehetőleg távol mentek egymástól, hogy a beszélgetéstől megóvják őket. Menetközben az olvasót imádkozták; a stációk előtt elvégezték a rendes ájtatosságot, a kápolnában pedig misét hallgattak. A miséző páter csókra nyújtotta Krisztus keresztségének relikviáját, először a syntaxistáknak, a kik aztán lefelé vonultak s így tovább a következő osztálybelieknek és így a rendet megtartották. Visszajövet a Stabat Mater-t énekelték egészen a bástya kapujáig, onnan pedig az olvasót mondták, míg csak az énekterembe vissza nem értek, a hol rövid intelmi beszéd után hazamentek.

Nagypénteken testületileg, körmenet módjára látogatták a szent sirokat; rendesen d. u. 1 órakor indultak osztályonként csoportosulva

a szent sirokhoz, elül fekete zászlót vittek, mellette két fekete ruhába öltözött tanuló vitt fáklyát. A föltámadási körmeneten is testületileg vett részt a kongregáció, tagjai égő gyertyát vittek.

Hasonlóan nagy fénynyel ülték meg az úrnapi körmenetet is. Az oltárokat rendesen ők állították föl; egyet a főapáti lakás kapuja alatt (a mai kisszeminárium), a főapát nemcsak szívesen egyezett ebbe bele, hanem rendesen ő szolgáltatta a szükséges tárgyakat is.

A szentek közül a boldogságos Szűzön kívül különösen szent Józsefet és szent Annát tisztelték, a kiket igen sokszor hívtak segítségül. Kiválóan tisztelték a rendjükből származó szenteket is; az ifjuság védőszentjei mind rendjükből valók. Így a principisták kosztkai szent Szaniszlót tisztelték védőszentjükül, a grammatisták sz. Alajost; a rhetorok sz. Ignácot; a *fizikus rhetorok* és poeták később xav. sz. Ferenczet. Az ünnep lefolyásának megértésére idézzük az 1764-ben lefolyt istenitiszteletet xav. sz. Ferencz emlékére. A fizikus rhetoroknak előzetesen kiosztották Hevenessi Gábor jezsuitának »Secura Salutis semita« cz. művét, azután meggyóntak. Másnap összegyülekeztek a rhetorika osztályában, a hol az elnök rövid beszédet intézett hozzájuk. Valamivel féltiz előtt a főoltárhoz vonultak áldozni, — a fizika tanára áldoztatta őket, a ki aztán xav. sz. Ferencz oltáránál misézett. Mise után a szent ereklyéinek tiszteletére mentek, és csak aztán vonultak el a templomból. Tíz órakor jöttek a többi osztály tanulói a szent ereklyék csókolására;

A szentek
tisztelete.

csendre kell őket inteni, hogy az ájtatoskodókat ne zavarják. A szertartásban rendkívüli fényt fejtettek ki, és — mint az évkönyvíró mondja — a bold. Szűz bizonyára nem veszi rossz néven, ha az ő tiszteletére szentelt tárgyakat sz. Xavér tiszteletére is fölhasználják.

A magyar szenteket különösen nem tisztelték. Szt.-István napját sem ülték meg külön. Szt.-István napja a naplókban külön is föl van ugyan említve, de nem mint az ifjuság ünnepe, hanem csak annyiban, hogy e napon vették föl rendesen az új tagokat. Szt.-István tiszteletére külön ünnep 1771. jun. 15-én volt, mikor szt.-István jobbját hozták a városba esti $\frac{1}{2}$ 9 órakor. A kongregáció is megjelent vörös zászló alatt, melyet 6 fáklyavivő kísért és így vitték körmenetileg a szt. jobbot a főtemplomba, a hol a szertartásnak esti $\frac{1}{2}$ 10 órakor volt vége. Egyesek azonban igen is buzogtak a magyar szentek tisztelete körül, így pl. Nádasi János, ki 48 önálló művet irt; egyebek között a magyar királyok életét Pozsonyban 1637-ben, és sz. Imre herczegét 1644-ben adta ki Katona István sz. István, a magyarok első királya dicséretét. Tarnóczy István, † Győrött 1689., sz. István, Imre életét 1680-ban, szent Lászlóét, 1683; némelyek neki, mások Hevenesinek tulajdonítják a Hungaricae Sanctitatis Indicia című művet. Hevenes 100 kötetbe gyűjtötte össze a magyar egyháztörténet anyagát.¹ Szt.-László ünnepét is csak

¹ Fasciculi Eccl. Pestin. 1842. II. k. 145. l. 149. l. 154. l. 307. lap.

1764-ben kezdték megülni, mikor közbenjárásáért esedezett a város, hogy az Isten mentse meg a földrengéstől, mely az előző évben sujtotta. Minden győri kongregáció megjelent ekkor, Ujvárosból is, Szigetből is számosan. A körmenet alatt a nép még most is éneklí:

Szent László királyért,
Annak érdeméért,
Jézus Krisztus hallgass meg,
Földindulástól ments meg!

A sz. László körmenetet Stankovits János püspök az ünnepet követő, dr. Zalka János püspök ur az ünnepet megelőző vasárnapra tette át.

Eleinte a Mária-kongregációban nem volt sem külön egyesület, sem külön gyűjtés a végből, hogy a szegényeken általában, de különösen a szegény tanulókon segítsenek; ez a tagoknak már szinte lelkiismeretbeli kötelességök volt. Az önsanyargatás tényei közt például említve találjuk egyik módjaul azt is, hogy igen sokan a szegények javára mondtak le ételükről. A tisztviselők közt azonban később találunk már külön hivatalokat is, e czimen: beteglátogatók, és pedig először általában, az egész városra kiterjedőleg, később, mint fönnebb láttuk, már egyes városrészek szerint voltak megválasztva. Kétségtelen, hogy a szegény, beteges tanulókra első sorban fordítottak gondot; mert hogy nagyban rászorultak, mutatja az iskoláink évröndjében talált az az észrevétel is, hogy tavaszi munka idején türelmes legyen a tanár a szegény tanulókkal szemben, a kik ekkor

Az irgal-
masság
testi és
lelki
cseleke-
detei.

szerzik meg a fentartásukra szükséges pénzt. A tanárok katalogusa szerint pedig 1700-tól kezdve az egyik tanár, rendesen a principisták tanára gondoskodott a szegény tanulókról naponkint; erre mutat a hivatala mellett álló e külön czim: »habet curam pauperum studiosorum ad portam.« Az 1736. évkönyvíró pedig följegyzi, hogy a pannonhalmi főapát nagylelkűségéből *több tanulót* tartanak fenn, de sem számot, sem a költséget tüzetesen nem említi. Nem feledkeztek meg a szegény tanulókról haláluk esetén sem. Így 1693-ban Jaczi Mihály poetát, mivel igen szegény volt, a társak adakozásából temették el a török kapu mellett, sirjára fekete keresztet tettek; a temetés 4 frt 50 krba került.

De általában is nagyban gyakorolták a segítséget a társaság tagjai más szegények irányában is. Voltak sokan, a kik pénzt koldultak össze és aztán a szegényeknek adták azt. Sokszor nemes ifjak úgy segítettek a vak koldusokon, hogy kézen fogva vezették őket házról-házra koldulni. Igen sokan pénzzel, vagy viselt ruhával segítették őket; mások a betegekhez jártak, és nemcsak táplálták, hanem a legsúlyosabb betegségekben is állhatatosan ápolták őket. Egy nemeslelkű ifju minden szombaton eljárt a kórházba, a hol órákon át ápolta a betegeket, és oly nagy hajlamot érzett a betegápoláshoz, hogy Ferenczrendivé lett. Különösen kimutatták felebaráti szeretetüket a tagok az 1718-iki tűzvész alkalmával, midőn nemcsak a tűzoltásban, hanem a bútorok megmentésében

is önfeláldozólag működtek; egyik pedig a tűzbe ment be azért, hogy egy özvegynek egyetlen gyermekét kimentse.

A kongregáció nemcsak a tagok életében gondoskodott testi és lelki üdvösségökről, hanem haláluk után is lerótta tartozását egyrészt azzal, hogy testületileg jelent meg temetésükön, másrészt meg imádkozott megholt tagjainak lelki üdvösségeért. A megholtakért azonnal haláluk után szokták elmondani az offic. defunctorum-ot, és gyászmisét szolgáltattak lelki üdveért; de összeírták és kinyomatták a megholtak névsorát is, és a tagok közt kiosztották, a kik aztán közös ájtatosságon jelentek meg havonként egyszer, hogy a társulat összes megholtjainak lelki üdvösségeért imádkozzanak. Később e kegyelet buzgóság is lankadt; már 1723-ban azt írja a följegyző, hogy ez évben is kinyomatta a holtak névsorát, de elégnek tartja 50 példányban, mert kevesen jelennek meg az ájtatosságon; de másrészt azért is, teszi hozzá a följegyző 1724-ben, mert kevesen is haltak meg az előző évben. Sokszor kaptak alapítványt is a végből, hogy az alapító lelki üdveért évenként egyszer elmondják az Officium Defunctorum-ot. Így 1771-ben György, pécsi püspök, mint Friebeisz Ádám, ő felsége tanácsosa végrendeletének végrehajtója értesíti a kongregáció elnökét, hogy 100 frtot hagyott a győri kongregációnak oly föltétel alatt, hogy az ő és a kongregáció tagjainak lelki üdveért egyszer évenként mondják el az officium-ot.

A temetést rendesen nagy fényvel szokták

megtartani. Így már 1647-ben Berenut György temetésén nemcsak a tanuló ifjúság jelent meg, hanem a kanonokok is. A halottas házat szépen földiszíttették; azután a koporsót fáklyások kíséretében vitték az ifjak a templomba, a hol Teubel Károly jezsuita mondott gyászbeszédet; ezután a templom melletti czinteremben temették el. Valamely tanuló-ifjunak a temetése is kifejezte azt, hogy a kongregációhoz tartozott. Egyébiránt a fiatalságnak a jelvényei is szerepeltek ilyenkor. Így 1765-ben Körmendi Antal syntaxista temetése így folyt le: Három zöld ruhába öltözött nevendék vitte a kongregáció jelvényeit. Az első jobbjában kardot, baljában meg nem gyújtott gyertyát, szívet és olvasót vitt. Utána kettő ment; az egyik letakart tányéron az Officium Rakócianum-ot, a másik koszorut vitt (coronam). A koporsóra is tettek szíveket, és körülötte kivont karddal álltak az ifjak. Azonkívül 6 tanuló ment a koporsó mellett égő fáklyával. A kiket Győrött temettek el, azokat sirjukig kísérték; a kiket más helyre vittek temetni, azokat csak a város valamelyik kapujáig kísérték ki. Így 1688-ban Simoncsics Gelért Mátyás, pannonhalmi főapát holttestét, a mellett, hogy érte külön misék és imádságok voltak, egészen a fehérvári kapuig kísérték ki. (Mostan Baross-ut és Tűztorony-utca keresztetése.) Tették pedig ezt nemcsak azért, — mint az évkönyvíró mondja — mert a kongregációval igen sok jót tett, hanem mivel bölcsessége és szent élete is hirnevessé tette. 1693-ban Rumer Márton holttestét egészen a

török kapuig kísérték ki, mert a kongregáczió-nak asszisztense volt.

A társulat azonkívül gondoskodott a szegényebbek eltemetéséről is; a szegényebbeket a társulat tagjai saját költségükön temették el. Így 1709-ben két nemes embert a tanulók vittek ki vállukon az egész ifjuság kíséretében; 1710-ben pedig saját költségükön temettek el hármat, maguk vitték ki a temetőbe is; ez annyira megtetszett a pannonhalmi főapátnak, Göncz Czelesztinnek, hogy 17 rajnai frtot küldött az elnökhöz a kongregáczió részére. Hasonlóan megnyerték a pannonhalmi főapátnak Sajghó Benedeknek tetszését 1736-ban, midőn fényesen temették el az egyik ifjut, a kit ő neveltetett. Voltak sokan, a kik összekoldulták a pénzt a szegények eltemetésére, sirjukat pedig sajátkezüleg ásták meg. Később azonban a sok temetés igen elfoglalta már az ifjuság idejét, épp azért a temetésen való megjelenést korlátok közé szorították. Így 1733-ban Révfaluban valami Chudi György nevű halász halt meg; és mivel a kongregáczió-nak egykor tagja volt, elküldték az egyesületi zászlót, a tanulókat pedig osztályonként szólították föl, hogy menjenek el a temetésre. A rektor azonban ekkor kiadta a rendeletet, hogy oly tagok temetésére, a kik tanulmányaikat félbenhagyva, iparosokká lesznek, a kongregáczió nem megy el, mert az ifjak délelőtt igen sok időt mulasztanak. S már ugyanez évben nem is jelentek meg két ily egyszerű ember temetésén, bár egyik esetben haragot vontak magukra.

A kongregáció szabályai azt is meghagyták, hogy a tagok a tudatlanokat, kiskorúakat az ismeret elemeire tanítsák, az eretnekeket jobb meggyőződésre, esetleg az egyház kebelébe térítsék. Akadtak is sokan, a kik a kis gyermekeket imádságra, kereszttetésre tanították; mások a szenvedélyes játékosokat igyekeztek leszoktatni a bűnről; sokan a fölnőtt embereket birták rá, hogy leszokjanak a káromlásról vagy aljas beszédéről, rossz könyvek olvasásáról, és pedig sokszor oly sikeresen, hogy az illetők elégették a rossz könyveket. Voltak buzgó tagok, a kik rábirtak egyeseket, sokszor megátalkodottakat, hogy a gyónáshoz járuljanak. Leghatásosabban pedig abban működtek, hogy az eretnekeket visszatérítsék az egyház kebelébe.

A Mária-kongregáció elnökei eleinte a gimnázium igazgatói voltak. A kongregáció följegyzései és a tanárok névsora megegyeznek úgy 1650-ig; innentől fogva majd az igazgató, majd valamelyik, rendesen fölsőbb osztályu tanár volt az elnök. 1700-tól kezdve a társulat elnöke rendesen a retorika tanára. Utósó rektora fölsőszopori Szily János dr., sz. Adalberti prépost, tinnini felsz. püspök volt 1775-ben, ki mint szombathelyi püspök halt meg 1799-ben s kinek most szobrot készülnek állítani a szombathelyiek.

* * *

A győri Mária-kongregációnak tehát nagy hatása volt, különösen fénykorában, 1650 – 1740., a mikor az iskola falain kívül a művelt, előkelő

társadalmat is sikerült kebelébe vonnia. Kedvezett ennek a kor viharos élete is, mely folytonos háborúságban folyt le, sokszor több éven is egymásután, a mikor az iskolák is szüneteltek. Már e nehéz, szomorú viszonyok is bensőbb magábamélyedésre szoktatták az embereket. A mint e rövid ismertetésből is látjuk, nemcsak a vallásos érzületet tette mélyebbé az emberekben, hanem nagyban fokozta az együvé tartozás érzelmét is, a mit a legnagyobb hely- és időtávolság sem tudott csökkenteni. Növelte az önmegtagadás nehéz, de nemes erényét is, és erősen kifejlesztette a felebaráti szeretetet; mindkét erénynek oly sok, megható, sokszor — mint az önmegtagadásnak — megdöbbentő példáit látjuk. Az első szükséges volt e korban, mely sokszor erős próbára tette az emberi kitartást és a munkaerőt; de a másik sem volt fölösleges, hogy a kornak a háborus viszonyok folytán elnyersesedett erkölcsein szelidítsen. Ha a történet lapjait olvasva sokszor csodálkozásba törünk ki a csatatéren tapasztalt nélkülözéseken, hősies magatartáson; ha tapasztaljuk, hogy e szomorú viszonyok közt sem halt ki az emberekből a remény, és nem rohantak hanyatthomlok a kétségbeesésbe: akkor jusson eszünkbe az iskola a maga benső vallásosságával és bámulatkeltő, sokszor megfélemlítő önmegtagadásaival. Csak Koháry Istvánt, a hadvezért és költőt emeljük ki, a ki szintén a jezsuiták nevéndéke volt és iskolájukban tanulta meg a hazafias és vallásos önfeláldozást, mely úgy a csatatéren, mint a börtönnek büzhödt

falai közt a hazafias és vallásos erényeknek a legszebb példáit nyújtja. Róla alább bővebben megemlékezünk. Az élet színterén csak olyanok tudtak bátran megállni, a kik az iskola falai közt tanultak bele a szigorú fegyelembe. Nem óhajtjuk vissza az önsanyargatást a maga borzalmaival, de visszaóhajtjuk a mély vallásosságot, az önmegtagadás szelidebb erényeit, a melyekre ennek az élvezethajhász, önző — mert sok tekintetben a valláshoz hűtlen — kornak olyannyira szüksége volna.

X.

A tagok tudományos élete.

Az eddig vázlatosan ecsetelt vezeklő étellel és férfias lelkiezősséggel a tudományos élet is párhuzamosan haladott; sőt ez éppen rugékony és pezsgő munkásságot fejtett ki. Erről is tettünk ugyan szórványosan már említést, de azért itt jónak látjuk még tüzetesen, habár csak röviden is, hozzászólni.

Tekintsük azért még rövidesen a tanulók iskolai életének hű képét tudományos oldaláról is; névszerint a Mária-társulatiakét Homonnán és a Jézus-társaságiak többi intézetében.

Kínálkozott a nagyreményű társulati ifjúságnak időnkint alkalom, hogy tehetségeinek és méhszorgalommal gyűjtött ismereteinek nyilvános próbáját adja és így magamagát további munkásságra buzdítsa. Még e háborus időszakban is, melyben különben a tudományok, Tullius szerint, parlagon hevernek, a társulatiak lelkes törekvései a legszebb babérokat aratták. Magas vendégek látogatása, milyen volt például: For-

gách Ferencz biboros primásé, meg testvéreé, gróf Forgách Zsigmondé, 1615. febr. 7–8-án; Csikmádéfalvi Szentandrassy István, erdélyi püspöké, Alaghi Menyhért grófé 1617-ben; Telekessy István, leleszi préposté, 1637-ben, Rákóczy Zsigmondé Ungvárott 1650-ben, (ki már 1652. febr. 4-én Fogarason elhalálozott) és egyéb magasrangú személyiségeké, míg egyrészt a nagylelkű alapítónak kedves alkalmat nyújtott nem egy családi ünnepségre, úgy viszont a társulati tagoknak és az egész ifjuságnak ürügyül szolgált csendes elvonultságukból előlépni és szellemök minőségét és szorgalmuk vívmányait több oldalról kimutatni.

Már 1615-ben, az alapítás első évében, öt rendkívüli ünnepséggel találkozunk az intézet évkönyvében. Ilyen: L. sz. Ignácz megtérése párbeszédben. 1615. febr. 7–8-án a biboros primás Forgách Ferencz és testvére gróf Forgách Zsigmond, Felső-Magyarország kapitánya, később nádor, és a dicső alapító Drugeth György gróf, továbbá számos mágness és nemes jelenlétében általános helyeslés között két színmű adatott elő; t. i.: »A szent vértanuk Justus és Pastor«, és a »Neveletlen Diákok«, P. Pontánustól. A tanulmányok megújításakor a »Tékozló fiu.« Az alapítónő, született Nádasdy Katalin, születése évfordulóján: »Alexandriai Katalin, szűz, Vértanu Eljegyzése«-t adták színjátékképp elő. Ime! Tehát női szerep is fordul elő; de férfi tanuló tölti be. A legszentebb úrnapi ünnepségről, melyet évenként új és új alakban ültek meg, már megemlékeztünk.

Egyet-mást még a többi intézetekről is szükségesnek véltünk fölhozni, hogy az olvasó az azidőtt nevelt ifjúságnak, névszerint a társulatbelieknek hű jellemképét tüzetesen ismerje. A Máriatársulatiak a szabad ég alatt tartott úrnapi előadásaikban az országban egyszerre 33 helyen nyújtottak az áhítatos közönségnek valódi lelki élvezetet. Rövidség okáért itt csak néhány ilyen úrnapi színielőadásnak a címét akarjuk megemlíteni: — (Az udvari levéltárban 12046. sz.) *A szomjuhozó Dávid*, 1649. *Jerikónak eleste*, 1650. *Jeruzsálem városának szorongatása Jeremiás próféta idejében*. Mind a három darab előadatott Győrött. *A Habakuk próféta által csudálatosan táplált Dániel az oroszlánok vermében*, 1646. (Ezt 1864-ben a győri kis szemináriumban is előadták egyszer.) „*A Mártonsziklán csudálatosan megmentett I-só Miksa*,“ 1671-ben Pozsonyban. „*A Nagyvendégség*,“ 1675-ben Szakolczán. *Az Isteni Frigyszekrény*. 1671. Besztercebányán. *Az Irgalmas Szamaritánus*, 1671. Zágrábban. *Illés próféta kenyere*. 1671. Lőcsén és Munkácson. *Az Izraeliták Mannája*, 1676. *A Tékozló fiúnak megtérése az atyai házba, vagyis Magyarországnak visszatérése az Oltáriszent-ségben jelenlevő Istenhez*, 1674. Lőcsén. Előadásán a szepesi káptalan, nemkülönben az egész város is nagy tetszéssel vett részt.¹

Erdély délnyugati részében, Székely-Udvarhelyen, 1668-ban az úrnapi fenséges ünnepén,

¹ (Udvari levéltár 1671. s. 1674.)

szintén a szabad ég alatt adták elő az ószövet-ségi királyt és főpapot „*Melkizedeket*“ magyar nyelven. Nagyszámu nemesség jelent meg ezen. István, moldvai fejedelem, átjött az erdélyi havasokon, hogy e vallásos szinilátványon résztvehessen.¹ A legjobb siker koronázta az előadást. Mindenki épülve, a legjobb benyomások között tért vissza a maga tűzhelyéhez.

Egy másik, az illetén előadásokra kitűzött nap nagypéntek vala. Valamint Homonnán, úgy a Jézustársaságiak többi iskoláiban és intézeteiben a társulati tagok és tanulók a passiójátékot különféle változatokban szinpadon adták elő, még pedig mindig oly eredménnyel, mely fáradságukat dúsán jutalmazta.²

Igy Károlyfehérvár, vagyis az erdélyi fejedelmek székvárosa évkönyveiben föl van jegyezve, hogy 1650-ben ott is előadatott a passiójáték magyar nyelven, kötött beszédben. Katholikusok, reformátusok tömegesen özönlöttek oda és könybelábadt szemekkel zokogva vettek azon részt. II. Rákóczy György fejedelem felesége, Báthory Zsófia is jelen volt azon, és hogy áhítatának kifejezést adjon a szenvedő ur Jézus iránt, térdenállva, sűrű könnyhullatások között hallgatta végig az egész óráig tartó darabot. Férjének 1660. jul. 7-én bekövetkezett halála után fiával, I-ső Ferenczczel együtt visszatért a katolikus egyház kebelébe.

Gyöngyösön pl. a tanuló-ifjuság nagypénteken három jelvényes darabot adott elő,

¹ Udvari levéltár 1668. évf. — ² Ezen játékok czimeit olvashatók: *Litterae auth.* III. 414—419. l.

ugymint: 1. *Az életnek és halálnak fája.* 2. *A rézkigyónak üdvereje.* 3. *Jézusnak szózata a kereszten a zsidókhoz és bűnösökhöz.* 1649-ben magyar nyelven előadatott *Az evangéliumi családtya, ki fiát küldi a szőlőmunkásokhoz, miután azok szolgálit verésekkel halmozák el.*

Egertől délnyugatra fekvő ezen heves-megyei városban ugyanis a jezsuiták már 1637 óta letelepítették és jó híreket, nevöket és iskoláikét is megalapították. 1665-ben a bevett szokás szerint a közelgő nagypéntekre újra passiójátékhöz készültek. Hírét vette ennek a többi között egy előkelő török is, ki Hatvanban volt szálláson. Miután ő az ilyféle gyöngyösi játékokról már igen sokat hallott beszélni, föltette magában, hogy ezuttal személyes meggyőződést szerez magának róluk. Miért is fölszereltette paripáját és 100 lovas kíséretében Gyöngyösre rándult. A játék szabad ég alatt adatott elő. A török feszült, osztatlan figyelemmel kísérte az előadást kezdettől egészen végeig. A rá gyakorolt hatást nem birta magába zárni, azért önkéntelenül fölkiáltott: »A katolikusok mégis sokkal különbek, mint a lutheránusok és kálvinisták.« Ezt a nyilatkozatot egy kálvinista, ki a töröknek közvetlen közelében volt, igen megsokalta. Az epe fölkeveredett benne és boszutól elragadtatva azt mondotta: »Ezek csupa badarságok.« Ezen az észrevételen a bég nem akart megnyugodni, hanem fölkapott egy botot és a kálvinistát derekasan megrakta vele, mondván: »Itt valójában minden okosan és

istenesen volt téve. A kálvinisták és lutheránusok ezen előadásoktól az irodalmi becset sem tagadhatták meg. Így pl. megszerezték maguknak a Kolozsvárott 1648-ban urnapján előadott darabot, és azt több példányban meg-sokasították. És mégis az erdélyi kálvinisták megmentői a magyar nemzetnek, pedig sem politikájuk, sem irodalmuk által nem ők azok. Vessük csak össze a Rákóczyak, Bethlenek leve-leit¹ az erdélyi országos törvények szövege-zéseit Pázmány Péternek, Balásfy, Szalay Endre, Baranyai, Csete, Káldy, Sigray Ferencz (1640.), Petheő György s Károlyi Mihálynak irodalmi termékeivel : akkor észrevesszük a kettő között a különbözetet.²

Homonnán és a Jézustársasági egyéb inté-zetekben és kollégiumokban képesek voltak a társulati tagok mindenkoron, érdekfeszítően, nyilvánosan beszámolni mindennemű fokozato-san elsajátított ismereteikről, bármily néven nevezendő közönség előtt.

Győrött 1739-ben az évkönyviró följegyzí, hogy a három grammatikai osztály a szinpadon dicséretet aratott. 1745-ben történelmi aka-démiákat is rendeztek. 1749-ben a theologusok dobpergés és harsona mellett védelmezték az erényekről szóló tételeket. 1750. aug. 30-án galanthai Eszterházy Gábor gróf, a logika proemiumát, Festetich Lajos pedig az előkelő, nagyszámu hallgatóság élénk tetszésnyilvánítása

¹ Udvari levéltár 1665-ik év. — ² Udvari levéltár 12047. sz., 161. l.

mellett az egész logika tételeit védelmezte. 1749-ben a felső-grammatikai osztály »Jákobot« adta elő; a középső »Corvin kegyességét«; az alsó grammatika »Az atyja iránt kegyes Titus Martiust«; az elemi osztály »Józsefet«; utósó előadásul »Zedekiás« került színre s a hallgatóságnál bámulatos lelkesedést keltett. 1735-ben az utósó előadás sz. Lászlóról szólt, midőn őt a különböző nemzetek a keresztes hadak vezérévé teszik. A felső-grammatikai osztály 1749-ben »A bűnbánó Zsigmondot«, a középső »A Bachust legyőző Jonathást«, az alsó »Coelestinust«, az elemi »A mézet izlelő Jonathást« adta stb. Az ily színelőadásokkal rendszeren jutalomkiosztás volt kapcsolatban. 1653-ban Matkovics Mihály győri kanonok,¹ 1654-ben Héderváry János br. volt a maecenás. A képzésnek harmadik eszköze volt az írásbeli dolgozatokkal való pályázat. A retorikai osztály számára 8 jutalom volt: 2 latin prózára, 2 latin versre, 2 görög prózára, 2 görög versre. A poet. és gramm. osztályban 6 jutalom volt, mert görög verset nem irtak. A többi osztályban 4 jutalom volt, mert latin verset nem irtak. Minden osztályban volt egy jutalom azoknak, kik legjobban mondják föl a vallástant. Minden tételre külön-külön nap volt kitűzve. A dolgozásra mindenkinek meg kellett jelennie saját osztályában.

A szónoki és költői elem a szónoklat és költészettan minden válfaját tekintve, évenként

¹ Schem. Jaur. 1877. 34. l.

legalább egyszer színműbe földolgozva nyilvánosan előadatott. Mert az ősektől öröklött és hiven megőrzött elvek szerint mindennek és így a drámai előadásnak is kettős célja volt, t. i. a tudományosság előmozdítása, és az emberek vallásosságának és jó erkölcsiségének fölvirágoztatása.

XI.

A trencsényi Mária-kongregáció.

jezsuiták iskoláiból az egész ember az ősrégi, az ő természetének megfelelő, hozzá egészen méltó, majdnem kétezer éves gyakorlat által kipróbált rendszer szerint minden oldalról jól kiművelve lépett elő, és így viszont ő is képzőleg hatott, eredményesen az egész emberre, őt nemesítvén, elevenítvén. Szolgáljon ennek bizonyítására legalább egy példa.

Erkölcsei
hatása.

1650-ben Trencsénben a protestáns tanulói ifjuság a farsangi napokban az egyiptomi Józsefet hozta színpadra, az isteni félelemnek és az erkölcsi tisztaságnak ó-testamentombeli előképét.

Az egész előadás hahotázás között folyt le kezdettől végig és nyilvános botránnyal végződött. A diákokból toborzott színész-csoport a közönség meglepetésére egy különös jelenetet rögtönzött. Mintha a darabnak még nem lett volna vége; a szereplők mindegyike

a jelenlevő, semmit sem gyanító, de a játék alatt már előre kiszemelt hajadonokból egyet megragadott, azt a szinpadra czeplte és körtánczra, keringőbe vonta.

A nagyreményű protestáns ifjuság előadásának ez a nem várt vége valóságos orgiává fajult. A nézőközönségnek eleinte természetesen elállott szeme-szája, és mikor meglepetéséből kiocsudott: észrevette, hogy midőn az egyiptomi szemérmes József előadásának élethű képmása látására jött, tényleg az egykoron Romulus által rendelt Luperkaliákon volt jelen, mely a sabinai nők elrablásával végződött.

E botránnyal szemben, mely a jó érzelmű protestánsokat is elkésérítette, a jezsuiták, kiket 1648. máj. 6-án a városba törvényes módon iktattak be, a katolikusok, protestánsok, adámiták (piccardók), hussiták és egyszersmind az anabaptisták unszolására is elhatározták, hogy záró-ünnepségül az egyiptomi Józsefet hű életképben mutatják be a közönségnek. Az intézet P. Lippay János, a primás testvérének vezetése alatt állott. Azonnal megtették az előkészületeket. Mindenekelőtt vagy ő maga, vagy valamelyik kollegája, P. Nedeczky Ferencz, vagy Pestvármegyei Mihály, vagy Vulpian Tamás mester az egyiptomi József életét szinpadi előadásra kellően kidolgozta; ezután kiosztotta a szerepeket és azokat kellően betanította. Midőn a protestáns prédikátorok e tervnek neszét vették: minden követ megmozdítottak, hogy megvalósítását lehetetlenítsék. Unsolták a városi tanácsot, hogy ne engedje meg a székház előtt

a szinkör fölállítását. Még a szegény népet is izgatták, hogy a szindarab előadása ellen állást foglaljon. Sikerült volna is rossz szándéku törekvéseiket elérni, hacsak a Mária-levente, trencsényi főispán, Illésházy György gróf, magát még elég korán az ügy érdekében közbe nem veti. Midőn pedig a terv már valószínűsítéshez közeledett, a prédikátorok mindinkább és inkább mennydörögtek ellene, örök kárhozattal is fenyegetvén a híveik közül résztvenni szándékozókat, mivel a jezsuiták minden belépti díj nélkül hirdették az előadást, csak hogy minél nagyobb közönség vehessen részt a látványosságon. Még az időjárás is a prédikátorok révébe látszott terelni az ügyet, mert az előadást megelőző éjen át egészen reggelig csak úgy szakadt az eső, és még hajnalhasadtával is permetezett. De a mint a nap sugarai derengeni kezdtek: minden felleget elűztek. Több ezerre menő igen válogatott közönség özönlött össze. A főispánnal ott volt a vármegye színe-java. A jó 6 óráig tartó előadást feszült figyelemmel, osztatlan helyesléssel kísérte; mert az előadásban a bibliai egyiptomi József valódi hamisítatlan képét ismerte föl. A komoly, tudományos képzés és a valódi keresztény nevelés a tanulókat, kivált a kongregáció tagjait oly derűs képben mutatta be a nagy közönségnek, hogy még a legelkeseredettebb protestánsok sem felelhetek egyébbel, mint elismeréssel. Ők gyűlölték a katholicizmust lényegében, elveiben és vérig üldözték: de hatásait, eredményeit nem tagadhatták; kénytelenek voltak neki el-

ismerésükkel adózni. Országos törvényeikben száműzetést, vérboszut szántak a Jézus társasága tagjainak. De csudálatos, sőt megfoghatatlan, hogy nemcsak pártfeleik, hanem maguk a törvényhozók is a saját törvényeik által száműzött Jézus-társaságiak intézeteibe adták gyermekeiket nevelés végett, miként azt a kolosvári kolégium évkönyvei 30—60 éven át tanúsítják.

A protestáns prédikátorok, tanítók telerokkal üvöltöttek, fenyegetődztek még a szülők ellen is, kik netán gyermekeiket a jezsuiták intézetébe akarták volna adni nevelés végett. De a legkiméletlenebb fenyegetődzések és támadások sem használtak semmit; a szülők természetes szeretete gyermekeik iránt legyőzött mindent, és háttérbe szorította azt a fanatizmust, mely erre az ügyre vonatkozólag csakis a téves hitűeknél fordul elő, melyre nézve a természet nehezebben győzhető le, mint saját énünkre nézvest. Legalább gyermekeik érdekében engedte az ész szavát lelkükben visszhangzani, azt meghallgatta, és foganatósította is.

Valamint Homonnán, úgy a jezsuitáknak még a 17. század folytán alapított többi 22 tanintézetébe is özőnlött a protestáns ifjuság egészen 1686-ig, mely évben hazánk a török igája alól fölszabadult.

A trencsényi kongregációt fölélesztette Palugyai Imre, néhai nyitrai püspök, mint kitetszik ez a következő értesítésből:¹

¹ Kongregációi Értesítő Kalocsa, 1896., 7. skl.

Trencsén, 1896. október 15.

Kedves Társak!

Üdvözljük a kalocsai bajtársakat.

Örömet engedek nt. Preses Ur fölhívásának, mely szerint egyletünk fennállását, annak szervezetét veletek közölhessem. Örömet teszem ezt társaim nevében; mert annak tudatában vagyok, hogy egyletünk a tettekkel együtt egy magasztos cél elérésére törekszik és e cél elérésére ugyanazokat az eszközöket használja.

A nagyérdemű »Jezsuita-rend« intézeteiben az ájtatosság fejlesztésére, a zsenge szívek nemesbítésére szokásban volt társulatokat alakítani, melyek célja a sz. Szűz kiváló tisztelete, az irgalmasság cselekedeteinek gyakorlása, a kath. hitre térítés, a hitben ingadozóknak megerősítése, gyónás, áldozás és testük sanyargatása által önmagukban a lelki élet ápolása.

Trencsénben 1651-ben akadunk e nemű társulat nyomaira; de csak 1656-ban vesznek föl tagokat. Miután azonban a megerősítő levél Rómából csak 1657-ben érkezett meg, tehát csak ez év vehető föl az alapítás éveül. E levél alapítja meg a *trencségi „Mária-Társulatot“*, de 1656-ban a pestis miatt csak 1657. év decz. 2-án választották meg Rectornak gr. *Illésházy Györgyöt*, a trencségi vár urát, Gábornak, a kemény lutheránusnak fiát, kit Illésházy, a nádor, oly föltétel alatt tett nagy urodalmi örökösévé,

ha áttér a lutheránus vallásra.¹ György a tisztséget el is fogadta és decz. 8-án, mint a társulat főünnepén, a fogadalmat is letette.

Ez ily tartalmu volt: S. Maria Mater Dei et Virgo Immaculata! Ego Georgius Illésházy, peccator vilissimus, purissimo conspectu tuo indignissimus, impulsus desiderio tibi serviendi et fretus pietate tua singulari coram benedicto filio tuo et Curia coelesti universa, dedico me Tibi hodie in servum et mancipium in Congregatione Im. Conceptionis Tuæ, eligoque Te in singularem meam Dominam, Matrem et Advocatam. Et firmiter propono me nunquam Te deserturum, sed semper Honorem tuum defensurum. Te igitur Virgo sacrosancta per sanguinem unigeniti Filii tui Jesu Christi oro, ut me inter alios tibi devotos in servum perpetuum admittere digneris adsisque mihi in omnibus necessitatibus meis; et super omnia non me deseras in hora mortis meae Amen.

1664—66. a török háborúk miatt szünetel a társulat működése; 1679—81-ig ismét pestis miatt szünetel a kongregáció.

Ezentúl tagjainak száma igen fölszaporodott, csak a tanulók száma gyakran fölülmulja a 80-at; azonkívül a város polgárai, a közelfekvő falvak lakói, sőt a helyőrség tisztjei, pl. *gr. Suys*, trencsényi várparancsnok, fölvétetik magukat a társulat tagjai közé. Ez volt társulatunk virágzása!

1689 márczius 26-án halt el az első Rector, *gr. Illésházy György*. Utódai: *gr. Illésházy*

¹ Palatini R. H. Jaurini 1767. 131. l.

Miklós kanczellár 1723-ig; gr. Illésházy József 1726—66-ig és gróf Illésházy János, a jezsuita-rendnek Trencsénből való távozásáig.

A „*Historia Congregationis*“-ban olvasható, hogy a társulat tagjai testüket önsanyargatással kinozták, sokan ciliciumot (kinzóövet) viseltek, szigorúan böjtöltek, néha az egész nagyböjton át csakis kenyérrel táplálkoztak.

A trencsényi társház és gymnasium sorsában osztozik a társulat is, a háborús mozgalmak, a gyakran jelentkező pestis szünetelésre kényszerítik a kongregációt. Az 1708-iki nagy tűzvész alkalmával, midőn e nagy csapásnak a várossal együtt a templom és a rendház is áldozatul esett, a társulatnak megerősítő „*Decretuma*“ is elégett, miért is Rómából ujat kellett kieszközölni, és ezt 1713-ban kapták meg. Ily sorsban részesült a társulat a nagyérdemű »Jezsuita-rend« távozásáig 1773-ig. A társulat évkönyvei hiányosak.

II. József szabadelvű kormánya teljesen véget vetett a »Mária-társulatnak« (1784. júl. 24-én.) — József halála után a tett újításokat eltörölték ugyan, de a Mária-társulatokat nem állították vissza.

Hosszu szünet után a kegyességéről és jótékonyságáról híres *Palugyai Imre* nyitrai püspök kezébe veszi az ügyet, ki már 1854. ápril 11-én óhaját fejezi ki a társulat visszaállítása iránt, mi a kellő formalitások megtétele, valamint *P. Beckx Péter* jezsuita-generális megerősítő és fölvevő okiratainak kinyerése

után 1855. jul. 2-án az ujonczok fölvétele által meg is történt.

A társulat helyisége a gimnáziumi épületben volt (a jelenlegi III. osztály, majd a tanári könyvtár termében). Jelenleg pedig (1887. óta) egy második emeleti (a templomba néző) oratoriumban van elhelyezve.

A visszaállítás óta társulatunk Rectorai voltak: *Sztárek* Lajos, *Pollenberger* Ignác, *Kardoss* Gusztáv és *Ucsnay* István, trencsényi apát-plébánosok; Praefectusai: *Burján* Boldizsár 1855—1861-ig, *Bezák* Ambrus 1875-ig, *Szabó* Adolf 1880-ig, *Bacskor* István 1881-ig és *Krasznayánszky* Károly 1882. óta a mai napig; mindannyian kegyes-rendű áldozárok.

Tagokul a visszaállítás után a gimnázium tanulói közül csak azokat veszik föl, kik a tanév elején önként jelentkeznek és kiket a társulat főünnepén (decz. 8-án) a Rector és Praefectus jelenlétében a tagok érdemeseknek tartanak a megválasztásra.

Az összes rendes tagok száma a folyó 96. iskolai évben 42. Ujonczok választása decz. havában (8-án) lesz.

Első osztálybeli tanulók nem lehetnek a társulat tagjai.

Egyletünk működését illetőleg néhány vonásban törekszem azt híven ecsetelni; vásárnaponként jelen vagyunk a lorettói litánián; utána fölme gyünk az oratóriumba, a hol az „*Officium B. Mariae Virginis*” elmondása történik, azután következnek oratiók a benefaktorokért, az élő és meghalt hivekért.

Kiválóbb ünnepeink decz. 8-a, ekkor választjuk az új tagokat. Junius 21-ike, sz. *Alajos* napjához legközelebbi vasárnapon történik a decz. 8-án megválasztott új tagok promoveálása következőkép: Összegyülekezünk az oratóriumban, a honnan lemegyünk a templomba; elül az újonczok, utána a többi levente a társulat jelvényeivel és pedig: Koszoru, Officium, Rosarium, Kulcs, Törvényeink táblái, — az Album. Ezeken kívül a Mária-ünnepek kiváló tiszteletünk napjai és ünnepei.

„*Te vagy földi éltünk*“ eléneklése után következik a „*Veni Sancte*“, ezt követi az egyik tag ünnepi szónoklata, melyben buzdítja az újonczokat, valamint a többi tagtársait tett fogadalmuk lelkiismeretes teljesítésére, kiemeli a fogadalom mibenlétét, fontosságát, ezt követi a tulajdonképeni ünnepély.

Az új tagok a Rector kérdéseire felelve leteszik fogadalmukat az oltár zsámolyánál, aztután történik az ünnepélyes „*Credo*“-nak elmondása.

Az újonczok, megkapván az Officium Rákócziánomot, a Rosariumot és az Immaculata képét; következik a „*Te Deum*;“ ismételve „*Te vagy földi éltünk*“ című ének és végre, egy örömdetes nap emlékével gazdagodva távozzunk. Ezzel iskolai évünk működési köre záródik.

Csajda Leodegár,

VII. oszt. tan. és II. assistens.

XII.

Az egri Mária-kongregáció.*

Kilencvenegy évig nyögte Eger a török igit. 1687. decz. 7-én irta alá Rusztem¹ basa az átadásra vonatkozó szerződést. Pusztabonyák István jezsuita már decz. 14-én megérkezett a táborba, és rendfőnöke nevében alkalmas helyet kért, a hol majd templomot, iskolát lehessen építeni. Caraffa tábornok, ki e közben Doria Jánostól a fővezérséget átvette, szívesen fogadta őt. Deczember 18-án, midőn már az utósó török is kivonult, a mieink a várat és a várost birtokukba vették, »Te Deumot« tartottak a kis moseában, mely a jezsuitáké lett. A város lakosságának lelki ügyeivel a visszafoglalás első hónapjaiban kizárólag a jezsuiták foglalkoztak. 1688. elején idejött Sárospatakról Bellusi Ferencz atya, és a kis moseában azonnal megkezdette a magyar prédikációkat.

* Millenáris Emlékkönyv. A hazai cisztercita-rend Budapest, 102. skl.

¹ Schedl Rusztan-t ir.

A lakosság a kath. vallást csak névleg ismerte, úgy kellett rá lassankint megtanítani: azért őríási munka várt Bellusira és társára, Pold Kelemen atyára. Caraffa 500 forintot adott át nekik. Kollonich Lipót kalocsai érsek a törökök után itt maradt árvák és nyomorgók számára menedékházat alapított és gondozásukat a jezsuitákra bízta. Gondjuk szaporodott, de az alamizsnából valami nekik és kántoruknak, Balogh Andrásnak is jutott. Az árvákat tanítani is kellett, az elemi oktatást Baloghra bízta. Fennesy György püspök az év tavaszán meglátogatta őket és három jezsuita ellátására évenként 300 császári tallért, 40 köböl bort, és 20 kiló buzát rendelt. Ez az első alap, melyen az egri gymnasium keletkezett.

P. Chrastel János 1689 tavaszán latin iskolát nyitott. Ez 1698-ban már 6 osztályból állott, melynek létesítéséhez az oroszlánrészt Széchenyi György adta, t. i. az 1222-ben¹ alapított szepesmegyei schavnikai cisztercita apátság birtokának egyik részét, mely 1674-ben Thökölyi Zsigmondtól a fiscusra szállott. Az apátság e birtok részeért lefizette I. Lipótnak a 60,000 forintot, melynek fejében a Thökölyiek azt birták és azt az egri jezsuitákra ruházta, hogy jövedelmeiből templomot, collegiumot építsenek.

1698-ban a jezsuiták intézetében mindenütt szokásos Mária-kongregáció is megalakult. Néhány idősb tanuló Nemesovay László atya, az V. és IV. osztály tanítója buzdítására és

¹ Pázmány szerint 1216. Syn. D. Str. Tyrnaviae, 1629. 105. l.

vezetése alatt mindjárt az iskolai év elején, november hóban összeállott, hogy a boldogs. Szűz buzgóbb tisztelete az ifjuskort különösen ékesítő erények gyakorlása és az oltáriszentségnek gyakoribb vétele által mélyebb hitéletet kezdjen. A társulat tagjainak száma gyorsan növekedett, miért Petheő István igazgató, mind a maga, mind pedig a két nemes ifjunak, Nemespataki Zsigmond és Ságghi Mihálynak, a társulat megalapítóinak nevében Rómába, a Jézus-társaság generálisához fordult. Ez az az apostoli széktől fölruházott hatalmánál fogva 1698. november havában a Sarlós-Boldogasszonyról nevezett egri társulatot a Gyümölcsoltó-Boldogasszonyról címzett római anyatársulatba bekebelezte. Első nyilvános ünnepet, mivel Sarlós-Boldogasszony napjára a jelvények, a labarum, pecsét stb. nem készültek el, 1699. aug. 3-án tartotta meg. Pártfogójává s rektorává Fennesy György püspököt választotta meg, aki e tisztséget örömetest elvállalta és a társulat szükségleteire előzőleg már 150 renusi forintot adott. A társulat bevétele az első évben 225 renusi forint volt, a mely a 7 forintnyi tagsági díjakon kívül a püspök s más pártfogók adományaiból gyűlt össze. Az évi bevételekből a társulat templomi szükségleteit fődözték; a maradékot a beteg tagok gyógyítása költségeire, a szegények istápolására fordították. A társulat, mely később kétszáz tagot is számított évenként, a tanulók valláserkölcsei érzületének ápolására mindvégig hathatós eszközül szolgált tagjainak példája által a városi közön-

ség vallásosságának gyarapítására. 1695-ben az öt jezsuita az itt maradt törökök, vagy eltörökösödött magyarok közül 109-et, 1697-ben pedig 87-et térített meg; kicsi templomukban 19,622 volt ez évben az áldozók száma. — 1700 jul. 31-én tette le Telekessy István, az új egri püspök, az új templom alapkövét; könnyen folyt a munka, mert a homokdomb, melyet az épülethez szükséges tér kiegyenlítése végett le kellett vágni, alkalmas épületkövet bőven adott, s az egri vár 1702-ben királyi parancsra részben lebontatván, a várparancsnok a kollegium főnökének tetemes mennyiségű épületkövet bocsátott rendelkezésére.

Az intézet iránt évről-évre fokozódott a környék érdeklődése — egyrészt a Mária-társulat nyilvános szereplése, másrészt a jezsuiták intézetében szokásos iskolai ünnepek és kivált a szinelőadások útján. Telekessy püspöknek a drámai előadásoknál annyira megtetszett a tanulók ügyessége, hogy akkor maga tűzte ki a jövő évi előadás tárgyát: Eger ostromát 1552-ben. A dráma hamar elkészült, a tanulók az iskolaév végére azt begyakorolták. Az előadás trombitaszó és dobpergés között, nagy vendégereg előtt ment végbe; Telekessy jobbján ült az éppen Egerben időző váci püspök is. Jutalomosztás is volt ilyenkor; sőt 1702-ben, midőn a kisebbek Péter martirt adták: ez Telekessynek annyira megtetszett, hogy Reigay Gergelynek 400 r. forint értékű drágaságot adott a templom számára, jutalmakra pedig 100 forintot ígért és adott az igazgatónak.

Az egri
kollegium
virágzása.

A tanuló-ifjúság száma 1768-ban 643-ra emelkedett. Eszterházy Károly püspök, ha székvárosában volt, nem maradt el az ünnepies vizsgálatokról, kit, mikor ide jött Vácra, családja öséről szóló színmű-előadással tisztelt meg. A jezsuitáknak éppen ittlétük utolsó évtizedében mutatott föl a tanuló-ifjúság az ünnepies vizsgálatokon legszebb előmenetelt. A színelőadást is ekkor gyakorolták legszorgalmasabban. A hallgatóközönség épülésére és mulattatására színpadra kerültek a régi és újabb történelem érdekesebb személyei s eseményei: az Egyiptomi József, sz. Buldus, Salamon és László, Béla és Imre, Hunyady és Kapisztrán, az Istentől küldött két János, Hunyady Mátyás, Borgias Ferencz, Jurisich, Döbő és a legközelebbi időkbeli e czim alatt: »Két tiszamelléki ifju megtérése«.

Mi által hanyatlott Mária tisztelete hazánkban, a következők is mutatják:

II. József
a kongre-
gációkat
elnyomja.

II. József császár 1782-ben az eskümintából a Boldogs. Szűzre való hivatkozást kihagyatta. 1784-ben a gimnáziumi tanulók valóságos társulatait föloszlatta, pénztárát lefoglaltatta és a vele járó templomi ájtatosságokat, úgyszinte a »lelki gyakorlatokat« eltörölte, az ünnep és vasárnap délutáni istentisztelet látogatását és a szentségekhez való járulást a tanulók tettségére bízta. Ellenben — kárpótlásul — a színházaknak, táncmultságoknak megszorítás nélkül való látogatását és a korcsmákba, kávéházakba való szabadon járást, osztály- és különbség nélkül megengedte. Ez utóbbtól egyedül az ösztöndíjas tanulókat tiltotta le.

A kath. vallás teljes megalázására, betetőzésül a kath. imádságok eltiltása következett. Ezek helyébe a helytartó-tanács németből latinra fordított kötelező állami imádságot rendelt el 1787-ben.

II. József 1788/89-re a hétköznapi katecheziseket eltiltotta. A poézis tanára és a grammatisták exhortátora erre megváltak az intézettől.¹

Az 1785-iki rendelet az ifjaknak kelletténél nagyobb szabadságot engedett és ez az erkölcsöket mindenütt elvadította. Még az oly városokban is, hol, mint Egerben, mindenütt szerzetesek tanítottak, a kik lehetőleg korlátozták a rendeletileg szentesített szabadosságot, igen gyakori volt az éjjeli kimaradozás, a pénzkölcsönzés, ruháknak és egyéb holmiknak elzálogosítása és a pénzre való kártyázás; főképp a tehetősebb vidéki tanulókra volt veszedelmes ez a szabadosságra följogosító rendelet, mert akkor is akadtak szállásadók, kik ezt pusztán üzletnek tekintették. És nemcsak, hogy kellő fölügyeletet nem gyakoroltak a gondjukra bízott tanulók fölött, hanem egyenesen utat-módot nyitottak nekik a dobzódásra. Ezt a rendeletet, mely annyi fiatal szívnek romlását eszközölte, a helytartó-tanács József halála után 1790. III. 10-én eltörölte, a fegyelmi szabályokat szigorúbbította, és a valláserkölcsekre nagyobb gondot fordítottatott. Voltak, kik a József-korszak szellemétől áthatva, már a fegyelmi szabályok szigorításában is a régi idők jezsuita-szellemének kísértésétől féltek, a tanuló-ifjúság ájtatos tár-

¹ I. m. 121 l.

sulatait pedig a szerzetesek előképző iskoláinak tekintették. Azért minden követ megmozdítottak, hogy fölélesztésöknek útját állják. A helytartó-tanács nem is engedte meg a »Sodalitas Mariana«-nak visszaállítását. Eszterházy gróf püspök azonban Schumann igazgató és tanártársai kérésére, Ferencz királynak 1795. május 1-én kiadott rendeletére támaszkodva új életre keltette azt. A püspöki rendelet csak szept. 4-én adatott ki, de a társulat június 25-én már megalakult. Összejöveteleiben az igazgató, kit Török főigazgató a jelzett királyi rendelet alapján, kiváló szóznoki tehetségére való tekintetből, május 25-én a hit szóznoki tisztre kinevezett, a régi szokástól eltérőleg, kivétel nélkül magyar nyelven tartotta a a szentbeszédeket. A körmenettel egybekötött első főünnep, mely Sarlós-Boldogasszony napján, július 2-án a város és a megye egyházi és világi elöljáróságának és a városi közönség beláthatatlan tömegének részvételével tartott, azt mutatta, hogy ezen ájtatos társulat fölélesztése közörömet keltett. A főigazgató jelentése után a helytartó-tanács nem ugyan tilalmát, hanem óhaját fejezte ki, hogy a legfőbb szentesítést nem nyert ájtatos társulat további működése abban maradjon. Schumann azt felelte, hogy tekintve a lelkesedést, melyet a társulat még a város határán kívül is keltett, hogy a tagság a tanulóknak egyáltalán nem okoz költséget, mert a püspök, a káptalan és a világi közönség önkéntes adakozása a társulat szükségleteit nem csak fődözi, hanem fölslegével sok szegény tanulót még támogat is: a közön-

ség megsértése és az ifjuság lelki kára nélkül meg nem szüntethető.

A katolikus nevelés nagyfontosságu intézményei, rég mult századok ősi hagyományai, a *Mária-kongregációk* életre kelnek ismét, hogy segítsenek restaurálni a kath. nevelés ügyét, segítsenek újjá teremteni a katolikus társadalmat. A mely intézmény századokon keresztül annyi nagy kath. hazafit nevelt e hazának, a mely intézményt századokon keresztül kegyeletes kezekkel ápolt és védett az egyház, azt most intő szózatára a kor követelményeinek, hívó és lelkesítő szózatára a katolikus hittanárok, az erdélyi kath. középiskolai tanárok kongresszusainak, az ifjuságért, az egyházért, az édes hazáért egykép lelkesülő nemes tanári szívek új életre keltik ismét, újból megalkotni, fölépíteni sietnek. A *kalocsai* jézustársasági gimnáziumon kívül — hol ősi hagyományként — 1871-től virágzik a kongregáció, a *trencségi* kir. kath. gimnáziumon kívül, hol szintén a multból maradt még hátra ez az egyesület, a mult évben a *nagyszombati* érseki főgimnáziumban, a most lefolyt tanévben pedig az *egri* ciszterczita főgimnáziumban alapították meg újból a Mária-kongregációkat.

Az *egri* kongregáció működéséről külön, 28 lapra terjedő Értesítő is jelent meg „*A ciszterczí-rend egri katolikus főgimnáziumában fennálló Mária-kongregáció Értesítője az 1896—97-ik tanévről.*“ El van benne mondva a kongregáció megalakításának története, föl vannak sorolva tagjai (számra 66) védnökei, a

A Mária-kongregáció a ciszterczí-rend egri főgimnáziumában 1896-ban föléled.

fővédnökök: *Samassa* József egri érsek és *Vajda* Ödön zirczi apát, és le van írva a kongregáció működése. Az édes öröm, a vallásos lelkesedés, a szebb jövőnek reménye hozza hullámmzásba szívünket, mikor látjuk azoknak az ifjaknak ifjui lelkesedését, vallásos buzgóságát, magasztos fel-lángolását, kik édes Anyául választották a bold. Szűzet, kik hűséget esküvének Magyarország: Pa-tronájának. A tett nem szorul dicséretünkre.

De örömdetes ezen Értésítő megjelenése azért is, mert például, utmutatásul szolgálhat mindazoknak, kik a Mária-kongregációt szin-tén meg akarják alakítani intézetük falai között. Sokan vannak, kikben megvan a lelkesedés, de visszatartja őket a kiviteltől az, hogy nem ismerik tisztán, mit kelljen tenniök, hogyan kell vezetni, kormányozni ezt az intézményt. Olvasva e lapokat, tisztán fog előttük állni a kongre-gáció föladata, meg fogják ismerni a teendők rendjét és el lesz hárítva útjukból minden aka-dály, hogy ők is meg ne valósítsák ezt a szép intézményt: *a Mária-kongregációt minden középiskolában.*

Szeretve ezt az édes drága hazát, aggódó figyelemmel virrasztva annak jövője fölött, ápol-juk fiaink szívében a katholicizmus nemzeti vonatkozásait, ápoljuk, erősítsük gyermekeink lel-kében a Mária-kultuszt, melynek nemzetünk fenn-maradását köszönhetjük. Unokáink unokáinak ajkáról is szálljon a magasba a százados ének:

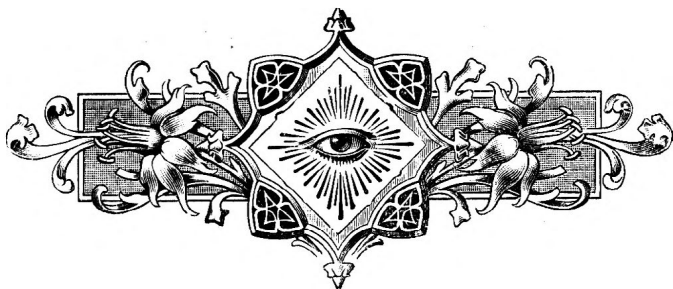
»Tudod, hogy Szent István örökségben hagyott,
Szent László király is minket reád bizott!
Magyarországról, édes hazánkról,
Ne feledkezzél meg szegény magyarokról!«

A várva-várt nap, február 2-ika, mely után már oly régen epedtünk, elérkezett; — írja Nagy I. Prefektus a kalocsai Értesítőben. E nap éltünk egyik legszebbike volt. Már a megelőző napon illetődött szívvél készültünk az ünnep méltó megülésére; mindnyájan meggyóntunk a kongregáció gyóntatóinál. Az ünnep reggelén a kongregáció oratoriumában csendes mise alatt az Úr testét vettük magunkhoz. Tizenegy órára megtelt templomunk előkelő közönséggel, közöttük mélt. Begovcsevich püspök, ngs. Danko, Zsasskovszky, Kassaba kanonokok, a tanári kar, képviselve volt minden szerzetes-rend. Az oltárt virágok díszítették. A leventék virágcsokorral ékesített gyertyát tartottak kezükben. Harangzúgás és az orgona fenséges harsonája mellett vonultak jól rendezett sorban a szentély felé. Utánuk jött teljes segédlettel a pontifikáló főpap, Foltin János, prépost-kanonok, védnök, egri plébános és megkezdődött a magasztos szertartás. A *Veni Sancte*-t lelkesedve énekelte az ifjúság. Azután a fenkölt szavu főpap ismert ékesszólásával ecsetelte a körülmények hasonlatosságát, melyek a IV. században a gyertyaszentelő ünnepet, a XVI. században a kongregációkat szülték, most pedig azokat fölelevenítik. Szavait e szép buzdítással zárta: Mária legyen eszményképünk. Nincs rang, sem kor, mely Máriában követésre méltó erényeket ne találna. A trienti hitvallást nevünkben Barsy István lector mondta el. A Szűz Máriához való följánlást Simonyi Gyula II. o. t., consultor imádkozta a többi nevében. Ez főnséges

jelenet volt. A diszített oltár előtt 66 ifju szívét, életét áldozza föl a boldogs. Szűz szolgálatára. A gyermek csengő és az érzelemtől reszkető hangja, az ima édesded szavai a templom minden zúgába elhangzottak; mély megilletődés szállt meg mindenkit és soknak szemébe öröm- és áhitatkönyüket csalt.

Az egri főgimnáziumi Mária-kongregáció 1897. decz. 8-án is nagy ünnepséggel tartá meg a szokott szertartások között, új tagjainak föl-vételét. A pontifikans tisztében Debreczeni János védnök járt el. A szentbeszédet Kalocsay Alán, országos képviselő mondta: A szentélyben fél-körben térdelő, kezükben égő gyertyát tartó, mellükön a kongregáció jelvényeivel diszített, választott ifjak nevében Magassy Jenő IV. o. t. mondotta a följajnló imát.¹

¹ V. ö. Kath. Pedagogia Bpest, 1897. 503. l.

XIII.

A Mária-kongregáció Fehérvárott és Pécsen.

Mária-kongregáció virágzott a fehérvári iskolában is,¹ sőt a jezsuiták eltöröltetése után is, miután örökségüket a Pálosok vették át. A Pálosoknál a nevelés elsősorban valláserkölcös volt. A tanulók mindennap misét hallgattak, a mely előtt fölolvasták a névsort. Ünnepek és vasárnap utána exhortatiót hallgattak. Ünnepek előtt és szombaton litánián vettek részt; nagy fénnel ünnepelték egyes iskolák védőszentjének ünnepét. Minden hónapban gyóntak és áldoztak; kik ezt elhanyagolták, büntetés érte őket. Meg voltak a szent gyakorlatok a nagyhét első három napján, a 40 órai szentségimádás, a sz. Alajos ajtossága. Fennmaradt és virágzott az úgyneve-

A pálosok
vallás-
erkölcsi
nevelésé-
nek
rendszere.

¹ 195. l.

zett *Mária-társulat* is. A megkezdett alapon folytatta működését, és elnökei most is a legkiválóbb férfiak voltak. Nádasdy Ferencz gróf, mikor Horvátország bánjává lesz, megtartja az elnökséget. Gyarapodik a társulat tőkéje, a gyermekek gyónnak, áldoznak; az élő és holt tagokért mise mondatik; segítik a szegény és beteg tanulókat,¹ II. József császár itt is belenyul a kath. iskolák valláserkölcsi nevelésébe. Eltörli a Mária-társulatokat és minden egyéb vallásos társulatot. A nagyhét első három napján az előadások folynak.

II. József 1786-ban a többi renddel együtt eltörli a pálosokat is.

Benyák Bernát folyamodik, megerősítik a fehérvári gimnáziumot, a Pálosok tovább is tanítanak.

Mikor a fölvilágosultság és szabadelvűség következményeképp kitört a franczia forradalom, a mely oltárnak, trónnak hadat izent, megrettentek az uralkodók, visszahozták az iskolába a valláserkölcsi nevelést; de a Mária-társulatot nem hozták vissza.

1797-ben a helytartótanács megrójjá a székes-fehérvári gimnáziumot, mert drámákat adtak elő.²

1813-ban Paintner Mihály, a győri tankerület főigazgatója, a helytartótanács megbízásából a ciszterczita-rendet iktatja be a gimnázium birtokába.

1844-ben mondják ki, hogy a tanítás nyelve magyar.³

¹ I. m. 200. l. — ² 205. l. — ³ 209. l.

A Mária-kongregáció itt is végkép megszűnt, és várja az egri nyomán mielőbbi föltámadását.

Pécsett is a ciszterczi-rend lépett a jezsuiták örökségébe.

A Mária-kongregáció Pécsett.

Pécs 1543-ban a törökök hatalmába esett. Midőn 1686-ban kiűzték őket, a jezsuiták a moseát plebánia-templommá, a mostani belvárosi iskola telkén levő épületet társházzá, iskolává alakították át. Széchenyi György 1699-ben 50,000 frtnyi alapítványt ad kezükbe a létesítendő kollégium biztosítására. 1709-ben Pécsen először a kuruczok, majd a császári seregek rácz előcsapatai pusztították el. A jezsuiták közül ötöt öltek meg. Huin generális, a segédcsapat vezére azt mondta: már 60 esztendeje katona vagyok, de ezekhez hasonlót még nem láttam, nem hallottam; Pécsen úgy elpusztították és kifosztották, hogy csak kutyák laknak benne. A jezsuitáknak tehát mindent elülről kellett kezdeniök. Volt itt is *Mária-társulat*. A rendnek 1773-ban történt eltörlése után az 1776-iki igazgatói napló így ír: A rhetorika tanára legyen a Mária-társulatnak elnöke. November 10-én délután 2 órakor litánia, utána Mária-társulati ülés volt. 1785-ig mindazon gyakorlatok megtartattak, melyek a jezsuitáknál szokásosak voltak.

Pécsen 1709-ben a kuruczok és a ráczok földulják.

1784-ben a győri akadémiának áttétele Pécsre elrendeltetett.

1802-ben Pécs az akadémiát újra elvesztette. Az akadémiai ifjuság egy része majáliskor egy szentet ábrázoló szobor fejével tekézett. A bűn-

részesek börtönbe kerültek és különben is bűnhődtek.¹

II. Józsefnek túlhajtott szabadelvű tanügyi intézkedései még az ő életében veszedelmeknek, tarthatatlanoknak bizonyultak. Eleinte Ausztria tanügyi igazgatója az általuk okozott vallástalanságot, erkölcstelenséget, ledér könnyelműséget, a tudományok *hanyaglását* és a szülőknek a nyilvános taníttatástól való idegenkedését hangsúlyozza. József maga is látja a következményeket, és élte végén rendeleteit visszavonja.

Igen szomorú színben tünteti föl ez a kihágás a pécsi akadémiai ifjuságot. Azonban ez magyarázatát leli abban a körülményben, hogy Pécsen az akadémiai tanárok között volt egy Delling János² nevű bajor, kit hitetlensége miatt saját hazájából kiűztek, itt pedig alkalmazzák, ki az ifjuság közül a rá hajlandóbbakat maga köré gyűjté, velük éjjel tivornyázott, és őket egyenesen hitetlenségre tanította, csábította, mint ez kitűnik abból a vallomásból, melyet a győri nemzeti iskola igazgatója, Dio Mihály, a nemzeti iskola rajztanulójától, Hrabovszky János 18 éves ifjútól hivatalosan kivett, kinek a nevezett tanár viselkedését Szkolka János pécsi jogász, Delling tanítványa, Győrben létekor körülményesen elmondotta.

Különben szóljon Dio Mihálynak eredetiben ide mellékelt levele a főigazgatóhoz és a

¹ I. m. 254. l. Lubrich, Neveléstan története. II. 116. l.
— ² Fehér György »De Reverentia Leg. debita« című műve, Jaurini 1818. 23. lapján őt *Józsefnek* nevezi.

tanulónak, Hrabovszkynak vallomása, mint ez a győr-belvárosi plébánia levéltárában az ügyiratok között, az 1794-iki évfolyamban az 55. sz. a. csomagolva van és szórul szóra így hangzik :

P. T.

Quum gratioſis RR. Dnis Vestrae Litteris de dto 10-a junii a. c. ad me exaratis obsequioſiſſime reſponſurus eam hic rursus demisse subſterno faſſionem, quam a Joanne Hrabovszky in Primaria hujate Nationali schola Graphidis ſtudioſo contra profeſſorem Dellington, ad requiſitionem D. Localis Directoris Szunerits excepi, eidemque ſcripto tradidi, id ne a me fine denunciationis fieri putetur, humillime oro. Equidem ex divina gratia is in animo meo eſt ſenſus Religionis, tanto nos mortales ad veram felicitatem accedere proprius, quanto ardentiores ſumus verae religionis cultores, ac ideo Rempublicam. praesertim his criticis temporibus ſalute ſua vehementer periclitari, ni educandae juventuti quam integerrimi praeficiantur inſtitutores, eoſque ad removendos depravatas ſententias foventes informatores procedatur celerius, quo facilior iis modus eſt juventutem corrumpendi. Nihilominus tamen ſanctae huic quam veneror Religionis et tranquillitati conſcientiae meae ſatisfactorius, abhorrendum mihi jure tam gravi a denunciatione hominis cenſeo, de cujus vitae, morum ac ſentiendi ratione mihi certi quidquam haud conſtat; cum virum ipſum non noſcam. Irreligionis ſuſpectus mihi omnino non nihil videtur; nam et Franciſcus Dettelbach R. olim ſcholar national. per litterarium Distr. Jaurinensem viſitator ante 4 annos occasione diſcuſſus mihi aliqua narravit, ex quibus cum horrore collegi Profeſſorem Dellington de Confessione, de Eucharistiae ſacramento, de immortalitate animae prorsus non ſentire recte: verum an dictus Dettelbach ſeſe haec narraſſe fateretur dicere non auſim.

Proinde relata solum tertii, Joannis nempe Hrabovszky refero, qui se haec ipsa a Joanne Szkolka, suo olim instructore, Szkolkam vero a Professore Dellings accepisse repetitis vicibus confirmavit. An haec revera ex ore Dellingsii profluxerint ex praefato Szkolka optime exquiri posset, siquidem habitationis locus notus foret.

Deus Max. RR. Dnem Vestram in Ornamentum Ecclesiae Commodum Patriae ac Reipublicae Litterariae decus quam diutissime servet incolumem. His gratiosis favoribus commendatus profunda cum veneratione sum RR. Dnis Vestrae Humillimus servus

Michael Dio, sch. N. Dir. local.

Infrascriptus praesentibus testor ad Requisitionem Martini Szunerits Regii Gymnasii Jaurinensis localis Directoris die 11-a Martii a. c. ex Joanne Hrabovszky de Eadem in Primaria hujate Nationali schola Graphidis studioso, quoad Religionem Romano Catholico ac 18 annorum adolescente, contra professorem Joannem Dellings fassionem per me exceptam, ac repetitis vicibus relectam fuisse sequentis tenoris.

Joannes Szkolka, meus olim instructor, dum anno 1791. mense Augusto, ut absolutus iam iurista Quinque Ecclesiis per Jaurinum transiens veteres suos discipulos inviseret, sequentia de Professore Dellings, narravit.

1-o: Professori Dellings se unice debere dicebat, quod illuminatus sit, et illa amplius non credat, quibus Pfaffones populum decipere solent; ipsorum doctrinam mere fabulam, seu *Märchen* esse. Professorem hunc, quia plane *ein feiner Illuminat* est, a stupido Bavariae Duce e Ducatu abire coactum quidem fuisse, non tamen, quod Quique Ecclesienses de ipso dicebant infamiter everberatum.

2-o Professore Dellings (dicebat Szkolka) 13 illo anno habuisse discipulos privatos quibus principia sua privatissima proponere solebat; convenisse eos

plerumque hora 11-a noctis et usque horam 4, ac 5. saepe collectos mansisse.

3-o. Idem Szkolka dixerat Christum non esse Deum, eundem, mortuum non fuisse pro humano genere, sed qua maleficum ob propriam culpam ad crucem condemnatum, Lazarum facile a Christo resuscitari potuisse, quia non fuit mortuus, B. Mariam mulierem fuisse similem aliis; iactabundus etiam narravit se die Dominica sacrum non audivisse, hominis animam sicut animam canis comparatam, non dari coelum, neque animas ad coelum esse destinatas; sed de animali ad animal migraturas, nullam esse distinctionem inter reformatos, Lutheranos, atque catholicos, stultos ideo omnes illos esse, qui discrimen inter ipsos faciunt. Sacerdotes solum plebis deceptores esse. Peccatum carnis non esse peccatum.

4-o. Narravit idem Joann. Szkolka Professore Dellington diebus veneris et sabbathi carnes comedere, noctes eum saepissime in thermopolio, caverna vulgo (kávéház) transigere et hinc etiam directe ad scholas procedere. Eundem Professore in Coena Domini cum coeteris professoribus ad communionem accessisse, licet praevidere confessus non esset. Confessionem esse inutilem et a Pfaffis inductam. D. Kelemen pro eo tempore Pro-Directorem Dellington ex eo solum infensum fuisse, quod non ut ipse fecerat ad confessiones accesserit. Venisse D. Kelemen et Professore Sax cum pluribus comitatensibus ad praelectiones Professoris Dellington, sed ita omnes per ipsum confusos, ut eidem nihil potuerint opponere.

5-o. Haec hortabatur idem Szkolka, ut data occasione aliis quoque narrarem. Atque haec sunt quae ex Joanne Hrabovszky anno et die supra exposito excepi. In cujus rei fidem fassionem hanc subscripsi, meoque usuali sigillo corroboravi.

Jaurini. die 19. junii ao 1797.

Michael Dio m. p., Prim. vern. scholae Director localis.

Ha szabad e kérdést koczkáztatnom: vajjon az erkölcsi állapotok manapság tanintézteinkben országszerte jobbak-e, mint milyenek II. József császár ideje után a pécsi tanintézetben voltak? Vajjon ezen iskoláknak egyedüli célja-e csak az ismeretgyűjtés és nem egyzersmind az erkölcsök nemesítése és a jellemképzés is? Vajjon ez utóbbi nem áll-e inkább az előbbi fölött? Nem kell-e méltán ezt célnak, amazt csak eszköznek vennünk?

De vajjon a sok hitehagyott, Istennek tett szent fogadalmát megszegő tanár lehet-e alkalmas közeg e cél elérésére? Lehet-e az erkölcsök apostola, ki azokat tapossa? Nem találkozunk-e a tanári karban uton-utfélen illetén apostolokkal? Az ember rendesen szíve bőségből beszél és cselekszik. A tanár szavai indítanak, példái vonzanak. Mily ígéket és mily tetteket várhatunk a hitehagyótól, a hitetlentől? Kikből kerülnek ki a hitetlenek? A hit gyökere a megigazulásnak, a hitetlenség gyümölcse a megromlásnak. Minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs. A hol hit, hűség, tiszta erkölcs, ott lehet nemes gyümölcsöket várni. Ellenkező okok, ellenkező okozatot hoznak létre, vagyis fanyar gyümölcsöket szülnek. »Romlott az ifjuság!« írja egy budapesti m. e. polgár. Romlottabb, mint maga a társadalom; romlott valláskülönbség nélkül és kisebb nagyobb mértékben rabja a mármár atheismussá fajuló vallásközönyösségnek.

Csak egyben különbözik a kiválólag katholicus ifjuság a többitől, és ez az, hogy mig

ezek a más vallását teszik gúnytárgyává, addig a mieink saját vallásukat gúnyolják ki. Így pl. ha valaki Mária nevét csak kiejteni bátorodik, minden oldalról nevetéssel találkozik. Ha pedig kiderül, hogy egyetemi polgár misére jár, vagy pláne hogy még gyónik is, azonnal disqualifikálnak nyilvánítja őt a közvélemény. A kath. öntudat e teljes hiánya teszi romlottá, erkölcsi törvényt éppen nem ismerővé az ifjúságot. E siralmas állapot ellen hathatósabb szert, mint a kongregáció, képzelni sem lehet. Azért az első hirre, hogy Budapesten megalakult a kongregáció, siettem hozzájuk.¹ Ugy látszik, nagy igazság rejlik a mondatban, melyet egyszer Chateaubriand nyilvános szalonban a gyülekezet hez intézett: Akkor lesznek önök képesek katholicus módon hinni: ha készek önök tiszta, erkölcsi életet élni! Erkölcsi romlottság és tiszta, katholicus hit egy elmében és szívben meg nem férnek. A Jézus-társasági atyákról, Istennek hála, Magyarországon nem hallani olyasmit, a mi a hitre, vagy tiszta erkölcsökre nézve hátrányos volna. Érdemeiket nagynevű protestáns férfiak is kiemelték. Így pl. Verulami Baco, Angliának Newton mellett egyik fő disze, így szól: »Vetus querela est inde usque ab optimis prudentissimisque seculis deducta, res publicas quidem circa leges nimium satagere, circa educationem indiligentes esse. Quae nobilissima pars disciplinae revocata est aliquatenus, quasi postliminio in Jesuitarum collegiis, quorum cum

¹ Értesítő 97. 9. 10. 1.

intueor industriam, solertiamque tam in doctrina excolenda, quam in moribus informandis, illud occurrit Agesilai de Pharnabozo: talis cum sis, utinam noster esses. Ad paedagogicam quod attinet; consule scholas Jesuitarum: nihil enim, quod in usum venit, his melius«. Hugo Grotius, a hires Patavius jezsuitának barátja így szól: »Societatem Jesu intra decem et quod plus est, annos, in omni genere scientiarum plures eruditos nec pauciores inculpatae vitae protulisse, quam ullam societatem«. Leibnitz Jézus társaságát így védelmezi: »Existimo saepissime eorum famam laedi, et opiniones, quae in eorum mentem nunquam venerunt, iis accomodari; certissimum est, multos honestissimos apud eos reperiri«.

A jezsuiták rendszere ellen szokás fölhozni, hogy sokat változnak a tanárok és így tanítványaikat nem ismerhetik eléggé ki. A mi a gyakori változásokat illeti, azokat tagadásba venni nem lehet. De azért a sikert az ő tanításuk és nevelésök rendszerétől megvonni, megtagadni még sem kell. Ismerték ők azért az embert és az ifjúságot is, részint, mert ők sz. Ignác psychologicus aszketikus rendszere szerint lelki gyakorlatokat mind maguk gyakorta végeztek, mind az ifjúsággal is gyakran fogamatba vették; részint mert ők tanítványaikkal igen sokat érintkeztek. Ők ugyanis meglátogatták azokat szállásaikon; mivel pedig sokan intézeteikben laktak és a kongregációk meg az akadémiák is gyakori érintkezést vontak maguk után, ők, rövid idő alatt mélyebb pillantást tehettek az ifjúság

lelkébe, mint mások, kik keveset törődnek velök az évek hosszú során át.

II. Frigyes, a protestáns fejedelem, szintén dicséretükre kelt mondván: »Non ego Jesuitas protexi, quum potentes adhuc erant. Infortunio hoc percussos considero tantum ut eruditos viros, quorum in erudienda juventute officium aegre sarcietur. Et haec est causa magni utique momenti, quae mihi eos necessarios reddit. Quod me attinet; honori mihi ducam, etsi acer haereticus sum, eos in futurum conservare, et non augere eorum calamitatem. Quicumque deinceps Jesuitam videre volet, in Silesiam eum concedere oportebit, ubi reliquias offendet ordinis eius. — Gallos suo tempore poenitebit exidii Jesuitarum; et educatio juventutis statim primis annis iacturam hanc sibi nocere experietur. — Erga Jesuitas tenerum affectum foveo, non quod monachi sint, sed quod iuventutem instituant, et eruditi sint, quos conservari reipublicae interest. An mihi vitio dabitur, non abigi a me eruditorum hominum societatem, quod erraverint aliqui ex eorum coetu, quos 200 milliaria hinc removent. Tam strenue pro eo ordine pugnavi, ut denique conservaverim eum stb. Katona Hist. Critic. T. 39. 824. 825 l.¹

Nem nyom-e sokat a dicséret az ellenség ajkáról? De minden rendnek meg van a maga nagy érdeme, meg vannak jelesei. Azonban jaj azoknak, kik érdemeiket lerontják!

¹ Fasc. Eccl. II. k. 261. skl.

XIV.

A Mária-kongregációk befolyása a protestáns szülőkre és gyermekekre.

Nem lehet egészen korszerűtlen a Mária-kongregációkról értekezni, midőn az mai napság hazánkban is kezdi a legnemesebb elméket foglalkoztatni, midőn róla nemcsak írnak, beszélnek, hanem mivel azt sok helyen tényleg újra életre is keltették, pl. Esztergomban, Nagyszombatban, Budapesten, Egerben stb., és midőn még a püspököknek és a szerzetesrendeknek római kongregációja is az 1896. május 28-ikáról kelt, és a magyarországi nm. püspöki karhoz intézett utasítása IV. pontjában a vallásos társulatokat egyáltalán, a VI. pontban pedig az iskolai ifjuság között fölállítandó és ápolandó Mária-kongregációkat imigy ajánlja: *fidelium pietatem alliciendo canonica piarum societatum ac sodalitiarum institutione, praeterea adolescentibus auctores sint, ut piis congregationibus B. M. Virginis nomen dent.*¹

¹ Circul. Jaur. 1896. 69. sk. 1.

Ennélfogva a megkezdett tárgyat még kissé tovább is fűzöm. Megemlékezvén a boldogs. Szűz officiuma III. nocturnusa első antifonájáról, mely így szól: Gaude Maria Virgo! cunctas haereses sola interemisti in universo mundo, e fejezetben arról akarok néhány szót kockáztatni: Mily befolyást gyakoroltak a kongregációk a protestánsokra?

A jezsuita kollégiumok évkönyvei, pl. a homonnaié 1617-től, a győrié 1637-től és a szathmárié 1642-től fogva tanuságot tesznek felőle, hogy a protestáns szülők a prédikátorok gyakori fenyegetődzései daczára is, szívesen adták gyermekeiket a Jézus-társaságiak kollégiumaiba, melyekbe őket végre hosszas könyörgésökre befogadák. Előkelő protestáns urnőknek ugyanis nagy esengésökre megengedtetett, hogy a kongregáció némely nyilvános ünnepesein, színelőadásain résztvehessenek. Ez alkalmakkor ők argus szemmel körültekinve és megügyelve mindeneket, személyesen, közvetlen meggyőződtek arról, hogy a jezsuitáknak nincsen lólábuk, és szarvuk, mint a prédikátorok ezt állították; azonfölül megfigyeltek mindent, semmit sem vettek észre, a mi nem tűnt volna föl épületesnek, dicséretesnek előttük; azért otthonukba térve, elkezdették széltében magasztalni a jezsuitákat, elbeszélni mindazokat, a miket hallottak és láttak, férjeiket, rokonaikat, ismerőseiket, barátait rábeszélni, hogy adják gyermekeiket a jezsuiták iskoláiba, mert a protestáns iskolából az ifjuság nem hoz egyebet magával, mint az üres fő nyegle fönnhájását,

botor vakmerőségét és siralmas feslettségét. A prédikátorok és tanítóik ugyanis vagy nem értenek a neveléshez, vagy nem gondolnak semmit vele; miért is alig lehet okosabbat tenni, mint az ifjuság nevelését a Jézus-társaságokra bízni. E nyilatkozatok eléggé megfejtik: miért özönlött a protestáns ifjuság oly szívesen a jezsuiták tanintézeteibe? Így a győri gimnáziumnak 1637-ben már 92 lutheránus és 26 kalvinista nevendéke volt. (Értesítő 88. l.) A tapasztalás őket csakhamar meggyőzte arról, hogy a valóság a jó hírnévnek csakugyan megfelel. Azért 1649-ben még egy protestáns szuperintendens sem restelte tulajdon fiát az ungvári kollegiumba vinni, hol az buzgó könyörögtetésére föl is vétetett. A fiu ugyanis már több éven át nyelte az iskola porát; növekedett is hitfelei között korban, de nem bölcseségben. (Hofbibliothek 12046).

A szuperintendensnek példája rendkívüli bátorságot csöpögtetett két togátusba is. Így nevezik a reformátusok papjelöltjeiket. Mindketten kiváló tudományos ismereteik jelvényeként viselték a hosszú öltönyt és 1649-ben az ungvári intézetben fölvételért ők is könyörögtek. Kérelmük meghallgatást nyert. Csakhogy róluk ott hamar kiderült, hogy eddigi tudományos képzettségük foka a II. osztályéval ér még csak föl, és így csak azok között foglalhatták el helyüket, kik a rendes és rendhagyó igék hajtogatását tanulgatták. Hasonló esetet említenek föl a gyulafehérvári évkönyvek is 1650-ből. Így sok kálvinista az ő syntaxisát a jezsuiták

grammatikájával cserélte föl. Nagy volt a protestáns szülők öröme kivált akkor, midőn ők kedves magzataikat a katolikus gyermekek, leginkább pedig a Mária-leventék mellett a pályadijakért bátran és kitartóan versenyezni, vagy éppen fölöttük még diadalmaskodni is látták.

A szülői szív örömtől színültig megtellett, legszebb reményük megkoronáztatott. A Mária-leventék hangyaszorgalma fölébresztette és nem versenyre keltette a nemkatolikusok munkakedvét. De még nagyobb hatással volt rájuk azoknak szeretetreméltó, előkelő, nyájas magaviselete: Kivántak is azért sokan közülök kenteik illata után futni. De még mielőtt katolikusokká lettek és lehettek volna, forrón kívántak a szent misén megjelenni, annál szolgálni. (Hofbibliothek, 13046. 177. l.)

De bár hatványozottan gördítettek eléjük akadályokat, bár az örökségből és a családi kötelékből való kizárással fenyegették őket: még sem mult el a nélkül tanév, úgyszólván egy intézetben sem, hogy a katolikus hitre való megtérés elő nem fordult volna. Így Kolozsvárott 1585-ben Panaszi Pázmány Péter, később kardinális és primás és vele együtt Dobokay Sándor, a szentéletű jezsuita, léptek az egyház kebelébe vissza. Sellyén 1601-ben 130, közöttük egy prédikátor, Homonnán 1617-ben két nemes tanuló, 1634-ben kilencz részint református, részint evangélikus, 1615—1643-ig több száz tért vissza, Győrött 1642-ben egy nemes ifju, 1650-ben 2 nemes ifju, 1693-ban egy Mária-levente oly hathatósan beszélt egyik baj-

társának, hogy ezt a katolikus hitnek megnyerte, 1712-ben egy másik egy kálvinistát vezetett gyóntatójához megtérítés végett. 1712-ben egy lutheránust nyertek meg az egyháznak. Ily följegyzésekkel majdnem minden évben találkozunk, mondja az »Értesítő« 165. l. Sárospatakon egy 12 éves fiu nemcsak maga megtért, hanem szülőit is rábirta az igaz hit fölvételére. 1722-ben Kossuth András, 1768-ban Bajusz Boldizsár nemes ifjak, ámbár az örökségből és a családi kötelékből kizárattak, áttérési szándékukhoz mégis hívek maradtak. Trencsénben 1650-ben 12 nemes ifju, 1656-ban 2 nemes ifju, Ungvárott 1649-ben 2 nemes ifju, 1652-ben Forgách Péter gróf.

A megtértek az ősi küszöbökhöz hazatérvén, mindent elkövettek, hogy édes övéiket is megnyerjék az ősi igazságnak. Ez soknak sikerült is. Másoknál Jézus Krisztusnak nyílt megvallása nagy ellenkezésre talált. De ők szívesebben lemondottak az ősi birtok reményéről, mint az ősi hit követéséről, melynek szívet boldogító erejéről, égi eredetéről az Isten kegyelme és saját tapasztalásuk győzte meg őket. Az igaz hit rejtett kincsét, minden földi haszonnak elébe tették. Eltűrtek azért száműzetést, nélkülözést, üldözést, míg küzdelmes tanulópályájukat végezve, hivatalt nem kaptak. Tanuskodnak erről a régi honi jezsuiták 37—42 tanintézetének évkönyvei. Ennek igazolására legyen szabad a már fölhozott példák egyik-másik körülményét előadni. 1615-ben protestáns szülők egy, 10 éves fiukat hozták Homonnára iskolába. Ő 13 éves korá-

ban katolikussá lett. Ez a szülőket föllázította. Igéreteket, fenyegetéseket egyaránt célba vettek ellene. Hősi állhatatosságán minden hullám megtörött.

Egy más nemes ifju esengve kérte édes-
atyját, hogy Győrött a Jézustársaságiak iskolá-
ját látogathassa. Atyja erre így szólt neki: Nem
bánom, de ha pápistává leszel, leütöm a fejedet.
Ő Győrbe jött. Itt a tanuló-ifjuság példás maga-
tartása, a Mária-társulatiak hitbuzgalma, erény-
illata, végre sz. Sebestyén színművének előadása,
megtérési szándékát megérlelte. Atyja fenye-
getése szilárd eltökélését nemcsak meg nem
rendítette, hanem inkább erősítette, mert ő kész
volt Jézus nevében nem csupán hinni, hanem
érette szenvedni is; 1642-ben megtért. Nemes
Bajusz Boldizsárt anyja és az egész rokonság
minden kötelékből kizárta 1768-ban, ő rendít-
hetetlen maradt. A még 5 évig főnnállott rend
szeretettel támogatta őt.

Ily hősi elhatározásra ragadtak másokat a
Mária-leventék erénypéldái. Gyümölcseikről lehet
és kell megítélni őket. Ők értettek hozzá, hogyan
kell az Istenért, a hitért minden földit, akár az
életet is föláldozni.

Igy Forgách Péter gróf, (VII. Péter lehet,
VI. Péter, a koronaőr († 1633.) unokája (V. ö.
Nagy Iván, m. csal. czim), kit anyja, Kapy
Kata, kálvinistának nevelt. Mint ilyen, iratott
ő be az ungvári kollégiumba. Itt azonban a
nemes gróf komoly munka között a keresztény
hitet és erényeket is meg kezdte ismerni.
Nem birt ellentállani a kegyelem hívásának és

a katolikus hitre tért. Ez a lépése teljes mértékben fölizgatta kálvinista anyjának dühét. Vakbuzgalmában haragjának egész mérgét kiönté ártatlan fejére. Nemcsak a legkiméletlenebb, gyalázó szitokszavakkal halmozta őt el, hanem még kegyetlenül arczul is ütötte, úgy, hogy ennek nyomát tovább is viselte még. Mindazt, a mit botorság, ludméreg tanácsol, alkalmazásba vette ellene, de az angyalszelidségű ifju sem meg nem hátrált, sem meg nem rendült; ő nem hagyta magát kárhozatba dönteni. Midőn őt a szülői örökségből való kizárással fenyegették, ezt ő a legnagyobb nyugalommal, észrevehető örömmel fogadta, alázattal, szerényen mondván anyjának: Szeretett anyám! van nekem mennyei Atyám, kitől biztos örökség néz reám. Péter nem is csalódott. Az Istentől neki szánt örökség csakhamar osztályrészévé lett.

A sokféle keserítés, melylyel a tévelytől megvakított és anyai természetéből kivetkezett asszony a hős ifjut eltöltötte, őt nemsokára gyógyíthatatlan nyavalyába döntötte, életereje rohamosan hanyatlott. A földi életet, melyet egykoron az Isten akaratából neki az anya adott, de meggondolatlansága által lerontott: most minden áron visszatartani és megmenteni iparkodott. Korábbi érdes, mostoha viselkedését iránta most nyájas enyelgéssé változtatta, hogy így annál veszélyesebb támadást intézhessen annak lelki, kegyelmi élete ellen, melyet neki egyenesen az Isten kegyelme nyujtott. Ámde ez a benső élet egészen független minden idegen akaratától. Birtokosának egészen hatalmában

áll. Péter, a Boldogságos szűz Mária kongregációjának sorsosa, rendületlenül állott most a méhében vészt hordozó nyugalom csendes árnyékában, mint előbb a féktelen szenvedély viharának támadásában. Nem, édes anyám! mondá ő sziklaszilárdan anyjának, tisztelettel kérem, a hazug szószátyárt, a lelketvesztő protestáns prédikátort ne küldje nyakamra; hanem esennen kérem, hozasson nekem katolikus papot, hogy vele lelkem ügyét az Isten előtt végérvényesen elintézzem. Ezután a nemes hitvalló Jézus Mária szent neveinek kimondásával áhítatos érzelmek között adá vissza teremtőjének lelkét.

Gimnáziumaink, reáliskoláink és tanítóképzőintézeteink vezetői alakítsanak Mária-kongregációkat, élesszék föl a volt szodalitásokat és ezzel szilárdítsák az ősi kegyeletet. Gonddal szervezett búcsujárások Mária honi kegyhelyeire népünknel szítsa és állandósítsa a buzgalom tüzét, ápolják bennök a szombatnap megőrzését, a szent Szűz tiszteletét¹ és a régi hitélet tán újra föléled.

¹ Emlékkönyv »A Lourdesi zarándokokról«. Nagy-Kanizsa 1888. 23.

XV.

**Jézus társasága s a Mária-kongregációk
egészen a protestánsok érdekében munkálkodnak.**

A
jezsuitákat
nem illeti
meg a
türelmet-
lenség
vádja.

A protestánsok és a névleges katolikusok nagy csoportja részint tudatlanságból, meggondolatlanságból, egyoldaluságból és elfogultságból, részint éppen gonoszságból még napjainkban is, szereti az egyházat *türelmetlenségről* vádolni. Csakhogy gyűlöletük egész tajtékját nem öntik ki mindig egyenesen rá, mert ez rossz színben tüntetné től őket; hanem mint az öreg Görres »Wallfahrt nach Trier« című művében megjegyzi, rágalmaik özönét a jezsuiták fejére zudítják, mintha főleg csak ők képviselnék az egyházat. A mit ugyanis nem mernek egészen átalánosságban és szélteben az egyház minden tagja ellen szélnek eresztani, azt a jezsuitákra czimezve intézik azokhoz, kiknek szánva van.

A jezsuiták felekezeti türelmetlensége, fanatizmusa, mondják ők, földulja a családok, városok, államok békéjét és erőszakos beavatkozást enged meg magának az emberi jogokba.

Mi eddig hiteles adatokkal léptünk föl; ellentétes tényekkel az ellentáborból senki sem állhat elő: Vajjon Jézus társasága kinek sértette családi, állapotbeli, társadalmi jogát azáltal, hogy iskolákat állítván, nevendékei erényes magaviseletének varázsával a protestáns szülőket annyira meghódítá, hogy ők gyermekeiket, a prédikátorok tilalmai és fenyegetései daczára, mégis vetekedve kívánták az ő intézeteikbe beadni? 1649-ben ezt még egy szuperintendens is megtette saját fiával, ki így példájával czáfolta azt meg, a mit szavaival hirdetett.

Kérdem: vajjon a Jézustársaságiak iskolái első sorban és főleg a protestánsok kedvéért állítottak-e föl? Vajjon nem kellett-e nekik első sorban áldozópapi hivatásukat tekinteniök? Vajjon ők toborozzák-e a protestáns ifjakat zászlaik alá? Vajjon nem önként, minden hívás nélkül jöttek-e ők intézeteikbe? A katolikus iskolák céljukat tekintve, a katolikus hit védelmére alapítottak. Így pl. a győri alapító-okirat nyiltan mondja, hogy b. e. Dallos Miklós győri püspök, a jezsuitákat főpásztori éber gondoskodásból a kath vallás előmentségére, az ifjúságnak az Isten félelmében és a tudományokban való nevelése végett telepítette meg Győrött, az ő székvárosában.¹

¹ Értesítő a győri főgimnáziumról. Győr, 1895. 28—37. l.

Más vallásuakat ugyan nem zártak ki intézeteikből, mert az egyház igazi, mondhatnók isteni javaiból senkit sem rekeszt ki; sőt azokat inkább minden rend, rang, nemzetség és valláskülönbség nélkül mindenkire kiterjeszti. Így pl. a győri főgimnáziumban nem egyszer történt meg az is, hogy kath. ifju nem vétetett már föl, mert a helybeli nem katolikusoknak, zsidóknak adatott ellenükben elsőbbség. Ezek között olyanok is voltak, kik mint szegények, ingyen élelmezésben részesültek volna a megyei főpásztor által, vagy révfalusiak voltak, a közbenjárás nem segített; mert ők nem voltak győri illetőségűek. Vajjon megsértette-e a kath. egyház, vagy Jézus társasága a szülőknek vagy a felekezeteknek jogait: midőn a nemkatolikus szülők esengésére, gyermekeiket végre intézeteibe fölvette és ezek egészen szabadakaratukból és szüleik jóváhagyásából a kath. szerzetespapok előadásait meghallgatták és ennek következtében a katolikus igazságot elméletben és erénynyilatkozataiban az életben megismerván, azt befogadták? Az ember igazságra van teremtvé és a tévelynek nincs meg ez a létjoga. Megsértette-e Jézus társasága a szülők, vagy a gyermekek jogait, midőn őket az oly vonzó, az ember testi-lelki szükségeinek annyira megfelelő, az embert önként lebilincselő, üdvözítő igazságnak szerencsésen megnyerte, és ők a meggyőződés hatalmától kényszerítve, meghódolásuknak kifejezést adtak, az egyház kebelébe beléptek, ünnepiesen fogadván, hogy ezentúl ennek anyai kebelében akarnak élni, halni?

A jezsuiták megértették-e az Ur parancsolatát: »Menjetek, tanítsatok minden népet«? Ők buzgón tanítottak, és kiket ékesszólásuk erejével meg nem nyerhettek az igazságnak, azokat igyekeztek a szent élet példájával lefegyverezni és rövid idő lefolyása alatt 50 mágnást, 25 falut és 38 ezer téves hitűt vezettek Krisztus üdvözítő aklába vissza. Tudós közöttük annyi volt, hogy hazánkban a keresztény hit behozatalától fogva az újabb időkig a jezsuitarend egymaga több egyházi író-t nevelt, mint a többi rend együttléve.¹ Midőn I. Rákóczy György nagykallai nyilatkozatában állította, hogy a jezsuita szerzet az evangélika religiónak minden uton-módon oppressziójára hozatott volna be:² Esterházy Miklós nádor e vádra találóan megfelelt, mondván: »A jezsuiták ellen való panaszát kegyelmednek a mi illeti, senki-nek oppressziójára sem láttam őket lenni; mert hatalom és fegyver az ő kezökben nincsen, melylyel másokat religiójukban s egyébként opprimálhatnának s tudományuk ellen kinek kérdése vagyon, nyuljon tudománynyal hozzájuk, ne karddal.«³

Vádolhatja-e valaki őket pörpatvart támasztó törvényellenes törekvésekről, kik minden hatalmat, vagyont erőszakkal akarnak magukhoz ragadni? Mert hát lehet-e azt nekik vétkül tulajdonítani, hogy 1636—1697-ig a gimnáziumi ifjuságnak, kivált a Mária-kongregációba föl-

¹ Statistik des Königreichs Ungarn. II. k. II. kiad. 552. l. — ² M. Nemzeti könyvtár. Pest, I. k., 408. l. — ³ Az anyaszentegyház ellenségei. 244. l.

vetteknek tanulási buzgalma s jámbor életmódja messze vidékről Gyöngyösre csődítette a hazai, sőt részben még a külföldi ifjúságot is? Mert a 30 éves háboru viharainak és sok belső vilongásnak daczára, élete, vagyona, szabadsága kockáztatásával is sietett az ifjúság a török hódoltság területein át, Erdélyből, Horvátországból és Dalmáciából is Gyöngyösre, a nemesség pedig Homonnára.

Vajjon vétkezett-e Jézus társasága 1634-ben Kassa ellen, midőn egy nemes asszony István, Menyhért és Márk nevű három fiát nem adta be a kassai protestáns iskolába, hanem inkább elvitte őket Homonnára a jezsuitákhoz? Ezt a három fiut ugyanis ő hosszas magtalanság után, a három kassai vértanu: Pongrácz István, Grodecz Menyhért és Körösy Márk szószólására nyerte az ég urától, miért magzatait azok nevére kereszteltette s őket a Jézustársaságiak intézetében neveltette.

Vajjon a kath. egyház vagy Jézus társasága intézett-e valaha támadást valakinek személye, vagyona, vagy jó hirneve ellen?

Midőn némely templom, pl. a pozsonyi, a protestánsok kezéből kivétetett és közvetlen a Jézustársaságiak rendelkezésére adatott át, ezeket az imaházakat a világi hatóság foglalta el, nem a jezsuiták. Erre pedig a világi hatóság birt joggalappal, mert a kérdéses templomokat vagy nem a maguk területén,¹ vagy nem is

¹ Dr. Schönvitzky B. A Pozsonyi főgimnázium története. 1896. 107. l. Lányi II. k. 243. l.

maguk, hanem a katkolikusok építették. Így pl. a kath. karok és rendek az 1619-iki sérelmek 10. pontjában panaszkodnak, hogy a modori polgárok a kath. papot elűzvé, a régi templomot a protestánsok részére foglalták le. Ilyetén templomok visszafoglalása tehát jogos cselekvény volt.

Vétett-e Jézus társasága csak egyetlen protestánsnak személyes szabadsága ellen? Ellenben a türelmetlennek kikiáltott katkolikus egyház igen sok áldozatot számlál, melyeket a protestánsok tisztán a kath. hit ellen való gyűlöletből ejtettek közülök el. Gosztunyi János erdélyi püspököt, 1526-ban Bodó Ferencz, Zápolya János fővezére, a reformáció mérgétől származó kincsszomjából fosztotta meg életétől, hogy javait bitorolhassa. Medgyesy Ferencz, gyulafehérvári püspöki helytartót 1553-ban Kolosmonostoron a protestáns gyűlölet megfojtatta. Ujlaky Lajos veszprémi püspök, a szirmiumi híres fejedelmek ivadéka, okulván Pethő Márton kalocsai érsek esetén, ki ellen Bocskay emberei méltatlankodva, neki halált hozó bajt okoztak s Mikác Miklós váradi püspök esetén, kinek fogait verték ki, Szalatnaky György, pécsi püspökén, kivel szintén irgalmatlanul bántak el, Sümegh várába menekült. Itt azonban Hagymásy Kristóf, Némethy Gergelynek alvezére, ki Türijén a premontrei kanonokokat verte szét és a nagyváradi székesegyházat is földulta, vérszomjas seregét Sümegh alá vezette, Horváth Bálintot pedig 18 lovassal a várba küldötte. A püspök ily kis csapat megjelenését

A XVI. és XVII. században Magyarországon sokan szenvedtek a kath. hitért.

nem akarta magára végzetesnek tartani, őket a várba beeresztette. Hallván, hogy az idegenek kizárólag csak vele akarnak értekezni, eléjük sietett, mire Horváth Bálint bárdjával hirtelen agyonvágta a Rómában képzett és legszebb reményekre jogosító fiatal főpapot.

1565. év Reminiscere, azaz böjt II. vasárnapján az erdélyiek, kiknek joghatósága alá tartozott azidőtt Várad is, Tordán elhatározták, hogy a kath. egyháziakat, ha hitöket elhagyni nem akarnák, száműzik. Virágvasárnapját tüzték ki e határozatuk foganatosítására. Ennek következtében Kendi Antal, kit kegyetlenkedése miatt kinzó Antalnak neveztek, ki már 1557-ben szent László papjait és a szerzeteseket Nagyváradról úgyis elűzte, most ott újra megjelent és mivel a káptalan a lemondásról és távozásról hallani sem akart: azért, a páлмаágakkal a körmenetről a várba visszatérő kanonokokat, a fiatal prépostot, Rhédey Ferenczet, ki velük egyetértett, kivéve, egytől egyig mind lemeszárolta, tetemeiket a vár árkába szórván.¹ Hasonló sors érte 1619-ik év Szent-Mihály hava 2-ika éjjelén a Jászóváron bujdosó egri kanonokokat, kiknek egy részét kegyetlenül megölték, a másik részét pedig bilincsekbe verve, fogságba czipelték. Ugyancsak a már

¹ 1565. 22-a junii. Sepulchrum S. R. Ladislai Váradini permittente ac jubente Joanne Sigismundo Joannis Regis filio effractum ossaque eius ibi inventa post multa ludibria disiecta sunt. V. Benedictus Szegedi Can. S. Steph. de Promontorio Váradensi partem reliquiarum occulte sustulit. D. Andreae de Báthor, duci Regis Maximiliani donavit; qui eam die 2. junii 1566 Esiae Strig. dedit. Katona 24. 96. 97. I. Lányi II. 65. I.

főntebb említett 3 kassai vértanuval együtt szenvedett az ő patronusuk, Dóczy Endre, kassai várkapitány is, a felső-magyarországi sereg fővezére, kit a protestánsoktól pénzzel megvesztegetett katonái elfogtak és Rákóczynak általszolgáltattak. Bethlen Gábor őt sok ígérettel akarta a király iránt való hűségtől eltántorítani, de sikertelenül, miért börtönbe vettette őt. hol meg is halt.¹

Czélozva a Bethlen által kivégeztetett, száműzetett, vagy török rablánczra fűzött magyarságra, 1626-ban így ír Pázmány Péter Bethlen Gáborhoz: »Iszonyodom kimondani, de azt hiszem, 200,000 magyar hijával van Magyarország azon 13 esztendő alatt, úgy, hogy Fölséged, eddig úgy viselte a magyar nemzethez magát, mintha csak ennek romlására emeltetett volna fejedelemségre. Ezt én, látja Isten, sem idegenségből, sem gyűlölségből nem irom, hanem kívánnám azt, hogy Fölséged immár valaha magába szállván, engesztelné Istenét eddig való dolgaiért, és ezután jobban kimélné a magyar vért és országot. Az olasz és francia praktikák és hívságos reménységek, mely csalárdok legyenek, maga is megismerhette Fölséged. A mi kegyelmes Urunknak igazságát az isteni ótalomnak rajtalétét is megtapasztalhatta. Azért Fölségedet igen kérem: vessen véget immár a sok szegénység romlásának, és ne terhelje ezzel is inkább lelkét. Mert hacsak a hívságos szórul is számot kell

¹ Munkálatok Pest, 1856. Pálmaágak. 33. l.

adni, annyi ártatlan vérnek kiontása minemü vádolást teszen az Istennek igaz ítélőszéke előtt?«¹ Mindezek daczára azonban a katolikusok üldözése le nem csillapult. Azon protestáns hitszónokok ellen, kik 1674-ben mint a gyászos emlékü Vesselényi-összeesküvés ügynökei, Pozsonyba idéztettek, a többi között az a vád is bebizonyult rájuk, hogy 9 katolikus lelkipásztort is meggyilkoltak. Ezek közé számítandó az a két lelkész Kazynál, kiknek egyikét a prédikátorok, miután előbb füleit, orrát leszabdalták, elvenen ásták el a földbe, a másikat Pozsony környékén darabokra szabdalák. Ide tartozik a Szegedinél említett 4 miavai hitbajnok és Bársony János ítélőmester, ki Turalukán 1672. évi sz. Jakab hava 14-én szenvedett vértanúságot. Testvére Bársony György, váradi püspök méltatlanul szintén sok verést szenvedett, de Krman Samu prédikátor hitvese őt a biztos halálból kimentette, kinek fia az Istentől ezért a megtérés kegyelmét nyerte meg. Szimonidesz János, Jézustársasági, szintén Turalukán esett a vallási vakgyölöletnek áldozatul 1674-ik év mindenszentek napján. Csepellényi György pálost, 1674-ben, éppen Urnapján szabadították meg hóhérai három havi kinztatás után, kardcsapás által, földi gyötrelmeitől. Még dohányt is aprítottak hátán. A bakó azt mondá nagy animozitással, hogy legnagyobb gyönyöröztére szolgálna, ha egyuttal legalább is ezer kath. papnak leüthetné fejét, hiszen a többi

¹ Miller Epist. Pázmány.

semmivel sem különbözik ettől. 1674-ben nov. 22-én Török Márton pálost lőtték agyon, midőn Boldogkövőrából uton volt Kassa felé. Végh János brezovai és Szilesi Pál miavai lelkészek vértanui halála 1674-ben történt.¹

Ezekkel és másokkal itt föl nem hozottakkal nem lehet szembeállítani a protestáns ígérhetőket és az általuk félrevezetetteket, kiket 1674-ben a törvény halálra vagy gályarabságra ítelt. Mert nagy különbség van egy szent VIDA, Pongrácz, Ágotha, Czeccilia vértanui halála és pl. Majláth Gy. országbíró gyilkosainak, Spangának, Berecznek stb. törvényszabta kivégzetése között. A halálraitelt protestáns pásztorok a szegény népnek nem az üdv tanait hirdették, nem tanították őt türelemmel viselni az Istenért a földi nyomort a mennyei boldogság biztos elnyerésére, hanem a csendes alattvalókat lázadásra, hívták föl; a békés mezei virányok, városok lakói közé a forradalom üszkét dobták. Fölkelést szerveztek a fölKent koronás király ellen. De mindezek daczára mind kegyelmet nyernek, ha magukat térítvénynyel kötelezik, hogy ezéntul nem izgatnak. A mondtak nem a katolikusok által kigondolt rágalmak, hanem az ellenfélnek saját vezérférfiai által bevallott tények. Ilyen bevallást tett Bocskay István,² kit azért kezdetben a saját pártjából sem szerettek, hanem Erdélybe menni, bujdosni kényszerítettek, és Tököly Zsigmond³

¹ Kazy III. k. 154. l. — ² Katona, Hist. Crit. XXXIV. k. 182. l. — ³ Katona XXXIV. 186. lap. Lányi II. k. 248. skl.

és mások. A Pozsonyba idézett 250 protestáns pásztor (köztük 57 református) közül kezdetben egy sem akart vallomást tenni az összeesküvésben való részességről. De midőn a főkontaktóknak: Vittnyédy Istvánnak, Petróczynak és Tökölyi-nek a királyi biztosok kezébe került leveleit nekik fölmutatták, akkor nem használt többé a tagadás.¹ A Bethlen Miklóshoz címzett kérdéses levél ily tartalmu volt: »Ma, 1669. V. 10-én vettük kegyelmednek levelét Eperjesen. Szentül fogadjuk, hogy szabadságunkat vérünkkel készek leszünk megvédelmezni és a török császárnak az adót megfizetjük. Erdélylyel egyértelműek leszünk. A frank király különben követe által megígérte, hogy az adót helyettünk megfizeti. Ha nem teszi, magunk állunk helyt, csak pénz legyen. Lobkovitznak balgatag, Montecuculinak hamis beszédeivel nem kell törődni. Jó volna azonban, ha az erdélyi prédikátorokhoz felhívás intéztnék, hogy a népet készítsék elő az adóra és fegyverrántásra, ha jel adatik. Az evangélikus státus jól intézze el dolgát. A Dunántúlt a soproni és kőszegi prédikátorokra bizzuk. A bányavárosokat, Pozsonyt, Kassát, Eperjest, Lőcsét, Trencsént, Árvát, Liptót, Turóczot stb. a helyek superintendensei tartsák készen. Mi mindnyájan Istenért, egyházért, szabadságért megvívni, halni készek vagyunk és a pápista ebeket megtanítjuk.«²

Mivel a protestáns összeesküvők a budai

¹ Katona 34. 155., 166. l. — ² Szalay L. V. k. 162. l.

basának az ígért pénzt hamarjában lefizetni képesek nem voltak, ő haragjában a fogoly kath. papokat szabadlábra cseréltette. Ők az összeesküvők névlajstromát maguknak megszerezték és magukkal hozták. Innét a számos elfogatás. Tizenkét vádlott ezt elismerte¹ és a vádlottak újra másokat vádoltak be.

Ilyetén hazaárulás a katolikus papokra és szerzetesekre soha sem bizonyult be. Ki hallgatta ki a katolikus áldozatokat, és melyik bíróság ítelt fölöttük? Ők a sz. misét mutatták be, a betegeket látogatták, a bűnösöket az Istennel, önmagukkal és felebarátukkal kibékéltették és ez elég volt arra, hogy egy Alvinczy, Vitnyédy izgatására a legkegyetlenebb halálammal végeztessenek ki; vagy jobban mondva, mint földönfutók, szabadon gyilkoltassanak le. Bizony, ha az Úr velünk nem lett volna, midőn ránk támadtak az emberek, talán elevenen nyeltek volna el minket, mikor az ő haragjuk ellenünk fölgerjedett.² Ha a boldogs. szűz Mária nem lett volna védőpaizsunk, nyom nélkül elvesztünk volna. Áldott legyen az Úr, ki nem adott minket az ő fogaiknak martalékul. Áldott legyen az ő szentséges szűz anyja, Magyarország védőasszonya, kinek szószólása az Isten haragját fejünkről elfordította.

Nem kellett-e az erdélyi fejedelmeknek hivatalos okirataikban nyilvánosan elismerniök, hogy a Jézustársaságiak feddhetetlen életű férfiak? Utaljuk-e az olvasót Rákóczy Zsigmondnak

¹ Lányi II. k. 246. — ² CXXIII. Zs. 2.

1607. június 26-ikáról kelt,¹ Bethlen Gábornak 1625. szeptember 25-ről kelt iratára s az 1653-iki országos végzésekre?² Hogy Jézus társasága a protestantizmus tovább terjedését megakasztotta, ezt nem lehet tagadásba venni. De ez csak a tévelynek és nem a tévedőknek van kárára.

A protestáns szülőknek maguknak nem tetszett gyermekeiket protestáns iskolákba küldeni, mert azok várákozásuknak semmiképp sem feleltek meg.

Ha az jogtalanság, hogy Jézus társasága a tévely ellen mindig nagyobb tért foglalt, azt mindig szűkebb határok közé szorította s idővel ki is irtotta volna: akkor nagy jogtalanságot követ el az emberiségen az az orvos, ki ismeretei, önfeláldozó tevékenysége által a ragadózó járványnak egyszerre mindenkorra gátot vetne. Vagy ártott-e Jézus társasága, és mint vádlója Nigritius az ismert prédikátor a kölni tanácshoz beadott panaszlevelében mondja, az ő Mária hada a tévelynek tán tiltott, erőszakos eszközökkel? Ezek nem voltak-e inkább olyanok, melyeket a természetes ész és a protestánsoknak szülői szeretete is helyeselt, melyeket azért fogathatba is venni akart. Azon századokban a Mária-kongregáció élesztőleg hatott a hitéletre; azért csak dicsérhetjük a katolikus nevelő-intézetek vezetőit, kik a kath. hitnek ezt a hathatós emelőjét újra fölleveníteni igyekeznek.

¹ Litterae Auth. Frid. Weiser III. — ² Append. pag. XXI. Litt. Auth. Weiser III. ac Appendix egészen a I. L. bizonyítja ezt.

XVI.

A kongregációk szelleme a hely és idő különböző voltának dacára mindig ugyanaz. Ennek az egységnek és közösségnek oka.

Az 1896-iki szalczburgi katolikus nap A szalczburgi kath. nap és a Mária-kongregáció. által is nyert nevezetességben, hogy azon a Mária-gyülekezeteknek, a boldogs. szüz e jól rendezett hadseregének ügye is nemcsak főlshinre került, hanem maga a gyülekezet is impozáns módon lépett ez alkalommal a nyilvánosság elé. A diszgyülések egyikén nemcsak kiemelték megfelelő méltósággal a Mária-kongregációk főlshéges célját, nem csak beható tárgyalás alá vették szakülésen az állam által terjedése elé gördített akadályokat, és hoztak ez ellen tiltakozó határozatot: hanem a leventék még külön értekezetre is összegyülekeztek, hogy ezen a közös föllépésre és működésre az utat egyértelműleg egyengessék.

A meghívást a bécsi Urakkongregáció-jának prefektusa, Herrdegen Károly dr. intézte a birodalmi és a németországi leventékhez. A kath. nagygyűlésen ugyanis közülök sok százan voltak jelen, kik egyuttal az ő honnmaradt gyülekezeteik ezreit képviselték. Szept. 3-án, míg a nagygyűlés véghatározatait fogalmazta: ők egy mellékteremben gyűltek össze tanácskozássra, mely befogadásukra szűknek bizonyult.

Dr. Herrdegen az értekezetet lelkes szózat-tal nyitotta meg. Erre tiszteletbeli elnöknek egyhangulag Salm Siegfried ösgrófot (Altgraf) választották meg, báró Bittingshof Schell drt, a bécsi nemesek gyülekezetének prefektusát elnökké, helyettesévé Herrdegen drt. Salm gróf erre kijelenti, hogy választásába nem egyezett volna bele, ha ezáltal nem nyílt volna neki alkalm a boldogs. Szűz iránt való tiszteletének kinyilvánítására: de mivel neki szolgálni és a szeretetet iránta kimutatni minden levetének életelve: azért e díszpolczot ő is elfogadja, mert ezt az elvet ő is tartja. Erre fölolvasták az eddig beérkezett üdvözlő táviratokat, névszerint: a biernheimi gyülekezetét Hessenből, a fűnfhausiét, aacheniét, a halleiét Tirolból, a berliniét, mainziét, gráciét, a 7000 tagot képviselő regensburgiét, Belcredi Lajos gróf képviselőjét és Troll lovagét. Azután a megjelent képviselők előterjeszték megbízóik üdvözlését Voralbergből, Salzburgból, Fuldából, Altöttingből, kik 100,000 tagot képviseltek, Linzből, Prágából, Innsbruckból stb. Miután röviden meg-

beszélték délután a közeli, ősrégi kegyhelyre, Mária-Plainba intézendő közös búcsujárást, és a társulati Értesítőnek ügyét; rátértek az értekezeti főtárgyára, az 1897-ben megüendő Mária-kongregáció napjának előkészítésére, mely célból bécsiekből egy szervező-bizottságot alakítottak. Ennek főadatává tették a kartársak belevonásával gondoskodni a szükséges rendszabályokat foganatba venni az ezen évben beköszöntő háromszázados Kanisius-jubileum ünnepeiben való méltó részvételre. A Jézustársasági b. Kanisius Péter volt ugyanis az, kinek apostoli munkálkodása ezelőtt háromszáz évvel a vallási teljes fölforgatást Németországban megakadályozta és a katolikus vallást szélteben újra virágzásra hozta, egyéb eszközön kívül a Mária-kongregációk által is.

E határozat a záró díszgyűlésen ki is lett hirdetve. Az értekezetet a Jézustársaságiak iránt való megható ováció zárta be, melyre a tartományi főnök adott alázatos, hálás visszhangot.

A Mária-kongregációnak délutáni Mária-plaini búcsuzarándoklatához a katolikus nagygyűlés tagjai is csatlakoztak.

Illustris
zarándok-
lat Mária-
Plainbe.

A zarándokok a Borromaei apácák kápolnája mellett gyűltek össze. Itt a híres népszónok, P. Abel lelkes szózatot intézett a jelenlevő, tisztán *férfiakból* álló búcsujárókhöz. Egyebek között mondá: *Eljött annak ideje, hogy mi férfiak katolikus hitünkről nyíltan vallomást tegyünk.* A kornak mostani irányzata *bátorságot* követel tőlünk, hogy meggyő-

zódésünknek kifejezést adjunk a Mária-Plainba való zarándoklás által is stb. Most a körmenet rendezkedett. Ötszáz férfiú, kettenként párosával, megindult rózsafüzérrel a kezében, a *Téged Isten dicsérünk!* énekkel kezdve. A menetnek élén a katolikus nagygyűlés elnöke: Cláry Károly herczeg ment és a gyűlés kommisszáriusa, Sylva Tarouca Ernő gróf. Ott voltak: Lobkovicz Zdenkó Nándor, az örökös herczeg, a volt mezőgazdasági miniszter, Falkenhayn Gyula gróf, a tartományi főitélőszék elnöke, Chorinszky Károly gróf; a felsőházi tagok: Walterskirchen Ferencz báró és Hassvalter dr.; a tartományi főnökök: Rhomberger és Winkler; országgyűlési követek: Di Pauli báró s a nemes Fuchs, Doblhauer, Ebenhoch, Jax; Hohenlohe herczeg, Schönborn Adalbert, Bethlen Gábor és Eszterházy Dániel grófok, továbbá sok egyházi és világi méltóság. Ilyetén nagyszámu, előkelő, imádkozva, énekelve búcsutjáró férfinak nyilvános megjelenése már magában missió volt a szalczburgiakra. A városon kívül rövid szünet után a stánczióknál megkezdették a rózsafüzért főnnhangon mondani és mindaddig folytatták, míg a fénséges fekvésű, szép történelmi multu búcsujáró templom portájához nem érkeztek, melynél a poenitentiarius szentelt vízzel, a Jézustársaságiak tartományi főnöke, P. Widman Ferencz pedig szivreható üdvözlő beszéddel fogadta őket.

Nem emlékeztet-e ez minket élénken magyar őseink buzgóságára, pl. midőn 1648-ban az egész főnemesség, élükön az ország nádora,

Draskovich János, a váczi püspök vezetése alatt Pozsonyból Mária-Völgybe, a Nagy Lajos építette Paulinus-kolostor kegyhelyére zárandokolt? vagy Eszterházy Pálra, szintén nádorra, kire 1657-ben a pápaiak, kiknek főkapitányuk volt, körmenet közben reálítottak,¹ ki évenként ellátogatott Öreg Mária-Czellbe és 1691. aug. 27-én 8765 főnyi (ezret kivéve) csupa férfiúból álló körmenetet vezetett oda? Mily visszás és visszatetsző dolog az nálunk mostanság, hogy 100 ájtatoskodó nőre alig esik egy férfi, hogy a sz. búcsujáratot csak kicsibe mulik, hogy ki nem nevetik?²

A fő-
nemesség,
a nádor
élén,
Mária-
Völgybe
zárando-
kol.

Mioka, hogy nálunk a férfi-világ annyira huzódozik a hit nyilvános megvallásától és oly csekély részt vesz az istenitisztelet gyakorlásában?

Sokaknál bizonynyal a fölvilágosodás szelleme okozza ezt. Az isteni gondviselés különös intézkedése szükséges arra, hogy ezek jobb meggyőződésre telessenek szert, valamint hogy vannak más nők is, kik csatlakoznak és alkalmazkodnak hozzájuk. Másoknál, a nagyobb résznél az *emberi félelem* okozza ez elmaradást. A fölvilágosodottak viszik ugyanis mindenben a vezérszerepet és gúnynyilaikkal borítják azt el, ki vallásos kötelemének bátran megfelel. És ime, a bátrak hazájában van elég bártortalan, ki e miatt visszariad a jótól és inkább akar a rossz világ előítéleteinek, mint az örök Isten-

¹ Palatini R. Hung. Jaurini. 1767. 186. és 202. l. — ² Balogh de Nemcsicz, Agriae 1872., 363. l.

nek kedvére tenni. Ez az emberi félelem szégyenletes gyávaság, és megvetést érdemel.

Az 1896. szept. 3-án Salzburgban a kath. napon tervezett és elhatározott Kanisius-jubileumot Bécsben 1897. nov. 13—16-ig lélekemelően valóban meg is tartották. A kalocsai kongregációi Értesítő ezt így hozza (1897. VI. f. 13. l.):

Bécsnek több mint 14 kongregációja, egyesülve az ausztriai vidéki városok társulati képviselőivel, fényes tanúbizonyságát adták annak, hogy a katolikus élet ott túl már melegen lüktet, hogy a vallást és ennek leghathatósabb eszközét — a Mária-kultuszt — nem tekintik magánügynek, hanem országos, közös ügynek, melynek nemcsak a falak között, hanem a nyilvánosságban is van joga föllépni, és melynek jelentősége áthatja a családot, társadalmat, politikát, szóval az egész embert minden viszonyaiban és földataiban.

Ott láttuk a főnemeseket, nemeseket, ott a tudósokat, hivatalnokokat; ott az iparosokat és kereskedőket, külön-külön társulati zászlójukkal; de közös ügyért lelkesedve, a Mária-kultuszért, a katolikus hitért. Ott láttuk végre az egyetemi ifjuság nagy részét hivatalos egyesületi jelvényekkel tevékenyen közreműködve az ünnep sikerén és fényén, és *elszorult a szívem* azon látványnál, midőn *a magyar ifjuságra*, — *az egyetemi ifjuságra* — és a *Regnum Marianum* katolikusaira gondoltam, a kik oly egészen más képet nyujtanak. Lelkesedés, összetartás nélkül bomlott kéve vagyunk. — És ennek a fájdalmas érzésnek adott kifejezést gr. Zichy Nándor ő Exczellenziája is, midőn a főünnep (nov. 16.) legfényesebb pillanatában Magyarországra reflektált.

Eszembe jutottak a nagy Hunyady szavai, midőn a nándorfejevári ütközet és győzelem után fájdalmas hangon mondá, hogy bizony Magyarország zöme, zászlócai nem voltak ott, csak egyik-másik, és ő jóformán magára hagyatva, Kapisztrán János csapa-

taival vivta ki a fényes győzelmet. Hunyady azonban mégis győzött, — de mi! jóformán még nem is harczoltunk, és ha egy csapást mértünk az ellenre, rögtön visszavonulunk. — Istenem! hol vannak Magyarországnak 15000-re menő, pogányt, tévelyt verő leventéi! . . .

De hát forduljunk szemeinkkel a bécsi kongregációi ünnepekre!

Az első nap ismerkedő-estélye után megnyitotta az ünnepet az iparosok zászlószentelése. A bécsi bíboros-érsek személyesen szentelte föl a zászlót és buzditó szavakat intézett a körülbelül 5—600-ra menő mindenféle társulathól összesereglett leventékhez. Ugyanaznap este $\frac{1}{2}$ 7-kor megjelentek a különböző férfi- és hölgykongregációk képviselői, hogy a kongregációk belügyeiről, életéről, működéséről tárgyaljanak. — Tisztán leventék voltak jelen, tárgyalták az ügyeket oly érdeklődéssel, mely a legvitálisabb érdekek tárgyalását jellemzi. — E nap este 10-ig; a következő nap délelőtt 10—12-ig; délután 7—9-ig és kedden 10—12-ig folytak a tárgyalások, a melyek életet adtak a missio-egyletnek, a b. Canisius — fogadalmi templom egyletének. Határozatba ment továbbá a kongregáció történetének munkálása, a Társulati Értesítő fejlesztése, a társulatok egyesítése stb.

Kereskedők, iparosok, ügyvédek, tanárok, főnemesek szóltak hozzá a tárgyakhoz és följánlották közreműködésöket, — megalakították a szervező bizottságot és a férfi- és hölgyvilág egyaránt áldozott filléreivel és — bankóival. Nemcsak szavakat hallottunk itt — mint a mult évi kath. és hitoktatói kongresszusokon Budapesten (a melyek most babéraikon alusznak), hanem tetteket láttunk.

Ez ünnepeknek fénypontja a nov. 16-iki estély volt, a melynél körülbelül 4000-re menő válogatott közönség jelent meg, élén Schönbörn és Gruscha bíbornokokkal, és több püspökkel. Jelen volt gr. Zichy Nándor is, a magyar katolicizmus hőse, a mint őt Bécsben nevezték, és beszéde az ünnep-

nek egyik fénypontja volt. Közreműködtek a főváros első zene- és dalkarai (100—100 taggal).

A szebbnél szebb beszédek, költemények, ének- és zenedarabok, a valódi katolikus ünnepies hangulat, a szentatyára és a királyra mondott ünnepi fölköszöntők együtt véve felejthetetlen benyomást gyakoroltak és nagy tettekre lelkesítettek.

Végén az *egyetemi ifjuság* ünnepsége volt — kedélyes egyetemi commerce, — mely azonban ideális jelentőségűvé lön, midőn a Norica ünnepi szónoka Hanke ékesszóló beszédben vallomást tett a kongregációkban egyesült kath. ifjuság hitéről és hazaszeretetéről. — Nem hiszem, hogy egy szem is maradt volna könyük nélkül, midőn a lelkes egyetemi polgár szavai elhangoztak. — Riadó üdvözllet lön jutalma és gr. Sylva Tarouca köszönetét fejezte ki a szép beszédért a szónoknak és az ifjuságnak, mely tüntetően hozzájárult érzelmeivel.

A háromnapi ünnep kezdetén a jelenlevő elnök által fölszólítva én is üdvözöltem a kongresszust a Regnum Marianum nevében, azon reményben, hogy valamint Ausztriának, kivált Bécsnek szerencsés napjai (1683). — nem maradtak hatás nélkül Magyarországra, úgy ez az ünnep sem marad jelentőség nélkül hazánkra, és hogy valamint több közös ügy egyesíti a két birodalmi részt, úgy óhajunk, hogy a katolikus társadalomban, kongregáció-intézményekben, az ifjuság vallási és hazafias beszédeiben nyilatkozó érzelmek lesznek első sorban azok, a melyekért élni és harczolni, minden osztrák és magyar készen álljon. — És e szavakat önökhöz intézem kedves leventék! — Vagy talán mi magyarok csak távolról nézzük e dolgokat, és míg azok védekeznek, addig mi visszavonulva pusztulunk?! Volt idő, midőn Magyarország lovagias leventéi az első sorban küzdöttek a hitért és kereszténységért! — Tegyen mindenki most saját körében — mint egyetemi polgár, tudós, ügyvéd, hivatalnok stb annyit, hogy legalább szégyennel ne

kelljen a küzdő osztrák, német, francia, spanyol stb. katolikusok mögött elmaradnunk.

A leghatásosabb eszköz erre a Mária-Társulatok megalapítása országszerte. Enélkül minden erőlködés hiábavaló. Per Mariam ad Jesum! Egyleti élet a mai kor jelszava; ezzel sokat tehetünk, e nélkül semmit! Magna Domina Hungarorum, ora pro nobis!

Kalocsa, nov. 21.

Komárik István S. J., Praeses congr. maj.

A Mária-leventékről eddig többször fölhozott erényvonások, melyek sokszor éppen hősies jelleget is öltöttek, korántsem voltak elszigeteltek, egyes helyekre szorítkozók, melyeken különösen kedvező viszonyoknál fogva jeles és kiváló szellemi és erkölcsi erők állottak az intézetek élén. Istennek hála! Az Ő kegyelmét a régi rend egész átalánosságban bírta, miként ezt egyes Jézustársasági tanítók és nevelők életrajzai bizonyítják.¹ A ker. ifjúságnak ezen a papi, szerzetesi, nevelői magatartásán nem volt semmi szeszélyes, érdes és szenvedélyes: hanem alapos, sokoldalú tudományosság mellett megvolt bennök az Ur Jézusnak emberbaráti szeretete, szelidsége meg alázatossága, és egész valójukat ez töltötte be. Ők tökéletes önmegtagadás által önuralomra, fegyelmezettségre tevén szert, nem voltak a szegény ifjúságnak csapásai az önmegtagadásnak erőltetése és a rá való kényszerítés által, hanem inkább a nevelők szelleme, az önmegtagadás, az önmérséklet és fegyelmezettség a mesterekről átszármazott a

A Mária-leventék erénygyakorlatai egyáltalán.

¹ Litterae auth. III. k. 150. 413.

minden jóra fogékony tanítványok lelkiületére is; mert örökre igaz marad az a bölcs mondás, hogy senki sem adhatja azt másnak, a mije nincs.

Önsanyar-
gatás.

Az önsanyargatásnak nemeit, melyeket Németországban, Homonnánál és Győrnél különösen kiemeltünk, joggal kiterjeszthetjük a többi intézet nevelőkeire is; minthogy nevelőiket ugyanaz a szellem élte, ugyanazok az elvek vezették.

Mily örömmel lehetett látni, mondja dr. Lányi,¹ mint gyarapodott az áhítat a magyar ifjuban, az önuralom, a tettvágy az ifju lélekben, mérséklet az élvezetben, szerénység a társalgásban, türelem, kitartás a foglalkozásban, szemérem a beszédben, szűziesség a gondolatban. Volt oly nemes ifju, ki megfagyott szerencsétlenről hallván, maga méne ki a mezőre, fölvevén öt vállaira, ápolá, és lehetséges gyógyítási kísérlet vagy eltakarítás végett a városba hozá. Üdült magyar földön a katolikus religió; gyarapodott az erkölcsiség.

Nem tudom, lehet-e valamely tanintézetről nagyobb dicséretet mondani, mintha nevelőkeiről jó lélekkel állíthatjuk, hogy a tisztaság erénye közöttük virágzik? Nem mondja-e ezt az erényt a költő-király az országok támaszának és talpkövének? A régi győri iskoláról pedig ezt alaposan lehet állítani.

Első helyen — mondja a Kalocsai Értesítő 1897-iki VI. füzet 8-ik lapján — a régi győri kongregációnak nagy *erkölcsi tiszta-*

¹ Magyar Föld. Egyh. Tört. III. 209. l.

ságát kell magasztalnom az írás szavaival: *„Oh mily szép a tiszta nemzetség fényességben; mert halhatatlan annak emlékezete, mivel mind az Istennél, mind az emberek-nél ismeretes.“* Bölcs. IV. 1. A háromszor csodálatos Anya legtisztább zászlaja alatt kitar-tók voltak ők szellemi erejük oly elszántságá-val, mely a legérzékenyebb áldozatoktól sem riadt vissza és a legfényesebb diadalt is kivivta a puha test fölött. Az évkönyvek oly leventékről őriznek följegyzéseket, kik a zajos világ útvesztőjében folytonos bűnalkalmak között éltek; de a szív csatáiban az Isten kegyelmével mégis győztek. Erényök azért tiszta erény, melyet az önmegtagadás és önsanyargatás mellett főleg a kísértések tüze is megtisztított.

Ily erényekről az 1692-iki följegyzések a következőket mondják. A szeretet erényével párhuzamosan jár a tisztaság erénye, mely Mária leventéjének földíszte. Ennek igen sokan, a mindennapi veszélyek és a bűn édes csábításai között is hű és győzedelmes követői maradtak. Mások a bűnnek még árnyékát is, de még inkább alkalmát, a rossz társaságot, úgy kerülték, mint a kigyót; úgy annyira, hogy közülök egy, ki már a javulás ösvényére tért, midőn régi cimborái őt előbbi kihágásaira akarták visszaterelni, nekik határozottan monda: Nem vagyok többé az, a ki voltam. Ez erény-nyel áll vagy dől ugyanis az ember boldogsága. Mert lesz-e gyümölcs oly fán, melynek nincsen virága? Virág vagy-e hazám ifjusága?

Mivel pedig tudták, hogy e drága kincs

megőrzésére legkitünőbb eszköz az önsanyargatás, számosan az érzéki ember leigázására oly elszántan nyultak az önmegtagadás vasához, hogy majdnem túlléptek a célon. Tudjuk egyről, hogy egész hónapon át mindennap 200 ostorcsapást mért magára és azonfölül naponként 2 óra hosszat büntető övet viselt, éjjel pedig a puha ágy kényelmeit megvetve, kevés időn át csak kemény szalmán pihent. Egy másik három nap és éjjel viselte a czilicziumot. A harmadik ezt öt éjen át tette, a negyedik éppen 26 napon át. Más kitartott a jó szokásban, hogy lefekvés előtt magát mindennap megostorozta. Egyik két napon át folyton, a másik szombati napokon egész éven át szigoruan böjtölt, egy harmadik e napokon kenyérrel, vízzel érte be. Némelyek a kényelem rovására kövecskét hordoztak csizmájukban, talpuk alatt. Egyik-másik a legizletesebb gyümölcsöket ajánlotta föl az Istennek, a legelső koldus képében; sőt a Nagy-Asszony iránt való szeretetből egész iskolai éven át nem izlelte meg a cseresnyét; többen éppen a legizletesebb falatot hozták az Istennek áldozatul, vagy ismételten megcsókolták a földet. Volt, a ki tekejátéknál társainak mint állítgató, díjtalanul szolgált nagy hőségben. A buzgóbb leventék sz. Jób példája szerint szövetséget kötöttek szemeikkel (XXXI. l.) és napokon át sem vetettek egyetlen pillantást sem más nembeliekre. Mások annyiszor csókolták meg a földet, a hány mondat van az Angyali Üdvözetben, a következő éjjel a hány szó, a harmadikon annyiszor, a hány betűt foglal magában.

Györről az 1640-iki évből feljegyezve találjuk, hogy némely nevendék a farsangi utósó 3 napon át még csak egy csepp vizet sem élvezett, hogy így önsanyargatásukkal a szeszes italok mértéktelen élvezete által a napokban különösen megbántott isteni felségnek ezzel némi-nemü kárpótlást, elégtételt szolgáltatassanak, őt megkéreljék.¹

Bármiként vélekedjünk is az önsanyargatás e kemény példáiról, az bizonyos, hogy ezek az ifjak koruk bűnbánati és tisztán keresztény szellemének tekintetbe vételével is fényes áldozatot hoztak a tisztaság erényének megőrzésére. De meg is termette buzgalmuk a szűzeség virágát; ott diszlett hófehér liliumja a szigorú élet töviseitől környezve. Sicut lilium inter spinas. Az 1738-ik év szól olyan leventéről, kinek lelki szerénysége, szemérmeteessége arcán és egész valóján annyira ki volt fejezve, hogy társai őt titkon a legnagyobb lelki gyönyörrel mindenütt figyelemmel kísérték, és meghatva szemlélték, kívánván hozzá hasonló lelkületűekké lenni. S e varázserejű báj nem volt nála pusztán természet, mi abból tűnik ki, hogy havonként háromszor, néha ötször, hatszor is járult a szentiségekhez. Mióta a jót a rossztól megkülönböztetni tudta, öntudattal más nembelire nem tekintett.

Sokszor megvonta magától az izletesebb falatokat, büntörő övvel sanyargatta a rugdalódzó ösztönök elnyomására testét. Eltér a mai

¹ Udvari könyvtár. 12037. sz.

átalános elpuhultság nagyban ettől az ősi keresztényi hős szellemtől. Bizony romlásnak indult a hajdan erős magyar! Méltán int óva mindenkit Horváth Endrénk: »A puhaság méreg, puha köztetetek ne legyen egy is.«

Vajha az ősök szeplőtelen ideálja sziveinkben is fölkeltene azt a szent vágyat, melyről az irás mondja: *Oh mily szép a tiszta nemzetség fényességében; mikor jelen van, követik őt; és kívánják, mikor eltávozik.* (Bölcs. IV. 2.)

Ők szentek akartak lenni állásukban és másokat is azokká tenni; azért a kisebbeket imádkozni tanították, az éltesebbeket a rút beszédekről és a még rútabb káromkodásról szoktatták le. Dicséretreméltó volt annak a levetének a szokása is, ki a tudományok csarnokába lépven, az angyalokhoz így fohászkodott: Oh szent őrangyalok! Üdvözöllek titeket. Oltsátok az én és társaim szívébe a tudományoknak és Jézus Mária szent szívének szeretetét is. Bizony mindezekben Krisztus szeretete ösztönözte őt.

Kolozsvárott Mária leventéi önmegtagadásukat oly ügyesen palástolták, hogy a legélesebb megfigyelő is alig vehette észre, hogy a nagybőjt utósó három hetében csak kenyéren és vizen éltek.¹ Ilyetén és az ehhez hasonló önsanyargatások évről-évre megújultak és előfordultak az intézetben, vagyis inkább szakadatlan lánczatban következnek egymás után 173 éven át, 1580—1773-ig a magyar korona birodalmának 41—42 intézetében.

¹ Udvari könyvtár. 12047.

Bazin, Beszterczebánya, Brassó, Buda, Eger, Eperjes, Esztergom, Eszék, Gyöngyös, Győr, Gyulafehérvár, Homonna, Kassa, Kolozsvár, Komárom, Kőszeg, Liptó-Szt.-Miklós, Lőcse, Marosvásárhely, Nagybánya, Nagyszeben, Nagyszombat, Nagyvárad, Pécs, Pétervárad, Pozsega, Pozsony, Rozsnyó, Sárospatak, Selmech, Sopron, Szakolcza, Szatmár, Szendrő, Szepes, Székelyudvarhely, Székesfehérvár, Temesvár, Trencsén, Turóc, Sellye, Varasd, Zágráb, Zsolna.

Mind e helyeken ugyanazon tudomány szelleme, ugyanazon serény törekvés a valódi, hamisítatlan. ker. erények megszerzésére volt uralkodó. Mindenki, a ki a 42 kollégium és székház évkönyveinek lapjait figyelmetesen átolvassa, azt tapasztalja majd, a mit P. Weisernek dr. Birk udvari tanácsos és a csász. és kir. udvari könyvtárnak főnöke gúnyolódva akkor mondott, midőn ő e kéziratok megtekintése végett hozzá folyamodott: *„Itt nem sokra akad; mert mind egy és ugyanaz.”* Ámde éppen az a különös körülmény, hogy a magyar birodalomban mindenütt, a hol csak Jézus társasága a Mária-kongregációt meghonosította, egyidőben és egyaránt ugyanazok a nagyszerű erkölcsi élettünemények mutatkoztak, éppen ez a jelenség, mondom, tanuskodik a felől, hogy itt az az isteni kegyelem működött, melylyel a katolikus egyház megszentelő ereje őt elárasztotta.

Ez oknál fogva a kongregációk az ő egyetemességökben kimondhatatlan nagy áldások forrásaivá lettek, melyek 1697-ig 22—23,

ettől fogva pedig 42 folyam által kiáradtak az országra.¹

Ez a messzeterjedő, Magyarországnak minden életviszonyait átható, újjáteremtő, üde élet-erővel eltöltő s megelevenítő szellem az ország minden rangu, rendü és osztályu polgárainak tagjaiban mindig jobban és jobban nyilvánult. Egy újabb nemzedék támadt új életerővel, hatalmas, megújhodott életlűktetéssel. Magyarországon mindenütt egy közös, nagyszerű mozgalom támadt, mely után epedt a haldokló és élő, a honfi, a száműzött, a szolgaságban synylődő, a szabad, de rabláncztól mindenütt környezett fia s leánya szent István koronájának 1526 óta s epedve sóvárgott.

Ez a nagyszerű mű: hazánknak a török iga s a nem kevésbbé nyomasztó protestantizmus járma alól való fölszabadulása a szó legkitünőbb értelmében, a Mária-kongregáció-nak műve.

¹ Schwartner Márton Magyarhon statisztikája című műve (megjelent Budán 1811-ben) III. k. 372-ik lapján sommás áttekintést nyújt a Jézustársaságiaknak 1773-iki munkásságáról. 19 kollégiumban Fiumét is beleszámítva 20 székházban és 11 missió-állomáson 574 áldozópap, 146 magister és skolasztikus, 187 laikus, 31 novitius működött. Ő a szabadszellemű tanár a rendet ily dicsérettel tünteti ki: A rendi öltöny levetésével nem lehetett egyuttal kipróbált tehetségük és tudományuktól is őket megfosztani. Exjezsuiták maradtak a két legfőbb fakultás legtöbb tanszékén ülve és tudományos hitelük egész mostanságig rendületlen megállott.

XVII.

Az osztrák tartományok kongregációi, Bécs, Grác, Olmütz Magyarországnak segítségére vannak, hogy fiait a szent hadsereg, a kongregáció számára nevelje. A magyar Mária-leventék száma 1686-ig.

Mintegy 10,000 sőt ezenfelül, fő és középosztályu nemes, polgár és jobbágy gyermeke nyerte hazánkban 1686-ig tudományos kiképeztetését a Jézustársaságiak 19—22 intézetében; erkölcsi, vallási szilárdságát, erejét, legszebb hősies lelkületét a 22 Mária-kongregációban.

Ezenfölül Magyarországból sokan látogatták a Jézustársaságiak közép és felsőbb iskoláit Rómában, Grácban, Olmützben, Bécsben s tán egyebütt is. Ezek ugyanis nem voltak annyira kitéve hirtelen és előreláthatatlanul keletkező izgalmaknak, mint 1711-ig a fent elsorolt hazai intézetek. Így találjuk az 1580-ban Olmützben

Az
olmützi
kollégium.

fölállított kollégium és az in Coelum Assumptae B. M. V. czíme alatt virágzó Mária-kongregáció lajstromában 1609-ben bejegyezve a két Pálffy: Miklóst és Pált, később grófokat, mint tanulókat, és Mária-leventéket. E kongregációnak első elnökéül egy pozsonyi magyar, P. Polosticzay Endre említették, ki 1580-ban július 9-én neveztetett ki e tisztségre.¹ Jablonovszky Szaniszló püspök saját személyében alapította meg a társulatot kánonilag, és ünnepiesen, pontifikális misével nyitotta meg, nevét pedig elsőnek írta be a kongregáció lajstromába. XIII. Gergely megerősítette ezt P. Possevin ajánlására 1581. jan. 28-án keltezett brevéje által. 1591. febr. 29-én kebelezték az olmützi társulatot a római anyatársulatba.² Olmütz a kongregáció első virágzása óta oly hely volt, mely Európának legnemesebb szellemeit fogadta magába. Ez a körülmény több évtizeden át titokzatos varázserővel hatott az országokra és népekre, 1574. október havában, a dicső XIII. Leo pápa által boldoggá avatott angol vértanu, Campián jött Olmützbe. Sarkander, a boldoggá avatott plébános, a gyónási titok vértanuja, † 1620, a magyar Pongrácz István † 1619, Grodecz Menyhért † 1619, grodeki ősrégi lengyel család

¹ A győri 1876-iki névtár 26. lapján előfordul a lajstromban az 1600-ik évben Polosticzay Endre kanonok, egyszersmind soproni kereszties vitéz. — ² Az olmützi kongregáció még egy más Jablonovszkyval is dicsekedhetik. Ő 1683-ban aug. 26-án leventetársával, Szobieszký János királylyal mint tábornok vonult be Olmützbe, hogy a hős Lotharingi Károlylyal, szintén Mária-leventével, Szárhegyen vívott győzedelmével Bécsset, a magyar hazát s a kereszténységet megmentse.

sarja, mely később Sziléziába ágazott el, Ogelbeus János, skóciai főnemes, ki hazájában 1615-ben a kath. hit isteni voltát, mint Jézustársasági áldozópap, vérével pecsételte meg, részint Jézustársasági nevendékek voltak, részint mint Sarkander János, a Mária-kongregácziónak leventéi.

Magyarországból nemsokára jöttek a járvások. Az utóbb szentség hírében 1646-ban elhalálozott zágrábi püspök, Bogdán Márton, 1573-ban Olmützben konviktor volt és később az olmützi Mária-kongregácziónak elnöke.

1577. július 17-én Olmützben székhelyi Majláth Gábor gróf halálozott el. Az igazak drágalátos halálával mult ki 1594-ben Olmützben Lévay István, a magyarországi nemes Mária-levente, a boldogs. szűz Máriának kiváló tisztelője. Nagy áhitattal és bensőséggel szokta ő az üdvözlét imádkozásánál e záró szavakat mondani: »Asszonyunk szűz Mária, Istennek szent Anyja, imádkozzál érettünk bűnösökért, most és kivált halálunk óráján. Ámen.« Nem is volt neki oka megbánni gyermekded, állhatatos buzgalmát és bizodalmát a legszentebb Szűz iránt. Ő már e siralom völgyében megízlelte a mennyei édességek gyönyörét, melyeknek megnyeréseért látszott egyedül élni. István halálos betegségbe esett. Minden nap közelebb jutott teljes fölőslésához. Midőn halálos ágyán a boldogságos Szűzhez ismét bensőleg fohászkodott, a kegyes anya eljött hozzá választottai kíséretében, megvigasztalta őt és átölelte kegyeltjét, fohászáinak megfelelőleg az égi hon boldogságába.

Lévay
István
boldog
kimulása.

1609-ben a két fentebb említett Pálffy, Pál († 1653 mint nádor) Miklós pedig († 1621 mint pozsonyi prépost) mint a Mária-kongregáció tagjai, vannak beiratkozva, éppen abban az évben, midőn a későbbi vértanút, P. Olgelbeus Jánost, mint fölszentelt áldozópapot, elüljárói Olmützbe küldötték és rá a tanítói hivatallal együtt a Mária-kongregáció vezetését is bízta. Az ő valóban nemes személyisége befolyást nemcsak a Pálffyakra, hanem több más magyarra is gyakorolt, kiket a Bocskay-lázadás Sellyéről szétrobbantott és Olmützbe, Grácba, vagy Bécsbe menekülni kényszerített. Ferdinánd főherczeg, a későbbi, e néven II. szentéletű jeles császár, ezt a skóciait szerfölött nagyrabecsülte és Grácban, 1601-ben, hol éppen tanított, szeretetének, tiszteletének különös jeleivel halmozta el.

Mennyire virágzott az olmützi Mária-gyülekezet, e következő adatok bizonyítják:

1580—1668-ig, tehát 88 év alatt a kongregáció tagjai között számlált nemeseket:

8 koronás főt,
 8 herczeget,
 22 bíborost, érseket, püspököt,
 90 grófot,
 100-on fölülr bárót,
 50 infulás főpapot,
 400 nemest,
 4000 doktori czimmel ékeskedőt.

Olmützön kívül Grác is nagy befolyást gyakorolt Magyarországra 1586 óta, melyben a stájerországi főherczeg, Károly, a szentéletű II. Ferdinándnak jámbor atyja, az »Alma Ma-

Grác.

ter«-t megalapította. Ez az egyetem igen sok ideig örvendett magyar egyetemi polgárok látogatásának.

Mindjárt a következő, 1587-ik évben oly név ragyog az anyakönyvben, mely legjobb hangzásu a magyar jogászvilág előtt, t. i. Kocsániczai Kithonich Jánosé, kit Kászoni János magyarra is fordított. Ő ily czimű művekkel gazdagította a jogászszakmáju tankönyveket: »Directio Methodica Processus Judicarii Juris Consuetudinarii Inclyti Regni Hungariae«, és »Centuria Certarum Contrarietatum«. E művei korszakot alkotók. Ő mint director causarum regalium és s. coronae fiscalis, a királyi udvari kamarában (a mostani pénzügyminisztériumban) a kamragróf után az első helyet foglalta el. 1587. jan. 15-én mint Baccalaureus philosophiae almae matris graecensis van bejegyezve. † 1619-ben. A másik, ugyanazon évből, Hosszutóti Hosszutóthy István, utóbb kalocsai nagyprépost, később váradi, végre veszprémi püspök.

1589-ben Ujvári Szenczi László, 1590-ben Czeglédi Benes János, fordulnak az anyakönyvben elő.

Az 1594-iki év több magyart édesgetett Grácza, így Csepregből Szentes Jánost, Maranovics Ambrót, Vörösvári Magyar Györgyöt, Nagyszöllősi Dánielt; ns. Kázmér Györgyöt Szombathelyről, ns. Kazdonichot Gönczből, Nagytábori Ruttkay Istvánt, ki utóbb Jézus társaságába lépett és abban életét szentség hírében fejezte be Zágrábban, 1631. márczius havában.

Az 1612-ik év báró Trakostyáni Drasko-

vics Györgyöt említi, ki 1650-ben mint vezeklő halálozott el,¹ Klenovnik György pornai apátot, Erdődi Péter és Farkas grófokat. Az 1613-ik évből Szuhai Rajcsányi Jánost nevezzük meg. 1658-ban Senynyei László járt Gráciban iskolába. Mindezek mint világiak, vagy előreléptettek vannak az anyakönyvekbe följegyezve ; mert a Jézustársaságiakat, vagy az előre nem léptetetteket hasztalan keresné valaki az »Alma Mater« anyakönyvében.

Bécset éppen úgy látogatták a nemes magyarok, mint az országon kívül előbb említett Olmützet és Gráczt.

Bécs.

Bécsben nyerte kiképeztetését Nagy-Mihályi Mihály, ki ugyanazon törzsből eredett, melyből a Sztáray grófok s Pongrácz bárók kiágaznak. Ő, mint kiterjedt birtokainak önálló kezelője, sajátjából látta el 1643 körül az I. Rákóczy György betörése folytán nagyban megkárosított homonnai kollégiumot.

Utána a bécsi egyetem hallgatói között a nemes Koháry Istvánnal találkozunk, ki mint országbíró halt el. Ő Eszterházy Pállal, a nádorral együtt a Mária-kongregációnak egyik disze volt.

Koháry Istvánról alább tüzetesebben leszzen még szó.

Vegyük az országon kívül Olmützből, Bécsből, Gráczból, komoly tudományokban és igaz keresztény erkölcsökben képezett Mária-leventéket, azokkal egyben, kik a hazai 18—22

¹ Syllabus Praesutum. Jaurini, 1822. 65. 1.

intézetből évről-évre egészen 1690-ig a nyilvános életbe kiléptek, milyen messze terjedő, mélyreható, sokoldalú változásoknak kellett erre az országban bekövetkeznie!

A nagyszombati kongregáció 1000 tanuló mellett 1769-ben az egyetemi hallgatók közül 230 buzgó Mária-leventét, a főgimnáziumból 140, az alsóból 139-et, számlált tehát 509-et s így az ifjuság felerészénél valamivel többet. Sárospatakon 102 tanuló között az 1764-ik évben 29 társulati tag volt, a következő évben 9 vétetett még föl, tehát 38 levente 102 tanuló között. Ennélfogva kevesebb volt a Mária-leventék száma az összes tanulók felénél s e szerint a társulatiak száma a körülményekhez képest változott s kelle is változnia, minthogy a kongregációnak az egyháztól jóváhagyott alapszabályok értelmében az ifjuság valódi gyöngyéből kelle alakulnia, kik jöllehet tanulókból és tudósokból vétetének föl, de nem képezének azért tudós társaságot; hanem neki azon választott lelkek seregének kelle lennie, a kik igazi tudományszomj, vagyis az állapothoz mért köteleiknek lelkiismeretes teljesítése mellett valódi erkölcsi tisztaságot, az Isten s a boldogságos szűz Mária iránt kendőzetlen áhítatot párosítanak s az így kipróbált keresztény erények fénye által mások fölött kimagaslanak.

XVIII.

Eszközök a kongregáció szellemének megőrzésére s tovább fejlesztésére azokban, kik a középiskolákat már elhagyták.

Miután az összes tanulmányok befejezésére szolgáló, fokozatosan haladó tantervek és nevelési rendszerek a gimnáziumokban az ismeretek, tudományok és jó erkölcsök magvait az ifjúság fogékony lelkébe már lerakták, bátran mondhatjuk, hogy a főiskolák mind ezeket még gondosabban ápolták, fejlesztették, hogy a mennyire lehetett, érettségre vezessék. Így történhetett meg, hogy az egyház és haza reménye, a serdülő ifjúság, az iskolaévek alatt testben, lélekben egyaránt edzve, mint kipróbált erkölcsű s alapos ismeretekkel felszerelt férfiú, lépett ki a gyakorlati élet színpadára. Hogy a haza legdrágább kincse, az ifju nemzedék, a tudományos és műgyetemeken ne essék a nagyobb városokban igen is elharapódzott erkölcstelenségnek áldozatul és szívben-lélekben tönkre jutva, a romlottságot ne plántálja a

községekbe, családokba be, hová őt jövődő életpályája vezet: ennek meggátlására volt azon kornak, melyről könyvünk szól, pénze, de esze és szíve is.

Hogy azonban azokban is, kik különböző hivatásuknál fogva az erények veteményes és virágkertjét elhagyni és oly helyeken voltak kénytelenek tartózkodni, melyeken a Jézustársaságiaknak nem volt székházuk, kollégiumuk és így ott kongregációjuk sem lehetett, a társulati szellem le ne lohadjon s ki ne haljon: arról gondoskodott a kongregációi alapszabályok lelkiismeretes megtartásának kényszerűsége. A leventék ugyanis, habár helyre nézve távol estek is a társulat székhelyétől, szellemileg összeköttetésben maradtak vele, az elnökkel, vagy a társulat ismert törzstagjaival folytatott levelezés által.

Ezenfölül kötelesek voltak a különböző hivatalokban foglalatoskodó leventék bizonyos társulati ünnepségeken, a társulati gyűléseken megjelenni és vallásos kötelmeiknek az alapszabályok értelmében eleget tenni.

Annak tudata, hogy e kötelesség elhanyagolása a társulatból való kizárást vonja maga után, elégséges volt arra, hogy Mária leventéinek buzgalma lankadatlan megmaradjon.

A kongregációhoz való benső ragaszkodás folytán egyik Mária-levente sem lett volna hajlandó ezt a szép kiváltságot kockára tenni.

Igy megtudá egyik társulati tag, a mint ez az 1639-iki győri évkönyvekben följegyezve van, hogy a társulati gyűlésekből való hosszabb elmaradás a kizáratást vonja maga után. Nem

A leventék
hűsége az
alapszabá-
lyokhoz.

kellett ennél neki több. Hivatalos tartózkodási helye tiz mértföldnyi távolban volt Gyórtól. Ezenfölül ekkor volt a harminczéves háborúnak végső legrettenetesebb időszaka. De Mária leventéjét semmi távolság, semmi veszély sem tartotta többé vissza. Az első rémhírre, hogy ki van zárva, fölkerekedett, megjelent a társulat elnökénél, kimentette jóhiszemű, jogosnak vélt eddigi elmaradását, eleget tett társulati kötelmeinek és komoly viselkedése, ígéretei által elégséges biztosítékot szolgáltatott az elüljáróknak a felől, hogy ezentúl társulati kötelmeinek eleget teszen.¹

Még megindítóbb példát hoznak föl a pozsonyi évkönyvek 1648-ból. A főnemesek kongregációjának, mely körülbelül 1642-ben, vagy kissé előbb alapíttatott azok számára, kik az urak házához tartoztak, vagy az udvari kamaránál voltak alkalmazva, egyik leventéje néhányszor a társulati ülésekből elmaradt. Neve azért a leventék lajstromából egyszerűen töröltetett. Midőn az illető ezt megtudta, rá nézve ez hiobshir volt; a pusztá gondolat, hogy szűz Mária kegyét, óalmát elvesztette, félelemmel és rettegéssel töltötte el őt. A következő ülésen azonnal megjelent s könyzapor között esengve könyörgött bűnbánólag, hogy szabjanak rá mulasztásáért bármely büntetést a kizáráson kívül, mert ő kész bűnhődni, csak a boldogs. Szűz védőpalástja alatt maradhasson meg.²

¹ Udvari könyvtár Bécs. 10236. 75. l. — ² Udvari levéltár Bécs 12045., 94. l.

Mily lelkiismeretesen járt el ebben a homonnai meg az ungvári kollégiumok és iskolák alapítójának fia, Drugeth János, zempléni és ungi főispán stb., fönnebb már láttuk.¹

A törökverő szavojai Jenő herczeg, három császár fővezére, a budai Mária-kongregáció-nak volt rektora. A lengyel örökösödési háborukor távolléte miatt de Villard Ferencz budai főparancsnokot nevezte helyettesévé és ennek 1735-ben bekövetkezett halála után annak utódját, Longeti Longete Károly József parancsnokot.²

A diákok Mária-kongregációjához csatlakozott Magyarországon a tanult osztálya, az urak, a papi osztály, a főnemesek, a polgári és katonai rangbeliek, pl. Mansfeld főparancsnok, a harminczad s a póstafőnökök. Így Győrött 1639-ben³ idegen urak is kérték a diákok kongregációjába való fölvételöket. Kérésüknek hely is adatott. Neveik külön lajstromba vannak iktatva.

Ugyanez történt Nagyszombatban is 1662-ben, ahol nagypénteken a vezeklő körmeneten a nyilvános ostromozás alkalmával a nemes urak oly nagyszámban vettek részt, hogy végtére a diákok számára nem maradt vezeklő eszköz.⁴ — Ez a körülmény megmagyarázza azt is, hogy a diákok Mária-kongregációja élén miért ténykedtek mint rektorok csupa előkelőségek. Az ilyetén magasranguak példája kimondhatatlan hatással bírt. Így látjuk a homonnai

¹ V. ö. II. 103. skl. — ² Udvari levéltár Bécs. 12268. XIII. 30. — ³ Udvari levéltár 12036. — ⁴ V. ö. 24. l.

kongregáció élén a többször említett Homonnay János grófot † 1645.¹ Mannsfeld Farkas gróf győri várparancsnok, a győri Mária-kongregációnak² volt rektora † 1638. Lósy Imre, Magyarország primása 1637³ óta a pozsonyi társulatnak volt rektora. Reviczky Gáspár⁴ önágyasága a szakolczai társulat élén állott mint rektor 1689-ben, ugyanott 1730-ban a helyi esperes-plébános és apát, Mészárovcics Imre,⁵ 1744. a sárospataki kongregáció rektorává az egri püspök, Püspöki Endre⁶ választatott meg. Helyettese, Gostini János, sátoraljaujhelyi plébános, egri kanonok volt. A magyar kancellária titkára, Bosnyák Péter, a nagyszombati kongregáció alkormányzói méltóságát vitte.

A pozsonyi mágnási kongregáción kívül egyebüttl a főnemesség is a diákok kongregációjához csatlakozott. Ezek száma 18—20 volt. A homonnai kongregáció 1643-iki évkönyvének följegyzése szerint Magyarországon nem volt főnemes, főpap, magasabb rangu polgári vagy katonai méltóság, a ki nem lett volna a Boldogságos Szűz Mária kongregációjának tagja. Ezt állítja Fessler is.⁷

Kapcsoljuk még e nemes rangu hősi csapathoz azokat a nagy Mária-társulati testületeket, melyeket a polgári osztály szolgáltattott; nemkülönben a fő-, közép- és alnemességből, továbbá a papság sorából azokat, kik a szenvedő Ur Jézus és a fájdalmas Szűz pártfogása alatt

¹ Annal. S. J. Coll. Tyrn. I. k. 122. l. — ² Udv. levéltár 12035
³ U. o. 12034. — ⁴ Litt. Auth. Weiser s. 7. III. 257. l. — ⁵ U. o. 307., 311. l. — ⁶ U. o. 62. — ⁷ Munkálatok 1853., 285. l.

»A jó halál társulata« czimén álltak össze: csak akkor szerezhetünk magunknak valódi képet arról, mily áldásos, fogatos volt a Mária-társulatoknak csendes hatalommal, de biztosan működő hatása.

E valódi szent hadnak a számát meghatározni ugyan kívánatos volna és megérdemlené a fáradságot. De ránk nézve ez jelenleg a lehetetlenségek közé tartozik. P. Löffler Fülöp a németországi Mária-leventék számát, beleértve a németajku osztrákokat is, egy millióra teszi.

Ezek közül a tudós szerző »A Mária-kongregációk« czimű jeles művében 20 németországi városban egy általa meg nem határozott időre 60,000 tagot számít és ezek közül 36,000-et a diákok kongregációira vesz föl. Ha mindazt, a mi mondatott, és névszerint az 1743-iki homonnai hiteles adatokat illetve összefoglaljuk: akkor 1683-ig a 18—22 kongregáció tagjainak összes számát 20—30,000-re tehetjük s ebből 9000-et a tudósok osztályára vehetünk föl, kik közé a diákokat, az egyházi méltóságokat, a polgári, katonai rangbelieket és mágna-sokat is számítjuk, és tán nem lőttünk túl a czédon. (Komarik S. J. Értesítő 97. VI. n. sz. a leventék számát 15,000-re teszi.)

Mily áldások forrásául szolgálhatott a 30—40,000 Mária-levente az ősrégi Regnum Marianum-ra!

XIX.

Mária leventéi különféle életpályán.

Mily résztvevő szeretetnek örvendettek ott az alattvalók, jobbágyok, a szegények, az elhagyottak, a tudatlanok, a betegek, a hol Mária leventéje volt földesuruk, tisztjök, vezérök, lelkipásztoruk? Azok, kikkel mint az irgalmas, jámbor Jóbbal, a jótékonyság, kegyesség gyermekkoruktól fogva velök együtt növekedett, miként láttuk, azok, kik a szegény betegek viskóiban a szükséges szolgálatot körülöttük maguk végezték, ágyaikat megvetve, szobáikat, ruháikat tisztogatva, oly gyengédséggel, melynél jobban egy anya sem teheti; kik a legrettenetesebb 30 éves háboru és inség idején a szükséges falatokat saját szájuktól megvonták, hogy azt éhezö embertársaiknak áldozzák oda, kik főnemes létükre mások javára koldulni nem restellettek, azok, kik a bünös, átkozódó, káromkodó nyelveket fegyelmezve beszélni, az Istent dicsérni tanították, kédem:

vajjon ezek a nemes lelkek szemeiket a szükölködöktől elfordíthatták-e, szívöket, kezöket tölük elzárhatták-e, mihelyt ök ösi birtokaik jogos kezelőivé válhattak? Vajjon ezek a hősi erényű ifjak folytonos erénygyakorlatok között nagykoruságra jutva, azt a gazdag fölösleget, melylyel a jó Isten öket megáldotta, hozzájuk semmiképp sem illő dobzódásokban elpazarolhatták volna-e? és mint az evangéliumi dúsgazdag, a szegény Lázárt ajtajuktól durván elutasíhták és az éhhalálnak áldozatul oda dobhatták volna-e? A mit Drugeth János, a nemes gróf és két vármegye főispánja stb. személyesen és 200—300 tanuló által közvetve Homonnán tett, azt fönnebb már bemutattuk.¹

¹ Sajnos, hogy a »Pázmány élete« 3 kötetes munkának tudós, valóban nagynevű s érdemű szerzője, Drugeth Györgyöt, Drugeth János atyját mint erőszakoskodó békezavarót tünteti föl a fondorkodó Bethlen Gábor ellen, és a nemes Dóczy Endre szatmári főkapitányt, állhatatos hitvallót, ki a kath. hitért tömlöczben hunyt el 1619-ben, ármányszövének jellemzi. (Fraknói Pázmány élete I. k., 192. skl.) Hogy ök a nagyszombati békekötés (1615) s a bécsi pacificatio ellen foglaltak állást, az csak dicséretükre szolgál, és csak tiszta hazafiságukat bizonyítja; ök tiltakoztak a bécsi pacificatio ellen, mert ez behegeszthetetlen sebet ütött az ösi magyar alkotmányon. Ök méltán kívánták a bajnak és rossz következményeinek orvoslását. Hadkészen fegyverkezettnek lenni, ez még nem tesz annyit, mint a megbizhatatlan, kapzsi Bethlent a támadásban megelőzni akarni. Hogy pedig magát meglepni engedje, azt csak nem lehet várni a katolikus hitre térő Drugethtől! György úgy tért vissza az egyházba, János gyermekkorától kath. volt már, mindkettő a boldogs. Szűznek hő tisztelője. — Drugeth Györgyöt erőszakoskodás czimén két protestáns úr, névszerint Szokolyi Péter és Bánóczy Simon, 1600-ban bevádolták. Az országgyűlés az azon évi XXIII-ik t. cz. szerint az ügyállás megvizsgálását elrendelte. Az 1613-iki országgyűlés 41-ik czikke vádlottat teljesen ártatlannak jelentette ki: Ex quo SS. et OO. articulum in ao 1600 contra spectabil. et magn. D. Georgium Drugeth de Homonna ad instantiam Petri Zokoly et Simonis Bánóczi editum in

Kérdezem: vajjon Zemplén- és Ungvármegyék népei, a Mária-levente János és derék atyja, az egyházba visszatérő Drugeth György uralma alatt nem voltak-e boldogabbak, mint a katolikus vallástól eltérő elődeik alatt? Drugeth György és János nem vonultak át Hunnia virányain, tűzzel-vassal pusztítva, mint ezt egykor homonnai Drugeth Bálint tévé, a szószegő és uralomra vágyó Bocskay István alatt, a kegyetlen Némethy Gergely és Rhédey Ferencz társaságában, míg Magyarországot és a szomszédos Ausztriát jobban pusztították, mint az ellenséges tatár hordák, kik a gyermekeket és nőket, jóllehet ezek politikai ellenségeik sem lehettek, mintha barmok lettek volna, a többet ígérő töröknek eladták, sokszor még saját testvéreiket is.¹ Mindezt Drugeth Bálint 1605. szeptember 9. és okt. 28-án Naplójában sajátkezüleg följegyezte. Mindkét helyen szabad folyást enged panaszainak, Bocskaynak másik pártsfele, Illésházy István ellen.² Sőt utóbbi a

publica eor. diaeta 1608. abrogarunt eundemq. consequenter supra praefator, P. Zokoly et S. Bánóczy, praetensionibus *innocentem et immunem* pronunciarunt, idque per suam Majestatem clementer confirmatum exstitit: ideo supplicans SS. et OO. universi, ut Majestas sua Caesarea benignam velit inire rationem, ut arx et bona Terebesiana eidem D. Homonna, utpote publico totius regni iudicio et statuto penitus innocenti et non sufficienti de causa bonis eisdem privato restituantur etc. etc. Ezen ítélet pártatlan, mert Thurzó György protestáns nádor alatt hozatott.

¹ Istvánffy XXXIV. k. 509. l.

² Drugeth B. Naplója. Katonánál XXVIII. k. 375 l. v. ö. 15. l. Directorem caesarum Illésházy, qui ei processum nomine regis moverat, iam Palatinus non citatum, non convictum, de infami trabe suspendi iussit. Ferunt illum cum de eligendo Palatino varios inter se Regnicolae sermones miscerent,

kézzelfogható nyilvános tények által kényszerítve, Lippay Balázs és Némethy Gergely hazug elcsavarásával szemben őszintén bevallja: A törököknek hűtlensége napról-napra világosabban kitűnik és kétségbevonhatatlanabbá lesz; mert ők városokat, falvakat, tanyákat tüzzel-vassal pusztítanak és a jobbágyok gyermekeit, a földesurak hitveseit magukkal ragadják, mintha ez csak játék volna szemeikben. Inkább akarok tehát a némettel teljes komolysággal békét kötni.«¹

dixisse: Curret me Illésházy suspendi de patibulo Trenciniensi, si ipse lectus fuerit in Palatinum. Quo dicto furemtem de se hominem adeo exacerbat, ut non longo post tempore, praeter Castellum Directoris vectus, eum simulata amicitia exciri, currumque conscendere iussum, ipse nil tale opinantem ad destinationum supplicii locum devexerit:

Rubricae Juris Ungarici. Tyrnaviae. 1734. P. III. 18.

¹ Ez a katolikusok előtt már 1365-ben nyilvános volt s még inkább azzá lett 1526-ban. A protestáns Illésházy ezt még csak 1605-ben kezdi belátni, midőn a törökkel szövetségben áll s daczára belátásának mégis az ellen cselekszik. Az 1605. évben az eszéki hidon át Némethy G. több mint 80,000 keresztényt szállított át török vagy tatár rabságba. Szirmay Mss. Zempliniensis comitatus historia. Pars generalis. Tom. I. 82. l. A Bocskay pátról így ír: Pronuntiato novo principe (Stephano Bocskay in comitiis ad Szerencs 13 april 1605. Mss. I. p. 58.) adductis insuper ex Dacia novis exercitus supplementis ac turcis tartarisque mixti, sicut Crabronum examina per Hungariam Silesiam Moraviam Austriam et Styriam omnia depascendo nullo resistente circumvagati sunt, nec vidit dulcissima Patria majus excidium, quam quod eidem a filiis, quos enutriverat, natum fuit. Nam turcis Tartarisque mixti una simul pergebant in iisdem castris, Jesum, Allah et Mohamedem invocabant, polluta utriusque sexus pudicitia. Sacra omnia profanata, et acsi extrema mundi tempora advenissent, per totam Hungariam cessavit iuge sacrificium, bonis omnibus Pragae vel Viennae delitescantibus. Vagi milites ex pessimorum Bubulorum genere ac foece hominum collecti, ideoque licentia effrenes, missi injussi ubi voluerunt, ubi libuit impune vim libidinem exercebant. Pulcherrima templa

A józan ész fölébdrejt ugyan benne, de a jóakarát hátramaradt. Ők egyetemesen segítették a törököt, hogy az 1595-ben katolikus vérrel visszaszerzett Esztergomot újra elfoglalhassa; gyámolították a törvényes király ellen zászlót emelő Bocskayt, kit a török magyarországot elpusztításáért hálából a Rákosmezőn 1605. november 11-én Lala Mohamed által magyar királylyá koronáztatott. Vajjon Drugeth György, vagy János az általuk igazságos harczban rabbá ejtett protestánsok és legádázabb

et suptuosissima (sicut St. Gotthardi fuit) a divis olim Hungariae regibus, Divinae ac Magnae Hungarorum Dominae cultui exstructa, amplissima monasteria, conventus, hoc tandem servili, impioque bello deleta . . . Divorum icones flammis absumebantur, calices aliaque vasa sacra in conviviis instrumenta fiebant ebrietatis et luxuriae, in quibus turca et christianus communes litabant dapes et pocula ut fatetur idem Révay: Tota Slavonia intacta mansit, excubantibus pro avita fide Draskovitsiis, Zrinyiis, Batthyányis, quibus ex Transylvania quoque se adiunxit Pancratius Sennyei. Sed in sacratos Dei viros tempestas maxime deseivit, passim evirabantur, Turcis vendebantur, vel quod honestas etiam aures refugiunt per virilia ex praealtis furcis aut arboribus suspendebantur. Antiquissimi Patrum familiae Paulinae monasterii Sátorujhelyiensis a divo quondam Hungariae rege Hierosolymitano fundati bona inter neces et vulnera expulsis monachis Petro Horváth Mladonovich collata, docentibus idipsum authenticis archivii actis stb. Így Révay, a kortanu. A hajduk a törökök és mások által elpusztított helyek földönfutóvá lett népéből kerültek ki, kiknek nem maradt egyéb keresetmódjuk, mint a katonáskodás. Ők igen elszánt harczosok voltak. Bocskay fényes sikereit nekik köszönheté, kiket ő *angyalainak* nevezett. Így nevezték őket is magukat el. Vitézségükkel csak féktelenségük állott egy vonalon s roppantul dúltak, kivált a főpapok s az ellenpárti urak birtokaín. Illésházy né rólu k írta: Bizony, hogy ők valahol voltak, megmutatták, hogy nem angyalok, hanem Istennek *ostorai*. Árvában nagy károkat tettek. Liptóságot is úgy hagyták, mint egy megszedett szőlőt. (1606. ápr. 28. Magyar hölgyek levelei. I.) De Bocskay védekezett, mint egykor Pilátus, mondván: Isten látja, mi semminek okai nem vagyunk; mert ha lehetne, az egész hajduságot csak a magunk kebelébe, vagy markunkba

ellenségeik közül csak egyet is eladatott-e rabszolgaságra a töröknek? Szolgált-e e két némes férfiú közül egyik is, csak egy perczig is, oly pártnak, mely ily gonoszságra képes lett volna? Homonnai Drugeth Bálintnak nem volt bátorsága sem Bocskayval szakítani, ki egyéb ajándékokon kívül biborba öltözött és püspöki infulával diszített 4 előkelő származásu ifjat is küldött követei által Konstantinápolyba a császárnak, sem Némethy Gergelylyel, Bocskay vezérével, midőn az keresztényeket, sőt gyermekeket¹ és asszonyokat is barommódra árverezve a töröknek örök rabszolgaságra eladatott. Illésházy, ki ezek daczára ezekkel egy gyékényen árult, a fölülkerekedett protestáns párt által méltónak ítéltetett II. Mátyás király alatt a nádori méltó-

szoritanánk, hogy senkinek terhére ne volnánk. De ilyen változás közönségesen sok kár nélkül nem lehet. Ha oly jó szél találkozott volna valahonnan, a ki hirtünk nélkül a német császár erejét kifűtta volna Magyarországból, talán úgy, kár nélkül helyre tudtuk volna hitünknek s nemzetünknek szabadságát állítani. De hogy haddal kellett annak meglenni, kit a következő jóért el kell mindnyájunknak szenvednünk. Acsády erre azt mondja: Teljesen igaza van Bocskaynak. De mi elmondhatjuk, hogy teljesen nincs igaza neki. Mert az erőszakot, miután nem találkozott szél, ki a török hadat az országból kifűtta volna, ő ellene kellett volna használni, hogy nemzetünk önállóságát s a keresztény hit ősi virágzását visszanyerhesse, nem pedig a koronás király ellen. — A Magyar Nemzet Története. Bpest, 1897. V. k. 598. l.

¹ Misit etiam legatos iisdem de rebus Byzantium Stephanum Corlatum et Georgium Quequedium ac supra varia ingentis pretii munera, vexilla, quae a germanis, proelio Adoriano fusis, obtinuerat, *pueros* item captivos Christiani nominis Germanos *elegantis formae*, recenti amictos purpura; quorum capitibus quattuor infulae, Phrygii, pretiosique operis, qualibus Episcopi dum sacris operantur, uti solent, munus sane dari Turcis a Christiano homine non solum indignum sed etiam impium. Istvánfy Viennae 1758. XXXIV. 506. l.

ságot viselni. Illésházy és Mátyás király 1608-ban jelennek meg a magyar haza politika egén, mint párhuzamos csillagok. A hatalomra jutott protestánspárt és élükön Illésházy rásegítette a hatalomra vágyó Mátyás főherczeget, hogy még bátyja Rudolf koronás király életében Pozsonyban, nov. 16-án, királylyá koronáztassék. Viszon- zásul, nov. 17-én, Mátyás Illésházyt nádorrá választatta.¹ Vajjon kitellett volna-e ilyesmi valamelyik örökösétől, pl.: Illésházy Györgytől, ki Mária-levente volt? Illésházy magtalanul halt el. Jellemzi őt, hogy Eszterházy Miklóst úgy akarta trencsényi és egyéb uradalmainak örökösévé tenni, ha az a protestáns hitre tér.² 1609. V. 13-án elhalálozván, örökösévé királyi jóvá- hagyással testvérének fiát, Illésházy Gáspárt oly föltétellel nevezte, hogy az elhagyván a kath. egyházat, a lutheránus felekezetre térjen át, ki Thurzó ivadéku protestáns neje unszolására, és kedveért ezt a gyalázatot csakugyan el is követte.

Ő 1619-ben Bethlen Gáborhoz csatlakozott : Ekkor és még 1626-ban is mint hadvezér működött. Később azonban a protestantizmust el- hagyván, a kath. egyházba lépett, a királynak buzgó hive lett s grófi czimet kapott, † 1648.³ Utódai szintén rajta voltak, hogy a hibát telje-

¹ Fertur caeteros inter Stephanum Illésházy dum forte solito largius Bacho litaretur, ad Mathiam dixisse: Domine Gubernator! Fac me Palatinum, faciam Te Regem Hungariae. Eumque actutum respondisse; Fac me Regem Hungariae faciam Te Palatinum. Synopsis Juris Ungarici. Tyrn. 1734. P. III. p. 7.

² Palatini R. Hung. Jaurini. 1797. 167. l.

³ Török M. Encyclopaedia. Pest. IX. k. 330.

sen kiköszörüljék. Illésházy György, Trencsén és Liptó vármegyék főispánja, mint fentebb láttuk, 1657-ben a trencsényi Mária-kongregáció rektorává választatott. Jellemzi Illésházyt az is, hogy mint a mainzi választó fejedelem bizodalmasan írja Hannivald tanácsosnak, megkérte a pfalzi választó fejedelmet: eszközölné ki a császárnál a pozsonyi határozatok megerősítését, mert különben 20,000 lovas, sok hajdu és egyéb fegyveres nép tör be a határos tartományokba. stb.¹

Nem létesítettek-e Drugeth György és János intézeteket, melyekből az egész környékre, sőt az egész országra is kiapadhatatlan anyagi és szellemi javak áradtak ki? Az ostor ugyan megvérezte és sebesítette a hátat, de csak a jámbor földesurét, a miérettünk kínhalált szenvedő Úr Jézus és fájdalmas sz. anyja iránt való szeretetből. De az ostor sohasem suhintotta az ártatlan jobbágyok tagjait. Nem szolgált soha térítő eszközül, mint ezt a Rákóczyak és főleg I-ső Apaffy Mihály, a tévely terjesztése érdekében tették.²

A szegény görög-keleti balásfalvi püspök, II. Sabbas, a szó szoros értelmében majdnem halálra verettetett; aztán csúfság kedvéért főpapi díszruhába öltöztetett, melyektől aztán ismét megfosztatott, mintha szertartásszerűen akarnák rangvesztését jelezni. Miután ez megtörtént, a holtelevent tömlöczbe vetették, hogy onnét minden pénteken előhozzák és állhatatos-

II. Sabbas
balásfalvi
görög-k.
püspök.

¹ Huster II. Ferd. VII. k. 269. l. 2. Litt. auth. — ² Weiser S. J. II. k. 283. 284. l.

ságát verésekkel próbálják mindaddig míg a szegény öreg e kínzások folytán tényleg ki nem szenvedett. Azt Sabbasnak nem valami politikai büntény miatt kellett elszenvednie, hanem csupán azért, mert ő görög-keleti és nem református vallású volt, és ez utóbbivá lenni nem is akart.

Vajjon igyekeztek-e kath. fejedelmek és uralkodók, kik a Mária-kongregáció tagjai voltak, ilyen módon valakit a katolikus igazságnak megnyerni?

Mily önzetlen, lelkiismeretes hűség nyilvánul náluk, hivatásuk kötelmei teljesítésében; mily pontosság a törvénykezésben, mily feddhetetlen tisztaság az állam vagyona kezelésében és hová fordításában, a hol Mária-levente töltötte be a hivatalt? Vajjon követett-e el a Mária-levente valaha sikkasztást, midőn ez a társadalom jólétét egészen aláásó vétség ma szélteben uralkodik és napirenden lenni látszik? Mit kellene akkor mondani Lippay Gáspár kamara-grófról, (manapság pénzügyminiszter) kit a pozsonyi nobilium-kongregáció 1647-ben prefektusának választott meg?¹ Mit lehetne Ordódy Gáspár² és Fényi Aszalay Istvánról, e két pozsonyi kamarai tanácsosról elbeszélni? Ez utóbbit átalán az Isten szíve szerint való férfúnak szokták volt mondani. S az ilyen szív bizonnyal telve van jósággal, irgalmassággal és szentséggel. Aszalay István csakugyan olyan igaz ember volt, kiben nincsen csalárdság. Őt

Ordódy és
Aszalay
leventék
erényei.

¹ Udvari levéltár. 12047. sz., 107. l. — ² Udvari Levéltár. 12039. Ordódy † 1841.

a nagy nádor Eszterházy Miklós és utóda Pálffy Pál szemük fényének nevezték. Büntörő öv hordozása, folytonos ostromozás és egyéb vezeklő- és áhítatgyakorlatok szentelték meg az igazat napról-napra, míg önmegtartóztató életét 1657-ben szent halállal be nem fejezte.¹

A nádorok, országbírák, bánok udvarai akkor mennyire voltak a fegyelem, az erkölcsi tisztaság, szentség, az égi megelégedés, mennyei örvendezés színterei már e siralom völgyében! Igen, mert e rangok viselői mind a Mária-kongregáció tagjai voltak.

Mily fölséges, elragadó színi látványul szolgálna az, sok még mainapság is virágzó családnak, ha a multak fátyolát ellebbbentenők az ő tiszteletreméltó, mondhatnók szentséggel tündöklő őseik a régi Eszterházyak, Pálffyak, Batthyányak, Erdődyek, Draskovichok, Kornisok, Csákyak, Károlyiak, Széchenyiek képeiről!

¹ † 1657. Udvar. lev. 1657. évfolyam.

XX.

A régi Mária-kongregációk két főnkelt lelkületű, magasrangu mágnaś képviselője.

I. Eszterházy Miklós gróf, nádor.

következőkben két férfiról akarunk két különböző cikkben szólni, kik hivatalos állásukban az ország legfőbb méltóságai díszpolczain ragyogtak s azért a nagy közönségnek érdeklődését méltán magukra vonták. Nagy igazság rejlik ugyanis a latin közmondásban: Regis ad exemplum totus componitur orbis. Vagyis a magas helyről mutatott példa a társadalomra igen üdvös, vagy pedig káros hatása is lehet.

Eszterházy
Miklós a
kath. hitre
tér; atyja
kitagadja.

Eszterházy Miklós nádor 1582-ben április 8-án született Galanthán, Csallóközben. Atyja, Ferencz, Pozsonymegye alispánja, édesanyja Zsófia, Illésházy István nádornak nővére volt. Ő magas színvonalon álló tudományossága,

férfiás, jellemes volta, igazságszeretete, tiszta erkölcsisége alapjait a nagyszombati jezsuita kollégiumban vetette meg. Már 16 éves korában elhagyván Luther vallását, a kath. egyház kebelébe tért vissza. Példája után indultak egyebeken kívül öcscsei: Dániel és Pál is. Őt e lépésre belső meggyőződés vezette. Erről mindenki tudomást szerezhet, ha hitvita-iratait elolvassa és az ő élete nevezetesebb mozzanatait megfigyelésre méltatja. Atyja megtudván, hogy katolikussá lett, így szólt hozzá: Azt hallom, pápista vagy! Igaz-e? Miklóst a fiui kegyelet tartotta vissza a felelettől. Mire atyja a kérdést megismételte, mondván: Mondd meg, ha pápista vagy-e? Miklós, tudván, hogy hitéről még élte kockáztatásával is köteles vallomást tenni, megvallá és nem tagadá, hogy ő katolikus. Mire atyja haragra lobbánván, kemény kifejezésekkel illeté őt s azt mondá neki: Soha az én keresményemben részes nem leszel; távozzál a házamból! A gyöngéd anya nehéz szívvél kísérte őt ki a határból, és a már most atyátlan fiura áldását adván, könnyezve így búcsuzott el tőle: »Te vagy édes fiam, ki édes anyád fájdalmait megszolgáltad«.

Ő, hihetőleg anyja tanácsára, most nagy-
bátyjához, Illésházy Istvánhoz, később nádorhoz,
azonban szintén protestánshoz fordult. Ez őt
nemcsak befogadá, hanem becsületes jelleme
miatt meg is szerette, úgy, hogy bizodalmas
viszony fejlődött közöttük, és neki a maga
ügyeiben szép hatáskört juttatott. Ámde mivel
nagybátyja őt katolikus hite elhagyására nem-

Eszterházy
Illésházy-
nál.

csak nyájas szavakkal, hanem mint magtalan ember, azzal a hathatós igérettel is kezdette ösztönözni, hogy őt tágas urodalmainak örökösévé teszi: azért Miklós jobbnak látta újra a vándorbotot fogni, mint hitbeli meggyőződését bármily veszélynek is kitenni és ezáltal rajta csak a legparányibb csorbát is ejteni.

Eszterházy
Magócsi-
nál.

Elhagyta azért a hatalmas főúr udvarát és Magócsi Ferencz, kassai kapitányhoz, szintén rokonához, és ugyancsak protestáns férfiúhoz köszöntött be, hogy fölajánlja neki hű szolgálatát, melyet az el is fogadott. Eléggé ismeretes, hogy az időben a főrangúak nagyobb része a hitújításnak hódolt. Nem egészen két évig forgatta itt Magócsi szolgálatában a fegyvert, mint férfias jellemével urának kedveltje s mint alvezér, a vitézlő népnek tükörképe, midőn 1610-ben Magócsinak hirtelen bekövetkezett halála egészen új fordulatot adott Eszterházy életének.

Földerült ugyanis az 1611-ik évnek első napja s a vár urnője, özvegy Magócsiné, szül. Szerdahelyi Dersffy Orsolya, ősi szokás szerint megfelelő ajándékkal kedveskedett udvara minden népének, csak Eszterházy lőn kifelejtve. E mellőztetés, miatt ő magát találva érezvén, fölmondá az urnőnek további szolgálatát. Ez találgatván a fölmondás okát, az ajándék elmaradásában vélé azt rejleni. Miért is kezénél fogva bevezette őt kincstárába s ott megkinálta, hogy válaszszon magának tetszése szerint való tárgyat. Eszterházy erre valami értéktelen csekélységet szemelt ki magának. Mire az urnő szemre-

hányólag mondá neki: Nem lelt-e annál értéke-
sebbet, vagy olyasmit, a mi az egészszszel is
fölér? S erre a meglepetéstől egészen hűlede-
zőnek önmagát s állandó szeretetének zálogául,
önzetlen nyíltsággal gyűrűjét ajánlá föl. Eszter-
házy a születése, szépsége, kora s nemes gon-
dolkodása szerint hozzá méltó özvegygyel kezet
fogott, s a rokonból, udvarnokból a hatalmas
asszonynak férjévé lön, annál boldogabb, mivel
ez oktatására, kéréseire hajolva, ura hitét is
fölvette. Így szólt Eszterházy ugyanis hozzá:
Látva, sok szép jóban áldott meg az Uristen,
melyekben utánad én is részes lehetek, de úgy
élteszen az Isten, habár koronát tennél is fejemre,
el nem vehetnélek, ha hit dolgában velem egyet
nem értenél. Ez kezdete azon pályának, melyet
kevesen futottak meg ragyogóbban s haszno-
sabban nemcsak maguknak, hanem a hazának
is. Amire a derék, de vagyontalan ifjú levante
puszta érdem által bajjal megyen vala, ezt a
Dersffy s Magócsi kincsek s urodalmak bir-
tokosa könnyen elérhette oly korszakban, midőn
ész és jellem csak gazdagságra támaszkodva
válhatott hatalommá.

Eszterházynál ez méltán következett be,
ugymint kivel erény, vagyon a legszebb frigyre
léptek. Ő birtokai levéltárát átkutatván, azokból
meggyőződött, hogy Regéczvára, melynek birto-
kában Magócsit s Homonnai Bálintot, Bocskay
István sürgetésére a bécsi béke meghagyta,
törvényesen ugyan hitvesét, de a jog szent-
ségénél fogva az ő lovászát, Alaghy Ferenczet
illeti meg, kinek elődével ugyanis Bocskay ha-

Eszterházy
Regéczet
Alaghinak,
lovászának
visszaadja,
báróságot
nyer.

talmas védenczei könnyen elbánhattak. De az igazságot mindenek fölött tisztelő férfiú az idegen jószágot igazi tulajdonosának azonnal vissza kívánta adni. S e szándékát a mily nemesen, éppen oly szellemesen foganatosította is. Fényes lakomára hivatá össze a vidék urait, diszmagyarba öltözteté Alaghyt, sőt a szemérmesen vonakodót az asztal élére ülteté s midőn a vendégség közben a poszpász hordaték fel, ősi szokás szerint poharat emelt s lovászát úgy élteté, mint az uradalom igazi birtokosát mondván: *Vegye kegyelmed Regéczvárát, mint valódi tulajdonát.* A vendégkoszorut nem kevesebbet lepte meg ez a cselekedet, mint az ilyesmit éppen nem sejdítő ifjút. Mátyás király a vitéz ifjú harczosban látván az igazság emberét, őt hadi kapitánynyá, tanácsosává s testvéreivel Gábor, Dániel és Pállal együtt bárói rangra s így az ország nagyjai sorába emelte s a magtalan Alaghynak nem sokára bekövetkezett halála után Regéczvár birtokába is visszaiktatta. A haza pedig csudálva ez önmegtagadó nagylelkűséget, a legszebb polgári bérrel, *bizalmával* tüntette ki. Hasonlóképp cselekedett Eszterházy Torda-varával is, melyet Eszterházy szintén önként és szabadon adott jogos örökösének vissza. Ime! így sarjadozza az igaz hit az igazság fájának gyümölcseit. Megvesztegethetőség, sikkasztás, melyet még némely magasabb rangú hivatalnokok, például: kamarai urak is megengedtek maguknak, messze távol esett Eszterházytól. Az osztatlan nagyra-becsülés melynek ő bel- és külföldön párt és

valláskülönbség nélkül szeltében örvendett, kétségbe vonhatatlanul bizonyítják ezt. De lássuk kissé tüzetesebben s egyenkint is honfiúi, keresztényi, családi erényeit; hadvezéri, politikai, közigazgatási működését s a fokokat, melyeken át ő erényről erényre, érdemről érdemre szállott, míg végre jó tettekben gazdag munkás életét bezárta, hogy lássuk benne, minden működésében, milyen az igaz Mária-levente?

Ő megtérése első perczétől lemondva a borról s a fiatalság egyéb vészthőző gyönyöreiről, mint ifjú minden erejével és lelke egész hevével neki feküdt tehetsége alapos kiművelésének és oly erkölcsi életet élt, mely minden ízében megfelelt az evangéliom szellemének s olyan illatot terjesztett és fényt sugárzott vissza szóban, cselekedetben, a milyent csak az élő hit, a szent meggyőződés sugalhat. Udvara a feddhetetlen erkölcsi tisztaság, fáradhatatlan munkásság, béke, lelki öröm, nyájasság, irgalmasság, jótékonyság szintere volt. Tivornya, időtrabló játék száműzve voltak onnan. Ima, munka váltották föl egymást. Ajtaja nyitva állott szegénynek, boldognak. Barátságosan fogadott ő magyar vendégszeretettel mindenkit, ki hozzá beköszöntött. S tőle mindenki megvigasztalódva, megleégedetten, mint jobb ember tért otthonába vissza. Sok protestáns, kiknek nem volt lelki nyugalma, s azt övéik között is hasztalanul keresték, megtértek asztalánál. Ott ugyanis a sok helyütt honos szemérmetlen adomák, másokat becsmérő beszédek helyét épületes olvasmány, vagy vallásos igazságok-

Udvar-
tartása.

A királynak Pázmányt érsekségre ajánlja.

ról szóló értekezésekkel töltötték ki az időt és ezeknek köszönhetette sok főnemes a katolikus igazság megismerését és lelke üdvösségét. Ily apostoli buzgalom az időben valóban kiáltó szükségnek is mutatkozott, midőn még a nádort, Thurzó Györgyöt is annyira elragadta elfogultsága, hogy minden családtagot, ha a katolikus hitre tért, kizárt az örökösödésből. Midőn 1615-ben a katolikus egyháznak erős támasza, Forgách Fer. gróf, bíboros primás váratlanul sírba szállott, főleg Eszterházy befolyása vitte ki a királynál, hogy helyét az ellenfél által annyira rettegett Pázmány Péterrel töltsse be, ki egyedül volt képes a magas polczon díszszel és sikerrel működni.

Ebből világosan kitetszik, hogy ő mindenkinek mindene akart lenni és figyelmét semmi sem kerülte ki, a mi az ország és egyház javára szolgált, hogy egyiket is másikat is szabaddá, virágzóvá tegye.

Életének rendíthetetlen célpontja Magyarországnak a török rabiga alól való fölszabadítása, a magyar vérnek és nemzetiségnek fentartása volt; minden egyéb érdeknek bármily fontos lett legyen is az, minden szenvedésnek — ő is érezte ezeket, mint bárki más — szilárd meggyőződése szerint el kelle mindaddig némulnia, míg a pogány a haza szent földjének területéről kiűzve nincs. Legyen csak egyszer a nemzet hazájának ura: akkor lesz majd mód, erő, akarat is a többiről gondoskodni.

E célból, ő a hazai közügyek előmozdításának szentelte minden idejét, tehetségét,

a nélkül azonban, hogy megfeledezett volna arról, mivel mint keresztény Istenének, önmagának, egyházának s mint családfő, övéinek is tartozott. Sőt inkább hősi erényt fejtett ki, mindennemű kötelmei teljesítésében s magát sokoldalú hivatalának egészen áldozatul hozta. Éberségét semmi szükséglet, vagy bármily, habár csak másokat fenyegető veszély is, ki nem kerülte. Magát hivatala teljesítésével járó fáradság alól, ha mindjárt az élte, vagy vagyona tetemes kockáztatásával járt is, ki nem vonta. Ő 1614-ben a török háború kérdése ügyében a Linczből összeülő, az örökös tartományokat képviselő gyűlésen, mint a Magyarországból kiküldött nyolczas-bizottság főszerepvivője vett tanácskozva részt. — 1617-ben beregi, 1618-ban zólyomi főispánná, kir. tanácsossá, magy. királyi főndvarmesterré neveztetett ki. II. Ferdinand koronázásánál ő vitte az ország zászlaját, és általa arany sarkantyus vitézzé ültetett. Eszterházy volt a király és Bethlen ügyében Károlyiban 1619-ben folytatott béketárgyalásoknak főbiztosa, ki itt eldöntőleg működött, Bethlent a király iránt tettel is tanúsítandó barátságának oly szent fogadására bírván, hogy hihetőleg Károlyiban tett ajánlatainak Ferdinand részéről való hallgatag mellőzése volt az a hosszas s a királyra nézve lealázó háborúnak oka, melyekbe őt a megsértett fejedelem bonyolította. Tagja volt Eszterházy az országos küldöttségnek is, melyet a magyarok a májusra összehívott pozsonyi gyűlésből Prágába küldöttek. A magyar követség béke-biztosítékokat vitt a király nevé-

Sokoldalú
tevékeny-
sége.

ben, de itt sem járt el eredménnyel; mert ott az e közben császárnak is megválasztott Ferdinand helyett az alig 20 éves protestáns pfalzi grófot, Frigyest tették királyukká.

Bethlen
betörése.

A mit Eszterházy előre mondott, bekövetkezett. Bethlen nem nyugodott, 18 ezernyi haddal hazánkra tört és a felső megyéket s a Dunántúl egy részét is villámgyorsan elfoglalta, és egészen Bécsig nyomult. Pozsonyból egy basának ily tartalmu levelet irt. Már az egész magyar nemzetet is, miként Erdélyt, leghatalmasabb uram (a Szultán) lábaihoz vittem. A korona, hála Isten, kezemben van; tiz nap mulva a magyarok királyt választanak. A Pozsonyban összegyűlekezett rendek között szerette volna ő Eszterházyt is látni; de ezt elérni sem hizelgéseivel, sem fenyegetéseivel nem bírta. A fenyegetések csakhamar teljesülni kezdettek. — A cseheket utánozva, az országgyűlésen többet ki akartak az ablakon dobni. Az egyházi birtokra nézve határozatba ment, hogy annak jövedelmei a végvárok helyreállítására fordíttassanak. Ferdinand és Bethlen között ugyan 9 havi fegyverszünet köttetett; de mivel véghatározatban nem állapodtak meg, Beszterczére új gyűlés hirdettetett. S mivel Eszterházy oda sem ment el, jószágaitól megfosztottnak nyilvánított. Bethlen ekkor Huszár István vezérét Lákompackba küldé, hogy az oda menekülő Eszterházyt vagy elfogja, vagy ügyének pártolására bírja. — De a császári tábornok, Dampier, egy embernek vesztét egy sereggel egyenértékűnek tartván, ámbátor Bethlen seregeivel már Ausztriában

portyázott, Németujhelyből nyilsebességgel a szorongatottnak segedelmére termett s Bethlennek, a meglepetésről nem is álmodó seregét hátfogja s a lovasságot futamodásra kényszeríti, a gyalogság közül pedig vezérükkel, Taródy Mátyással együtt, 800-nál többet levág, s Eszterházyt fölmenti. Az elhárított veszély után Dampier Eszterházyt megöleli s ily szókra fakad: Isten a győzedelmet nem érettem, hanem a te jámborságodért és uradhoz való hűségédért engedte nekem.

Eszterházyt
Dampier
megszabadítja.

1620-ban november 8-án történt a nevezetes fehérhegyi győzelem, mely a cseh alkotmányt örökre eltemette. A csapás Bethlent főszövetségesétől fosztotta, Ferdinándot pedig legelkeseredettebb ellenfelétől szabadította meg, miért Bethlen a francia követ tanácsára 1621. márczius 24-én békeköveteket küldött Hainburgba. Míg ott a választott király czíme fölött vitatkoztak, addig Bethlen Nagyszombatban török-tatár követeket és segély-ígéreteket fogadott. A tanácskozás alatt s után folyt a háború Tiszán innen, Tiszán túl; de többen a fejedelem részén levő urak közül még Forgách Zsigmond nádor is, a király hűségére tértek vissza. Végre a béke 1621. december végén Nickolsburgban megkötetett, melynek híré az új év első napjának estéjén maga Eszterházy vitte meg Bécsbe. A király hálából kamarássá, országbíróvá, Érsekujvár és a bányavárosi végek főkapitányává nevezte őt. Ez az új tisztsége nemsokára alkalmat adott neki vitézsége, vezéri tehetsége kitüntetésére.

Eszterházy
a kalandozó török-
tatár sereget meg-
veri.

Bethlen 1623-ban augusztus havában újra kiment Erdélyből és rövid idő múlva seregével Nagyszombatban tanyázott. A király Thurzó Szaniszlót, a nádort és Eszterházy Miklós országbírókat bizta meg a fegyverszünet-kötéssel, melyre Bethlen a közeledő tél tekintetéből rá is állott. De a török és tatár segédcsapatok, unván Bethlen téli szállásait, Magyar- és Morvaországba szerte szét kalandozva raboltak, és nagy zsákmánnyal rakodva távoztak. De a mozgulataikat éber szemmel kísérő Eszterházy készen fogadja huszáraival, a Nyitra folyónál a hidat leszedeti előlük s három napi kemény tusa után tönkre veri őket. Mintegy ezret a Nyitrába fullaszt s háromszázat levágot, 1346 keresztény foglyot körmeik közül kiszabadít. A Nagyszombatban levő Bethlen ablakából nézván a rabságból hazatérő morvákat, maga is megindult sorsukon s könyezve mondja: »Isten áldja meg Eszterházy Miklóst«. Eszterházy pedig a szülővesztett gyermekeket, kiket a török szintén magával hurczolt, saját udvarában nevelteté.

A győzelem jeléül elsőben 6 török lobo-
gót küldött Bécsbe, maga pedig 1624. január
20-ikán fényes bevonulást tartott. A diadal-
menetet török foglyok, köztük két basafi s a
szultánnak egy rokona, öt teve, négy öszvér,
három pompás paripa, sok zsákmány s 35 török
zászló képezi. Ezek egyikén e fölírat ragyo-
gott: »Mahometnek és Krisztus Istennek«. E-
gyébiránt e bécsi kirándulásnak célja az
volt, hogy Eszterházy, ki virrasztó gond-
dal

kiséré Bethlen lépteit, a portánál úgy, mint a protestáns hatalmasoknál, és rég ismerte a szintoly nagyravágyó, nyugtalan, mint lángelméjü fejedelem ravaszságát s így eljötnék látta idejét, hogy mielőtt Bethlen új szövetséget köthetne Ferdinánd ellen, egész erővel megtámadtatva, szakadatlan háború által fogyasztassék, minek a külső viszonyok is éppen *most látszottak* kedvezni. Bécsbe jött, hogy ellenezze Ferdinándnál a nemcsak sikertelen, de áldástalan békét. Ennélfogva, a sokoldalu unszolás daczára, csak a fegyverszünet hosszabbított meg május 1-ig. A következmény igazolta Eszterházy előrelátását. Egyébiránt éppen a bécsi tárgyalások alatt április 16-án váltott Eszterházy jegyet gróf Nyáry Krisztinával, a 24 éves korában elhalálozott Thurzó Imrének, György nádor fiának özvegyével, Szacsánban, Turóczmegyében. Maga az egybekelés ugyanott, július 21-én történt meg. E boldog frigy derítette föl a haza gondjaival folyvást elfoglalt, az ellenzék által félreismert, irigyeitől rágalmazott, sőt gyakran üldözött államférfiú és hazafi életét; e frigyből látott maga mellett reménytkeltő magzatokat fölserdülni, kik az általa alapított főrangú nemzetségre egykoron új fényt voltak hozandók.

A protestáns Thurzó család Eszterházynak mindig ellensége volt s a gondviselés úgy akarta, hogy e házasság által a hatalmas családot is megnyerje szent hitünknek. »Az, ki legnagyobb ellenségem volt — mondja Eszterházy — Thurzó Imre, annak feleségét, gyer-

Eszterházy
második
házassága
Nyáry
Krisztinával.

mekeit, szép örökös jószágát nekem csodálatosképpen adta az Isten.« Nyári Krisztina pedig a nádor erényessége, varázsa által vonzatván, ugyanaz év december 30-án az egyház kebelébe tért vissza. Megtérését még meglevő naplójába e következő szavakkal jegyezte be:

»Mentem az én szerelmes uramhoz Ujvárbán 28. napján októbernek. Ott létemben az Uristen szent lelkének ajándékát közölte velem és tértem az igaz vallásra. Gyóntam meg ujabban Istennek akaratából 30. napján decembernek, és megkommunikáltam 31. napján ugyan decembernek havában, mikor irtak 1624. esztendőbe. Mert azelőtt kénytelen voltam a szinmutatásra, de szívemben mindenkor igaz pápista voltam.«¹

Eszterházy
nádorra
választatik.

E komoly pillanatban, midőn az ország legfényesebb hivatala vala betöltendő, elnémult a pártérdek, és Miklós 150 szóval 60 ellenében nádorra választatott. A nép ezt örömszajjal fogadta.

A trónörökös megkoronáztatását leginkább Pázmány és Eszterházy sürgette. Noha pedig az atyakirály fiát inkább megválasztatni akarta csak, mint megkoronáztatni, mégis beleegyezett a nemzet óhajába, s III. Ferdinándot, mint új királyt, Eszterházy latin beszéddel üdvözölte. Koronázás alkalmával Eszterházy, tiszténél fogva, a koronát az oltár előtt magasra emelvén, magyarul így szólt a néphez: oh dicső ország!

¹ Jézus szent szíve ájtatossága dr. Nemes A. Bpest. 1890. 194. l.

oh magyarok! kik itt vagytok: akarjátok-e a jelenlevő Ferdinand Ernest ausztriai főherczeg urat, szent István szent koronájával fölmagasztaltatni? Akarjuk, kiáltá a nép, »Éljen a király«; mire a nádor Pázmánynak átnyujtá a koronát, ki azt az új király fejére tette. A következő évben a fejedelem Miklóst ritka érdemeinek elismeréseül Fraknó örökös grófjává nevezte.

E közben a nyugtalankodó Bethlen a német protestáns fejedelmektől segítséget kapva, s a török-tatár ígéreteibe bízva, újra megszállotta magyar hont s a Wallenstein által üldözött dán Mansfeldet s Weimari Elnő herczeget vonta magához. A szövetkezett ellenségre a császár Wallensteinint küldte fővezérül, ki a galgóczi téren megállapodván, ott Eszterházy Miklós 20,000 magyarral csatlakozott hozzá. Pethő Gergely szerint: Miótától fogva az ausztria fejedelmek bírják vala Magyarországot, ily szép és erős had török ellen együtt még nem volt. Mit vitt volna ezzel véghez az erélyes hazafias nádor, ha a vezérpálczát rábizzák? Bethlen ezt látván, elbúsult, és követeket küldött a királyi táborba, jelentvén, hogy ő nem jött mint ellenség, hanem látván Magyarország veszedelmét, hogy Ferdinánd és a török császár között békét szerezzen, melynek eszközzésére teljhatalommal van fölruházva. Azért kéri őket, hogy legalább három, vagy csak két napig is tartózkodnának a támadástól, mert ő bizonyynyal békét szerez a két császár között. A nádor cselt sejdítve, kéré Wallensteinint, ne higgyen az ellenségnek: hanem élve a kedvező alkalommal, ütközzék meg vele.

Wallenstein vonakodása Bethlen legyőztetését meg-hiusítja.

Ki erre így szólt: Ha nyilván tudná, hogy még az napon megvehetné Konstantinápolyt, mégis tartózkodnék a viadaltól. Minemű szó ez? Kiált föl a becsületes Pethő, bizony, ha magyar urtól került volna ki, meg tudnák a németek itélni. Ezalatt az álnok Bethlen eltűnt, és reggelre Szécsenben erős állást foglalt s harmadnapra a Weimari herczeggel egyesült. A császáriak pedig csak háromnapra levén élelemmel ellátva, szállásaikra tértek vissza; a nádor a végekbe, Wallenstein pedig Pethő szerint Galgócz mellett egész az erős télig ott hevere népével, édes hazánkat 30 mértföldnyire fölprédálva, hallatlan istentelenségeket cselekedvén, melyeket a szemérem tilt leírni. De nem szenvedé ezt az Úr-Isten boszúlatlanul, hanem iszonyu döghalált bocsáta rájuk, melyben 25 ezernél több elveszett, míg onnét vissza Sziléziába, Morvába tért a maradványokkal telelni. Ez volt a büszkén kezdett, siker nélkül végzett hadjáratnak vége. Wallenstein nem tűrt maga mellett dicsőséget, tiszta lelket még kevésbbé. Erre a folytonos pusztulásokba belefáradva, a béke Pázmány és Eszterházy hathatós közreműködése mellett 1626-ban, deczember havában létrejött, még pedig ezuttal Bethlenre nézve nem a legkedvezőbbben.

Ha e hadjáratban királyunk őse, Lotharingi Károly, a Mária-levente lehetett volna Eszterháznak vezértársa, az önző szenvedélyek által elvakított Wallenstein helyett, éppen 100 évre reá kiköszörülte volna a nagy csorbát hazánk, melyet rajta a török Mohácsnál 1526-ban ütött; de most még két emberöltőnél is tovább

kellett e szerencsenapra a sokat szenvedett hazának várni, míg a fővezérek, főemberek mind Mária-leventékből kerültek ki. Most egyelőre még be kellett érni azzal, hogy a Szőny és Komárom között fekvő mezőn, a törökkel, 1627. évi szeptember 12-én béke kötöttet. Ennek fő szerzőjét, Eszterházyt, IV. Fülöp spanyol király 1628-ban, az aranygyapjas-rend vitézévé nevezte.

Kéry János tudósítása szerint, Bethlen Gábor 1629-ben újra készüléteket tett, hogy Magyarországba törjön; de ezen áldástalan tervének kivitelében még azon évben, november hóban bekövetkezett halála őt megakadályozta.

Utána kevés időre, 1630. december 1-én, Rákóczy György választatott erdélyi fejedelemmé. Ferdinánd rögtön hadjáratot határozott ellene s arra teljes hatalommal a nádort bízta meg. Ez eleinte levelével akart Rákóczyra hatni, de ez nem sikerült; miért is fegyverre került a sor. Eszterháznak igen csekély és rosszul felszerelt hadereje volt csak, miért kellő eredményt nem is hozhatott létre. 1631. ápril 3-án tehát békét kötött Kassán Rákóczyval, de az országra oly kedvezőt, hogy Sennyei kancellárnak Eszterházy bátran írhatja: »Úgy látszik nagy fegyverrel is csak ezt kellett volna végbeinni.« E béke Eszterházy státusférfiui borostyánkoszorújában a legszebb érdemleveleknek egyike. Hogy e béke fölbontatott, mások felelnék érte.

Rákóczy
erdélyi
fejedelemmé
választatik.

A béke Rákóczyval 1633-ban január havában Eperjesen megújított. Rákóczy azonban

a külföldi protestáns hatalmak sürgetéseinek engedve, miután a francia és svéd diplomácia a Szultán megegyezését is kieszközölte, 1644. február 2-án III. Ferdinánd király ellen ismét megindította a háborút. A fölvidék ellenállás nélkül meghódolt neki.

Eszterházy leveleivel akarta újra a fejedelmet békés hangulatra birni, de ez most sem sikerült. Ő nem szünt meg egyfelől a királyt beadott diskurzusában a bajok orvoslására figyelmeztetni, másfelől pedig a lassan gyülekező magyar hadak táborába készült, bár kiköltekeztsége miatt elcsüggedve, s hosszas lázából csak alig vergődven ki, végkép elgyengülve. Kiindult mégis nem szünve meg kérni, inteni egyszersmind pedig a külföldön történőkről is folyvást hí tudomásban tartani a fejedelmet, a békülés útját nyitva tartva. »Ha nemzetemet és szegény hazánkat utolsó ruinától nem félténem, — ír a derék hazafi, — hallgatnék most is inkább, mint mindenfelől valami gyűlölséges kérdésekbe bocsátkoznám; de szeretetem s hazánkhoz való igazságom s kötelességem is, kedvem ellen is szólaltat, semmi úton nem javallom a fegyvert. A svekus nem kegyelmedet, sem minket néz, hanem maga alkalmatosságát keresi a mi vérünkkel s pusztulásunkkal. Nem szed a török is mások kosárjába eperjet: kik nyilván mondják, hogy ők békével volnának, de kegyelmed futja és szorgalmaztatja nagy sok ajándékkal őket, hogy ők is fegyvert fogjanak ellenünk. Isten látja, méltatlan dolgoknak látszanak ezek, hogy mi mind a pogányoktól, s minden

egyéb nemzetségektől is békével volnánk, hanem magunk kívánjuk fogyni magunkat, arra ingerelvén az idegeneket is. Jót akar-e tenni hazájával és nemzetével? Ne igyekezzék azt vaspálczával alá hajtani és magával törökjárom alá vetni s más rendbeli idegeneknek is prédájokká tenni.« De a ravasz, csak saját érdekét hajhászó Rákóczyra kevés hatással volt e nemes hazafiúi szózat; mert ő 25 ezer tallért s egész Felső-Magyarországot a fényes portának ígérte oda, ha a Szultán megengedi neki háborút viselni Ferdinánd ellen; és újra honfivér áztatá Pannónia mezeit. Végre ápril 20-án, nem fájdalom nélkül, megjelenté indulását a fejedelemnek. »Nem akarjuk, — úgymond — messze fárasztani kegyelmedet, hanem íme mi is megindultunk Isten hírével és kegyelmed eleibe megyünk, noha bizony pogányokra mennék örömben, mint magam nemzetére. De így akarja, úgylátom kegyelmed.« A háboru változó szerencsével folyt. A nádor ugyanis támogatást nem nyert. »Úgy látom, — írja ő — hacsak ilyen gondviselés lesz ránk, gyalázat és veszély lesz a vége. Ha ő felségéhez való igazságomat nem tekinteném, vissza mennék, s ám akármit művelnének: mind életemet, becsületemet im nyilvánvaló gyalázatban és veszedelemben akarják hozni, ki szolgálhatna azért jó szívvvel?« Valóban a nagy férfiúnak még azok részéről is, kiktől legjobban teljes joggal a leghathatósabb közreműködést, pártolást várhatta volna, azok részéről is kelle sokszor tapasztalnia jelmondata igaz voltát: *In vita invidia*. Ezalatt a

Rákóczy-
val béke.

császár a portánál kivitte, hogy a Szultán az erdélyi fejedelmet a hadjárat befejezésére hívta föl. Rákóczy György 1645. aug. 8-án békét kötött, melynek értelmében a Bethlen által birt 7 megyét, továbbá a tokaji, tarczali és regéczi uradalmakat nyerte. Eszterházy azzal a szomorú diadallal szállt sírba, hogy jóslatai az utósó szóig beteljesedtek. E hadjáratot kedvező siker nem követte, mert serege nem volt kellőleg fegyvelmezve, élelemmel ellátva és fölszerelve. Az érdem különben nem az eredményben, hanem a munkában van.

Ezekből, noha csak igen gyér vonásokban, láttuk, mily izgalmas volt Eszterházynak élete. A háborus időviszonyok hányszor hívták őt a harczmezőre? Hogy e téren működése neki annyi bábért nem hozott, a mennyire igyekezett, erélyét, hadvezéri képességét tekintve, méltán számíthatott, az nem az ő hibája, hanem *irigyeinek* aknamunkája volt, kik legjobb törekvéseit megghiúsíták. Mivel menthetik ők eljárásukat? Különösen, hogy a török járom megmaradt az országon, azt az erdélyi fejedelmek fölkeléseinek kell tulajdonítani. Mivel mentegetik őket? Az ország szabadságának és a lelkiismeret szabadságának védelme tette ezt kötelességükké, mondják ők. Helyes! csakhogy e szép zászlók alatt gyakran a legnemtelenebb önérdék csatázott; és bárha ez ürügyek minden háborúnál fölhozattak, de a mozgalmak fejei a világtörténelem ítélőszéke előtt mentséget nem találnak. A török-igát kellett volna vállvetve lerázni, a honfi-vért kimélni és aztán lett volna alkalom a

többiről is alkotmányos úton a maga rendje-
módja szerint gondoskodni, a nemzet jogait
biztosítani, a lelkiismereti szabadságot kivívni, a
tudományokat virágzásra hozni, az ország jó-
létét előmozdítani. Erre törekedett Eszterházy
és a kevés nyugodalmas időközöket erre
szorgalmasan föl is használta. Azon időben
a hitetlenség és az erkölcsök elkorcsosodása,
elzüllése ellen a leghatalmasabb gát Jézus
társasága vala. Eszterházy ezek megtelepedé-
sét és intézeteiknek fölvirágozását mindenütt
hathatósan támogatta. — Számukra Nagy-
szombatban még a manap is országunk díszére
szolgáló nagyszerű templomot rakatta, melynek
építése maga, arany, ezüst edényein kívül leg-
alább is 80,000 forintba került; óriási pénz a
maihoz viszonyítva. De minthogy az Isten szol-
gálatára mindenütt alkalmas, fölszentelt hely
kivántatik, azért a nádor Káldy szerint min-
denütt az ő váraiban kápolnákat építtetett, föl-
ékesítvén azokat díszes oltárokkal és ellátván
papi öltözékkel. »Annak fölötte — mondja ő
— Kis-Martonban, a szent Ferenczeseknek,
majdnem alapjából oly templomot építtetett,
hogy soknak könnyebb a nádort ezért dicsérni,
mint utánozni«. Hogy az általa épített Isten-
házaiban az ájtatosságban is követésre méltó
példát adott, ugyanaz az író bizonyítja: »Tudja
egész udvara mindennapi, nyilvánvaló isteni
szolgálatában ájtatosságát, mind a szent áldo-
zásakor, mind a prédikációk hallgatásakor, úgy,
hogy különben azokat el nem mulasztja, hanem
ha egyéb nem lehet benne; szokott imádságait

Eszterházy
Nagyszom-
batban
templomot
épít.

is, melyekre egyéb kötelezettsége nincsen az isteni szeretetnél, el nem mulasztja akármennyi fáradsága után is.»

A vallás és tudomány érdekében a nagy érsekkel egyetértve, hazánkban számos tanintézetet állított. Pázmánynak térítői igyekezetét nádori tekintélyével mindenütt pártolta. Maga is súlyos hivatalából fönnmaradt idejét a szentírás, szentatyák, hitvitairatok olvasására fordította; a hit dolgában mindig előszeretettel vitatkozott és még asztal fölött is, más hitűek kedvéért egész prédikációkat mondott; tetteleg is járult a katolikus hit terjesztéséhez, a menyinyiben a Thurzókat és Nádasdyt az egyház kebelébe visszahozta. Ő értett hozzá, hogy a béke malasztjait, mikép lehet üdvösen fölhasználni családi viszonyai rendezésére, gyermekei jövőjének biztosítására. Így az 1638. évi szeptember 26-án tartá fiának, Istvánnak összekelését Thurzó Erzsébettel, a kismartoni várpalotában, olyan pompával, a minőt nagyjaink az élet e legédesebb napján hajdanta kifejteni szoktak. A nádor udvara e napokban az ország nagyjai legtöbbször és számos nemest látott vendégül, és ősi szokás szerint azt lóversenyekkel is nevezetesebbé tették, hol ló és lovag vetélkedett a díjért, midőn hol koszorú, gyűrű, vagy kendő buzdításul szép kezek által nyújtatott. Tán ez volt az öregedő nádornak utolsó öröme, két évvel utóbb második hitvesétől, Nyáry Krisztinától is özvegyül maradván. A nagyszombati, általa építtetett szentegyház akkor egészen más pompával hirdette a nádor gyászát, hol az

Eszterházy
Istvánnak
menyeg-
zője
Thurzó
Erzsébet-
tel.

elhunytnak tetemei, a feketén bevont és több mint ezer lámpával éjjel-nappal világított falak között, magas emelvényen kitéve, hívták föl a hivek részvétét és áhítatát.

Azonban ezek a külső viszonyokat ábrázolják, de sokkal fönségesebben ragyogtatja Eszterházy nemes, vallásos lelkületét az, hogy a Gondviselés látogatásait zúgolódás, kifakadás nélkül, az Isten akaratán megnyugodva viselte és az a figyelem és gond, melyet gyermekei vallásos nevelésére fordított. Első helyen kell itt említeni mindenesetre az állhatatosan tartó jó példát, melylyel egész családja előtt, mint a keresztény élet mintaképe ragyogott. A jó példa a legjobb nevelő; de az intelmeknek is meg van a maga idején a haszna. Előbb említett elsőszülött fiához Istvánhoz (szül. 1616-ban † 1642-ben) intézett, valóban apostoli szellemű intelme így hangzik: »Hogy az isteni tisztelet s félelemben alkalmasabban gyakorolhasd magadat, — szól a többi közt, meglásd, hogy a kath. religiót, melyben én téged neveltelek s nekem Isten szülőim akaratja ellen adta azt megismernem, erősen tartsd, és állhatatosan megmaradj abban és gyakoroljad magadat s azért kész légy életedet is kiadni, ha úgy kívántatik.« Buzdítja őt az imára, böjtre, alamizsnára s gyakori gyónásra. Atyai szeretettel figyelmezteti a szülők s tanítók becsülésére. »Nevemmel s javammal kérlek — folytatja — magadnak ne hizelegj; hanem oly szelidséggel s engedelmességgel viseld magadat, mintha csak egy legkisebb nemes embernek gyermeke volnál.

Eszterházy
gyermekait
vallásosan
neveli.

Fussad mint a pestist s a halált a gonosz társaságot, a rágalmazó beszédeknek hallását is kerüld, mint a tüzet, mert ezek minden yetek gyökerei s az ifjúságból kiváltképpen minden jónak kigyomlálói.« Inti továbbá, hogy legalább 6 órakor fölkelvén, első dolga legyen az imádság, aztán misét hallgasson s úgy lásson többi dolgához. Ünneppon épületes könyveket olvasson. »Tanácslom, hogy mindennap lefekted előtt végy számot magadtól s tudd meg, ki voltál az nap, és ha nagy fogyatkozások nélkül voltál, adj Istennek hálát, ha pedig lelked ismerete feddésbe viszen, arról Istent megkövetvén, kérj erőt azoknak ezután eltávoztatásukra.« Ő maga naponkint este oly érzelemmel feküdt le nyugalomra az ágyba, mintha koporsóba szállott volna. Hasonló szellemben a többi erény gyakorlására is buzdítván fiát, magasztos példát adott a szülőknek s gyermekeknek a nevelésben adandó s követendő irányra. Az ősök buzgóságának hanyatlását sajnálattal tapasztalta, boldognak mondotta a kort, midőn a magyarok olvasójukat a kard markolatára csavarva, aratták ellenségeiken a legfényesebb diadalokat. Hogy ő a boldogságos Szűznek mily tisztelője volt, abból tetszik ki, mit a jeles író Nádasi róla följegyzett. Eszterházy Miklósnak fia, László, nagyszombati gimnáziumi tanuló (1652. aug. 25-én a veszékényi hősök egyike, kin a törökök 25 sebet ejtettek, mielőtt őt elejthették) 15-ik születése napját ünnepelvén, atyja neki levélben azt írta: »Tudom, ajándékot vársz e napon tőlem; nem is csalatkozol bennem. Ime,

itt küldöm neked ezt a szent olvasót, melyet születésedtől kezdve éretted minden napon elmondottam; de mivel most már fölserdültél, fogadd ezt szívesen tőlem s mondd el ezentúl azt magad.¹ Eszterháznak palotája az Istennek valódi szentélye volt. Legifjabb fia, Pál, herceg és nádor, írásban és képben hagyta maga után Mária kegyhelyeit. Róla azt írja Balogh de Nemcsitz: »Portentum Cultus Mariani, omnium temporum et nationum admirabile«.² Kitől merítette ő ezt a szellemet? Atyjától, anyjától! De az ő udvarából áradt ki Magyarországra az Úr Jézus legszentebb szívének tisztelete is.³ Az ő udvari papja, Hajnal Mátyás, ki 1621-től a gróf birtokain mint missionárius működött, 1629-ben adta ki Bécsben ily című művét: »A Jézus szívét szerető szíveknek ájtatosságra vezérlő könyvecske« stb. 1642-ben II. kiadást ért. Hajnal Nagyszombatban született 1578-ban, † Bécsben 1644-ben. — Így a palatinus udvara a legszebb erényeknek valódi színtere, iskolája volt, de egyszersmind a védteleneknek menedéke és áldások kútfeje az egész országra. Szellemének, nem különben hősiességének és méltóságának, vagyonának örököse volt fia, Pál, kiről már fentebb szólottunk, ki ős Buda visszavételénél 24000 magyart vezényelt, ki 24 csatában vett részt, kinek hátát az ellen nem látta. Neki jutott osztályrészül, megérni, a mit jeles atyja annyira óhajtott, a miért oly lelkesen

Eszterházy
udvarában
támad
Jézus leg-
szentebb
szíve tiszte-
letének
magyar
apostola.

¹ Nádasz s. J. In anno divini Amoris. Men. IV. N. LXXXVI.
— ² Maria Mater Dei. Agriae. 1872. 69. l. — ³ A Jézus szent
szíve ájtatossága. Dr. Nemes A. Budapest, 1890. 193. skl.

küzdött: a török hatalom megtörését. Ezt azonban, és a katolikus religiónak fölemelkedését megérhette volna, ha Wallenstein vele nem okvetetlenkedik. De ez hősi munkába került, melyre jól elő kellett készülni, jó, e célra alkalmas nemzedéknek nevelése által, mely nemcsak pillanatnyi fölhevülésre volt képes, azonban a fölmerülő akadályoknál azonnal meghátrál; hanem mely ezeknek daczára is a jó föltételben megmaradt, míg csak azt diadalra nem juttatta. Oly nemzedékre volt szükség, mely minden önérdektől menten, sőt már élvezett javak föláldozásával is kész volt a fejedelem szavára, megvetve minden fáradságot s veszélyt, a fölszabadtatás nagy művét és a nemzetnek erkölcsi tökéletesedését kiküzdeni; ez a nemzedék még hiányzott, vagy csak kevés képviselője volt még, melyeket eddig csak a külföld szolgáltattott a hazának.

Rajta volt Eszterházy, már mint kamarás s lipótvári várparancsnok, mint országbiró s kivált mint nádor Pázmánynyal, Lippayval és a többi püspökkel, II. és III. Ferdinánd királyoknál, hogy Nagyszombaton kívül (1615. óta) az iskolák és nevelő-intézetek száma ne csak szaporíttassék, hanem hogy minden iskola és tápintézet derekas rendi-erőkre, alapos tudományu és kipróbált erkölcsü férfiakra bizassék. Olyanokra, kiknek nevelői és tanítói képességét nemcsak olytén bizottság tanúsítja, csupán egy, képesítő-, vagy oklevélnek nevezett papirdarabbal, melynek tagjai sem nem neveltek, sem nem oktatnak, vagy éppen ferde nevelésben és hiányos

oktatásban részesültek, hanem kiknek sokoldalú képessége felől egész városok, országok, népek elismerése, dicsérete kezeskedik. Ez oly bizonyítvány, melyet a magyarországi tapasztalás is fényesen igazolt.

Ezt az eszmét, czélt Eszterházy nem akarta elérni az egyházra való tekintet nélkül — a mai terméketlen és üdvtelen állami mindenhatóság mintájára, hanem az egyházzal való benső egységben és igazán mondván: tekintélyének egész súlyával, a rendelkezésére álló minden eszközzel gyámolította az egyháznak munkáját és tevékenységét, melyben ő a népeknek az Istentől rendelt nevelőjét és boldogítóját ismerte föl.

Eszterházy Miklós gróf a kath. egyháznak mint hű, jó fia, mindenkor oldalá mellett állott, kész mindenben segítségére lenni, s neki szolgálni. Hogy ez mennyire igaz! bizonyítja az Eszterházy levele a nagyszombati tartományi zsinat atyáihoz. a levél, melyet Höflányból 1638. jun. 11-én a Lósy Imre prímás által Nagyszombatba egybehívott tartományi zsinat atyáihoz intézett. Személyesen kívánt volna, mondja ő, azon résztvenni, de gátolva lévén, kéri az atyákat, hogy lelkesen járjanak el e sürgős ügyben és ahhoz maga részéről is, többi közt e következő javaslatokkal járult. 1. Az egyháziak őrizzék meg egymás közt a lelki egységet. 2. Ne ruháztassék egy személyre több egyházi javadalom, miután ez annyiban is káros, hogy ez által az országgyűlési szavazatok száma csökkenik. 3. A háborúk következtében elűzött szerzetesek állíttassanak vissza. 4. A püspökök a javadal-

masok lakjanak székhelyeiken, részint, hogy hiveiknek a lelkiekben hasznára lehessenek, részint, hogy földjeiket kellőleg művelhessék. 5. A javadalmak ok nélkül föl ne cseréltessenek. 6. A plébániákon eszközöltessék kanonika visitatio. 7. A soproni plébánia betöltése iránt hozzon szabályt a zsinat. A tanács ugyan III. Ferdinánd király ajánlatára a németajku Ströbele M. János ruszti és rákosi plébánost választotta sopronvárosi plébánossá, ámde a püspök, II. Draskovich György, őt, mivel magyarul nem tudott, a kiközösítés fenyegetése mellett föl szólíthatta, hogy mondjon le. Az ügyet a nagyszombati zsinaton is tárgyalták és ott el is határozták, hogy ezentúl csak magyarul tudót lehessen plébánosnak választani. Draskovics element Prágába és fölvilágosította a királyt a zsinati határozatról, ki ebbe bele nyugodott.¹ 8. Határozanak a püspökök és apátoknak, az országgyűlésen elfoglalandó ülésük sorrendje fölött. 9. Püspökségek és egyéb javadalmakra nevezés ne történjék a primás tudta és információja nélkül. 10. A nagyobbbrészt török iga alatt nyögő váczai megyébe legalább két áldozó-pap rendeltessék, kik a szegény népnek lelki szükségleteiben kezére legyenek. 10. Az erdélyi püspökségről és egyéb elszakadt püspökségekről a szentatyával lépjenek tárgyalásba. Ajánlatait ily záradékkal kísérte: Lelkiismeretemre mondom és állítom a főtisztelendő püspök uraknak s a zsinat összes atyáinak, hogy ezt az

¹ A soproni K. Parochia. Póda E. Sopron, 1892. 39. 1.

előterjesztést korántsem tettem olyatén szándékkal, mintha ezen ügyek elintézésére magamat jogosultnak tartanám, vagy mintha bárki ellen is, kit az ügy érinthet, ellenséges szándékkal viseltethetném. Én csak egyedül az Istent tartottam szemeim előtt és az egyháznak fölvirágzását, melyért életemet, véretem föláldozni minden perczben kész volnék. Én ezen pontokat csak a hazám iránt viseltető tiszta szeretetből érintettem, kegyeletből az egyházi-rend iránt, hogy annak tekintélyét emeljem. A ker. szeretet, a forró vágy a kath. vallást mindég jobban elterjedve, az általános békét, a kölcsönös igazi keresztény egyetértést megerősítve látni, sugallták ezt nekem és ösztönöztek arra, hogy önöknek uraim ezt figyelmökbe ajánljam és esdve kérjem önöket, hogy a mihez fogtak, azt kitartással, szent buzgalommal foganatra vezessék, miután a kiáltó szükség, az ordító orszá-lánként körüljáró ellenség komolyan int, hogy Jézus nyája a kellő óvintézkedéseket tegtegye.

Ezen okirat egy igazán katolikus lelkületű magyar főurnak, a kath. egyház méltó fiának, Mária kimágasló leventéjének — egy fenkelt lelkű magyar hazafinak elenyészhetetlen emléke.

Eszterháznak tettben dús életrajza ezzel még nincsen kimerítve, de az olvasót nem fárasztjuk tovább vele. Legyen szabad azonban még fölhoznom, mit Toldy Ferencz, a magyar akadémia titkára, okiratok alapján megírt életrajzában róla megjegyyez: *Mint Eszterházy, a legjobbak közt is ily tiszteletreméltón nem áll senki.* Ime

Mária leventéje, mint a Libanon czedrusa a fák között oly magasztosan áll.¹

Hasonlókat lehetne mondani fiáról, Pál hercegről; (lásd életrajzát a szent család képes naptára 1897-iki folyama 34-ik lapján. Ő rektora volt a Nagyszombatban virágzó két Mária-társulatnak.) Draskovich Györgyről, szűz Máriának örök vazallusáról, Pálffy Pálról, ki az olmtüzi kongregácziónak volt tagja. Ők mindhárman nádorok is voltak.

II. Koháry István gróf, füleki főkapitány, ország- bíró, 1667—1731.

Koháry István országbíró, hadvezér, politikus és költő a csabrági és szitnyai Koháry család legkimagaslóbb sarja és grófi rangjának szerzője, a honti Csábrág várban született 1649. márcz. 11-én. Atyja István báró Fülek kapitánya 1664-ben jun. 19-én a lévai térségen hősi halállal mult ki, midőn István a nagyszombati egyetemen tanulmányait folytatta. — Anyja báró Balassi Judit művelt és fölötte valóságos nő volt, mely tulajdonságát hősünk tőle egészen oly nagy mértékben örökölte, mint atyjától a hősiességet. Midőn Bécsben sub auspiciis caesareis a bölcselet összes ágaiból szigorlatokat tett, I. Lipót öt 200 arany súlyu nyakláncz-czal diszítette föl. — E becses kincset, mint

Koháry az
I. Lipóttól
nyert
lánczot
Máriának
ajánlja.

¹ Eszterházy M. Élete, LXXXIX.

lankadhatatlan szorgalmának szerencsés zsákmányát, sietett ő égi úrnője iránt való hódolata zálogául a Mária-völgyi kegykép trónja zsámlyánál letenni. Lipót király őt, a nagyraemelt ifjút, már 21 éves korában a fontos stratégiai ponton levő Fülekvár főkapitányává rendelte, mely tisztnak ő 15 éven át 1667—1682-ig a leghivebben felelt meg. A Tököly támadás idején nehéz viszonyok között hű maradt királyához. 1678-ban az egyesült kurucz és török sereg ostroma ellen hősileg megvédelmezte Füleket és őket kirohanásaival nem egyszer egészen az Aldunáig szorította. Lipót azért elismerése jeléül képével fölszerelt aranylánczczal tüntette őt ki. Mária leventéje, vitézségének e királyi elismervényét egy ezüst szoborral együtt a Mária-czelli kegyhelynek hozta áldozatul.¹ Füleket második ostroma (1682) alkalmával Tökölyi kezébe esett, ki őt örökös foglyának nyilvánította. Regécz várában nehéz börtönbe vettette, melynek szigorúságát a nemesszivű Zrinyi Ilona igyekezett enyhíteni. — Innen Munkácsra czepelték, kezeit, lábait vasraverték, nedves, nyirkos tömlöczbe vetették, melyet még nem is takarítottak, és csak száraz kenyéren tartották. Sorsán még a vár úrnője sem enyhíthetett. Itt és Tokajban, Patakon, Ungvárt 38 hónapi fogságában nemcsak békóit, hanem a lantot is pengette, költeményeket szerzett időtöltésből, melyeket, nem lévén semmi írószer rendelkezésére, emlékezetébe vésott és az utóbbi

¹ Dr. Zalka János. Mária-czelli Liliom. Pest. 1858. 22. 1.

várban 1685. nov. 5-én történt kiszabadulása után udvari káplánjának tollba mondott és sajtó alá is adott. Midőn ő Bécsben fogsága után megjelent, Lipót öt miniszterei és fényes udvari környezete jelenlétében, ismételve megölelte, speculum fidelitatis a hűség tükrének mondotta. Ezután a dunáninnyi részek és a bányavárosuk altábornokává nevezte őt. Ő a rábizott területet nemcsak megvédte, hanem a Dunán két ízben is átkelvé, a törököt Székesfehérvárnál megverte. Buda 1686-iki megvívásában huszársággal fényes része volt, és abban a magyar várórség parancsnoksága rábizatott. 1687-ben a császári sereg magyar csapatainak élén Eger várának visszavételében főrésze volt. Jobblábán ekkor veszélyesen meg is sebesített. De azért ő haláláig mindig tevékeny volt a közpályán. Nekünk azonban inkább az ő bel-erényező életére kell figyelmünket irányoznunk.

A 15 évi főkapitánysága időtartama alatt Koháry, a mint ezt zsenge éveitől kezdve megszokta, órákat töltött hő imába merülve az oltáriszentség titkában rejtve jelenlevő szeretet Istene, vagy pedig a feszület, vagy a boldogs. Szűz képe előtt. Legszigorúbb megtartóztatással uralkodott érzékei fölött. Ha vendégek köszöntöttek be nála, legbarátságosabban fogadta, legfényesebb lakomával örvendeztette meg őket. Saját ebédje azonban mindig egyszerű, szűken kimért volt.

Ez az életszentségre valló és napról-napra egyöntetű életmód, egy deli-ifjú, majd férfikorát élő harcos és főkapitánynál nem téveszté hatá-

sát a nyers és eretnek vallásu harczosoknál sem. A fenséges életpélda, a szeretetet lehelő beszéd, mely soha nyers szót nem dobott el, már Füleken megnyitá soknak szemeit a kath. hit fölismerésére.

Az alattvalóknak az az eleven tudata, hogy ők oly szentéletű urat szolgálnak, rájuk nézve a legelevenebb ösztönzés volt, hogy kötelmeiknek a leghivebben feleljenek meg. Ha valamelyik a szolgáló-személyzet közül hibába esett, gróf Koháry nem mulasztá el őt meginteni. De ez egészen atyai volt, minden keserűség nélkül. Ha az intelmek kárba veszték: akkor Koháry az ilyen embert szolgálatából elbocsátotta. A kötelemben hiveket, a kialkudott béren kívül, adandó alkalommal nagylelkűen megjutalmazta. Nem csuda, hogy a nemes grófnak 1687. óta, az első béke esztendőtol fogva, több szolgálja volt, kik neki 30 évnél már tovább szolgáltak.

A Hontmegyébe keblezett csábrági és szitnyai nép boldognak érezte magát, hogy az Isten ily szent, szeretetreméltó urral ajándékozta meg őket. Az ispánok tőle a legszigorubb utasításokat kapták, hogy minden méltatlankodástól a nép iránt tartózkodjanak. Ha pedig türelmetlenség, vagy a velők született természeti szivtelenség által kegyetlenségre engedék magukat ragadtatni, akkor minden jobbágynak szabadságában állott orvoslásért elsősorban az ország főbirájához fordulni. Ennél mindig kész szívre és gyors segítségre talált. Minden gazdatisztnek három óra pénzösszeget adott át, hogy fölmerülő szükség esetekor kioszthassa. Koháry

Koháry
kegyessége
a néphez,
alamizsnái.

ajtájától nem távozott el szegény adomány és vigasz nélkül. Ha az Úr az országot néha inséggel látogatta, akkor mutatta az országbiró tulajdonképpen meg, hogy a kedvező alkalom az ő nagylelkűsége kitüntetésére beköszöntött. Ha személyesen jelent meg jobbágiai közt, ha valahol keresztül utazott, mindenütt mindig bőven folyt az alamizsna. E folytonos alamizsnálkodás daczára, melynek összegét csak az Isten tudja, Koháry nagyobb szerű jóságos cselekedetekre, iskolákra, kórházakra, kolostorokra kiadott 595,571 frtot és 99 dénárt; ez roppant értéket képviselt 1667—1731-ig, abban a kevés pénzü világban, úgy, hogy azt most huszszorta többnek kell venni. Valóban, az igaz keresztény erény és az Isten szeretete a jótékony-ság kifogyhatatlan kútfejévé teszi az embert.

Nem csoda, hogy az országbiró, a nemes gróf és hős vezér oly dicső körben jelenik meg előttünk. De a ki szerencsés volt Koháryt mindennap imádkozni látni, és ki figyelembe veszi, mily pontosan s tüzetesen megvizsgálta ő naponként egészen 82 éves koráig lelkiismeretét, és magát a legkisebb botlásokért a gyónás szentségében a legnagyobb törődelmességgel hogyan vádolta, a szent áldozáshoz havonként mint járult a legnagyobb áhitattal, melyhez éjfél-től kezdve az áldozás perczéig a közeli előkészületet végezte, az előtt a szentéletű grófnak hősi alakja egészen másképpen tűnik majd föl, hogysen mi azt kellőleg ecsetelni képesek volnánk.

Egészen sajátos, benső kegyelettel ülte

meg a jámbor mágnás az Isten fenséges Anyja ünnepeit. Mária ünnepét megelőző két napon csak este evett igen csekélyet, a vigiliát egészen étlenül töltötte. Az ünnepen korán elment a templomba, ott legnagyobb bensőséggel sokáig imádkozott és a jelenlevő nép láttára meggyónt, meghallgatta a misét. Aztán az áhítat tűzétől egészen fölgyulladva, könyekbe lábadt szemekkel járult az angyalok eledeléhez. A rózsafüzér, melyet úgy tudott forgatni, mint a kardot, megmentette néha az életét. A rózsafüzér elmondásával róttá le minden nap a boldogságos Szűz iránt való hálaadóját.

Ilyen volt Koháry élete. De kinek milyen az élete, olyan szokott lenni a vége. Ő szent Pállal a halált nyereségnek tekinté, kész minden perczen föloszlani és Krisztussal lenni. Az örök bíró intelmének megfelelőleg, ki nem mondja: »Készüljetek, — hanem már is készen legyetek, mert nem tudjátok, hogy az ember fia mikor jön,« Csábrágon, kastélyának egyik tágas termében, halála előtt sok évvel egy érczkoporsót állíttatott föl. Az előtt állott a gróf sokszor órákon át, Istenén, őrangyalán kívül, kit a boldogs. Szűz után kiváló előszere-ttel tisztelt, minden tanú nélkül, és gondolóra vette, hogy ez leszen hosszú időn át nem-sokára egyedüli lakása; sűrű fohászok törtek kebléből elő és forró könnyük között ajánlá az élet-halál urának halálát, annak idejét, óráját, és módját.

Ez 1731-ben január vége felé csakugyan közeledni látszék. Veszélyes nyavalya lepte meg

a 82 éves aggastyánt. Mindenkit rémület töltött el. Csak ő őrizte meg lelki nyugalmát és vidámságát.

Koháry
boldog
kimulása.

Hivatta gyóntatóját, a legnagyobb szorgossággal megtisztította lelkiismeretét és kérte a legszentebb utiköltséget. Midőn az áldozó-pap az oltáriszentséget hozta, nem lehetett őt az ágyban tartani. A szolgáknak föl kellett őt öltöztetniök és az oltárhoz vezetniök, mely szobájában volt fölállítva, és a hol napi imáit végezni szokta. Itt leborult a legfölségesebb szentség előtt és siralmas zokogással mondotta ki, mennyire tartja magát az ő jelenlétére méltatlannak. Így fogadta Koháry a legszentebb utiköltséget és aztán visszavitette magát ágyába. Sokat imádkoztak mindenfelé, ily drága életnek megtartásáért. A nyavalya alább is hagyott. A beteg, az egész időt jámbor beszélgetések és ima között töltötte. De a látszólagos javulás nem sokára rossz fordulatot vett. Ő még egyszer magához vette a vallás vigasztalásait. Márczius 18-án beállot a külső érzékeknek elhalása és a halálszender márczius 29-ig tartott, mely idő alatt, mint a jelenlevők állították, ő a szó szoros értelmében csak imádságból élt. 1631. III. 29-én a szűzies Koháry István földi zárándok életét boldogabbal cserélte föl.

Igy 1456-ban a kath. hősvezér is, Hunyady János, halála előtt magát a templomba vitette, és a földre téteté s ily helyzetben vevé a legméltóságosabb oltáriszentséget. — Mily vallási meggyőződéssel birt Koháry, megmutatták az 1720—21-iki vallási tárgyalások. Ő sem volt a

kiegyezési politikának embere, minthogy egy nagyszellemű ember sem lehetett az.

Mióta II. József a kongregációkat megszüntette, csak igen gyéren találhatók hazánkban ilyen szabásu keresztények. Azért jó lesz róluk gyakran megemlékezni. Mert:

Csak törpe nép felejthet ősi nagyságot,
Csak elfajult kor ős elődöket.
A lelkes eljár ősei sirlakához,
S gyűjt régi fénynél új szövétneket.

XXI.

A többi Mária-levente működése;
a püspököké, kanonokoké és a mágnasoké.

Mit mondjunk végtére az egyházi méltóságokról, kik, mint pl. gróf Forgách Ferencz, előbb nyitrai püspök, később bitoros primás, Máriának oly kitünő leventéi voltak?

Egyháziak. Nem ritkán fordult elő, hogy az ország primásai, pl. Lósy Imre, Lippay György, Pálffy Tamás és Nándor püspökök, a szentség hírében elhalálozott Borkovich zágrábi püspök, utóbb kalocsai érsek stb. Nagyszombatban, Pozsonyban, Zágrábban 8 napra magányba vonultak lelkigyakorlatokra, hol közös asztalnál az étteremben a többinek lábaihoz borultak, vagy szolgáltak is. Mily szent buzgalommal tértek ezek innét otthonukba vissza az apostoli munkára? Mennyire takarékoskodtak és mennyire

gyakorolták az önmegtagadást, lemondást? Csak ilyenén áldozati élet tette lehetségessé, hogy az oly mostoha körülmények daczára, az Isten dicsőségére, az emberiség testi-lelki javára, mégis oly nagy dolgokat létesítettek: sok kolostort, templomot, iskolát, nevelő- és tápintézetet, menházakat. Széchenyi György, előbb győri püspök, 1685. primás, Sennyei László szerint, harmadfél milliomot fordított jótékony czélokra. Róma őt a jótékonyság csodájának nevezte. Arra kérte az Istent, hogy mint szent István 10 püspökséget állított, ő a Jézustársaságiaknak 10 nevelő-intézetet építhessen.¹ Előde Prohonzai Szelepcsényi György, bőven járult számos iskola és intézet létesítéséhez; az ő megtakarított pénze mentette meg Bécset 1683-ban.² Ez készítette elő annak útját, hogy Magyarország is nem-sokára megmenekedhetett a török körmei közül.

A nagyszombati iskolák, nevelő-intézeteikkel együtt, a gimnázium, egyetem, Pozsony iskoláival és az Emericánnummal, Győr, Zágráb, Kolozsvár, Buda, Kassa gimnáziumával, akadémiájával s nevelő-intézeteivel, Sopron, Lőcse iskolái, tápintézeteivel, Pécs, Homonna, Ungvár, Szakolcza, Zsolna, Kőszeg, Brassó, Szeben, Székely-Udvarhely, Varasd, Szepes, Komárom, Gyöngyös, Eger, Székesfehérvár, Eperjes, Nagy-

¹ Eszterházy Imre, primás 20 év alatt 10,000,000-t áldozott jótékony czélokra.

² Clericos Societatis Jesu constabilivit Szakolczae, Lentsoviae ac Zolnae apertis ubique scholis. Et introductos anno 1666. piarum. Scholarum clericos noster Szelepcsényius in S. Georgio fundabat. Fasc. E. 1841. T. II 352. l. C. L. Gr. Kollonitsch. Maurer Innsbruck. 1887. 150. l.

Várad, Bazin, Szatmár, Nagy-Bánya, Rozsnyó századok óta manapságig Mária-leventei áldozatkészségének ékesszóló hirdetői.

Forgách Ferencz, Pázmány P. biborosok, Lósy Imre, Lippay, Szelepcsényi, Széchenyi György primások, Széchenyi Pál kalocsai érsek, Dallos Miklós, II. Draskovich György, Vásonkeői Zichy Ferencz, Sennyei István, Püsky János győri püspökök, Bratulics Simon, Czeglédy Albert, Cseh János, Birhányi István, Gorup Ferencz, novi cz. püspök, győri kanonok, ki Perkáta, Tápe, Sz.-Ágatha pusztáit ajándékozta a győri akadémiának. (L. Fehér Gy. De Ort. Academiae J. 181.) Volker veszprémi, Király Benedek egri, Bakó János makári, Pálffy Tamás nyitrai püspökök. (Ez utóbbi egyszersmind kanczellár, kit I. Lipót Angelus Consilinek nevezett, Pálffy Nándor egri p., Csáky Imre és Miklós primás, Polentáry Ferencz (a bazini isk. alapítója), Okolicsányi János, Borkovich Márton, Domitrovich Péter, Ghilányi György, Foglár György, Hosszutothi László, Tarnóczy Mátyás, Mátyásovszky László, Battyányi József, Dianesevich Miklós, Fenessy György, Kollonitsch Lipót primás, Zsigmond váci püspök, Kezdi Esztelneki Nagy Mózes, Babics János egyháziak.

Nem tehetem, hogy záradékul a Mária-levente főpapok sorában Telekessy Istvánról néhány adatot ne koczkáztassak. *Róla* a vallásos lelkű II. Rákóczy Ferencz azt írja: Telekessy jó s nemes házból való, jámbor szent életű férfiú, kiben a püspökhöz illő minden jó tulajdonság föllelhető. Ő igen sokat tart nem-

Telekessy
István.

zete szabadságáról. Én e derék öreggel összebarátkoztam s úgy tekintem, mint atyámat s ő viszont engem fia gyanánt.¹ 1633. aug. 20-án Csömötén született Vas megyében. Iskoláit Sopronban, Nagyszombatban, a theológiát Rómában végezte, hová őt 1658-ban Lippay Gy. érsek küldötte, hol 1660. május 1-én pappá szenteltetett s 6-án a sz. Appollinaris templomában Mária kegyelemképe előtt primiciázott. 1662-ben Rozsnyón a jezsuitákkal missziót tartott; aztán Hárskuton, Torna megyében plébánossá lett, hol a községbelieket rövid időn, hármát kivéve, mind megnyerte az igaz hitnek. Jutalmul a Gondviselés Sárvárt rendelte neki apostolkodása szinteréül. Ez idő alatt egyuttal a pápoczi perjelséget is birta. 1675-ben győri kanonokká, 1687-ben custossá, 1689-ben tihanyi apáttá, csanádi püspökké, 1696-ban püspöki helyettesé, 1699-ben egri püspökké neveztetett. Ő mint Mária-levente, a győri kongregációnak tanácsosa és jóltevője volt s már Győrött, jótékonyága miatt, a *Pater pauperum* szép czimet érdemelte ki. Ő viszontagságai közt a boldogs. Szűznél keresett s talált vigaszt.

Tanuskodik erről 1699-ben, Keresztély Ágost herczeg püspökhöz írt levele, melyben elmondja, mint borult a két évvel előbb vért izzadó kegyelemkép oltára elé Győrött, hogy szíve bánatát ott kiöntse, midőn kanonoki székébe Pagelli, m.-óvári plébános be lett iktatva, még mielőtt ő egri püspöki székét elfoglalhatta

¹ Histoire des Revolutions de Hongrie. 112. 1.

volna. 1683-ban, midőn Kara Musztafa 300 ezernyi hadával Bécsre tört, terhes vészfellegek lebegtek Győr fölött is. A székes-káptalan-levéltárával, kincseivel s főleg ereklyéivel Telekessy bujdosott másfél évig különféle helyeken, míg végre visszajöhetett. Mint győri custos, házának azidőtt utczára néző falára 1697-ben a boldogs. Szűz szobrát állíttatta, mely mai napság is egészen jó karban fennáll. Mint szónok, nagy hírben állott s főrangúak temetésein gyászbeszéd mondására sokszor kéretett föl. A törökök s a pártviszályok által az Urnak az egri megyében majdnem egészen elpusztított szőlőjét igyekezett helyreállítani. Legelső dolga volt papnevelőt építeni. Hét év forgása alatt száz munkást szentelt s küldött az ő szőlejébe. Nagy tetteit bővebben lehet a »Magyar Sion« hasábjain olvasni.¹ † 1615. márczius 3-án. Tetemeit halála után negyven év múlva gr. Barkóczy Ferencz, azidőtti egri püspök fölvétette s a rothadás minden jelensége nélkül egészen épnek találta. Ez, életirója, Schmitth jámbor véleménye szerint különös isteni gondviselés vagy kegyelem művének tulajdonítható. Nagyban kijutott neki az üldözésekből és szenvedésekből az osztályrész, de nagy és nemes lelke nem rendült meg. Jelmondata volt:

Stephanus sum,
Lapidibus assuevi
Non metuo.

¹ M. Sion. Esztergom, 1861. 321., 401. Sz. László fejéreklyéi. Győr, 1892. Schematismus 1877. 136.

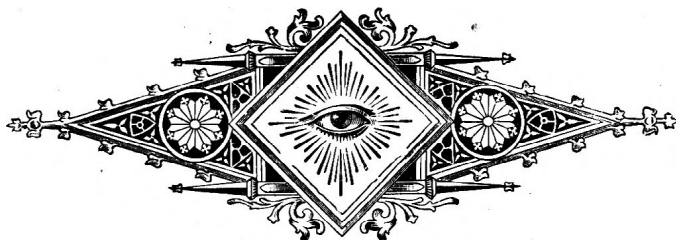
Rákóczy Pál, Báthory István és Kristóf, Eszterházy Miklós és Pál, Illésházy György, Koháry István, Keczer Sándor, Cserneki Dezsőffy István, Drugeth György és János, Károlyi Sándor, Csáky István, Altorjai gróf Apor István, Alaghy Menyhért, Hadadi Vesselényi Ferencz nádor, mindannyi mágánás, a történelem lapjain mind, mint nagylelkű maecenas tündöklök. — Neveiket azonban a Mária-gyülekezet már sokkal előbb bejegyezte évkönyvébe, méltán nagyra lehet velük az Isten és emberek előtt. Hol volna Magyarország, ha e szent fiait méhében nem hordozta volna? E jelesek azonban a nemzet javára a Mária-kongregáció nevelte; bennök oly válogatott sereget, melyre mindenki bizton számíthatott.

Mária minden leventéjét fenkölt, jóra törő, áldozatkész, hősi szellem, melyet már fönnebb dicsőítettünk, lelkesített. Ez semmi akadálytól és veszélytől sem riadt vissza; nem ösztönözte szennyes önhaszon, nem engedte magát semmi inger által elragadtatni, ha kötelemről és hűségről volt szó. Mária leventéiben az egyház leghűbb támaszait, a király legvitézesebb harczosait, legmegbízhatóbb hivatalnokait, legodaadóbb, áldozatkészebb alattvalóit lelte föl; az alattvalók bennök a legjobb akaratu atyai elüljárót, a családtyák a legelszántabb védőt, magok a hon védői, a legderekabb, körültekintőbb, győzedelmesebb atyai vezéröket találták föl bennök. Eszterházy Miklós és Pál, Koháry István, Lotharingi Károly, Pálffy Pál, János és Miklós, Szavojai Jenő, napnál fényesebben bizonyítják ezt.

A Mária-leventék lajstromában hiába keresnél sikkasztót, hazaárulót, esküszegéssel, fölségsértéssel bélyegzettet. Ha Vesselényiről, Zrinyiről, Frangepánról, Nádasdy Ferenczről mást jegyzett föl Klió, ez magyarázatát a körülményekben, a jóhiszemben, a jószándékban leli; különben hibájukat és a néven ejtett csorbát hősi vezekléssel köszörülték ki. — Utóbbinak tetemét több mint 200 év után érinteni nem merte az enyészet.¹ Mily nemzedék került ki sorukból 1601 óta! Ha számukat csak 15-16 ezerre tesszük is, nem csekélyet képvisel, mert hivatalos állásuk, rangjuk tekintélyénél fogva nagy volt a sokaságra befolyásuk.

Csak ilyen sereg által volt lehetséges hazánkat a válság óráján, mely ránézve elsőben 1683-ban ütött, a másfélszázados járom alól fölszabadítani és a meghasonlás szellemét, melyet az erdélyi testvér-haza fejedelmei ellenünk folyvást önérdékből szítottak, ártalmatlanná tenni.

¹ Nádasdyról. Corpus per omnia incorruptum permansit. B. V. Maria. Agriae. 1872. 531. l.

XXII.

**A Mária-kongregáció nagy szerepe
Bécsnél 1683-ban, Budánál 1686-ban.
Magyarország szabadságát, önállóságát
ez vivja ki.**

Végezték az óra, melytől Koháry István méltán várta a haza üdvét. A nagy és vitéz seregnek élén, melyet Magyarország maga, és XI. Incze pápa szavára egész Európa állított ki, két egyetértő, Mária-levente hadvezér állott: Eszterházy Pál nádor és Lotharingi Károly, királyunknak VI. őse. Előbbi a 24 ezer magyarnak, utóbbi úgyszólván egész Európa legelszántabb önkénteseinek és egyesült hadának vezére. Egyetértők, és egészen egy szív, egy lélek voltak ők, nem úgy, mint 1626-ban Galgócznál Eszterházy Miklós és Walenstein. E gögös vezér nem tűrt maga mellett vetélytársat, legkevésbé nemeslelkűt, és nem hallgatott a magyar hazáért jobban érdeklődő, a hazai viszonyokat jobban ismerő Eszterházy Miklós nádor józan tanácsára, és nem bocsát-

Két Mária-
levente
Buda
visszavéte-
lénél
fővezér.

kozott alkalmas időben az ellenféllel csatába. Így történt aztán, hogy e közben az ellenség elillant, a nagy és jól felszerelt hadsereg pedig a tétlenség folytán elzüllött.

Most, a nevezett fővezérek alatt, mind a két táborban számos más Mária-levente is állott. Ilyen volt egyebek között Pataházy, Eörményesi Fiáth János is, a győri parancsnokság gyalogságának főkapitánya, ki 600 vitézével már szeptember 1-én elhelyezkedett a futó árok réseibe, és a kitörő törököket hősiesen visszaverte; másnap pedig a roham alatt a magyarok közül elsőnek jutott föl a vár fokára. Ezt a hősiességét Eszterházy Pál nádor 1707-ben külön okiratban is megdicsérte.

Az ilyen lelkületű vitézek — a fővezértől az utósó hajduig és huszárig — mindvégig állhatatosan megőrizték a király és a haza iránt köteles hűséget, a melyen XIV. Lajosnak csábító politikája, és a cselszövő, boszútforraló Tökölyinek ármánykodása egyaránt hajótörést szenvedett.

Nehéz tűzpróbán kellett ekkor az alattvalói hűségnek átmennie, hogy megállhasson törvényes fejedelme mellett, mikor a belháború üszke lobbort vetett és az egész országot lángba borította. Válságos testvérharczot vívtak szerte a hazában, midőn koczkán forgott vagyon, élet, egyáltalán minden. A protestáns Tökölyi Imre, I. Rákóczy Ferencz özvegyének, szül. Zrinyi Ilonának férje, és így II. Rákóczy Ferencznek mostohaatyja, mindent az 1526. évi állapotokra akart vissza vinni, és a már 150 évig tartó

inséget a törökkel kötött újabb egyezkedéssel kívánta állandósítani. 1662 óta Erdélyben a török szultán vazallusa, Apafy Mihály uralkodott; Tökölyinek pedig a tervezet szerint Felső-Magyarország a Dunáig lett volna átadandó, melyet a törvényes király birt. A frigyet 1682-ben a budai basa közvetítése folytán ily értelemben meg is kötötték.

Ez a szövetség alkalmas volt arra, hogy meggyőztse az 1683-ban bekövetkezett bécsi győzelmet, Esztergomnak visszahódítását, és hogy az egész országot még sokkal inkább megtartsa a török iga, valamint kreaturája, Apafy és Tökölyi békói között, mintsem előbb volt.

A hazánk felszabadításáért pénz- és véráldozatokkal elszántan küzdő törvényes uralkodónak főispánjait, milyenek voltak: Károlyi László, Szathmár főispánja 1671—1687-ig, Csáky István, beregi főispán, Felső-Magyarország főkapitánya, Drugeth Zsigmond, Ung és Zemplén örökös főispánja, Illésházy György, trencsényi főispán — valamint a megyéikben levő többi mágnások és nemeseket igen válságos helyzetbe sodorta Tökölyi. Ő ugyanis királyi méltóságának elismerését követelte tőlük, melyet ő a töröktől árulás útján és hízélgéssel szerzett meg. A főispánoknak el kellett volna szakadniuk a törvényes királytól, meg kellett volna szegniük esküjüket, melylyel ők magukat a törvényes koronás király iránt lekötözték, és viszont Tökölyinek esküdni hűséget, ki a hűséget senki iránt sem tartotta meg. Ezerszeres jaj várt azokra, kik ezt tenni vonakodtak.

A hű fő-
ispánok
nehéz
helyzeti.

Tökölyi Felső-Magyarországot hatalmába ejtven, 3000 lovassal 1682. szeptember elején Budának tartott és a Duna partján, Pest mellett hagyván fegyveres népét, csak nemes uraktól környezve, üdvölvöldözések között kelt át a Dunán. A vár kapujánál a kormányzó fia fejedelmi pompával fogadta őt és ünnepiesen kísérte be a várba. A város közepén maga a kormányzó basa jött elébe, és oly kitüntetések között kísérte be a palotába, a milyen eddig Budán még a török császár fővezérének sem jutott osztályrészül.

Tökölyi
szövetsége
a törökökkel.

Összejöttek ekkorra Budán az ország városainak és várainak basái, hogy közösen tárgyaljanak a hadjáratról, melyet a nagy vezér a következő évre tervezett Bécs ellen. E tárgyaláson részt vett Musztafa, a nagy vezér által Konstantinápolyból küldött bég is, hogy a vezérek között netán fölmerülő ellentétet kiegyenlítse és Mahomet nevében mindenkit harcra tüzeljen. Különösen arra kapott megbízást, hogy ne legyen fukarabb az ígéretekben, mint Tökölyi a követelésben. Ebben a népes tanácsban megállapodásra jutottak, hogy a magyaroknak joguk van arra, hogy Lipót uralmát lerázván, szabadon válasszanak maguknak új fejedelmet, ki a hazában maradva, kormányzásával visszaszerezze a honnak régi fényét, a nemességnek visszaadja annyi király által szentesített jogait, a szabadosoknak az őket illető szabadságokat, és a hazai törvényeknek teljes sérthetetlenségét; hogy a törökök ezentúl ne tartsanak megszállva erődöket, hanem adják át azokat a magyar

királynak; hogy a magyart a török minden ellenség ellen védje; hogy Mahomet császárnak szabad legyen seregeit Magyarország részein keresztül vezetnie, és hogy az új magyar király 40,000 aranyat fizessen évenként hadi kiadások fődözete czimén Mahometnek.

Hogy Tökölyt teljesen behálózzák, azért őt fejedelemmek, az ország vezérének, Felső-Magyarország királyának czimezték, királyt illető jelvényekkel diszítették és a katonaságnak, meg a népnek mint ilyent bemutatták; ő pedig családjának alantas származását és alattvalói sorsát már régen unván, e czimzéseket annál szívesebben fogadta el, mert az eddig elért sikerek alapján bizton remélte, hogy az ország vezére elnevezés fokozatán csakhamar eljut majd a királyságra is.

Az ügyet így elintézték, miután kaczagá-nyokkal, fegyverekkel és zászlókkal megajándé-kozták őt, elbocsájtották. Ő azonban, tudván, hogy mennyire magára vont ezzel Lipót királynak haragját, mindent elkövetett, hogy a hatalma alá hódított erődöket ellentállásra jól felszerelje. Különösen megtette ezt Munkácsal, mely az új királynak mintegy székhelyül szolgált.¹ 1683-ban Kassán és Tályán országgyűlést tartott, és az utóbbin már fenyegetődött, hogy az Isten őt úgy segítse, a nemesség közöl, ha valamelyik föl nem ül, az nemcsak jószágával, hanem *életével* is megfizeti, és ő megmutatja, hogy az

Tökölyi
kegyetlen-
kedései.

¹ N. Schmitth, Imper. Ottom. Tyrnaviae, T. II. 1761. 124. és köv. l.

országnak ura és fejedelme.¹ Ezek a fenyegetések nem is maradtak fogamat nélkül.

Nem lehet ugyan szándékunk, hogy Tökölyi kegyetlenkedéseit tüzetesen felsoroljuk, mert ez e mű keretén kívül esik; de ha elítéljük az idegen Caraffát, mert gyanúból több magyar-nak kioltotta életét:² akkor annál kevésbbé menthetjük Tökölyit, ki honfi létére ezt honfitársaival tevő, kik pedig semmit sem vétettek a haza ellen, és kiknek, még ha apagyilkosok lettek volna is, a nagy Széchenyi István szerint, illett volna, hogy megbocsásson. Tettei nyíltan bizonyítják, hogy őt cselekvésében nem a haza fölvirágzása, hanem a gőg, a nagyravágyás sarkalta; a harag, ez a rossz tanácsadó ösztönözte. Báró Barkóczy Zsigmond, ugocsai főispánt, kit egyszer már a megye váltott ki a török fogságból, Tökölyi kivégeztette. Homonnai Drugeth Zsigmondot, 1670-ben a győri gimnázium nevéndékét, az országnak három nádort (Tibort 1322-ben, Jánost 1330-ban, Vilmost 1334-ben,) és több jeles főurat adó e híres családnak utósó sarját, a még alig 36 éves férfiút, 1684-ben lefejeztette.

Koháry István, és testvére János, fogságba estek. Jánosnak sikerült ebből megmenekednie, de Istvánt ezentúl csak annál szigorúbban őrizték. Ő hőiesen védelmezte Füleket, úgy, hogy a vivók közül a falak alatt három ezren hullottak el, köztük ezer janicsár; de a kétheti

¹ Horváth M. VI. k. 129. l. — ² Szalay L. V. 353. sk. l. — Graf Majláth, Geschichte der Magyaren III. B. 380.

szüntelen való töretés által a vékony falak annyira megrongálódtak, hogy megtartásuk lehetetlennek tetszék. A nemesek tehát és az örök, kik még életben maradtak, nem törődve a kapitány ellenkezésével, az ostromlókkal alkuba ereszkedtek, és a várat szeptember közepén föladták. Koháryt ekkor, ki az alkut nemcsak alá nem irta, hanem Tökölyt még keményen meg is dorgálta, Regécz várába vitték fogságra. Innét Ungvárra, majd meg Munkácsra, később Sárospatakra, honnét megint vissza Ungvárra czepelték őt. Sötét, nedves börtönben őrizték itt, és minden bántalomnak kitették; éhséggel, hideggel gyötörték mindaddig, míg Ungvárnak, melynek védelmét a hithagyó Galambos vezette, Caprara császári vezér által történt visszafoglalása folytán a majdnem a halálig kimerült nemes béketűrő 1685. nov. 10-én ki nem szabadult.

Tökölyi egyéb kegyetlenkedéseit csak általában hozzuk föl. Ő 1684-ben elfoglalta a homonniai erős várat, Ungvárt, és a szintén erős Kricsvát, a hol 15 főurat karóra huzatott. Ez a kegyetlenség az egész környéket rémületbe ejtette, és hogy őt is hasonló sors ne érje, Homonna kénytelen volt magát megadni. Tökölyi, az adott szó ellenére, a katolikuskokat mind lemészároltatta. Elfoglalván Osiesna várat is, az írásban kikötött és esküvel biztosított föltételek daczára 10 gyalogost, kik zászlait elhagyták, fölakasztatott, 96 magyart kard élére hányatott, 5 főurat karóra húzatott. Így bántak a honfiakkal vezérei is. Így a hozzá

pártolt Balassa Imre, a várfoglyokkal egyetértve, elfoglalta Bozók várát, és kapitányát, Dobosi István esztergomi kanonokot, meg Szveteney Miklós pálost, Mora István századost, Korponai lelkipásztort lefejeztette. Midőn pedig Schultz tábornok Tökölyt Eperjesnél megverte, ez boszutól lihegve, az egész Szepest tűzzel-vassal pusztította.¹ Különös, hogy a protestáns írók Tökölyinek e vérengzéseiről és pusztításairól alig vesznek tudomást, mint pl. Baróti; mások ellenben, mint pl. Fessler, minthogy dicséretesnek nem találják, inkább kétségbevonni akarnák. De a katolikusok, kik pártatlanok, milyen pl. Ketteler, Kazy, Majláth és Katona, határozottan állítják, és az utóbbi még hozzáteszi: Ime! ő a magyar szabadságnak hőse, kinél kegyetlenebbül még az ő ellenség sem pusztította a magyart és drága hazánkat. Vajjon, a ki ilyenén tettekre képes volt, azt lehet-e a vérrel eltiprott nemzeti szabadság védőjének, előharczosának nevezni?

A lemészároltak halál-jajkiáltásai elhatottak Lengyelföldre is, Lipót szövetségeséhez, Szobieszky Jánoshoz, és csak ennek komoly föllépése volt képes őt kegyetlenkedéseiben némileg fékezni.² Különben Tökölyinek kannibáli féktelenkedése egészen eltévesztette célját, valamint egyéb cselszövényei is, meg fegyvertársáé a francziáé is. Koháry Farkas ugyanis, ki magát Bécs fölmentésénél 1683-ban már

¹ Katona XXXV. 140. l. — Ketteler XLVI. 588. 592. — Kazy III. k. 223. — Munkálatok és Pálmaágak 1856. Pest. 75. l. — Majláth, Geschichte, III. 379. — ² Szalay V. k. 270. l.

kitüntette, Hont és Nógrád nemességét Budára vezette a nádor zászlói alá. Nemsokára megérkezett Koháry János és a nemrég kiszabadult Koháry István is, tehát három testvér, és velök két megye színe-java. Barkóczy Ferencz, Czobor Ádám gróf csapatával együtt, Károlyi László, Csáky István, Batthyányi Ádám gróf az ő seregeivel és hű embereivel, Komáromy Pállal, meg Buday Lázárral, Eszterházy János és Ferencz grófok, Pálffy János, Pál és Miklós, Apponyi Miklós, Erdődy Kristóf, Draskovich Miklós, Szapáry Péter, Eörményesi Fiáth János, a győri hős, és sok más, hazájához hű mágna vagy vitéz, és egyszersmind Mária-levente gyülekezett a két zászló köré, melyek mindegyikét Mária-levente bontotta a magyar haza szabadságának kivívására, mint főntebb jeleztük.

1686. szeptember 2-ának hajnala hasadni kezdett, azé a napé, melyen 1541-ben a csel-lel bevett Budavárának mecsetté átalakított Nagyasszonyunk templomában először imádkozott nemzetünk szabadságának gyilkosa, II. Szolimán, török császár. 125 év után e napon köszörülődött ki a régi, rajtunk ütött csorba. A mit ugyanis a pártoskodás, az ösök hitétől és szellemétől való elszakadás elvesztett: azt az egyetértés, a kereszténységhez, a Mária tiszteletéhez való visszatérés újra visszanyerte. Magyar honfiui vérrel, és úgyszólván egész Európa nagylelkű, szíves közreműködésével visszaszerzett Ős-Buda ormán a félhold helyett újra a szent kereszt diadalmi zászlaja lobog. Mohácsot a következő 1687. évben Lotharingi

Károly engesztelte ki augusztus 12-én vívott fényes győzelmével. Kétezer török fogságba esett, 8 ezer a csatasíkot borította, ugyanannyi a Karasicza lápokba veszett, és 5 millió értékű martalék jutott a győzők kezébe.¹

Buda új
elárulását
Koháry
meg-
hiúsítja.

Ős Budának a protestáns porosz Finkensteini Fink Konrád, Salm-ezredbeli százados-helyettes által tervezett törökkézre kerítését is szabad legyen itt fölhoznunk. Nevezett a foglyok kicserélésével volt megbizva. Mint ilyen, barátságot és egyességet kötött a fehérvári basával, és 2000 darab aranyért lekötötte magát, hogy mikor az ő századja lesz az őrálláson, leitatja őket, és éjnek idején, mikor azok álomba merülnek, megnyitja a törököknek a kapukat. — A fehérvári parancsnok Finknek ez ajánlata miatt örömében magán kívül volt, és nem bírván azt magába zárni, rögtön összegyűjtötte a vidékbeli török katonaságot. Ezt egy keresztény tolmács az egyik Schulz-ezredbeli kiváltott fogolynak fölfödözte, ki aztán Beck és Koháry parancsnokoknak tudtára adta a tervet. A Fehérvárról érkezett levelek az egész ügyet kétségen kívül helyezték.

E veszélyt országunkról tehát újra Mária-levente, gróf Koháry István, a budai kétezer főnyi magyar őrség parancsnoka háritotta el.² Fink azzal mentegetődzött, hogy szándéka volt a basát rászedni; de végre is bocsánatkéréshez folyamodott. Mind hiában! Az árulót, ki oly sok halált érdemelt, ápril 8-án lefejezték.

¹ Szalay V. k. 365. l. — ² Szalay V. k. 356. l.

Harminczkét évvel később, 1718-ban két törökverő vezér, Szavoyai Jenő és Pálffy János, mindkettő Mária-levente, végleg megszabadította országunkat a török-járomtól. A forradalmak is mind hajótörést szenvedtek. A magyar azóta otthon van hazájában, és nem hordoz idegen rablánczot sajátjában. Tökölyt a törökkel 1699. január 26-án a Karloviczán kötött béke-szerződés értelmében török alattvalóként tekintették, és a birodalom belsejébe, Nikomédiába bellebezték. Hogy végre jót is mondjak róla, halála előtt, mely 1704. szeptember 13-án következett be, Bernier, Jézus-társasági atya buzgólkodása által az evangélikus vallásból a római kath. hitre tért, és a haldoklók szentségeivel ellátva, buzgó fohászok között adá vissza lelkét Istenének.²

Emericus Tökölyi ex Turcia in Hungariam revertens in ipso intinere ultimo morbo corripitur, jam antea exemplo conjugis religiose decedentis inductus, Romana Sacra, ejurato Luthero amplexus de admissis noxis catholice poenitens, vitam pia morte clausit. Timon Epitome chronologica Rer. Hungaricar. ad an. 1704. p. 283. Claudopoli. 1737.

¹ N. Schmitth. Imperat. Ottom. Tyrnaviae 1761. T. II. 407. l. Zeitschrift Innsbruck, 1888. 368. Maurer i. m. 393. l. — Symbolae N. Nilles 10. Oeniponte. 1885. 98. 379. 380. l.

XXIII.

Az 1822. évi magyar nemzeti zsinat a Mária-kongregációért.

Boldog az
ország, ha
jó feje-
delme van.

Nem volna-e hasznosabb a népekre, ha fölöttük mindig II. III. IV. Ferdinánd-lelkületű fejedelmek, szent Istvánok, sz. Lászlók inkább, mintsem Kun- és Dobzse-Lászlók, Nagy-Lajosok inkább, mintsem mohácsi Lajosok uralkodnának? IV. Ferdinándot kortársai, »virginus caesar«-nak nevezték el. Ő mint Gonzága Alajoshoz hasonló erkölcsű ifjú, élete 20. tavaszán ily szavak közt vett búcsut ez árnyék világtól: »Eundum mihi est ad nostrum Dominum et Beatissimam Matrem Dominam nostram cum catholica fide«, és 1654. július 26-án ment be Urának örömébe. Nem volna-e kíváncsabb, ha az uralkodók miniszterekké, hadvezerekké inkább Eszterházy Miklósokat, Pálokat, Pálffy Miklósokat, Jánosokat, Pálokat, Szavojai Jenő hercegeket neveznének, mintsem Wallensteino-
kat, Hardek Nándorokat és más efféléket, az

ellenféllel egyezkedőket? Ha főpapokká inkább Pázmányok, Klobusitzky Péterek, Somogyi Lipótok, Hámok, mintsem Herzánok rendeltetnének?

Azért egészen az emberi természet legmélyebb gyökeréből, a népek szívéből jött elő az ige, melyet a *Rudnay Sándor primás* elnöklete alatt 1822-ben 140 évi szünetelés után Pozsonyban újra össze ült nemzeti zsinat a Mária-kongregációk életbeléptetése tárgyában határozatképp kimondott.

A III. fejezet 3. pontja ugyanis magyar fordításban így szól: Hosszú évek tapasztalata tanított meg minket arra, a mit a Mária-kongregációk az igazi jámborság előmozdítására, az ifjúság ártatlanságának megőrzésére szolgáltattak.

II. József tiz évi uralkodása alatt csak arra törekedett, hogy mindazt halomra döntse, a mit tiszteletreméltó elődei körütekintéssel, áldozattal a Lajthán túl és innen lakó népek valódi áldására századokon át létesítettek, midőn egy tollvonással eltörülte az ifjúság kongregációit.

II. József
elődei
művé-
lerontja.

A szerencsétlen végzés így hangzik: »Sodalitia omnia B. Mariae nomine congregata, exhortationes academicae in templis et exercitia, ut dici solent spiritualia, quae postrema hebdomada verni jejunii institui solebant, abrogantur.« Katona, a legnagyobb történetíró, kit a nemzet eddig birt († 1810-ben), ezt a találó megjegyzést teszi hozzá: »Tristes sublatorum horum in officio continendae inventutis adjumentorum effectus, Hungaria jam sentit et ingemiscit.«¹

¹ XI. k. 460. l. V. ö. Ephemerides Vindob. 1784. — Mercur von Ungarn 1787.

Katona maga, Pray, Schönwiesner, mindahárom exjezsuita, a tud. egyetem diszei, erre búcsut vettek tanszékeiktől, minthogy a kongregációk és egyéb, az emberi nem megmentésére Krisztus Urunk által rendelt üdvszerek megszüntetése után belátták a pusztá tanításnak fölösleges voltát.

A Mária-kongregációk szabályai a leventéktől angyali tiszta erkölcsöket követelnek; továbbá szerénységet, alázatosságot, engedelmességet; vidám szolgálatkészséget a betegek ápolására, a szegények gyámolítására és az oltáriszentségnek gyakori méltó vételét. — Az alapszabályok értelmében vigyázók vannak rendelve, kiknek kötelességeihez tartozik a leventék jártára-keltére fölügyelni. Midőn ezek észrevették, hogy a leventék valamelyike a helyes ösvényről lesikamlott: akkor ezt a társulat elnökének bejelenteni kötelességöknek ismerték. Az ifjúságnak megvoltak a legczélszerűbb, a valódi jámborságra és erkölcsösségre vezető eszközei. Ezeket majd újra birja, mihelyt e társulat kipróbált szabályaival ismét életbe lép.

A pozsonyi
nemzeti
zsinat
a Mária-
kongregá-
ciók
életbeléptet-
ését
óhajtja.

Azért a nemzeti zsinat választmánya egyhangulag arra adta votumát, hogy az egész zsinat nevében emlékiratot kell intézni az apostoli királyhoz: *Engedje meg a Mária-kongregációkat újra életbeléptetni.*

A vallásszabadságnak nemde különös neme, midőn ilyesmit a legalázatosabb fölségfolyamodvánnyal kell az apostoli királytól kérelmezni!

A herczegprimásnak meghívója a nemzeti zsinatra 1822. junius 8-áról, nemkülönben I.

Ferencz csász. és kir. fölségnek leirata 1822. márczius 23-áról Laibachban keltezve, egyéb okokon kívül, melyek a zsinattartásra okot szolgáltatnak, különösen az ifjúság erkölcsének hanyatlását hozzák föl.¹

Ez a sokaktól epedve várt zsinat, melynek összehívására a lángbuzgó szombathelyi püspök, Perlaki Somogyi Lipót adta az első lökést, az apostoli királyhoz fölterjesztett emlékiratában eleven színekkel ecsetelvén az *ifjúság között rohamosan terjedő erkölcsi romlást*, elvégre 1822. évi szeptember 8-án, pünkösöd után a XV. vasárnap, Pozsonyban, a szent Szálvátor templomban megnyílt és az országban mindenütt, de egyebütt is messze földön nagy érdeklődést keltett.

Habár nem orvosolhatta is a számos nagy sebet, melyeket a jozefinizmus, az 1689-iki angol és az 1789-iki francia forradalmak a kereszténységen ejtettek, a zsinati atyák tevékenysége mégis áldásos volt. Ha az egyházat abban a szellemben engedték volna működni, mely a zsinati atyákat, a primást, a szentéletű Klobusitzky Pétert, Vurum Józsefet, Kopácsy Józsefet eltöltötte: akkor Mária országában most széltében minden hű katolikus úgy örendezhetne, mint ezt 1822. október 16-án az ország primása búcsu-beszédében kifejezte,

¹ V. ö. a jeles és sajnós, csak kevesek által ismert értekezést, melynek ez a címe: Nachrichten und Betrachtungen über die ungarische National-Synode im Jahre 1822. in Sulzbach, 1874 198. l. 8. r. Egy hívó protestánsztól irt előljáró beszéddel. 6. l.

mondván: *Oh boldog, oh szerencsés magyar egyház! Oh boldog haza! Oh mi boldog egyházi főnökök! Oh szerencsés papság és kereszténység! szerencsés ez a nemzeti zsinat, ha mindazt, a mit az Isten ótalma alatt üdvösen elvégeztünk, azt sértetlenül mindenkör megőrizendjük!* (84. l.) Jaj! ha ez írott malaszt nem maradt volna! — Én e zsinati aktáknak soha egy példányát sem láttam sehol; mintha csak mindjárt el is temették volna azokat!

Mi itt csak azokat a pontokat érintjük, melyeket a zsinat a tanuló ifjúság érdekében határozott el.

Zsinati
pontok.

1. Hogy a tanári állomásra pályázók erkölcsi magukviseléséről és vallásosságukról szóló plébániai bizonyítvánnyal szereljék föl folyamodványaikat; hivataluk elfoglalásakor pedig a trienti hitvallást tegyék le.

2. Hogy az iskolákban a vasárnapi, ünnepi és a Mária-kongregációk szokásos áhítat-gyakorlatai újra életbeléptetessenek.

Ugyanezt kívánja több főpap az iparos-szolgák számára is.

3. Hogy a tanuló-ifjúságtól megköveteljék az elüljárók a havonként végzett gyónásról szóló tanulevélkét.

4. Hogy a tanulók, miként ez régenté szokásos volt, nagyhét elején háromnapos lelki-gyakorlatokat végezzenek, nagycsütörtökön, pénteken és szombaton az ünnepies istentiszteleten ájtatosan résztvegyenek.

5. Hogy szünnapok alatt a plébános gondviselésére bizassanak, és ezek letelte után

tőle magukviseletéről szóló bizonyítványt kérjenek.

6. Hogy a nemes ifjak számára tápintézet létesíttessék, és annak vezetése Jézus-társaságiakra bizassék.

Kérdem: foganatosították-e valahol e pontokat teljes kiterjedésökben? és vajjon jutottunk volna-e akkor ennyire? Ha ezeket foganatosították volna, akkor 1825-ben Bolla Márton, kegyesrendi főnök, ünnepies nyilatkozatban nem fejezte volna ki azt az óhaját, hogy a kongregációk életbeléptessenek, mondván: »Utinam e Proceribus Mariani Regni Hungariae Deus excitet aliquos, qui piissimo Imperatori et Regi Francisco Restitutionem Sodalitatum Marianarum persvadeant, quae absque publicis sumptibus, et maximo cum emolumento utriusque rei-publicae facillime restitui possunt, addita ea conditione: ut in iis nulla collectio pecuniae fiat. Eo enim praesertim titulo circa annum 1784. in Hung. Regno sublatae sunt, quasi illae per collectas ab adolescentibus pecunias, plebem contribuentem gravassent. — Sodalitates Marianae sublatae sunt, et plebs ditior facta non est.«¹

Valamint ugyanis a test tagjait születéstől fogva kell egyengetni, hogy egyenesen és ne görbén növekedjenek: úgy az erkölcsöket is már a zsenge korban kell fogva már ápolni már a jó erkölcsöket.

¹ Dissertatio de Sod. Marianis, Pest, 1827. Munkálatok 1853. 287. l.

*megszokott útjáról, ha megvénül, sem távozik el.*¹

Honnét a magyarhoni nm. püspöki kar — a zsinat atyái keblében a mély fájdalom és a fölajdulás a miatt, hogy a II. József által inaugurált rendszer következtében a hazai ifjuság inkább elszilajul és majdnem elkorcsosul, hogysen a hozzá kötött jogos reményeknek megfelelőleg gyarapodnék a lelket emelő hasznos, tudományos ismeretekben, és a szívet nemesítő keresztény erkölcsökben?

Vajjon nem ők lesznek-e maholnap a társadalom tényezői, oszlopos fejei, a nemzet fönn tartói, minden jónak vagy rossznak a jövőendő nemzedékre átszármaztatói?

Nem áll-e ez különösen az intelligens osztályra, és még inkább azokra nézve, kik hivatva vannak, hogy mások előtt mint a világ világossága tündököljenek? feddhetetlen életpéldájuk jó kovászával a tiszta erkölcsöket a társadalomban föléleszszék és fönn is tartsák?

Meg is kívánják ezt tőlök, még pedig okvetetlenül a kánonok, a pápai rendeletek, a dolog természete, sőt az egész világ.

Az 1858-iki esztergomi tartományi zsinat pl. elrendeli,² hogy legnagyobb körültekintéssel választassanak meg a papjelöltek, és kiváló gonddal képeztesse ki, hogy magasztos hivatásuknak bármily körülmények közt is megfelelhessenek. Boldogok azok az egyházfők, kik a legjobbak közül válogathatják az Urnak jövően-

¹ Példab. XXII. 6. — ² C. Prov. Strig. Pest. 1859. 72. skl.

dőbeli szolgálait! De van-e a kiválasztásnak biztos jele? A papi pályára való valódi hivatás kitünő ismertető jelének tekintették mindig a Boldogságos Szűz iránt való gyengéd ragaszkodást és az állandó, őszinte tiszteletet. Ha valaki tanuló-évein át mindenkor kiváló helyet foglalt el Mária tisztelői lajstromában: ez az iskolai bizonyítvány mellett a leghathatósabb ajánló-levél volt a papi pályára, az angyali vállalknak is terhes munka-apostolság elvállalására. Ez ugyanis fenkölt lelkületet, rendületlen eltökélést, szilárd kitartást követel arra, hogy mindenkor hű marad a papi állást más állapottól megkülönböztető *angyali erényhez*. Csak a ki Szűz Mária varázserejű vonzó példája által megihletve érzi magát, csak az tudja a papi fogadalom lényegét, mivoltját, szükségességét fölfogni, csak az szánja magát őszintén el, a mennyiben ez gyarlóságától telik, az ő követésére, szent Fia szolgálatára, a legszebb életpályára. »Qui potest capere, capiat.«¹ A püspökök és szerzetesrendek fölött álló római kongregáczióknak a magyarhoni nagyméltóságu püspöki karhoz 1896. május 28-án intézett Instrukciója az egyházfejedelmeknek a legnagyobb bensőséggel lelkére köti a papképzés fontosságát, mondván: Ordinarii nullum sedulitatis modum omittant, quo alumni optime instruantur, sancteque educantur. Meghagyja, hogy szemináriumi kormányzóknak tudós, bölcs, Krisztus szellemével teljes, példás férfiak tétessenek,

A b. Szűz
tisztelete
a hivatás
jele.

¹ Máté XIX. 12.

hogy lelkiörökké csak érett, komoly, a lelkek vezetésében gyakorlott, a szentek tudományában jártas papok lehessenek.

De a tapasztalás mutatja, hogy habár mindezekre nagy tekintetet fordítanak is, minden körülmény mégis csak ritkán működik össze a célra, és sokszor alig felel meg az eredmény a várakozásnak. Szerintem a főok a kellő anyag hiányában van. Nem lehet homokra erődöt építeni. Nem lehet az almát, melyet a benne termő férgek keresztül-kasul aknáztak, újra éppé tenni. Quo semel imbuta recens, servabit odorem, testa diu. Megszűnt már sok fásult kebelben a fogékonyság is a jóra, azért kárba vész nála minden igyekezet. Lépj föl ellene bár férfiasan, elszántan, mint Fineesz;¹ dajkáld, ápollod őt szalézi sz. Ferencz szelidségével: azt tapasztalod évek után is, hogy szerecsent mostál benne és ő maradt az, a ki volt. Intelmeid sziklára, útfélre, tövisek közé estek, gyümölcsöt nem termettek. Mivel pedig az, a ki nem halad, az marad, megtörténik vele, a mit az írás mond: *Az istentelen, mikor a bűnök mélységére jut, semmivel sem gondol.*² Ha azonban a Mária-kongregációk kitűnő anyagot szolgáltatnak majd a nevelő-intézeteknek: akkor nem lesz lehetetlen a jelölteket úgy idomítani, hogy a bennök helyezett várakozásnak legnagyobb részt megfelelhessenek. Bizony azért igen kívánatos, hogy a Mária-kongregációk középiskoláinkban országshozza meghonosíttassanak. Szűz Mária védő-

¹ Móz. IV. XXV. 7. — ² Példabesz. XVIII. 3.

paizsa alatt az ifjúság a gonoszban hentergő világban is képes lesz megvédeni ártatlanságát és anyai vezérlete alatt, mint egykor az Úr Krisztus, növekedni: korban, kedvességben és főleg bölcsességben az Isten és az emberek előtt.

Mi az egyház fölvirágzását elsősorban a tiszta erkölcsöktől várjuk, nem politikai pártoktól; nem mintha ez is nem volna szükséges, hanem míg nem nevelünk vallásos polgárokat, addig az nem lehetséges. Mostanság iskoláink a katholicizmusnak sokszor inkább látszatát, mázát birják, mint a szellemet, a lényeket magát. Corpus non prodest quidquam; spiritus est, qui vivificat.

Ezt a szellemet majd a Mária-kongregációk hozzák be közéjük és egyéb iskoláinkba, az intelligencia közé, és az egész társadalom minden rétegébe. Így nyeri vissza az ország a rendíthetetlen talajt, melyen az biztosan megáll, és majd föl is virágzik.

Az 1822. szeptember 8-a óta ülésező zsinatnak nem egy tagja a saját tapasztalásából beszélt. De hallottak sokat külföldről is, a mi nekik a Mária-kongregáció érdekében azokat a lelkes szavakat sugallta. Franciaországban, a végletek honában, a hol a józanabb rész a rossz ellen való harcz elől nem tér ki az ál-béke kedvéért, a jogokat áldozatul oda nem dobja, a konzulság rendezett viszonyainak beálltával föltámadt hamvaiból a *Mária-kongregáció* is. Ott ugyanis nem egy II. Józsefnek rendelete döntötte ezt meg; hanem annak a szörnyeteg pártnak rettenetes bárdja, mely a királyságot saját vérében fojtotta meg; a katolikus vallást,

A Mária-kongregációk Franciaországban fölélednek.

sőt magának az Istennek tiszteletét is eltörölte, jogvesztettnek nyilvánította.

A kongregáció föléledt és elkezdette áldásos működését, mihelyt a rémuralom végsőt lélekzett. Halljuk erről Löfflert megszólamlani.¹

A franczia forradalom orgiái elnémultak. P. Delpuit, volt jezsuita, ki a nagy forradalmat, nemkülönben rendjének elbukását is, mely amannak előkészületül szolgált, átélte, azt tervezte, hogy a hit és erkölcsiség hajótöréséből kimenti az ifjúságot, mely Párisba özönlött, hogy ott a diplomáciai, kereskedelmi, orvosi, jogi, katonai pályán lelje föl földi édenét. Ő atyáinak kipróbált eszközét karolta föl. 1801. február 2-án Mária-kongregációt alakított az ősi szellem mintájára. A Mária-leventéknek mindenekelőtt missziónáriusoknak kelle lenniök. Meglátogatták ők a betegeket és segítették a szemérmetes szegényeket. A tantermekben, irodákban, szalonokban tiszteletet keltettek a vallás tanításai és az evangéliomi parancsolatok iránt. A mint VII. Pius pápa ezt a kezdeményezést megáldotta, egyebükt is mutatkoztak hasonló mozgalmak. Így csatlakoztak hozzá, mint fiók-társulatok: Grenoble, Rennes, Nantes, Lisieux, Tuolouse, Poitiers, Lyon. A császári kormány alatt a legkitünőbb nevek, a püspökök, honatyák, miniszterek, tudóstársasági tagok, hadvezérek az ő névlajstromuk sorából kerültek ki. 1810-ben egy császári törvény összezúzta ezt a szép reményekre jogosító művet, de 1815-ben az

¹ P. Löffler S. I. Maria L. Stimmen, Jahrgang 1884. 360. skl.

erőszakosnak elbukásával föléledt és a fölélesztett Jézus-társaságiak tulajdonába ment át. Először is P. Rousin vezetése alá került.

A Mária-kongregációk új ágazatai.

Öt éven át iskolázta önmagát a társulat szűk tere keretén belül, a lelki buzgóságban, az irgalmasság cselekedeteinek gyakorlásában. 1820-ban átlépte előbbi küszöbét és az óriási világváros nyilvánosságának terére ki-, rengeteg nyomorának tömkelegébe pedig belépett, a mennyiben a Jótékonyság Társulatát (Société des Bonnes Oeuvres) alapította. Ez ismét három ágra oszlott, melyeknek ügyeit azonban közvetlenül nem a társulat elnöke intézte, kinek ugyanis a belső szellem ápolására, ennek az életföltételnek föntartására kellett erejét összpontosítania; hanem végezte mindegyiknek különálló bizottsága a saját elnöke vezetése alatt. Ezek rendezték a rászorulóknak egyes-bajos dolgait. — Egyikére bízták a szegények, a másikára a rabok, a harmadikára Páris egyik sajátos különlegességének, a világvárosba kenyérkereset végett tóduló savoyard gyermekeknek lelki és részben anyagi gondozását is. A társulat jómódu tagjainak föladatahoz tartozott sorjában a vallás égi vigasztalásaival az irgalmasság testi javait is bevinni a szegények kunyhóiba és a börtönök zárkáiba; míg mások vasárnaponként a főtemplomok sírboltjaiba gyűjtötték össze a szegény gyermekeket, kik Savoya és Avergneből jöttek Párisba. A kátéra és imára oktatták őket; örködték erkölcsök tisztasága és megbízhatóságuk fölött.

Dúsan virágzott ennek az áldásos fának három ága, midőn egy újabbat hajtott; a jó

tanulmányok társulatát. Soci te des Bonnes  tudes. Az ifjúságot a vallás gyakorlataiban meg kellett tartani és megerősíteni. E c lzb l ez a társulat jó olvasmányokról gondoskodott az ismeretek fejlesztésére, kellemes sz r koz sr l a b nvesz lyek t v ltart s ra, az elme és a test rug konys g nak, meg a munkakedvnek meg r z s re. De megállapodás m g itt sem történt; mert ez a társulat mindenkinek mindenüvé kívánt lenni, és azért ismét új sarjat sz lt a regisi sz. Ferencz-társulatban, melynek az volt, és még most is az a c lj , hogy a számos csupán polgári házasságot az illet k utólagosan egyházilag is megkössék és  gy  rv nyesíts k.

Ezek voltak a személyes buzgalom ténykedései és az irgalmasság mellett azok a különfele apostols gok, melyeknek a születés, tehetség, életpálya és rang által kimagasló személyek magukat szentelték.  k nem titkolták el nev ket, és nem szégyenlették munkálkodásuk nem t és módját. Soraik között voltak püspökök, hercegek, tábornokok, magas állásu hivatalnokok, tud s k,  r k, m v s zek,  parosok, kézművesek, tanulók, gy arosok.

Ezek a tények nem ker lhatt k ki a nagy m velts g  magyar püspöki kar figyelmét, és f lkeltett k benne a vágyat, hogy Magyarors gon is vissza llíts  a régi, tiszteletreméltó id ket. Elhatározták tehát, hogy h  óhajukat az apostoli király trónjának z molya el  terjesztik.

Vajha ez a már 1822-ben elhangzott, de mint a pusztában ki lt nak szava, úgyszólván elhalt apostoli sz zat végre-valahára átalános

visszhangra találna a Regnum Marianumban, és tényekben tartósan nyilatkozó keresztény gondolkodás- és cselekvésmódot hozna létre hazánkban!

Az embernek a jót elszántan, azaz eltökéltt erős elhatározással kell akarnia. Az akarat nem vezet célra. A ki akarja a célt, annak az eszközöket is kell akarnia. Félszeg intézkedéssel nem lehet eredményre jutni. A mai iskola az igazi kereszténységnek csak halvány, kopott képét bírja. A vallást ugyanis csak megtűrük benne; de az őt méltán megillető elsőséget nem adják meg neki többé. Ha pedig őt díszpolczáról elmozdítjuk, neki az elsőséget az iskolában és az életben meg nem adjuk: akkor vallásunk csupa *ábránd*. Két kézzel és eltökéltt szándékkal kell tehát a munkához látni. Ezekről mondja sz. Ágoston: Akartál és már célhoz jutottál. A költő pedig így szól:

»Előtted a küzdés,
Előtted a pálya
A gyenge elcsügged,
Az erős megállja.
De az erő micsoda?
Az erő akarat,
Mely előbb vagy utóbb
Diadalmat arat «

Az okos más példáján tanul. A protestáns porosz Németország katolikus pártját az ő bel- és külföldön nagyrabecsült, csodált centrumát sokban a Mária-kongregációnak köszöni. Ha az irigység bűn nem volna: megirigyelhették azt tőlük. De ha bűn az irigység, a vetélkedés, az utánzás erény. Kövessük példájukat, és hasonló eredményeket érünk el mi is!

XXIV.

A kongregációk föléledése hazánkban.

Ha valaki életbe akarja léptetni a kongregációt, nem kell annak nálunk töretlen uton járnia; nem szűkölködik e célra vonzó élőképek, nem alkalmas eszközök nélkül. Már e mű folytán találkoztunk nagynevű, szent erkölcsű, és a kongregáció lajstromában meteor-ként ragyogó nevekkel; de jónak látom ezeket még egygyel kiegészíteni, a ki igen méltó arra, hogy róla említést tegyünk.

Hám
János.

A magyarhoni Mária-kongregáció egyik kiváló díszeként ragyog a magyar Sion egén a szentéletű szatmári püspök, Hám János, ki Gyöngyösön született 1781. január 5-én. Atyja József, anyja Pócs Francziska volt. Mindketten istenfélő, emberszerető életet éltek, és zúgolódás nélkül járdaltak az Ur színe előtt az erény útjain.

Ily őrszemek szende verőfényében, az atyai ház tűzhelyénél szépen fejlődött az ártat-

lan, nemes csemete korban, kedvességben az Istennél és az embereknel.

Későbbi mentora Lovassy Benedek, szent Ferencz-rendi szerzetesatyja volt, kit a gyöngyösi ház évkönyvei 1816-ról szentéletű, nagy tudományu férfiúnak neveznek. Báró Fischer István egri érsek őt gyóntatójául és tanácsadójául választotta.

E kitünő szerzetes védőszárnyai alatt Hám János Rozsnyóra került, hogy iskoláit ott folytathassa. 1795-ben beiratkozott a boldogságos Szűz Mária Társulatába, letevén a szokásos, ily szövegű fogadalmat: Boldogságos Szűz Mária! Az Istennek eredendő bűn nélkül fogantatott anyja! Én, Hám János, Téged ma Ászszonyomnak, pártfogómnak és védőmnek választlak, és erősen eltökélem magamban, hogy téged soha el nem hagylak, és sem nem szólok, sem nem cselekszem, sem meg nem engedem, hogy majdan alattvalóim közül bárki valamit tegyen, a mi a Te tiszteletedet sértené. Eseedezem: fogadj örök szolgádnak! Segíts meg minden cselekedetemben! Ne hagyj el halálom óráján!

Ő e fogadalmához körömszakadtáig hű maradt. Egész élete a legszebb hősi erényeknek szakadatlan lánczolata. 1828. márczius 16-án szatmári püspökké szenteltetett Egerben. Áldásos életét 1857. december 29-én éjfélnélkor e fohászszal fejezte be: *Én jó Istenem!*

Negyedik utódja, Meszlényi Gyula püspök úr, nagynevű, a szentség hírében kimult elődjének szentté avatása ügyében lépéseket tett

Rómában. A szatmári egyházmegye mostani püspöke b. e. Hám püspököt személyesen nem ismerte, soha sem látta, csak hírét hallotta. Miként azonban a sivatagon látható nyomokból meg lehet ismerni, vajjon oroszán, vagy az állatvilágnak más pusztai lakója haladt-e át a tájon: úgy következtetett e méltó utód elődének hátrahagyott nyomdokaiból, alkotásaiból — életszentségére, nagyságára.

Hám püspök életrajzát latin és magyar nyelven szatmári kanonokok írták meg. Utóbbinak teljes címe: Boldog Emléku Hám János, szatmári püspök Élete. Írta Irsik Ferencz dr., pápai praelatus, apát-kanonok, Szatmártt, 1894. Pázmány-Sajtó, 296 l. — Latinul pedig Keszler Ferencz, praelatus és apát adta ki.

Kivonatolás helyett e két jeles műre utalunk.

A szentség hírében kimult szatmári püspökről levén szó, eszme-társasulás útján egyenest áttérünk a szatmári kongregációra.

A szatmári, Hám János alapította püspöki konviktusban, melyet Jézus-társaságiak vezetnek, már régóta fönnáll a kongregáció. P. Tamás János S. J. a jeles misszionárius, 1895. nov. 8-áról kelt levelében azt írja az Értesítőben, hogy 1878-ban a szatmári kis kongregáció a kalocsai kongregáció majornak akkori prefektusától, mostan P. Hörl Gyulától, épületes levelet kapott, melyben a szatmárit conföderációra hívja föl. Az 1897-i Értesítő szerint különösen megható volt 1896. decz. 8-án, a mint 3 fölveendő ifju az odaadás hangján

A szatmári
kongre-
gáció.

tiszteletet, hűséget fogadott égi Anyjának. Ezzel az ünneppel fontos változáson ment keresztül a püspöki konviktus.

U. i. ő méltósága, a püspök úr óhajára a kongregáció kiterjesztetett az egész kir. kath. gimn. ifjúságára. Ugyancsak ő méltósága épülésünkre s buzdításunkra leereszkedett szűz Mária ifjú bajvivói közé és a kongregációnak tagjává kívánt lenni. Ezek után tisztelettel hozzuk kongregációnk régibb nagyérdemű tagjainak tudomására, hogy ő méltóságát ezentul mint főpártfogónkat tiszteljük kis seregünk élén. Adja az Isten, hogy erényekben hősöket neveljen az iskola a társadalom megszentelésére.

Lehetetlen, hogy mi is mély hálánkat ne nyilvánítsuk főtiszt. *Meszlény Gyula* megyés püspök úr ő méltóságának azért az intézkedéseért, melylyel a külső tanulóknak is lehetővé tette, hogy ők is Szűz Mária zászlaja alá csoportosulhassanak. Hasonló köszönettel tartozunk főtisztelendő Ratkovszki Pál, főgimnáziumi igazgató úrnak, kongregációnk régi tagjának és dr. Reizer György, főgimnáziumi hittanár úrnak, kik ezt az ügyet melegen fölkarolták.

A mi a májusi ájtatosságot illeti, mi is hűek maradtunk intézetünk régi szokásához. Naponkint összegyűltünk május királyné Asszonyának oltára előtt, éneket zengedeztünk tiszteletére, a lorettói letenyével könyörögtünk hatalmas pártfogásáért és mindennap más-más tag magasztalta szavallatával, vagy dolgozatával nagy méltóságát, dicső erényeit és anyai jószágát. Vasárnaponkint pedig a kálvárián tar-

tottuk a májusi ájtatosságot, hol külön erről szóló szentbeszédet hallgattunk. A külső tagok szintén gyakran megjelentek.

Márczius havában kiválólag sz. József tiszteletében buzgólkodtunk. Róla tartottuk a lelki olvasást, ünnep előtt szent kilenczedet végeztünk erénygyakorlatokkal, magán az ünnepen pedig rendkívüli gyúléssel róttuk le köteles hálánkat.

Szent Alajost szintén megünnepeltük: közös szent áldozással, zártkörű ünnepies gyúléssel, melyen a régi tagok megújították fogadásukat és két új tagot avatott föl az elnök Nagyasszonyunk különös tisztelőjévé.

Ezekén kívül több más dolgot is közölhetnénk, de legyen elég most ennyi. Nos cum prole pia benedicat Virgo Maria!

A régi kongregációk közül itt főlemlítendő a károlyfehérvári Erdélyben, melyet 1856. október 5-én az azidótti kegyelmes püspök, Hajnald Lajos személyes ténykedéssel és szónoklattal állított vissza. Ezuttal egyszersmind ft. Kedves István, kolozsvári apát-plebános egy szép, ezüst-csatu bársony-albummal kedveskedett neki. Egyátalán nemcsak egyháziak, hanem világiak is részesítik többször jótéteményekben. Az utóbbiak osztályából különösen kiemelendők a Reblig testvérek.¹ Eszerint a károlyfehérvári egy évvel később kelt életre, mint a trencsényi.²

Szoltunk eddig már az egri, a nagyszombati, esztergomi, trencsényi és gyulafehérvári

A károly-
fehérvári
kongregá-
ció.

¹ Religio 1856. f. II. f. 336. 1. — ² K. Értesítő 96. III. fejezet, 7. 1.

kongregációkról; az »Értesítő« szerint Budapesten 1896. december havában P. Schaeffer vezetése alatt már mintegy 50 levente csoportosult Mária zászlaja körül, mint P. Tamás János írja: (Értesítő 95. nov. 8-án) Pozsonyban a jezsuiták vezetése alatt a kongregációnak három ága van: az iparosoké, a diákoké és az uraké. Továbbá az 1896-iki Értesítő X. 12. tudósítása szerint az ottani kongregáció pén-
tekenként gyülekezik és örvendetesen szaporodik; a leventék a rózsafüzért buzgón imádkozzák.

Budapest,
Pozsony.

Ámde az újabb életre kelt kongregációk között legnagyobb lendületet vett a kalocsai, miért is illik, hogy róla tüzetesebben is megemlékezzünk.

A kalocsai
kongregáció.

A kalocsai kongregáció eszméje 1869-ben lépett a megvalósulás stádiumába, midőn P. Votka János rektor 1869-ben, abban az épületben, melyet Haynald Lajos bíboros építtetett, kápolnahelyet szemelt ki a kongregáció számára.

Ugyanez évben, szent József pártfogása ünnepén a konviktorok vetették meg a gyülekezetnek alapját néhány jámbor gyakorlat végzésével, magisztrátus nélkül egy »moderator«, P. Votka vezetése alatt. P. Votka pedig név-
ünnepén, Ker. sz. János napján, midőn őt az ifjúság üdvözölte, a kedves üdvkívánatok viszonzásául megígérte a kongregáció végleges megalapítását, mely mint rendes tisztikarral bíró testület, a római kongregációhoz van csatolva, az 1870/71. tanév elején kezd létezni. A buzgó P. rektor ugyanis az új épületben kápolnát rendezett be, hol úgy a bejáró tanulók, mint

a Steph. nevendékek, három csoportra osztva végezték imáikat és jámbor gyakorlataikat, melyekhez még vallásos tárgyu szavalatok is járultak. Nem sokára azonban, minthogy a P. rektor óriási munkával volt terhelve, az első csapat ideiglenesen föloszlott; a másodikat P. Szigeth, a harmadikat pedig P. Lattinger vezette, ki P. Szigethnek N.-Szombathba történt áthelyezése után a második csapat gondozását is elvállalta. Az őszi szünnapok alatt a P. rektor bőkezűségéből a kongregáció kápolnáját megnyitották, és a Fridrich Xav. Ferencz S. J. koadjutor által művészileg készített oltár fölé a szeplőtelenül fogantatott Szűz szobrát állították; ugyanekkor készítették el a padokat meg az előteremben levő kereszt-uti állomás-képeket, és folyamatok Rómába, hogy a római anyatársulat keblezze be a szeplőtelenül fogantatott szent Szűz és szent Szaniszló pártfogása alatt keletkezett kalocsai kongregációjukat. Minthogy pedig a testületnek mintegy összetartó kapcsa az, hogy a tagok mind egyforma ismeretekkel birjanak, azért két kongregáció alakult, t. i. a »Congregatio major« szent József pártfogása alatt, melynek tagjai a felső négy osztály tanulói, és esetleg világi urak is lehetnek, és a »Congregatio minor«, szent Szaniszló pártfogása alatt, melynek az alsó négy osztály tanulói lehetnek tagjai. Azonban a két kongregáció mind külső megjelenésre, mind pedig belső életre nézve egy egységes testület. Midőn a következőkben e kongregációról szólunk, mindig e két részből álló egy testületet kell értenünk.

A kongregáció jötevői sorában minden-
 esetre első helyet érdemelnek Kalocsának nagy-
 nevű érsekei, akik akként hordozták szívükön
 az ifjuság jövőjét, mint a hiveknek közös üdvét,
 és e szándékukból kifolyólag sem szellemi, sem
 anyagi áldozattól vissza nem riadtak, ha az
 ifjuságnak kellő kiképzése, vallásos nevelése
 azt megkívánta, sőt még többször személyesen
 is leereszkedtek az ifjuság közé, hogy atyai
 jóindulatukat, szeretetüket velők éreztessék.

Jótékony-
 ság.

Mindenek előtt az intézet halhatatlan ala-
 pítója *Kunst József* érdemli meg kiváló elismer-
 résünket, a ki fejedelmi ajándékával lehetségessé
 tette e társulat alapítását. Ő azonban e dicső
 czél megvalósulását már csak a boldogabb ha-
 zából szemlélhette. Méltó utóda úgy az érseki
 széken, mint a nagy tettekben, *Haynald Lajos*,
 bíboros érsek betetőzte a megkezdett épületet,
 és egész érseki pályáján át kimutatá jó akaratát
 és becsülését e gyülekezet iránt, úgy, hogy a
 levonték közt emléke, úgy mint neve, örökké
 él. Midőn e nagy szellem a földről eltávozott,
 helyét *Császka György* érsek úr ő excellenciája
 töltötte be, a ki minthogy *crucis amore* »a
 szegények atyja«, kell-e csodálkoznunk, ha az
 ifjuság ügyeit valóban atyai gondnal karolja
 föl, és már eddig is, rövid érseki pályája alatt
 annyi jótéteményt tett úgy a kongregáció, mint
 az egész ifjuság érdekében, hogy nevét csak
 a hála igaz érzelme között fogják említeni. —
 Azonban nemcsak ezek a bőkezű maecenasok,
 a kiknek áldozatkészsége akár a haza, akár a
 vallás érdekében, mindenki előtt ismeretes, tá-

mogatták a kongregációt kegyes adományaikkal, hanem még a kalocsai püspökök és kanonok úrak, továbbá igen sok magán ember, a kiknek jótékonyágát kitüntetni ugyan kedves, de oly hosszú munka volna, hogy könyvet lehetne írni róla. Álljon e néhány hiányos adat a sok-sok jótévő ezrei közül, kik kegyes indulatukat a kongregációval éreztették, és kiknek érdemét csak az jutalmazhatja meg, ki előtt ismeretes a jelen, mult, jövő. A napló hiányos adatai alapján összegyűjtött jótévők és jótétemények a következők: Batthyány grófnő 1872. nov. 1-én 50 frtot adományozott a kongregációnak; ugyanez év nov. 25-én főtisztelendő Cselka Nándor öméltósága küldött több könyvet a kongregációi könyvtár gyarapítására, decz. 8-án gróf Széchenyi Tódor pedig 50 frtot adományozott.

1874. szeptemberben Zichy Gábiella grófnő egy diszes casulát ajándékozott, novemberben pedig a »Győri oltáregylet« egy vörös casulát és gyönyörű oltárterítőt küldött. 1877. szept. 25-én Schuster Konstantin Ő Méltósága kassai püspökké kineveztetésekor a kongregáció pénztárának 100 frtot ajándékozott, nov. 18-án mgos Lollok József, esztergomi kanonok, pápai praelatus, most lazarista híres misszionárius 2 darab aranyat küldött. 1883-ban Magyar-Janovich Antonia úrnő egy remekműű kelyhet. Ezenkívül nagyobb összeg gyűlt még össze a kongregáció lelkes tagjaitól is, a melyet majd a könyvtár gyarapítására vagy a kongregációi kápolna diszítésére, majd a szegények fölsegí-

tésére fordítottak a tisztviselők. Azonban a jótékonyiságnak csak egyik oldalát említienők, ha ennyivel megelégednénk, mert a kongregáció a jótékonyság e gyönyörű példáin fölbuzdulva, követte a tanácsot, a melyet alapszabályainak egyike említ; a betegágyakat látogatta meg, és a szenvedőknek mind megvigasztalásában, mind pedig anyagi jólétök előmozdításában nagyban közreműködött. Csaknem egész külön intézmény volt, a mely föladatának tekintette a betegek látogatását, és figyelme nemcsak a tagokra terjedett ki, hanem egyes buzgó leventék fölkeresték a város szegény betegeit is, és azok ágyánál jelenlétök, kedves társalgásuk, anyagi segítségök által iparkodtak a nyomorban synylődőknek enyhületet, a betegeknek gyógyulást szerezni. Magasztos tett, melyet csak a szeretet találékony-sága sugallhat!

Az utósó időkben ngs. Henrik Ferenczné, ngs. Ámonné úrnők, Csernyus József, Burián Aladár urak járultak hozzá a társulat érdekeinek előmozdításához, és több más titkos jótévő. Viszont a kongregáció pénzéből került ki az újból restaurált templom két ablaka, nagyban hozzájárult Sz. Alajos százados ünnepe alkalmából a római zarándoklathoz, költségén küldte prefektusát Rómába. Kasszája végre kimerült, jelenleg csak Ő Excellentiája kegyessége és egyesek szerény adományai teszik képessé arra, hogy életjelt adjon önmagáról.

A fontosabb események, melyek a kongregáció életében kimagasló pontoknak vehetők, részint olyanok, melyek minden évben meg-

Ünnepségek.

újulnak, a nélkül azonban, hogy ezáltal fényességökből vesztenének, és közönségesekké lennének, mert ha a virágtartó, a kongregáció, ugyanaz marad is, a tagok, mint virágok folyton változnak; részint pedig olyanok, melyek csak éppen a körülmények alakulása, a tagok buzgósága következtében jönnek létre. A Mária iránt való kiváló gyermeki bizalom, törhetetlen hűség, rendíthetetlen szeretet alkotta decz. 8-át az Immaculata Conceptio emléknapiját, a melyen megelőző buzdító beszéd után rendesen az intézet igazgatója gyertyafényben uszó oltár előtt, ünnepies alkalommal a Mária-tisztelet jelvényét, az Immaculata érmét tűzi föl az ifjú levonték mellére, és ezzel őket Mária fölként lovagjaivá. avatja. Ez az ünnepség oly megható, hogy a fölvelt tagok azzal az erős szándékkal távoznak, hogy Mária képét folyton szívök mélyébe vésve hordozzák, a jelöltek szívében pedig az az elolthatatlan vágy támad, hogy ők is e boldog társaságban helyet foglalhassanak, a jelenlevők meg mindenesetre azzal a meggyőződéssel távoznak, hogy amíg az ifjúság körében a Mária-tisztelet ekként virágozik, addig lehetetlen, hogy egy jobb kornak csiráját ne hordja magában, melyért buzgó imádság epedez százezrek ajakán. De mily repeső örömmel várják a fölveendő tagok azon nap fölvirradását, melyben hódolati fogadalmukat, jobb életök zálogát leteszik. Hadd álljon itt a legelső jegyzőnek följegyzése az 1871-ből ezt az ünnepet illetőleg, a ki szintén a boldog fölveendők közt volt. Az ünnep leírását a valódi

lelkesedés és magasztos öröm szavával ekként kezdi Straneringer János. »Illuxit tandem felicissima illa dies, qua in numerum sodalium nobis aditus patefactus est. Ordinem ritus, qua tamquam filii electi Beatissimae V. Mariae nos devovimus, partis meae duco, quantum valeo depingere, ut quam ex speculo resplendeant pietatis Marianae monimenta, quibus attendentes fieri non potest, quin tramitem virtutum fideliter teneamus et quod consequens est, ad aeternae salutis portum perveniamus.« Azután jön az ünnep leírása, a mely idő folytán lényegtelen változásokon ment keresztül, de lényegében ugyanaz maradt, hasonlóan a fához, mely minden évben lehullatja ugyan levelét, de egészében ugyanaz a fa marad. Az ünnep leírását az érzelem magasztos szavaival fejezi be, és az egész sz. Ágoston megkereszteléséhez hasonlítja. Ott egy lángelmét fogadott az egyház eltévedt tagjai közül hívői közé, itt az eléggé gyakorlott Mária-tisztelőket fogadták a levették díszes soraik közé be, és mindkét esetben fölhangzott a dicsőítő »Te Deum laudamus« hymnusa. És ez a magasztos ünnep minden évben megújul, csak a boldog fölveendők változnak; a lelkesedés, a szent öröm a régi, csak a szereplők mások, és ez az ünnepsorozat aranyfonálként húzódik végig a kongregáció életében, és ez az, mely szerves összeköttetését adja meg. Ez az a Kaleidoscop, mely a közreműködők változása folytán szebbnél-szebb képeket mutat a »tenger« csillagának fénye mellett. Ugyanily fölvételi ünnep szokott lenni az év

másik szakában rendesen sz. József ünnepén, vagy a május hó királynőjének ünnepén és sz. Szaniszló napján, és éppen ily ünnepen tűzték föl 1873-ban a tisztviselők a megkülönböztető szalagot. A többi ünnep, melyben a kongregáció belső élete nyilvánult, a körülmények kedvező alakulása, vagy a tagok kiváló buzgósága folytán jött létre. Minden egyes ünnep igen fontos azoknak az eszméknek föltüntetésére, melyek a kongregációt egész élete alatt, megalkulásától jelen ifjúságáig foglalkoztatták, és igen alkalmas arra is, hogy a kongregáció áldásos működésének mélyére pillanthassunk, és ezáltal a terebélyes szőlőlevelet félrelebbentve az ima, önmegtagadás, szeretet szerény gyümölcseiben gyönyörködhesünk. Ilyen ünnep vagy ünnep-sorozat volt akkor, midőn a dicsően uralkodó szentséges atyánk előde, IX. Pius, a nagy szellemek díját elnyerte és 1878. február 7-én jobb létre szenderült. A kongregáció a megboldogult nagy egyházfő iránt, ki a kalocsai kongregációt a római társulatba kánonszerűen beiktatta, akként rózta le háláját, hogy a kongregáció-kápolnában ünnepies gyászmisét tartott, és az officium defunctorumot elimádkozta s mély fájdalomnak külső kifejezéseül négy gyász-költeményt nyomtatott ki. Ünnep volt a kongregáció életében az a nap, melyen elterjedt az a hír, hogy »habemus Pontificem« XIII. Leo személyében és a kongregáció azonnal hódoló táviratot menesztett és Te Deum-ot tartott, melyben a levették a trienti hitvallást megújították. Ugyanez év február 27-én jött meg a leg-

kegyelmesebb válasz a hódoló táviratra, mely ekkép hangzott:

»Congregationis juvenum studiosorum, Colocensis obedientiae testimonium Sanctitas Sua, benigne excipiens apostolicam impertitur benedictionem.«

Jacobini Nuntius.

További ünnepek a kongregáció 300-ados jubileuma, és XIII. Leo jubileumai, és mindazok a napok, melyeken a VIII. osztály tanulói kettős ígéletüket leteszik.

A kalocsai gyülekezetnek 1881—1895-ig 410 tagja volt. Nemde a nagyszombati csak az 1769-ik évben 509-et számlált. L. 225. l.

Mint P. Tamás János S. J. Szatmárról írja:¹

»Mária-kongregáció hajadonok és fiatal városi nők között létezik Eperjesen, Egerben, Veszprém-ben, Budapesten az Angol-kisasszonyoknál s a Szent-Szív szűzeinél, Vácson és Nyitrán az irgalmas testvéreknél; de szerinte a két utóbbi helyen levők nincsenek a római anyatársulatba beiktatva. Hiszszük, hogy mindezen gyülekezetek a boldogs. Szűz Máriának erényvirágoktól illatozó szép kertjei. De legbővebb tudomásunk a kalocsai Miasszonyunk intézetében létező Mária-kongregációról van, miután ez fenállásának X-ik évfordulóján, 1897-ben, erről egy 128 lapra terjedő csinos »Emlékkönyv«-et adott ki, mely elmondja a kongregációk történetét általában és a kalocsai intézetét tüzetesen, a társulat célját, szabályait, alkotmányát. E jeles füzet igen alkalmas vezérkönyv azok számára,

Szűz
Máriának
nő-leventéi.

¹ K. Értesítő. Jubiláris szám. 95. 23, 24. l.

kik különösen nőnevelő-intézetben a kongregációt megalapítani és czélszerűen vezetni óhajtják; miért ennek haladéktalan megszerzését, tanulmányozását az illető tényezőknek igen melegen ajánljuk. Czime:

»Emlékkönyv A Miasszonyunkról nevezett iskolánénék kalocsai intézetében létező Mária-kongregáció megalakításának tizedik évfordulójára 1887—1897.« A kalocsai érseki hatóság engedelmével. Kalocsán, 1897. Nyomatott Werner Ferencz könyvnyomdájában. Ára nincs kitéve. Záradéku azt tesszük hozzá: Tolle et lege.

Sopron. Nem zárhatjuk azonban értekezésünket a nélkül, hogy a győregyházmegye területén virágzó soproni kongregációról említést ne tegyünk.

Az isteni Megváltóról nevezett nénék soproni intézetében a Mária-kongregáció hajdonok számára, néhai P. Beckx, Jézus-társasági általános főnöknék Rómában 1869. február hó 1-én kelt okirata alapján, a győri püspöki hatóságnak ugyancsak 1869. február 12-én írásban adott jóváhagyásával »sub invocatione et titulo Immaculatae Conceptionis B. Mariae V. et patrocinio Sancti Joseph« az egyházi szabályoknak megfelelőleg megalakult és a római főkongregációba (Primaria Congregatio Romana) be lett kebelezve. Első igazgatója, kinek buzgólkodása folytán a kongregáció itt létrejött, Roszmanith Rikárd, azidőtt főgimn. b. tanár, jelenleg zalaapátii benedekrendi apát úr volt, ki mint az intézetnek akkori lelkésze, áldásos

tevékenységet fejtett ki. 1879 óta dr. Zehethauer Ottó vezeti a kongregációt, mint egyházi igazgató, ki hatványozott buzgalommal tölti be nevelői tisztségét.

Évenként kétszer van beöltöztető ünnepség: december 8-án, a címadó ünnepen és május hó első vasárnapján. Csak az nyer fölvételt, ki, mint jelölt (aspirans) legalább félévi próbaidőt sikeresen állott ki. A beöltözöttek Mária-érmét viselnek nyakukon kék szalagon és Mária-gyermekeknek neveztetnek.

Az intézetbeli tagtársak hetenkint egyszer gyülekeznek össze imára és az oktatásra, melyben őket a zárda prefektája részesíti; havonként pedig az egyházi igazgató megfelelő intellemmel egybekapcsolt ájtatosságot végez velök.

Valamennyien legalább minden hónapban gyónnak és évenként az egyházi igazgató útmutatása szerint közös lelki gyakorlatokat tartanak. A külső tagok évenként kétszer, a kongregáció két főünnepségekor, írásban küldik be följajánlásuk megújítását. Mostanáig a kongregáció, megalakulásától számítva, 527 tagtárssal birt. Ezüstjubleumát 1894. április 15-én, sz. József védnökségének az ünnepén, kellő ünnepséggel ülték meg. E szerény társulat mindeddig a lányok erkölcsi viseletére és szorgalmára igen jó befolyást gyakorolt!

Vannak ezeken kívül még több kolostori intézetben Mária-kongregációk, melyek mind buzgón ápolják Mária tiszteletét s a neki kedves erényeket; de azokat érdemileg méltányolni fiatalabb erőre bizom s gyarlóságaimért bocsá-

natot esdve, a legszentebb Szűztől és a nyájas olvasótól, soraimat bezárom.

Boldog intézet, mely a nevelés legszentebb ügyét, miután ez a mesterségek mestersege, a legjobb édesanya, a boldogs. Szűz ótalmára bizza, ki e tisztet legnagyobb készséggel el is vállalja és az ifjusághoz így szól: »Én a szép szeretet anyja vagyok és a félelemé és az ismereté és a szent reménysége. Nálam az ut és igazság, minden kegyelem, nálam az élet és erény minden reménysége. Jöjjetek át hozzám mindyájan, kik kívántok engem és gyümölcseimből teljete el.¹ A ki engem megtalál, életet talál s üdvöt merít az Urtól.²«

¹ Bölcs Sirák, XXIV. 24. — ² Példabeszéd VIII. 35.

A boldogságos szűz Mária gyülekezetének

(Congregatio)

SZABÁLYAI.*

»Kik e rendszabályt követik, békesség és irgalom azokon.

Sz. Pál Gal. VI. 16.

Általános szabályok.

1. A boldogságos Szűz és Isten anyja Mária a Kongregáció főfőpártfogója. Azért erős a mi bizodalunk, hogy ezt a kongregációt kiváló módon megőrzi és kegyelmeivel elárasztja. Hisz ő, az irgalmasság anyja, szereti azokat, a kik őt szeretik s őtalmába fogadja a hozzá bizodalommal folyamodókat.

Illendő tehát, hogy a leventék ne csak kiváló tisztelettel, ajtatossággal és szeretettel legyenek iránta, hanem főkép arra törekedjenek, hogy erkölcsaik tisztasága és jámbor katolikus életök által magasztos erényeiket kövessék, egymást gyakran az ő szeretetére és követésére buzdítsák és kitelhetőkép szent neve dicsőítésére közreműködjenek.

2. A kongregációt egy fölszentelt pap mint preses, egy prefectus és két assistens kormányozzák.

A kormányzatban segíti őket hat, vagy ha a kongregáció népes, tizenkét tagból álló tanács ezek közül az egyik a jegyzői (szekretáriusi) hivatal viseli.

Ezekon kívül a különféle teendőkre még más tisztviselői is vannak a kongregációnak.

* Jézus-társasága főnökének, ft. Beckx atyának jóváhagyásával 1855-ben kiadott római példány után.

A leventék az összes tisztikar iránt, kinek-kinek rang-fokozatja szerint tisztelettel viselkedjenek és a kongregációt illető dolgokban pontos engedelmisséget tanúsítsanak.

Ha valaki hivatala teljesítésében akadályozva van, jelentse be a presesnek vagy a prefectusnak, hogy a hivatalos teendővel mást bizhasson meg.

3. Mivelhogy a szentségekhez való gyakori járulás kiválóan alkalmas eszköz a kongregáció céljának elérése, arra t. i. hogy a tagok az erényben és istenességben előmenetelt tegyenek, azért mindazok, a kik a kongregációhoz csatlakozni kívánnak, beléptők előtt vagy rendes, vagy általános gyónást végezzenek, a mint azt a lelkiatyjok lelki javokra hasznosnak tartja.

Ezután rendszeren havonként legalább egyszer s ezenkívül az Úr Jézus és a boldogságos Szűz főbb ünnepein is járuljanak a szentségekhez.

A tisztviselők pedig ezt még gyakrabban tegyék, de csak lelkiatyjok jóváhagyása mellett.

4. Kiki rendes, állandó gyóntatót válaszson magának s fontos okok nélkül ne változtassa.

Nyissa-tárja föl neki bizalommal teljes szívét és engedje át magát tökéletesen vezetésének.

5. Mivel a leventék Isten után a boldogságos Szűzet kötelesek kiválókép tisztelni, minthogy neki szentelték és áldozták föl magukat; azért a preses és prefectus is mindenkép azon iparkodjanak, hogy e tiszteletet a tagokban fokozzák és terjeszszék.

Arra törekedjenek tehát, hogy az Úr Jézus és boldogságos Szűz főbb ünnepeit nagyobb ájtatossággal üljék meg.

Hasznos lesz erre nézve, ha a leventék a főünnepek előtt novennát, imádsággal és elmélkedéssel járó 9 napi ájtatosságot végeznek.

6. Mivel a jó könyvek olvasását a szent atyák igen ajánlják és a lélek haladására való hasznát a tapasztalás is eléggé tanúsítja, ezt a leventék is sürően gyakorolják.

E célra a kongregációnak, a mennyire telik, jó könyvekből álló könyvtára legyen, a melyből a leventék a preses utasítása szerint vehetnek kölcsön könyveket.

A könyvtárost a preses nevezi ki.

7. A meghatározott napon és órában rendes kongregációi gyűlés van, a melyen egytől egyig minden levante részt venni köteles.

A lelki tanítás előtt és után a prefectus a többi taggal fölváltva mondja a szokásos imádságokat.

A gyűlésektől senki sem maradhat távol fontos ok nélkül.

Csak a preses döntheti el, elmaradjon-e a határozott napon a rendes gyűlés, vagy más napra és órára halasztassék-e.

8. A ki a meghatározott napon a gyűlésen meg nem jelenik, mielőbb jelentse be a presesnél elmaradásának okát.

Ez aztán eldönti, elegendő-e az elmaradásra az ok vagy nem. Ha az ok nem kielégítő, intse meg a hibást. Ilyenféle hanyagságért valamint más egyéb hibáért el is tilthatja őt egy időre a gyűlésen való megjelenéstől, a mint az Isten nagyobb dicsőségére s a kongregáció javára jönnek látja.

E célra könyvet vagy táblát készítsenek, a melyen a gyűlés napja s a leventék neve föl legyen írva, úgy hogy a távollévőket könnyen jól meg lehessen jelölni.

Egyébiránt minden leventének legyen annyi buzgósága és lelki haladására való figyelme, hogy amolyan ösztönzésre rá ne szoruljon.

Hogy a gyűlés látogatását ellenőrizni lehessen, a kongregációi-kápolnában tábla legyen fölfüggesztve, a melyen a tagok neve föl van jegyezve.

Mihelyt a kongregációtág belép, valami jelet illeszt a nevéhez vagy magát az illető tisztviselőnél bejelent.

A kinek a neve nincs megjelölve, távollévőnek tekintendő. Az illető tisztviselő pedig nevét az arra rendelt könyvbe írja.

A névjegyzékes táblának sehol sem szabad hiányoznia, mert igen alkalmas eszköz a későn jövés megakadályozására és a hanyag tagok megismerésére.

9. Mindenki naponkint, mihelyt fölkel, az Istennek a nyert jótéteményekért, nevezetesen az elmúlt éjjel nyújtott kegyelmes ótalomért hálát adjon; ezután a hit, remény és szeretet indulatát gerjeszse föl magában és a teljes Szentháromság tiszteletére i Miatyánkot, i Üdvözlég Máriaat s i Hiszekegyet mondjon, ehhez csatolja még a Salve Reginát (Menyországnak királynéja).

Este lefekvés előtt vizsgálják meg lelkiismeretüket és kérjenek az Istentől a napközben elkövetett vétkeikért töredelmesen bocsánatot és imádkozzanak i Miatyánkot, Üdvözlég Máriaat, Sub tuum praesidiumot, (Ótalmad alá futunk imádságot), a »De profundis, »A mélységből kiáltok föl hozzád«-féle zsolttárral a megholt hivekért.

A ki időhiány vagy más ok miatt az imént jelzett imádságokat el nem végezheti, mondja el reggel a Salve Reginát i Miatyánkkal és i Üdvözlég Máriával s este a lelkiismeretvizsgálás után a Sub tuum praesidiumot (Ótalmad alá futunk), i Miatyánkot és i Üdvözlég Máriaat.

10. Minthogy a leventék kötelesek mindenkinek jó példával szolgálni, azért nagyobb buzgóságot tanúsítsanak a jámbor keresztény cselekedetekben.

Ilyen istenes cselekedetek az említetteken kívül: az évi szent gyakorlatok (exercitiumok) megtartása, a szent Alajos tiszteletére szentelt hat vásárnapnak a megszabott módon való megülése: a szent olvasónak, vagy a szűz Mária tiszteletére szerkesztett szent zsolozsmának, vagy legalább részének elimádkozása; a szentmise hallgatása naponkint, a gyakori vagy legalább havi szentgyónás és áldozás, az általános gyónás egyszer

vagy kétszer az évben az utósótól kezdve; a római katolikus anyaszentegyház ügyeinek, érdekeinek bátor, férfias megvédése; buzgó pártolása, a hitben tévelgőknek és szegény, bűnösöknek jó példával, szóval, cselekedettel az igaz hit és erény útjára való oktatása (katekizálása), a keresztény irgalmasság testi és lelki cselekedetei.

Ilyen és hasonló jó cselekedeteket kiki ájtatossága és állása szerint magánosan vagy az egész kongregációval közösen végezhet, a mint azt a preses tanácsosnak véli.

11. Ha valamely levante megbetegszik, a preses és prefektus látogassák meg és gondoskodjanak róla, hogy a szent-ségekből jókor részesüljön, a kongregáció pedig érte a rendes imádságokat végezze.

Halála esetén valamennyien részt vesznek temetésén és a szentmisén, melyet a kongregáció a saját kiváltságos (privilegiált) oltárán érette mondat. Mihelyt lehet, vagy közösen a kongregáció-kápolnában, vagy kiki magán, elmondják a halottakért való szent zsoltoszmát, azonkívül mindenki külön 8 napig elimádkozza a halottért a »De profundis« kezdetű zsoltárt a hozzá tartozó imádságokkal.

12. Ha valamely levante el akar utazni, jelentse be a presesnek, vagy a prefektusnak és kérjen, ha kívánatos, valami bizonyítványt, hogy az odavaló kongregáció, a hová utazni szándékozik, őt rendes tagjának elismerje és befogadja.

Mivelhogy távollétében is még mindig a kongregáció tagja marad és érdemeiben részesül, illik, hogy időről-időre a prefektussal írásban tudassa, hogyan van, s ajánlja magát a kongregáció imádságába.

Azon is legyen, hogy mindenütt, a hol tartózkodik, a kongregáció méltó tagjaként viselkedjék, jó példája és kifogástalan erkölcsi viselete által másoknak épülésére szolgáljon és őket az erényre és jámborságra buzdítsa.

13. Mindnyájan őszintén és tiszta szívből szeressék egymást s a békességet és testvéries egyetértést táplálják egymás közt s ügyfeleiket az igaz keresztény erényben való haladásra buzdítsák.

E célra fölötté sokat használ, ha a kongregáció rendes gyűlésein szorgalmasan részt vesznek, olyanokkal sűrűen társalkodnak, a kik őket a jóra buzdítják; továbbá ha a rossz vagy kétes hírű emberek társaságát kerülik, valamint olyan alkalmakat is, a melyek ártalmukra szolgálhatnak, p. o. pénzre való játékokat, a veszekedést, rossz színházak látogatását s más egyebet, a mi a kongregáció hírét-nevét veszélyeztethetné.

Ellenkezőleg minden jártokban-keltőkben úgy viselkedjenek, hogy méltók lehessenek szűz Mária ótalma alatt állni s a Mária-kongregáció tagjainak lenni.

14. Hogy e rendeleteket pontosabban megtartsák, a tisztújítás alkalmával nyilvánosan olvassák föl és fölolvásásakor szívesen hallgassák.

A kongregáció szabályai semmi féle bűn alatt sem köteleznek. De azért kiki iparkodjék őket és a kongregáció többi szokásait a lehető legpontosabban megtartani.

A tisztviselők pedig tisztí szabályukat még gyakrabban olvassák, hogy tökéletesebben megtarthassák.

A tisztviselők választása.

1. A tisztújítás egyszer vagy kétszer történik az esztendőben

2. Választók és megválaszthatók csak azok a rendes levettek lehetnek, a kik nincsenek valami törvénysértés miatt bizonyos időre jogaiktól és kiváltságaiktól megfosztva.

3. A prefektust, a ki, mivel a kongregáció vezetésében némi jártassággal kell bírnia, rendesen a tisztviselők sorából szemelhető ki, és a következő módon választzzák.

A tisztviselők mindenek előtt egyik gyűlésökben előzetes választást végeznek — Minden egyes tisztviselő egy czédulára három levetét ír föl, a kit az Isten és Szűz Mária színe előtt a legalkalmasabbnak tart a kongregációi főtisztviség viselésére. Az a három, a ki általános szótöbbséget nyert, a jelölt. E három közül választja meg utóbb az egész kongregáció a prefektust.

Az általános választó-gyűlés napján a preses a Szentlélek segítségül hívása (a Veni Creator Spiritus után) a három jelölt nevét a gyűlekezetnek kihirdeti, három választó urnára (serlegre) teszi és az oltárra a boldogságos Szűz képe elé helyezi.

Minden levente egy-egy golócskát kap s a három serleg egyikébe ejti.

Assistens a többi kettő, ki a prefektus választásánál szótöbbséget nem kapott, s pedig oly formán, hogy a kire a kettő közül a legtöbb szavazat esett, az első a következő pedig a második assistens.

A szavazat-összegezés után azonnal ki is hirdeti a preses az eredményt e szavakkal:

Az Isten szent nevében s ő sz. fölsége nagyobb dicsőségére s a boldogságos Szűz Mária tiszteletére, a mi kongregációnk díszeré és gyarapodására a társak szavazata folytán prefektussá választatott és kineveztetett, N. N. első assistenssé N. N., második assistenssé N. N.

Quod igitur felix faustumque sit et ad majorem Dei gloriam B. V. Mariae honorem et sodalitatis nostrae decus atque incrementum bene cedat, sodalium suffragiis hujus sodalitatis praefectus electus et nominatus est N. N., primus assistens N. N., secundus assistens N. N.

Miután az új választottak helyöket elfoglalták, a preses a Te Deumot kezdi énekelni.

5. A konzultorokat a preses, az új prefectus és az assistens választják.

6. A jegyzőt (secretariust), és a pénztárost az összes tisztikar a konzultorok sorából választja. Nem szükséges, hogy mindkét hivatal egy kézben legyen, a körülmények szerint két személyre is ruházható.

Igen régi szokás szerint rendesen a lelépő prefektust választják jegyzőnek, ha csak assistenssé nem lett.

7. A többi tisztviselőt a preses a prefektussal asszistensekkel és jegyzővel egyetértve választja.

A tisztviselői gyűlések rendje.

1. A tisztviselők rendesen hónaponként legalább egyszer a összejönnek, hogy a preses jelenlétében a kongregáció ügyeiről tanácskozzanak. Rendkívüli esetekben gyakrabban is tarthatnak-tanácskozást.

2. A gyűléseket a prefektus imádsággal kezdi és zárja.

A gyűlés elején:

Veni, sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende.

V. Emitte Spiritum tuum et creabuntur.

R. Et renovabis faciem terrae.

Oremus. Deus qui corda fidelium sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis in eodem Spiritu recta sapere, et de ejus semper consolatione gaudere. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Pater. Ave.

A végén: Sub tuum praesidium confugimus Sancta Dei genitrix nostras deprecationes ne despicias in necessitatibus nostris sed a periculis cunctis libera nos semper Virgo gloriosa et benedicta, Domina nostra, Mediatrix nostra, Advocata nostra. Tuo Filio nos reconcilia, tuo Filio nos commenda, tuo Filio nos repraesenta.

Pater. Ave.

Jőjj el Szentlélek Uristen, töltsd be hived szívét és gerjeszd fő bennök szereteted tűzét.

V. Küld el Szentlelkedet és minden föléled.

R. És megújítod a föld színét.

Imádkozzunk. Isten, ki hived szívét a Szentlélek megvilágosítása által tanítottad, add, hogy ugyanazon Szentlélek által a helyest megismerjük és az ő vigasztalásán örvendjünk, a mi Urunk, Jézus Kristus által. Amen.

Miatyánk. Üdvözlégy.

Ótalmad alá futunk, Istennek szent szülője, könyörgéseinket meg ne vedd szükségünk idején, hanem minden veszélytől ótalmaz meg minket, mindenkor dicsőséges és áldott Szűz, mi Asszonyunk, mi közbenjárónk és szószólónk. Engesztelj ki minket sz. Fiaddal, ajánlj minket sz. Fiadnak, mutass be minket sz. Fiadnak.

Miatyánk. Üdvözlégy.

3. Minden gyűlés kezdetén a jegyző (secretarius) fölolvassa a múlt gyűlés jegyzőkönyvét.

4. A preses távollétében egyedül a prefectusnak áll jogában a kérdéseket fölvetni s a tárgyalásokat vezetni. Higgadtan és szerényen, de egyszersmind őszinte bátorsággal is szóljon aztán minden tisztviselő a fölvetett kérdéshez.

5. A szótöbbség határoz ugyan, de a határozat csak a preses hozzájárulásával nyer döntő érvényt.

6. A mi egyszer el van döntve, azt fontos ok nélkül nem kell megváltoztatni.

7. A gyűlés föloslása előtt a tisztviselők együttesen, amugy általában tanácskozzanak a kongregáció állapotáról, hogy lássák, mire kell különösen gondot fordítani.

8. A gyűlésben tárgyalt ügyekről senki se beszéljen másnak, hacsak a preses egyenesen meg nem engedi.

A főfőügyelő (prefektus) szabályai.

1. A prefectus csak a jó hír és kedvező vélemény folytán, a melyet tagtársai érényeiről és derekasságáról táplálnak, jutott e magas és fontos hivatalra. Azért kötelessége is e jó hirt és kedvező véleményt példás élete és kifogástalan jó viselete által igazolni. Mulja fölül tehát a többi társait Szűz Mária iránt való tiszteletben és a szabályok pontos megtartásában; kiváltképen pedig hordozza szívéen a kongregáció és egyes tagjai érdekeit.

2. A rendes és rendkívüli gyűléseken jókor jelenjék meg s ügyeljen rá, hogy a tagok a kongregáció istenes gyakorlatait a megszokott módon végezzék.

Minden gyűlésen ő a vezető, ő kezdi és végzi a rendes imádságokat.

Ha fontos okokból akadályozva volna, jelentse az első segédfőügyelőnek (assistensnek), hogy helyettesítse.

3. Noha ő a kongregáció feje, mégis a kongregáció igazgatásában a preseitől függ.

A preses engedelme nélkül semmit sem változtathat, és semmi újat sem hozhat be, hanem a kongregáció ügyeiben a presessel tanácskozzék s vele a legnagyobb egyetértésben intézkedjék mindenben.

4. Ha észreveszi, hogy a kongregáció híre-neve valamely levente botrányos viselete következtében csorbát szenved, résen álljon s kövessen el mindent, hogy a veszedelmet a kongregációtól elhárítsa. Intse meg a tévelygőt, vagy jelentse a presesnek, hogy a dolognak utána lásson.

5. Ha valamely levente megbetegedik, gondja legyen rá, hogy a beteget rendesen meglátogassák és megvigasztalják. Ha a betegség veszedelmessé válik, azon legyen, hogy a ren-

des gyűléseken érte nyilvánosan imádkozzanak: kivált hogy a beteg jókor részesüljön a haldoklók szentségeiben

6. Ha a beteg halálra válik, azonnal jelentse be a kongregációnak, hogy az elhunytnek lelkét az Istennek ajánlják. A temetést illetőleg beszéljen a presessel.

7. Minden 3 hónapban áttekinti a jegyző iratait és a pénztáros számadásait, és jelentést tesz a presesnek.

Ő írja alá a presessel és jegyzővel egyetemben az okiratokat, bizonyítványokat, számadásokat, valamint a kongregáció egyéb ügyiratait és határozatait.

8. Gondoskodik róla, hogy a havi tisztgyűléseket rendszeresen megtartsák és a tisztviselők annak idején megjelenjenek.

9. Önkényűleg nem fogadhat be a kongregációba senkit, annál kevésbbé zárhat ki belőle valakit kénye-kedve szerint.

A főlvetel és kizárás fölött a tisztgyűlés határoz, azért a gyűlés előtt beszélje meg a dolgot a presessel.

10. Hivatalba lépése és lelépése alkalmával aláírja mindazon tárgyak jegyzékét, melyek a kongregáció tulajdona, valamint a számadásokat, a kongregációi bevételeket és kiadásokat, hogy tisztgyűlés utódja mindent jó karban találjon.

A segédfölügyelők (assistensek) szabályai.

1. Az assistensek a prefectus segédtségei; azért egymás közt és a prefectus közt is a legnagyobb egyetértés uralkodik. Gyakran tanakodjanak a kongregáció állapotáról s jólétén és gyarapodásán buzgólkodjanak.

A mint a prefectus, úgy ők is jó példával járjanak a többiek előtt, kivált a szentségek buzgó vételében.

2. Föladatuk a jelölteket a kongregáció szabályaival, szokásaival és kötelességeivel megismertetni, s mihelyt észreveszik, hogy valamelyik az elcsábítás veszedelmében forog, vagy a bűn útjaira tér, őt figyelmeztetni s arról gondoskodni, hogy a preses neki keresztény szeretettel lelkére beszéljen.

3. A tisztgyűléseken a prefectus után az első helyet foglalják el; ha ez távol van, az első assistens lép helyébe; ha ő is akadályozva volna, a második assistens pótolja.

4. Jelen vannak, ha a jegyző és pénztáros három havonként a prefectusnak az iratokat és számadásokat előterjeszti, valamint ha a prefectus a hivatalba lépésével vagy hivatalából búcsuztával a különféle számadásokat s ügyiratokat aláírja.

A jegyző (secretarius) szabályai.

1. A jegyző minden tisztgyűlésen részt vesz és a kongregáció írásbeli dolgait végzi.

2. Nagy szorgalommal és lelkiismeretes pontossággal három könyvet vezet.

Az első könyv a kongregáció összes tagjainak vezeték- és keresztnévét tartalmazza, valamint életkorukat, lakóhelyüket, a kongregációba való befogadásuk és ünnepies fölvételük napjait; továbbá a kongregáció tiszteletbeli tagjait és kiváló jótevőit, úgyszintén a boldogul kimult tagtársak neveit haláluk évével és napjával; végre a kongregációból véglegesen kizárt ifjak nevét, de kizárásuk okának megemlítése nélkül.

A második könyvbe bejegyzi a tisztikar fontosabb tanácskozásait és döntéseit.

A harmadik könyv a kongregáció folyó eseményeit, történetét tartalmazza, az új választásokat, a kiváló ünnepeket s egyéb nevezetes eseményeket, melyek a kongregációra vonatkoznak.

E könyvek tartalma csak a tisztviselőkkel közölhető.

3. Gondja lesz rá, hogy a kápolna valamely alkalmas helyén ki legyen függesztve a névjegyzéki tábla, hogy a jelenlevőket meg lehessen jelölni.

Ha ajtóőr nincs kinevezve, az ő dolga a távollevőket és későn jövőket ellenőrizni s a presesnek és prefectusnak tudomásukra hozni.

4. Hivatalához tartozik a kongregációi fölvételi okiratokat, diplomákat, bizonyítványokat, halotti czédulákat s levéltári jegyzéket elkészíteni, és a presessel meg a prefectussal egyetemben aláírni.

A mi a halotti jelentések és egyéb iratok elfogadását és elküldését illeti, szóljon róla a presessel és prefectussal.

5. Ő őrzi biztos helyen a kongregáció pecsétjét és a levéltár kulcsait.

6. A hol a kongregáció népes, alkalmas segítőt vegyen maga mellé, de ha ez nem a consultorok (tanácsosok) sorából való, a tisztí gyűlésen nem vehet részt, kivéve ha a jegyző maga nem jöhet gyűlésre.

A tanácsosok (consultorok) szabályai.

1. Magasabb állásuknál fogva kötelesek a többieknek jámborságban, szorgalomban és a szabályok megtartásában jó példával tűkörképül szolgálni.

3. Részt vesznek minden tárgyaláson s véleményüket nyíltan, őszintén, teljes szabadsággal, legjobb tudomásuk szerint, mindig a kongregáció javát tekintve mondják ki, a nélkül mégis, hogy véleményükhöz makacsul ragaszkodnának.

Ha észrevettek valamit, a mi más leventére nézve veszedelemes, vagy a kongregációt rossz hírbe keverhetné, a veszedelem elhárítására azonnal alkalmas intézkedésekről gondoskodjanak.

A pénztáros szabályai.

1. A bevételekről és kiadásokról pontos jegyzőkönyvet vezessen.

2. Rátartozik a kongregációnak szükséges tárgyak bevásárlása.

3. A főtisztikar engedelmével nélkül semmit sem vásárolhat be, sem el nem adhat, se pénzt kölcsön nem kérhet, se nem adhat.

4. Azon legyen, hogy a rendes járulékok s adományok rendszeresen befolyjanak. A szegényebb sorsú leventéket illetőleg beszéljen a presessel.

5. A pénzes szekrény (a pénztár) jól be legyen zárva, s két különböző lakattal ellátva; az egyik kulcsot ő maga, a másikat a prefektus őrzi. Minden harmadik hónapban előmutatja a prefektusnak az assistensek és secretarius jelenlétében a számadásokat és a meglevő pénzösszeget.

9. Gondja legyen rá, hogy minden tisztújítás alkalmával az arra fölhatalmazott tisztviselők a számadást helybenhagyják és aláírják.

A sekrestyés szabályai.

1. A templomhoz vagy kápolnához tartozó szereknek gondjukat viseli s arra ügyel, hogy közvetetlen a gyűlések előtt minden készen legyen.

2. Ha az istentiszteletnél valamire szüksége van, jelentse be jókor a prefektusnak.

3. A kongregáció sekrestyéjéhez tartozó szerekről megbízható jegyzéket tartson s tisztújításkor irassa alá mind az újon választott, mind az elvált prefektussal és jegyzővel.

Az ajtóőr szabályai.

1. Lehetőleg legelsőnek iparkodjék a kápolnában megjeleni.

2. Figyelje meg, kijelölik-e a leventék a kápolnába jövet nevöket a táblán, s jelentse be a rendes gyűlés után a hiányzókat a prefektusnál.

3. Idegeneket ne eresztszen a kápolnába a rendes gyűlésekre, hacsak a prefektus meg nem engedi nekik a belépést.

Az olvasó szabályai.

1. Ott legyen a kápolnában már jókor a gyűlés kezdete előtt.

2. Mihelyt 7—8 levente együtt van, kezdje el a prefektustól rendelt könyv olvasását.

3. Tisztán, világosan, nyomósan olvasson, hogy mindenki könnyen megérthesse.

A kongregációba való fölvétel.

1. Senkit sem szabad a kongregációba fölvenni, a ki nem áll jó hírben, vagy a kinek élete s viselete nyilvános botrányt okoz, vagy a ki őszinte szívvel meg nem ígéri, hogy a levont kötelességeinek igaz buzgósággal meg akar felelni.

2. A ki a kongregációba akar lépni, közvetlen a preseshez forduljon, a ki őt ez alkalommal a kongregáció céljára és azokra a föltételekre figyelmezteti, a melyek alatt a fölvétel valósulhat.

Ha a preses jónak látja a jelentkező ifjú kívánságának helyt adni, a következő tisztviselői gyűlésen jelentést tesz róla s a jelöltek (candidatusok) sorába való fölvételét indítványozza és nevét a prefektus által a legközelebbi kongregációi rendes gyűlésen közhírré teszi.

A jelölt (candidatus) ezentúl a rendes gyűléseken részt vesz ugyan, de a tiszti választásokon sem mint választó, sem mint megválasztható részt nem vehet, amint nem is részesül a kongregáció kiváltságaiban és búcsuiban mindaddig, míg formászerűen nincs a kongregációba fölvéve.

3. Az az időszak a bejelentéstől a kongregációba való ünnepies fölvételig a jelöltre nézve a próba vagy tanulás ideje. Ez idő alatt azon iparkodjék, hogy magát buzgósága és épületes magaviselete által méltóvá tegye arra a nagy kegyelemre, hogy a boldogságos Szűz és mennyei királyné szolgálai sorába léphessen.

Egyik tisztviselőt a preses, ha maga nem vállalja el, ki-jelöl számára, a ki őt a kongregáció szabályaira, szokásaira, jámbor gyakorlataira, kötelességeire, kiváltságaira és búcsuira oktatja, az ünnepies fölvételre előkészíti, az e napon végzendő szent gyónásra és a vele egybekapcsolt búcsura figyelmezteti.

4. A döntő határozatot, fölvehető-e a jelölt ünnepiesen a kongregációba, csak a tisztikar hozhatja.

Ha a jelölt nem felelt meg a követelményeknek, a tisztikar őt vagy teljesen elutasítja a kongregációtól, vagy a próba idejét meghosszabbítja.

Ha a tisztikar a jelölt fölvételét elhatározta, a prefektus e döntést az egész kongregációnak tudomására hozza, hogy minden levante e fölvétel ellen a maga idején és helyén, ha fontos okai vannak, óvást tehessen, vagy netalán ellene fölmerült aggodalmait eloszlatthassa.

Ha végleges fölvétele ellen semmi oldalról sem merül föl nehézség, a jelölt a szentségek méltó vétele által készül az ünnepies beiktatásra.

A kongregációból való kizárás.

1. A ki egyszer a kongregációba már föl van véve, az tagja is marad; következőleg részes a kongregáció összes búcsuibán és jó cselekedeteiben, még ha más állásba lép vagy más helyre költözik is.

2. A kongregáció azonban mindazt a tagot kizárhatja kebeléből, a ki súlyos és nyilvános kihágás, vagy botrányos élet által a kongregációt rossz hírbe keveri.

3. A kizárás okait a tiszti gyűlésen meghányják és eldöntik, be kell-e következnie a kizárásnak vagy sem.

A kizárás módja különféle, a kihágás súlya, körülménye szerint. A preses az illetőnek vagy egyszerűen titokban tudtára adja, hogy a rendes gyűléseken többé meg ne jelenjék, vagy a következő rendes heti gyűlésen minden formáság nélkül kimondja: N. N. ki van zárva a kongregációból, vagy ha a kihágás súlyos és általános botrányt szült, a prefektus a rendes gyűlésen a szokott imádság után nyilván és ünnepiesen fölolvassa a kizáró okiratot.

3. A kongregáció az ő tagjait némely kisebb kihágások miatt egy időre meg is foszthatja jogaiktól és kiváltságaiktól, a nélkül, hogy őket teljesen kizárná.

A jog és kiváltságtól megfosztott levante azért a kongregáció iránt vállalt kötelezettségeitől nincs fölmentve, de ez idő alatt sem választó nem lehet, sem meg nem választható valamely hivatalra; azonkívül a kongregációi érmet sem viselheti.

Búcsuk,

melyeket a pápák mind a római jézus-társasági kollegiumban alapított legelső a Gyümölcsoltó Boldogasszonyról nevezett gyülekezetnek, mind pedig a többi hasonló módon alapított vagy alapítandó gyülekezeteknek engedményeztek, ha hogy ezek a fennczimzett legelső gyülekezetbe szabályszerűleg bekebelezvék.

Jegyzet. Hogy általában búcsut nyerhessünk, kívántatik: a) hogy akaratumk legyen búcsut nyerni; b) hogy a kegyelem-állapotában legyünk; c) hogy a búcsu elnyeréséhez kötött jóságos cselekedeteket elvégezzük és pedig legalább a cselekedetek utósóját kegyelemállapotban végezzük el; d) hogy elkövetett bűneink miatt igaz bánatot érezzünk, és azokért erőnk szerint eleget tenni iparkodjunk. A mi különösen a teljes búcsut illeti, ennek elnyerésére azonfölül rendesen még szükséges, hogy tördelmesen gyónjunk s az Oltáriszentséghez járuljunk.

Búcsut annál nagyobb mérvben nyerünk, minél inkább igyekszünk a föltételeknek eleget tenni. De miután nem tudjuk, vajjon elégtételi buzgalmunk elég nagy volt-e, azt sem tudhat-

juk soha biztosan, vajjon nyertünk-e igazán valamely búcsut, innét származik az ájtatos keresztények törekvése, hogy mennél több búcsuban részesüljenek.

Teljes búcsuk

engedményeztetnek mindkét nembeli hívek részére,

1. a gyülekezet főünnepén, ha annak templomát, vagy kápolnáját első vecsernyétől kezdve napleáldoztáig ájtatosan meglátogatják s ott az anyaszentegyház fölmagasztaltatásaért, a ker. fejedelmek egyességeért, az eretnokségek kiirtásaért s öszentsége a pápáért imádkoznak, az imaformák egyeseknek tetszésére hagyatnak.

2. másodrendű főünnepén, vagy ha a gyülekezet efélével nem bírna, azon a napon, melyet a püspök beleegyezésével az elnök évenként kitűz;

3. azon napokon, melyekre az említett két ünnep a püspök beleegyezésével áttétetett. Ez esetben, ha ez áthelyezés vasárnapra esnék is, a búcsuk az ünneppel járnak, s festum duplex daczára is a társulati ünnepnek fogadalmi miséje mondható.

Teljes búcsuk

engedményeztetnek a gyülekezeti tagok részére,

1. a gyülekezetbe való fölvétel napján,
2. a halál óráján,
3. Krisztus urunk születése napján, (deczember hó 25-én.)
4. Krisztus urunk mennybemenetele napján,
5. a bold. Szűz szeplőtelen fogantatása ünnepén,
6. Kisasszony napján,
7. Gyümölcsoltó-Boldogasszony napján,
8. Nagy-Boldogasszony napján,

9. egyszer minden héten a gyűlés napján, ha az egylet kápolnájában a szokásos imák elmondtnak. Ha pedig egy héten több gyűlés volna, a teljes búcsu elnyerésére kiki azt a napot választhatja magának, a melyiket akarja,

10. az egylet vezetésével megbízott áldozó-papok, egyszer mindenkorra fölhatalmazást nyernek az egyházi hatóságtól, hogy valahányszor az egyleti, vagy az egylet szolgálatában levő betegeket meglátogatják s békétűrésre, az Isten akaratán való megnyugvásra buzdítják, teljes búcsuban részesíthetik őket oly napon, melyen a szentségek méltó vétele után, valamely feszület előtt öszentsége a pápa és az anyaszentegyház szándékára három Miatyánkot és három Üdvözlét elimádkoznak,

11. a heti teljes búcsuban évenként kétszer részesülhet-

nek az egyleti tagok, ha a gyülekezet helyiségét meg sem látogathatják; e helyett azonban más valamely templomban egész életökről egyetemes gyónást végeznek s az Oltáriszentséghez járulnak.

Hét évi búcsu

engedményeztetik az egyleti tagoknak

valahányszor

1. halottat kísérnek ki a temetőbe;
2. haldoklóért vagy halottért imádkoznak;
3. a gyűlésen vagy isteni szolgálaton, vagy valamely lelki oktatáson részt vesznek;
4. valamely halottas isteni szolgálaton ájtatosan jelen vannak;
5. hétköznapon szentmisét hallgatnak;
6. lefekvés előtt lelkiismeretöket megvizsgálják;
7. szegény betegeket látogatnak s őket vigasztalják;
8. rabokat látogatnak;
9. ellenfeleket kibékítenek.

Búcsuk a megholtakért.

1. Az imént elősorolt szent búcsuk esedezőképp a tisztítóhelyen szenvedő lelkek javára is alkalmazhatók.

2. Minden Mária-gyülekezeti oltár szabadalmazott minden áldozár számára, ki azon szent misét mond az elhunyt egyleti tagokért.

3. A gyülekezetbe kebelezett áldozópapok számára bármely templom oltára szabadalmazott, ha azon valamely elhunyt egyleti tag lelki enyhüléseért szentmise-áldozatot mutatnak be.

Jegyzet. Szabadalmazott valamely oltár, midőn az ott mondott szentmise által teljes búcsu nyerhető, a mely esedezőképp a megholtak javára ajánlatik föl.

Állomási búcsuk.

Jegyzet. Állomásoknak nagy sz. Gergely pápa idejében a keresztények azon esdő- és vezeklő-körmeneteket nevezték, melyeket bizonyos napokon Róma városán kívül, vagy belül fekvő valamely meghatározott templomba vezettek. Az ily esdő- és vezeklő-körmeneteken résztvevő számos és nagy búcsut nyerhetett. Az ilyen búcsuk állomási búcsuknak neveztetnek.

Ájtatossági gyakorlatok.

A XIII. szabály szerint naponként elmondandó imák.

(Reggel.) A hit indulatja.

»Oh édes Istenem! erősen hiszem mindazt, mit kath. anyaszentegyházad által, hogy higgyük, elénk adsz: mert azt te jelentetted ki, ki csalhatatlan örök igazság vagy.«

A remény indulatja.

»Oh édes Istenem! Jézus Krisztus érdemei által reménylem tőled az örök boldogságot, és annak elnyerésére való szükséges eszközöket; mert te megígérted azt, ki mindenható, legjobb és leghivebb vagy.«

A szeretet indulatja.

»Oh édes Istenem! szeretlek téged teljes szívemből minden fölött, mert te legjobb Atyám, szeretetre legméltóbb, legfőbb és legnagyobb jószág vagy. Te éretted szeretem minden embertársamat, barátomat és ellenségemet egyaránt, mint önmagamat. Amen.«

Három Mi Atyánk, és három Üdvözllet. Hiszekegy.

Este

a lelkiismeret megvizsgálása után gerjesztessék föl a

Bánat.

Legkegyesebb Atyám! teljes szívemből szánom és bánom minden bűnömet, mivel azokkal téged, legfőbb jószágú Isteneimet megbántottalak. »Szívembe szállva fohászkodom, Szégyen terül el arczomon, — könyörülj bűnös voltomon.«

Mi Atyánk, Üdvözlégys... és a 129. zsoltár:

A mélységekből kiáltok Uram hozzád: Uram! hallgasd meg az én szómat.

Legyenek füleid figyelmesek az én könyörgésem szavára.

Ha a vétkeket figyelembe veszed Uram! ki állhat meg előtted?

De nálad vagy a kegyelem: és a te törvényeidért reménylek benned, Uram!

Reményel az én lelkem az ő ígéjeért: az én lelkem az Urban bizik.

A reggeli vigyázattól éjjelig: bizzék Izrael az Urban.

Mert az Urnál az irgalmasság: és nála bőséges a megváltás.

És ő megszabadítja Izraelt: minden gonoszáságból.

Adj nekik Uram! örök nyugodalmat: és az örök világosság fényeskedjék nekik.

Az ünnepies fölvételnél elmondandó imák.

1. A ténykedő áldozár az oltárnál állva, elkezdí a következő dicséneket, melyet a kar folytat.

Szent Lélek Isten szállj
le ránk, — Elmét derítő tiszta
láng, — Öntsd lelkeinkbe, me-
lyeket — Megszentelél, kegyel-
medet.

Kit Isten mint vigasztalót
— Nekünk ajándékol adott, —
Minden javak bő kutfeje, —
Lelkünk világa s élete.

Te hét ajándok Istene, —
Az Ur hatalmas jobb keze, —
Te, kit nekünk ígért Atya, —
Nyelvünk kenetdus szózata.

Érzelmekbe fényt deríts,
— Kebelet erényre fölhevíts;
— Testünk erőtlenségeit — Véd-
jék magas kegyelmeid.

Kisértetekben el ne hagyj,
— Szívünkbe békességet adj;
— Légy utainkban fővezér; —
Ne érje népedet veszély.

Oh, adjad ismerünk Atyát,
— És egyszülötte szent Fiát, —
S téged, ki tőlük származol,
— Valljon, mi ég- s földön
honol.

Legyen dicsőség oh Atyánk,
— Neked, s kitől megváltatánk,
— Fiadnak, a Vigasztalót —
Áldván veled, mint egy valót
Amen.

V. Áraszd ránk Szentlel-
kedet és ujjá születünk.

R. És megújul a föld színe.
Könyörögjünk Ursten! ki
híveidnek szíveit a Szentlélek
fölvilágosítása által tanítottad,
adjad nekünk, hogy ugyanazon
Szentlélek kegyelmével a jót
megkedveljük s az ő vigasztal-
lásának örökké örvendhessünk.

Védd meg Uram! kérünk,
a bold. Szűz Mária esedezése
által minden bajtól e színed

Veni Creator Spiritus, —
mentes tuorum visita, — Imple
superna gratia, — Quae tu
creasti pectora.

Qui diceris Paraclitus, —
Altissimi donum Dei, — Fons
vivus, ignis caritas, — Et spi-
ritalis unctio.

Tu septiformis munere, —
Digitus Paternae dexteræ, —
Tu rite promissum Patris, —
Sermone ditans guttura.

Accende lumen sensibus, —
Infunde amorem cordibus, —
Infirma nostri corporis — Vir-
tute firmans perpeti.

Hostem repellas longius, —
Pacemque dones protinus; —
Ductore sic te praevio, — Vi-
temus omne noxium.

Per te sciamus, da Patrem,
Noscamus atque Filium, — Te-
que utriusque Spiritum — Cre-
damus omni tempore.

Deo Patri sit gloria, —
Ejusque soli Filio. — Cum Spi-
ritu Paraclito — Nunc et per
omne saeculum. Amen.

V. Emitte Spiritum tuum
et creabuntur.

R. Et renovabis faciem terrae.

Oremus. Deus, qui corda
fidelium sancti Spiritus illustra-
tione docuisti: da nobis in eo-
dem Spiritu recta sapere, et
de ejus semper consolatione
gaudere.

Defende, quaesumus Do-
mine, beata Maria semper Vir-
gine intercedente istam ab

előtt leboruló családodat s az ellenség leselkedésétől kegyesen ővd meg.

Cselekedeteinket, kértünk Uram! sugallatoddal előzd meg és segítségével kísérd, hogy minden imádságunk és működésünk mindig tőled származék és megkezdve, általad végződjék. A mi Urunk Jézus Krisztus által, ki veled él és uralkodik a Szentlélekkel egyetemben egy Isten mind örökkön örökké.

M. Amen.

omni adversitate familiam, et toto corde tibi prostratam ab hostium propitius tuere clementer insidiis.

Actiones nostras, quæsumus Domine, aspirando praeveniri et adjuvando proseguere, ut cuncta nostra oratio et operatio a te semper incipiat et per te coepta finiatur Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia saecula saeculorum.

R. Amen.

2. Szentbeszéd.

3. Megszenteltetnek az érnek, mi alatt dicséneket énekelnek a bold. Szűz Máriáról.

V. Adjutorium nostrum in nomine Domini.

R. Qui fecit coelum et terram.

V. Domine exaudi etc.

V. Dominus vobiscum etc.

Oremus. Omnipotens sempiterna Deus, qui Sanctorum tuorum imagines (sive effigies) sculpi aut pingi non reprobas, ut quoties illas oculis corporis intuemur, toties eorum actus et sanctitatem ad imitandum memoriae oculis meditemur; has, quæsumus, imagines in honorem et memoriam beatissimæ Virginis Mariæ, Matris Domini nostri Jesu Christi et S... adaptatas bene † dicere et sancti † ficare digneris, et praesta, ut quicumque coram illis beatissimam Virginem et S... suppliciter colere et honorare studuerit, illius meritis et obtentu a te gratiam in praesenti et aeternam gloriam obtineat in futurum. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen. (Deinde aspergat aqua benedicta.)

4. A titkár a jelöltekhez mondja:

A teljes Szentháromság dicséretére és dicsőségére, a szeplőtelenül fogantatott Szűz Mária, a mi anyánk és pártfogónk, tisztelétére, kongregáczióink gyarapodására lépjenek elő azok a képzett tagok, a kik fölvétetni kívánnak.

N. N. N. N. N.

A jelöltek az oltár elé lépnek; — a prefectus a preseshez fordulva így szól:

Prefectus. Tisztelendő atyám! A jelenlevőknek az az óhajtasuk, hogy a boldogságos Szűz Máriához való ájtatosságot önönmagukban és másokban gyarapítsák; azért a kongregáczióba való fölvételért esedeznek hozzád.

Preses. Nagy örömmel veszem óhajtaásokat. De hogy ösztinteségről meggyőződhesünk, feleljetek világosan és érthetően azokra a kérdésekre, a melyeket a kongregáció prefectusa elétek terjeszt.

Prefectus. Kivántok-e igaz szívvel a boldogságos Szűz Mária kongregációjába lépni, hogy benne magatokat a dicsőséges Szűz Mária ótalma alatt teljesen Jézus Krisztusnak, a mi édes Üdvözítőnknek szenteljétek?

Jelöltek. Teljes szívünkből kívánunk.

Prefectus. Akartok-e őszinte szívvel arra törekedni, hogy a kongregációban magatok följánlása által az ájtatosságot, feddhetetlen erkölcsi viseletet és szelidségtek és udvariasságatok által a testvéri szeretetet, jó példátok által felebarátaitek lelki épülését előmozdítsátok?

Jelöltek. Akarunk.

Prefectus. Megígértek-e, hogy a kongregáció törvényeit pontosan megtartjátok és elüljáróitoknak mindabban, a mi a kongregációra vonatkozik, szót fogadtok?

Jelöltek. Megígérjük.

Prefectus. S a mit megígérték, meddig akarjátok megtartani?

Jelöltek. Megtartjuk örökre.

Preses. Kedves ifjak! A boldogságos Szűz Máriának valóban kedves. tulajdon magatoknak pedig fölötte hasznos és üdvös dolgot kívántok. Mert a midőn magatokat a szentséges Szűz Mária szolgálatára és pártfogásába ajánljátok, bizvást remélhetitek, hogy az ő közbenjárására, a ki azokat, kik őt szeretik, viszont szereti, minden bizonynyal megnyeritek az ég kegyelmét. Megsegít ugyanis az irgalmas Szűz mindenkit, a ki hozzá folyamodik; pártfogásával kíséri, és sem veszélyben, sem szorongatás idején, sem az élet nyomorúságai közt, sem a halál óráján nem hagyja el azokat, kik igaz szívvel adják magukat szolgálatára.

De hogy ezt magatok is tapasztaljátok, sohase feledjétek, amit most mondani fogtok; s arra igyekezzetek, hogy magatok viselete és egész életetek tanubizonysága legyen annak, hogy ti csakugyan az ő meghitt szolgálói közé vagytok fölvéve.

Mivel pedig az igaz hit minden megigazulás gyökere és alapja, újítsátok meg ezt a hitvallást, melyet a római katolikus anyaszentegyház szokott használni.

Most egyik jelölt főnsszóval elmondja a trienti hitvallást. Ő és társai égő gyertyát tartanak kezökben.

Én N. N. erős hittel hiszem és vallom mindazt, a mit a római anyaszentegyház hitvallása magában foglal.

Hiszek egy Istenben, a mindenható Atyában a mennynek és földnek, minden látható és láthatatlan valóságnak alkotójában és az egy úr Jézusban Isten egyszülött Fiában, ki az Atyától öröktől fogva született, Isten Istentől, világosság a világosságtól, igaz Isten igaz Istentől született, nem alkottatott, egy természetű

az Atyával, ki mindeneket alkotott, ki érettünk emberekért és a mi üdvünkért leszállt a mennyekből és megtestesült a Szentlélektől Szűz Máriából és emberré lett; keresztre is feszítettett mi érettünk Pontius Pilátus alatt, kinhalált szenvedést és eltemettetett és föltámadt harmad napon az írás szerint és fölment a mennyekbe, ül az Atya jobbjára felén s onnét eljön dicsőséggel ítélni eleveneket és holtakat; az ő országának pedig nem lesz vége. Hiszek a Szentlélekben, az Úrban és elevenítőben, ki az Atyától és Fiútól származik, ki az Atyával és Fiúval együtt imádtatik és együtt dicsőítetik, ki a próféták által szólt. Hiszem az egy, szent, közönséges, és apostoli anyaszentegyházat, vallok egy keresztséget, a bűnök bocsánatára, várom a halottak föltámadását, és a jövődő örökkévaló életet. Amen.

A közönséges és apostoli római anyaszentegyházat elismerem minden egyház anyjának és tanítójának; a római pápának pedig, mint szent Péter, az apostolok fejedelme utódának s Jézus Krisztus helytartójának, igaz engedelmességet fogadok, a többit is mind, a mit az általános zsinatok, kivált a trienti és vatikáni zsinatok, tanítottak, határoztak és magyaráztak. Nevezetesen hiszem és vallom, hogy a római pápa, midőn püspöki székén tanít, vagyis midőn mint az összes kereszténység pásztora, és tanítója lép föl, és legfőbb apostoli tekintélyénél fogva, valamely hitre és erkölcsre vonatkozó tanítást, olyannak jelent ki, a melyet az egész egyháznak el kell fogadnia, a szent Péter személyében neki megígért isteni segítség folytán, ugyanazon csálhatatlanságnak örvend, a melylyel az isteni Megváltó, a hit és erkölcs tanításának meghatározásában, az ő egyházát fölruházta. Az ezekkel ellenkező tanításokat, és az egyháztól kárhoztatott, kizárt, elvetett s bármely más eretnekséget, én is kárhoztatok, elvetek és kizárok. Ezt az igaz katolikus hitet, melyen kívül senki sem üdvözülhet, s melyet én most, szabad akaratból vallok, és igaznak tartok, az Isten segítségével, életem utolsó lehelletéig, teljesen és sértetlenül megőrzöm, és vallom, és a mennyire tőlem függ, rajta leszek, hogy alattvalóim, vagy azok, a kiknek gondviselése, hivatalomnál fogva rám tartozik, megtartsák, tanítsák, hirdessék, s ugyanazt én is megígérem s esküvel megfogadom, engem az Isten úgy segítsen, és ezen szent evangéliuma.

Preses. Hogy tehát azt, amit most megígértetek, hűségesebben teljesíthessétek, tegyétek le ünnepiesen az egész kongregáció színe előtt kegyelmes szűz anyátok lábához fogadalmatokat.

V. A jelöltek letérdelnek és égő gyertyával kezükben elmondják a következő följánlást.

Szentségs Szűz, Isten anyja, Mária! én N. N. noha teljesen méltatlan vagyok arra, hogy neked szolgáljak, mégis, mivel a te csodálatos jóvoltod biztat, és a kívánság, hogy neked szolgáljak, ösztönöz; megválasztlak ma szent őrangyalom és

az egész mennyei udvar jelenlétében asszonyomnak, szószólómnak és anyámnak: és erősen megfogadom, hogy ezentúl neked szolgálok és amennyiben rajtam áll, azon iparkodom, hogy mindenki hűségesen szolgáljon neked.

Jézus Krisztus értem ontott vérére kérek tehát és hozzád könyörgök, ó jószágos anyám, fogadj engem hiveid sorába és örökös szolgálódnak. Állj mellettem minden cselekedetemben és szerezd meg nekem azt a kegyelmet, hogy szóval, tettel és gondolattal úgy viselkedjem, hogy soha se a te. se szentséges fiad szívét meg ne sértsem. — Emlékezzél meg rólam, és ne hagyj el engem halálom óráján. Amen.

VI. A jelöltek egyenkint a boldogságos Szűz érmét kapják. Közben a jelenlevők Szűz Mária tiszteletére valamit énekelnek.

Preses. Az Isten nagyobb dicsőségére, a boldogságos Szűz Mária tiszteletére, e kongregáció lelki javára én N. N. e kongregációnak ezidei presese, a XIII. Leó pápától nyert fölhatalmazásból titeket: N. N. N. N. fölveszlek a szeplőtelenül fogantatott Szűz Mária ótalma és szent N. pártfogása alatt álló kongregációnk tagjai sorába és részesekké teszek és ki is jelentem, hogy részesek vagytok minden kegyelemben, lelki gyümölcsben, kiváltságban és búcsuban, melyeket a római szentszék magának a legelső római kongregációnak, a melybe ez a mienk kánonszerűleg be van kebelezve, adományozott: az Atyának † és Fiúnak † és Szentléleknek nevében. Amen.

Fogadjon föl titeket Krisztus a mi társaink és az ő szolgálói sorába. Engedjen nektek időt, hogy jámborul élhessetek, alkalmat, hogy jót cselekedjete, állhatatosságot, hogy a jóban megmaradjatok és az örökélet örökségébe szerencsésen bejuthassatok; s a mint minket ma a testvéri szeretet lelkileg egybefűz itt e földön, úgy juttasson minket kegyelmesen az isteni jószág, a mely a szeretet gyarapítója és kedvelője, egykor az ő dicsőült kedves hivei sorába a mennyben. Amen.

VIII. Preses. V. Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.

R. A templo sancto tuo, quod est in Jerusalem.

V. Salvos fac servos tuos.

R. Deus meus, sperantes in te.

V. Mitte eis, Domine, auxilium de Sancto.

R. Et de Sion tuere eos.

V. Domine, exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad te veniat.

V. Dominus vobiscum.

R. Et cum spiritu tuo.

V. Oremus. Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et hos famulos tuos, quos Congregationi B. M. V. aggregavimus, benedicere dignare, et praesta, ut statuta nostra, per auxilium gratiae tuae, sancte, pie et religiose vivendo valeant observare, et observando vitam promereri sempiternam. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

9. Magnificat, mely alatt kitétetik az Oltáriszentség s az oltárt megfüstölik; ha pedig az idő rövidsége ezt nem engedné, a kitett Oltáriszentség megfüstölése után a ténykedő áldozárok megkezdik a Te Deum-ot.

Magasztalja: az én lelkem az Urat;

És örvendez az én lelkem: az én üdvözítő Istenemben.

Mert megtekintette szolgálójának alázatosságát; ime mostantól fogva boldognak hirdet engem minden nemzedék.

Mert nagy dolgokat cselekedett nekem a Hatalmas: ki nek szent az ő neve.

És az ő irgalmassága nemzedékről-nemzedékre száll: az őt félőkön.

Hatalmas dolgot cselekedett az ő karjával: elszélesztette a szívők szándékában kevélykedőket.

Levetette a hatalmasokat a fejedelmi székből: és fölmagasztalta az alázatosakat.

Az éhezőket betöltötte jókkal: és a gazdagokat üresen bocsátá.

Oltalmába vette Izraelt, az ő szolgáját; megemlékezvén irgalmasságáról.

Amint szólott atyáinknak: Ábrahámnak és az ő ivadéknak örökre.

Dicsőség az Atyának sat.

Téged Isten dicsértünk: Téged Úrunknak vallunk. — Téged örök Atya Isten! minden földi állat tisztel. — Neked mindnyájan az angyalok: neked az egek, és minden hatalmasságok. — Neked a kerubim és serafim angyalok; szüntelen szóval énekelnek: — Szent, szent, szent: a seregeknek Ura Istene. — Teljesek az egek és föld: Fölséged dicsőségével. — Téged az apostoloknak: dicsőséges kara. — Téged a próféták: dicséretes száma. — Téged a martyroknak; fényes

Magnificat anima mea Dominum;

Ex exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

Quia respexit humilitatem ancillae suae: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Quia fecit mihi magna, qui potens est, et sanctum nomen ejus.

Et misericordia ejus a progenie in progenies, timentibus eum.

Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.

Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes.

Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiae suae.

Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini ejus in saecula.

Gloria Patri.

Te Deum laudamus: Te Dominum confitemur. — Te aeternum Patrem: omnis terra veneratur. — Tibi omnes Angeli: tibi coeli, et universae Potestates. — Tibi Cherubim et Seraphim: incessabili voce proclamant: Sanctus, Sanctus, Sanctus: Dominus Deus Sabaoth — Pleni sunt coeli et terra: majestatis gloriae tuae — Te gloriosus Apostolorum chorus, — Te Prophetarum laudabilis numerus — Te Martirum candidatus, laudat exercitus — Te per orbem terrarum sancta

seregei dicsérnek; — Téged széles e világon: vall és dicsér az anyaszentegyház. — Végtelen íólségü: Atya Istent; — A te tiszteletre méltó s igaz és egyetlenegy Fiadat. — A vigasztaló: Szentlélek is. — Te dicsőség: királya Krisztus! — Te az Atya Istennek: örök-kévaló Fia vagy; — Te az ember fölszabadításaért fölvevén az emberi természetet: nem iszonyodtál a Szűznek méhétől; — Te meggyőzővén a halál fulánkját: megnyitád híveidnek a mennyországot; — Te az Istennek jobbján ülsz: Atyádnak dicsőségében; — E világra jövendő: Bíró-nak hiszünk téged lenni.

(Mind letérdelek.)

Téged azért kérünk, légy segítségére a te szolgálódnak: kiket szent véreddel megváltottál. — Engedd, hogy az örök boldogságban a te szenteiddel együtt megajándékoztassunk. — Üdvözítsd Úram! a te népedet: és áldd meg a te örökségedet. — És igazgasd őket: és magasztald föl őket most és mindörökké.

(Itt fölkelnek.)

Minden napon: áldunk Tégedet. — És dicsérjük a te nevedet örökké: s mindörökön örökké. — Méltóztassál, Uram! e mai nap: minden büntől megőrizni minket. — Könyörülj rajtunk; Uristen! könyörülj mi rajtunk. — Legyen a te irgalmad, Uram! mi rajtunk: a mint te benned biztunk. — Tebened biztam Uram! örökké meg nem szégyenülök.

V. Áldjuk az Atya, Fiú és Szentlélek Istent!

R. Dicsérjük és magasztaljuk őt mindörökön.

confitetur Ecclesia, — Patrem immensae majestatis, — Venerandum tuum verum, et unicum Filium. — Sanctum quoque Paraclitum Spiritum. — Tu Rex gloriae, Christe. — Tu Patris sempiternus es Filius. — Tu ad liberandum suscepturus hominem: non horruisti Virginis uterum. — Tu devicto mortis aculeo: aperuisti credentibus regna coelorum. — Tu ad dexteram Dei sedes: in gloria Patris. — Judex crederis esse venturus. — Te ergo quaesumus, tuis famulis subveni: quos pretioso Sanguine redemisti. — Aeterna fac cum Sanctis tuis: in gloria numerari. — Salvum fac populum tuum, Domine, et benedic haereditati tuae. — Et rege eos, et extolle illos usque in aeternum. — Per singulos dies, benedicimus te. Et laudamus nomen tuum in saeculum: et in saeculum saeculi. — Dignare Domine, die isto: sine peccato nos custodire. — Miserere nostri Domine: miserere nostri. — Fiat misericordia tua, Domine, super nos: quemadmodum speravimus in te. — In te, Domine speravi: non confundar in aeternum.

V. Benedicamus Patrem et Filium cum sancto Spiritu.

R. Laudemus et superexaltamus eum in saecula.

V. Benedictus es Domine, Deus, in firmamento coeli.

R. Et laudabilis et gloriosus et superexaltatus in saecula.

V. Domine exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad te veniat.

V. Dominus vobiscum.

R. Et cum spiritu tuo.

Könyörögjünk. Uristen! ki nek irgalmassága megszámlíthatatlan, és jóságának kincse végtelen, hálákat adunk szent Fölségednek minden ajándékodért, — kegyességed előtt szüntelen esdekelvén, hogy ki a hozzád folyamodók könyörögését meghallgatod, őket soha el nem hagyva, a jövőendő jutalmakra előkészítsd.

Elénekeltevé a Tantum ergo s a Genitori, az áldozár mondja:

V. Kenyeret adtál mennyből nekik.

R. Telve minden gyönyörűséggel.

Könyörögjünk. Uristen! ki nekünk a csodálatos Oltáriszentségben kinszenvedésnek emlékét hagyta: adjad kérünk, a te szent Tested és Véred szentséges titkát úgy tisztelnünk, hogy megváltásod gyümölcseit szüntelen érezzük. Ki élsz és uralkodol az Atyával és Szentlélekkel mindörökon örökké.

R. Amen.

V. Az Isten segítsége legyen mindig velünk

R. Amen.

(Ünnepies áldás az imádandó Oltáriszentséggel.)

Oremus. Dus, cuius misericordiae non est numerus, et bonitatis infinitus es thesaurus, piissime majestati tuae pro collatis donis gratias agimus, tuam semper clementiam exorantes, ut qui petentibus postulata concedis, eosdem non deserens ad praemia futura disponas.

V. Panem de coelo praestisti eis.

R. Omne delectamentum in se habentem.

Oremus. Deus, qui nobis sub Sacramento mirabili passionis tuae memoriam reliquisti: tribuae quaesumus, ita nos Corporis et Sanguinis tui sacra mysteria venerari, ut redemptionis tuae fructum in nobis jugiter sentiamus: Qui vivis et regnas in saecula saeculorum.

R. Amen.

V. Divinum auxilium maneant semper nobiscum.

R. Amen.

Ima

a bold. Szűzhöz életpálya választásért.

Óh Mária, tenger csillaga! ez élet zajló hullámai közt hozzád emelem föl szememet. Irányozd, óh örök világosság Anyja, szívemet az ő célja, a te szent Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus felé s vezérelj oly életpályára, melyen ugyanazon Fiadnak méltóan szolgáljak s végre az égi hazának óhajtott révpartját elérjem. Amen.

Ad te, o stella maris, inter instabiles huius vitae fluctus oculos meos levo. Dirige o Mater aeternae lucis cor meum ad polum tuum, Filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum et deduc me ad talem vitae statum, in quo eidem Filio tuo digne serviam et denique optatum coelestis patriae portum obtineam. Amen.

Önfölaajánlás a szűz anya pártfogásába.

Óh asszonyom szentséges Szűz Mária, hajnali csillag. Tőled származott az igazság napja, Krisztus a mi Istenünk! Ime én ma és életem minden napján különös ótalmadba ajánlom magamat, minden reményemet és vigasztalásomat, minden szorongatásomat és bajomat és minden előttem még ismeretlen életviszonyomat rád bízom, hogy kegyelmes közbenjárásod és érdemeid tekintetéből, a te és szent Fiad akarátja szerint intézzem s végezzem minden tetteket most és mindörökké. Amen.

Ima

Magyarország Védőasszonyához.

Nagyasszonyunk Szűz Mária! kinek pártfogásába ajánlotta sz. István első magyar király ez országot, ki minden ellenség ellen, minden veszélyben megvédted szent Fiad előtt esedezésed által e szegény hazát: esedezzél ezután is téged igazán tisztelő keresztény magyar népedért, véd meg a végenyészettől s nyerj számunkra az Isten előtt mind e földön, mind a más világon boldogságot Amen.

A leventék erénygyakorlatai.

1. A bűnnek s főleg mindannak utálata, mi a szent szerénységet sérthetné.
2. Az érzékeknek s különösen a szemeknek gondos fékezése.
3. Jó szándéknak fölindítása minden tennél s a kötetmek teljesítésében.
4. Gyöngéd s tettben bővelkedő áhítat a legméltóságosabb Oltáriszentségben rejlő Jézus és szent Anyja a bold. Szűz iránt; továbbá sz. József és sz. Szaniszló, a gyülekezet védőszentjei iránt. (Másként lehet más a védőszent.)
5. Nagy őszinteségű közlékenység a gyóntató-atyával a lelki ügyekben; s pontos engedelmesség oktatásai s tanácsai iránt.
6. Nagy áhítat külsőleg is minden lelkigyakorlatokban s tökéletes hallgatás a sz. ténykedések alatt.
7. Nagylelkű s folytonos küzdelem az emberi tekintet ellen.
8. Mérséklet és szerénység a különféle fölüldülésekben.
9. Szerénys készséges engedelmesség minden elöljáró iránt.
10. Kiváló szeretet a tagtársak iránt, mely mindenkiére egyaránt kiterjeszkedik s mindenki iránt egyenlően nyilvánul.

M. I. N. D.

és a

B. Sz. T.

Tartalom:

	Lap
I. Mária-kongregáció célja	I
A Mária-kongregáció hivatása	I
A vallás-oktatással a vallás gyakorlataihoz való szoktatás egybekapcsolandó	7
A régibb szerzetesek harmadrendet, a Jézus-társaságok Mária-egyesületet létesítenek a hitélet felvirágoztatására	10
II. A Mária-kongregáció bölcsője Szirakuza, de alakot Rómában nyer	12
XIV. Benedek nyilatkozata a Mária-kongregációról	14
A Mária-kongregációt Rómában Aquaviva Kolos szervezi	16
A Mária-kongregáció szélében terjed Európában .	18
A Mária-kongregációk bekebelezése a római fő-társulatba	19
Egy pillantás a társulat beléletébe	20
III. Néhány nevezetesebb külföldi kongregáció . . .	24
1573-ban Párisban a kongregáció már virágzik . .	24
Szalézi szent Ferencz Mária-levente	25
A Mária-kongregáció Belgiumban. P. Koster . . .	26
A donai kongregáció áldásai s a kölnié	29, 31
P. Koster társulati könyvet ad ki	33
P. Koster erényei	34
IV. A Mária-kongregáció Felső-Németországban . . .	37
Tiszteletreméltó P. Rem Jakab Dillingenben . . .	37
P. Rem bánásmódja az ifjúsággal	39
XIII. Gergely a dillingeni kongregációt búcsukkal ajándékozza meg	40
A leventék erényező élete Dillingenben	42
Mária-kongregáció Ingolstadtban	50

	Lap
A kongregáció Münchenben	50
Miksa-herczeg Mária-levente	51
Innsbruck, Bécs	51
Boldog Kanisius P.	51
Colloquium Marianum	52
V. A Mária-kongregáció hazánkban	54
A mohácsi vész után való állapotok hazánkban . .	54
VI. A Mária-kongregáció kezdete Erdélyben. Viszon-	
tagságai. Befolyása Magyarországra	65
Báthory István és Kristóf iskolákat alapítanak . .	65
Pázmány Péter	73
VII. A kongregáció Vágsellyén és Nagyszombatban .	75
Az első kongregáció megalapítója P. Dobokay Sándor	75
A nagyszombati kollégium 1567-ben megszűnik . .	76
Turócson 1586-ban a jezsuiták iskolát nyitnak . .	77
1597-ben Sellyére helyezkednek át	77
Mária-kongregáció 1602-ben	77
Az első magyar kongregáció első rektora Forgách	
Feren cz bíboros	78
Az első kongregáció gyümölcsei	86
Kilencz hajdu megtérése	88
Az első kongregáció veszedelme	89
A sellyei kollégium 1605-ben föloszlott és 1615-ben	
Nagyszombatban éledt föl	93
A kongregáció Nagyszombatban föléled	93
A kongregáció az esztergomi tanítóképzőben . .	95
VIII. A Mária-kongregáció Homonnán	99
Homonna fekvése, multja, iskolája	100
A kassai vértanúk és a szökei	101
A homonnai kongregáció nagynevű igazgatója Dru-	
geth János, két vármegye főispánja, országbíró stb.	102
Drugeth Jánosné szolgál a szegényeknek	105
A homonnai tagok erényző élete	106
Az irgalmasság testi lelki cselekedetei	106
A pusztá testgyakorlás, gymnastika nem eredmé-	
nyezi azt, a mit az önsanyargatás, ez ugyanis a	
lelket is edzi	107
A nagypénteki vezeklő gyakorlat	110
IX. A Mária-kongregáció Győrött	113

	Lap
A Mária-kongregáció megalakulása, szervezete . .	114
A Mária-kongregáció megnyitó ünnepei, tisztségviselő- választásai; a tagok fölvétele és száma	122
A kongregáció helyisége, jelvényei, jövődelme stb.	125
A kongregáció vallási gyakorlatai, önmegtagadásai	128
Körmenetek	130
A szentek tisztelete	133
Az irgalmasság testi és lelki cselekedetei	135
X. A tagok tudományos élete	143
XI. A trencsényi Mária-kongregáció	151
Erkölcsei hatása	151
XII. Az egri Mária-kongregáció	160
Az egri kollégium virágzása	163
II. József a kongregációkat elnyomja	164
A Mária-kongregáció a ciszterczi rend egri főgim- náziumában 1896-ban föléled	167
XIII. A Mária-kongregáció Fehérvárott és Pécsen . .	171
A pálosok valláserkölcsei nevelésének rendszere . .	171
A Mária-kongregáció Pécsen	173
Pécsen 1709-ben a kuruczok és rácok földulják .	173
XIV. A Mária-kongregációk befolyása a protestáns szülőkre és gyermekekre	182
XV. Jézus társasága s a Mária-kongregációk egészen a protestánsok érdekében munkálkodnak	190
A Jezsuitákat nem illeti meg a türelmetlenség vádja	290
A XVI. és XVII. században Magyarországon sokan szenvetk a kath. hitért	195
XVI. A kongregációk szelleme a hely és idő különböző voltának daczára mindig ugyanaz. Ennek az egy- ségnek és közösségnek oka	203
A salczburgi kath. nap és a Mária-kongregáció .	203
Illustiris zárandoklat Mária-Plainbe	205
A főnemesség a nádor élén Mária-Völgybe zárandokol	207
A Márta-leventék erénygyakorlatai egyáltalán . .	211
Önsanyargatás	212
XVII. Az osztrák tartományok kongregációi, Bécs, Grác, Olmütz Magyarországnak segítségére van- nak, hogy fiai a szent hadsereg a kongregáció számára nevelje. A Mária-leventék száma 1686-ig	219

	Lap
Az olmtützi kollégium	219
Lévay István boldog kimulása	221
Bécs	224
<i>XVIII. Eszközök a kongregáció szellemének megőrzésére és továbbfejlesztésére azokban, kik a középiskolákat már elhagyják</i>	226
A leventék hűsége az alapszabályokhoz	227
<i>XIX. Mária leventéi különféle életpályán</i>	232
II. Sabbas balázsfalvi görög k. püspök	239
Ordódy és Aszalyai leventék erényei	240
<i>XX. A régi Mária-kongregációk két főnkelt lelkületű, magasrangú mágnás képviselője</i>	242
Esterházy Miklós kath. hitre tér, atyja kitagadja	242
Esterházy Illésháznál	243
Esterházy Magócsinál	244
Eszterházy Regéczet Alaghynak, lovászának visszaadja, báróságot nyer	246
Udvartartása	247
A királynak Pázmányt érsekségre ajánlja	248
Sokoldalu tevékenysége	249
Bethlen betörése	250
Esterházyt Dampier megszabadítja	251
Esterházy a kalandozó török tatár seregét megveri	252
Esterházy második házassága Nyáry Krisztinával	253
Esterházy nádorrá választatik	254
Wallenstein vonakodása Bethlen legyőztetését meg- hiúsítja	255
Rákóczy erdélyi fejedelemmé választatik	257
Rákóczyval béke	260
Esterházy Nagyszombatban templomot épít	261
Esterházy Istvánnak mennyegzője Thurzó Erzsébettel	262
Esterházy gyermekeit vallásosan neveli	263
Esterházy udvarában támad Jézus legszentebb szíve tiszteletének magyar apostola	265
Esterházy levele a nagyszombati tartományi zsinat atyáihoz	267
II. Koháry István gróf füleki főkapitány, ország- bíró 1667—1731	270
Koháry az I Lipóttól nyert lánczot Máriának ajánlja	270

	Lap
Koháry kegyessége a néphez, alamizsnái	273
Koháry boldog kimulása	276
XXI. <i>A többi Mária-levente működése; a püspököké, kanonokoké és a mágánásoké</i>	278
Egyháziak	278
Telekessy István	280
Világiak	283
XXII. <i>A Mária-kongregáció nagy szerepe Bécsnél 1683-ban, Budánál 1686-ban. Magyarország szabadságát, önállóságát ez vivja ki</i>	284
Két Mária-levente Buda visszavételénél fővezér	285
A hű főispánok nehéz helyzete	287
Tökölyi szövetsége a törökkel	288
Tökölyi kegyetlenkedései	289
Buda új elárulását Koháry meghiusítja	294
XXIII. <i>Az 1822. évi magyar nemzeti zsinat a Mária-kongregációért</i>	296
Boldog az ország, ha jó fejedelme van	296
II. József elődei művét lerontja	297
A pozsonyi nemzeti zsinat a Mária-kongregációk életbeléptetését óhajtja	298
Zsinati pontok	300
A zsenge kortól fogva kell ápolni már a jó erkölcsöket	301
A Mária-kongregációk Franciaországban fölélednek	305
A Mária-kongregációk új ágazatai	307
XXIV. <i>A kongregációk föléledése hazánkban</i>	310
Hám János	310
A szatmári kongregáció	312
A károlyfehérvári kongregáció	324
Budapest, Pozsony	315
A kalocsai kongregáció	315
Jótekonyság	317
Ünnepségek	319
Szűz Mária nő-leventéi	323
<i>A boldogságos szűz Márta gyülekezetének Szabályai</i>	327
Általános szabályok	327
Tisztviselők választása	331
A tisztviselői gyűlések rendje	332

A felügyelő szabályai	333
A segédfelügyelők szabályai	334
A jegyző szabályai	334
A tanácsosok szabályai	335
A pénztáros szabályai	336
A sekrestyés szabályai	336
Az ajtóőr szabályai	336
Az olvasó szabályai	336
A kongregációba való föl vétel	337
A kongregációból való kizárás	338
Búcsuk	338
Ájtatossági gyakorlatok	342
Az ünnepies föl vételnél elmondandó imák	343
Önfölajánlás a Szűzanya pártfogásába	351
A leventék erénygyakorlatai	351

E műben előforduló tulajdonnevek lapszám- mutatója.

Ablánczkürthy Ghyczy János
68, 69.

Acsay Ferencz 114.

Acsády 237.

Alaghy Ferencz 245, 246.

Alaghy Menyhért gr. 141, 283.

Alvinczy 201.

Antal István 119.

Apaffy Mihály 70, 239 287.

Apor István gr. 283.

Apponyi 73.

Apponyi Miklós 293.

Aszalay István 240.

Abel 205.

Ábrahám Izsák 86.

Áchmet 90.

Ádám 46.

Áfrika 5.

Áldobrandini 84.

Álfonz a Liguori XIII.

Álláh 235

Áltötting 204.

Ámáde Ádám 118, 127.

Amerika 6.

Ámonné 319.

Anglia 179.

Angrano István 118.

Antwerpen 35.

Aquaviva Kolos 16, 17, 19, 93.

Áristoteles 60.

Árpád 55.

Árva 200, 236.

Asztrik 86.

Augusztinus 56.

Ausztria 174, 210, 234, 235, 250.

Avergne 307.

Ázsia 82.

Babics János 280.

Bacskor István 158.

Baczkó Mihály 119.

Bajusz Boldizsár 186, 187, 188,
189.

Bakits Pál 56.

Bakó János 280.

Balassa 73.

Balassa Imre 292.

Balassa Judit 260.

Balázsffy 148.

Balázsffy Tamás 67, 80.

Balkán 63.

Balog Bálint 116.

Balogh András 161, 207.

Balogh de Nemcsitz X. 265.

Baranyi 148

Barilovich Péter 115.

Barkóczy Ferencz 282, 293.

Barkóczy Zsigmond 290.

Baros József 120

Baross-ut 138.

Baróti 292.

Barsy István 169.

Barsy János 115.

Bartulics Simon 280.

Batizy András 57.

Batthyányi 236, 341.

Batthyányi Ádám 293.

Batthány Ferencz 57.

Batthányi grófnő 319.

Batthyányi József 280.

Bazin 217, 280.

Bánffy 72.

Bánfi Lukács 86.

Bánóczy István 57.

Bánóczy Simon 233, 234.

- Bárdi Sándor 120.
 Bársony János 198.
 Bársony György 198.
 Báthory 58.
 Báthory Endre 69.
 Báthory Erzsébet 69.
 Báthory István 60, 65, 66, 68, 78, 283.
 Báthory Gábor 69.
 Báthory Kristóf 65, 66, 68, 283.
 Báthory Zsigmond 68, 69, 91.
 Báthory Zsófia 146.
 Beck 294.
 Beckx P. 157, 324, 326.
 Begovcevich 169.
 Béla IV., V., IX.
 Bektes 91.
 Belási Khuen Dezső 53.
 Belási Khuen János 53.
 Belcredi Lajos gr. 204.
 Belezsi P. 129.
 Belgium 26, 27, 31, 36, 75.
 Bellay János 115, 119, 120.
 Bellusi Ferencz 160, 161.
 Benedek XIV. 14.
 Benyák Bernát 172.
 Berecz 199.
 Beregszász 58.
 Beremut György 138.
 Berdóczy Ferencz 120.
 Berdóczy György 115.
 Berdóczy Sándor 117.
 Bernier 295.
 Bertram 127.
 Bessenyei 112.
 Beszki 99.
 Besztercze 250.
 Beszterczebánya 145, 217.
 Beszterczey János P. 101.
 Bethlen Gábor 69, 100, 101, 148, 197, 202, 206, 233, 238, 249, 250, 251, 252, 253, 255, 256, 257, 260.
 Bethlen Imre 64.
 Bethlen Miklós 200.
 Bezák Ambrus 158.
 Bécs 51, 59, 61, 126, 208, 209, 210, 219, 220, 222, 224, 228, 229, 235, 250, 251, 252, 253, 265, 270, 272, 279, 282, 285, 288, 292.
 Bény János 116, 121.
 Birhányi István 280.
 Birk 217.
 Bittinshof Schnell dr. 204.
 Bocskay 64, 84.
 Bocskay István 69, 81, 82, 90, 91, 92, 195, 199, 222, 234, 235, 236, 237, 245.
 Bocskay Erzsébet 91.
 Bodó Ferencz 56, 195.
 Bogdán Márton 221.
 Boldogkövár 199.
 Bolla Márton 301.
 Borbély Gergely 91.
 Borgias Ferencz 174.
 Borkovich 278, 270.
 Borromaei 205.
 Bosnyák Péter 230.
 Bossányi 73.
 Bossányi Sándor 119.
 Bosznia 90.
 Bousvet XIII.
 Bozók 292.
 Bóra Katalin 28.
 Brangovicz Ignác 67.
 Brassó 58, 217, 279.
 Bregens 37.
 Bresnitzky János 120.
 Brissonics János 121, 127.
 Brüssel 36.
 Bubnics Mátyás 119.
 Bucsis Mihály 58.
 Buda VII. 55, 61, 63, 217, 218, 265, 272, 279, 285, 288, 290, 294.
 Buday Lázár 293.
 Budapest 160, 179, 182, 209, 237, 254, 265, 271, 315, 323.
 Bujtás György 69.
 Burján Aladár 319.
 Burján Boldizsár 158.
 Busaeus Péter 76, 77.
 Byzanz 237.
 Campian 220.
 Caprara 291.
 Caraffa 160, 161, 290.
 Centuriator 28.

- Clary Károly herczeg 206.
 Chateaubriand 179.
 Chorinsky Károly gr. 206.
 Chudy György 139
 Chrastel János P. 161.
 Chusani 71.
 Coelestinus 149
 Czell nagy VI, X.
 Condi XIII.
 Csábrág 270, 275
 Csacsics Pál 123.
 Csajda Leodegárd 159.
 Csallóköz 242
 Csanád 56.
 Csáky 73, 241.
 Csáky Imre 280.
 Csáky István 283, 287, 293.
 Csáky Miklós 280.
 Csáky Pál 127.
 Csáky Zsigmond 127
 Császka György 14, 317.
 Cseh János 280.
 Cselka Nándor 318.
 Csepellényi György 101, 198.
 Csepreg 223.
 Csernátóni Miklós 119.
 Csernusz József 319.
 Csete 148.
 Csik 70, 71.
 Csikmádéfalvi Szentandrassy
 István 144.
 Csomaközi Andor 84.
 Csömöte 281.
 Czanger György János 121.
 Czeglédi Benes János 223.
 Czeglédi Albert 281.
 Czepelleni Ferencz 118.
 Czibak Imre 56, 79.
 Czobor 73.
 Czobor Ádám 118, 293
 Czobor Mihály 84.
 Dacia 235.
 Dagniach Henrik Kolos 121.
 Dallos Miklós 191, 280.
 Dalmacia 194.
 Dampier 250, 251.
 Damessevich Miklós 280.
 Dankó 169.
 Debreczeni János 170.
 De Cuor Vilmos 121.
 Dellling János 174, 175, 176, 177.
 Delput P. 306.
 Dengelegghi 92.
 Derecskey Dömötör 57.
 Dessewffy János 84
 Dettelbach Ferencz 175.
 Dévai Biró Mátyás 57.
 Dillingen 37, 38, 41, 42, 46, 48,
 50, 58.
 Dio Mihály 174, 176, 177.
 Di Pauli br. 206.
 Doblhauer 206.
 Dobokay Sándor 67, 68, 73, 75,
 77, 92, 93, 100, 101, 102, 185.
 Dobosi István 292.
 Dobzse László 296.
 Dobó 164.
 Dóczy 73.
 Dóczy Endre 197, 233.
 Dolezovics György 119.
 Domitrovich Mátyás 119.
 Domitrovich Péter 280.
 Donai 27, 31, 34.
 Donnius Miklós 77.
 Dória János 160.
 Draskovich 73, 127, 236, 241.
 Draskovich György 58, 76, 268,
 270, 280.
 Draskovich János 207.
 Draskovich Miklós 293.
 Drágffy 57.
 Drugeth 73, 99.
 Drugeth Antal 58.
 Drugeth Bálint 84, 234, 237, 285,
 Drugeth Ferencz 118.
 Drugeth György 100, 144, 233,
 234, 236, 239, 283.
 Drugeth János 102, 103, 104,
 229, 233, 234, 236, 239, 283,
 290.
 Drugeth Tibor 290.
 Drugeth Vilmos 290.
 Drugeth Zsigmond 118, 287, 290.
 Duna 287, 288.
 Dvornikovich Mihály 118, 127.
 Ebenhoch 206.
 Eger 56, 147, 160, 163, 165, 182,
 217, 272, 279, 311, 323.

- Eggerszeg 79.
 Egyed 58.
 Egyptom 127.
 Eisenreich Ottó P. 50.
 Eperjes 200, 217, 257, 279, 292, 323.
 Eörményesi Fiáth János 286, 293.
 Erdély 55, 65, 66, 67, 68, 100, 145, 194, 199, 200, 250, 252, 253, 314.
 Erdődy Farkas 224, 241.
 Erdődy Kristóf 293.
 Erdődy Péter 224.
 Esterházy 73.
 Esterházy Dániel 206, 243, 246.
 Esterházy Ferencz 127, 242, 293.
 Esterházy Gábor 148, 246.
 Esterházy Imre 279.
 Esterházy István 262, 263.
 Esterházy János 117, 118, 293.
 Esterházy Károly 164, 166.
 Esterházy László 264.
 Esterházy Pál IX. 207, 224, 243, 246, 265, 270, 283, 285, 286, 296.
 Esterházy Miklós 96, 193, 238, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 263, 264, 265, 266, 267, 269, 270, 283, 285, 296.
 Eszék 217.
 Esztergom 55, 56, 82, 84, 90, 96, 182, 217, 236, 282, 287.
 Európa 18, 220, 285, 293.
 Eyk József 120.
 Éles 91.
 Érsekújvár 251, 252.
 Falkenhaym Gyula 206.
 Farkas Mihály 119.
 Fábry István 123.
 Fehér Gy. 280.
 Feies István 120.
 Fenelon, XIII.
 Fennesy György 161, 162, 280.
 Ferdinánd I. 59, 60, 61, 62, 63, 75, 296.
 Ferdinánd II. 50, 74, 222, 239, 249, 250, 251, 253, 255, 257, 266, 296.
 Ferdinánd, III. VIII., 254, 255, 258, 266, 266, 268, 296.
 Ferdinand IV. 296.
 Ferencz I. 166, 299.
 Ferencz Szal., XIII.
 Fernando-Pó 3.
 Fessler 230, 292.
 Figuli Pál 120.
 Fineesz 304.
 Finkenstein Fink Konrád 294.
 Finta János 119.
 Fischer István br. 311.
 Fiume 218.
 Forgaras 144.
 Foglár György 280.
 Foltin János 169.
 Forgách 73, 81.
 Forgách Ferencz 77, 78, 79, 80, 81, 82, 85, 96, 144, 248, 278, 280.
 Forgách Péter 186, 187.
 Forgách Simon 78, 144.
 Forgách Zsigmond 251.
 Forró György 67.
 Fraknó 255.
 Fraknoi 81, 233.
 Franciaország 305.
 Frangepán 284.
 Freiburg 18, 51.
 Friebeisz Ádám 137.
 Fridrich Kov. Ferencz 316.
 Frigyes II. 181.
 Frigyes pfalzi gróf 250.
 Fuchs 206.
 Fulda 204.
 Fülel 270, 271, 273, 290.
 Fülöp IV. 257.
 Gaboriani Tóbiás 121.
 Galambos 291.
 Galantha 242.
 Galgóc 256, 285.
 Galgóczi Ferencz 120.
 Galiczia 99.
 Gárdonyi Dániel 119, 120.
 Gedeon, XII.

- Gellért 86.
 Gergely XIII. 17, 19, 20, 24,
 33, 40, 41, 66, 220.
 Ghilányi György 280.
 Giróka 99.
 Goa, XIII.
 Gorup Gábor Ferencz 121, 281.
 Gostini János 230.
 Gosztonyi János 56, 195.
 Göncz Czelesztin 127, 139, 223.
 Görgey László 119, 127.
 Göröghon 90.
 Görres 190.
 Graz 115, 519 222, 223, 224.
 Grenoble 306.
 Grodecz Menyhért 101, 102,
 194, 220.
 Gropper Gáspár 31.
 Gruscha 209.
 Guzvenitz Vilmos 97.
 Gyöngyös 146, 147, 194, 217,
 279, 310.
 Győr 32, 55, 56, 61, 62, 73, 77,
 84, 113, 115, 118, 120, 134,
 135, 138, 145, 148, 174, 185,
 187, 191, 212, 215, 217, 228,
 229, 279, 281, 282.
 Győri Mátyás 120.
 Győr-Sziget 120, 135.
 Gyula 65.
 Gyulafehérvár 56, 217.
 Gyurkevics György 120.
 Hagymásy Kristóf 195.
 Hansburg 251.
 Hajnald Lajos 265, 314, 315, 317.
 Hall 51.
 Haller 73.
 Hammer 84.
 Hanke 210.
 Hannivald 239.
 Hannsparg Farkas Zsigmond
 39.
 Harankó Gábor 119.
 Hardek Nándor 296.
 Hassvalter dr. 206.
 Hatvan 147.
 Hám János 297, 310, 311, 312.
 Hám József 310.
 Hárskut 281.
 Härtl Mátyás 121.
 Heinrich 65.
 Henrik Ferenczné 319.
 Heró Gellért 76.
 Herrdegen Károly dr. 204.
 Herzán 297.
 Hessen 204.
 Hevenessy Gáspár 133, 134.
 Héderváry 73.
 Héderváry János 121, 127, 149.
 Hohenlohe herczeg 206.
 Holdi Győray 121.
 Holczer Mátyás 120.
 Holczmann Mátyás 119, 120.
 Hollenovitz György 119, 120.
 Homonna 99, 100, 101, 103, 106,
 143, 146, 148, 154, 185, 186,
 212, 217, 233, 234, 279, 291.
 Homonnay 73.
 Homonnay János 230.
 Hormayer 78.
 Hont 273, 293.
 Honter 58.
 Horváth Bálint 195, 196.
 Horváth Endre 216.
 Horváth Gábor 119.
 Horváth János 120.
 Horváth Mihály 84, 290.
 Horváth Péter 236.
 Hortensius György 121.
 Hosszutóti Hosszutóti István
 223
 Hosszutóti László 280.
 Höfer Farkas 117.
 Höflány 267.
 Hörli Gyula 312.
 Hrabovszky János 174, 175,
 176, 177.
 Hugó Grotius 180.
 Huin 173.
 Hungaria 235, 236, 301.
 Hunnia 234.
 Hunyady János 208, 209, 276.
 Hunyady Mátyás 164.
 Huss 86.
 Huszár István 250.
 Huszler 239.
 Illésházy 73.
 Illésházy Gábor 155.

- Illésházy Gáspár 238
 Illésházy György 153, 155, 156, 238, 239, 283, 287.
 Illésházy János 157.
 Illésházy József 157
 Illésházy István 234, 235, 237, 238, 243.
 Illésházy Miklós 157.
 Illésházy Zsófia 242.
 Imre László 120.
 Incze XI. 285.
 Ingolstadt 50, 52.
 Innsbruck 51, 204, 279, 295
 Ipolyi 79, 80, 81.
 Írország 117.
 Irzsik Ferencz 312.
 István (moldv. fej.) 146.
 Istvánffy 234, 237, 238
 Izaiás 6.
 Izrael 6.
 Jablonovszky Szaniszló 220.
 Jacobini 323.
 Jaczi Mihály 136.
 Jakab István 120.
 Jakatits Péter 118.
 Jakusits Anna 104.
 Jalsovszky Géza 96.
 Jankovits 73, 124.
 Jankovits István 119
 Jankovits Péter 115.
 Jax 206.
 Jászóvára 196.
 Jäger Márton 119.
 Jenő 82, 91.
 Jeszenszky András 120.
 Joakim 62.
 József II. 157, 164, 165, 172, 174, 178, 277, 297, 302, 305.
 Jugovics Ferencz 120.
 Jurisich 164.
 Kabarassi Sebestyén 12.
 Kalicsák Péter 119.
 Kalocsa 14, 56, 154, 211, 324.
 Kalocsay Alán 170.
 Kanisius Péter 18, 37, 42, 51, 76, 205, 208, 209.
 Kanisius Tivadar 75.
 Kapisztrán János 208.
 Kapy Kata 187.
 Kara Musztafa 282.
 Karasicza 294.
 Karánsebes 70.
 Kazdonich 223.
 Kardoss Gusztáv 158.
 Karlovicza 295.
 Kassa 91, 101, 103, 104, 199, 200, 217, 257, 279, 289.
 Kassaba 169
 Kassay István 77.
 Katona 91, 181, 196, 200, 234, 292, 297, 298.
 Katona István 134.
 Kazy 198, 199, 292
 Káldy 261.
 Kálóczy Miklós 121.
 Kálvin 55, 56, 57, 58, 59, 86, 99, 111.
 Károly, VIII.
 Károly IV. 65.
 Károlyfehérvár 66, 69, 146.
 Károlyi 73.
 Károlyi István 57.
 Károlyi László 287, 293.
 Károlyi Mihály 69, 148.
 Károlyi Sándor 283.
 Kászoni János 223.
 Kázmér György 223.
 Kecheti Márton 58.
 Kecskeméthy Ferencz 101.
 Kecskeméthy Mihály 119.
 Kedves István 314.
 Kelemen VIII. 84.
 Kendi Antal 197.
 Keresztély Ágost 181.
 Ketteler 292.
 Keszler Ferencz 312.
 Kezdi Eszterneki Nagy Mózes 280.
 Kéry Miklós 84.
 Kéry János 254.
 Kézdi 58.
 Kilmonsegg Rajmund 127.
 Király Benedek 280.
 Királyhágó 67.
 Király János 119.
 Kis-Márton 261.
 Klarissza 10.
 Klenovnik György 224.

- Klermont 24.
 Klio 284.
 Klobusitzky Péter 297, 299.
 Kocsániczai Kithonich János 223.
 Koháry 73.
 Koháry Farkas 292.
 Koháry István 141, 224, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 283, 285, 290, 291, 293, 294.
 Koháry János, 290, 293.
 Kollár István 91.
 Kollonics 73.
 Kollonics György 280.
 Kollonics Lipót 161, 279, 280.
 Kolosmonostor 195.
 Kolozsvár 66, 67, 69, 148, 185, 216, 217, 279.
 Komarik István 211, 231.
 Komárom 60, 131, 217, 267, 279.
 Komáromy János 119.
 Komáromy Pál 293.
 Konstantinápoly 61, 84, 256, 288.
 Kopácsy István 57.
 Kopácsy József 299.
 Koriathovits Tódor 99.
 Kornis Zsigmond 69, 241.
 Korpona 284.
 Koronai Miklós 93.
 Korvin János 120.
 Kossuth András 186.
 Koster Ferencz 24, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 40, 42.
 Kostka Borbála 58.
 Kosztka Szaniszló 16, 133.
 Köln 31, 34, 42.
 Körmendi Antal 138.
 Körössy Ferencz 67.
 Kőszeg 217, 279.
 Kraszna 57.
 Krasznányszky Károly 158.
 Kricsva 295.
 Krman Samu 198.
 Kropff Zsigmond 121.
 Kulifai Tamás 120.
 Kun László 295.
 Kunst József 317.
 Kupa 65.
 Laborcza 99.
 Laibach 299.
 Lajos II. 296, VI.
 Lajos XIV, 286.
 Lajtha 297.
 Lala Mohamed 90, 236.
 Lanser Benedek 119, 120.
 Laskó Jeromos 61.
 Lattinger P. 318.
 Lákompak 250.
 Lányi 58, 67, 194, 196, 199, 201, 212.
 Lászlóffy Péter 121.
 Leibnitz 180.
 Lengyelország 60, 66, 67, 100, 292.
 Lentaille János 27.
 Leo XIII. 14, 220, 322, 323.
 Leon János P. 12, 16, 24.
 Leleszi János 67.
 Leszfalvi Bálint 71.
 Lébény 131.
 Lévy 74.
 Lévy István 221.
 Libanon 270.
 Liebenberg br. 127.
 Lincaeus Walter 119.
 Lindvay István 121.
 Linkovics János 120.
 Linz 204, 249, 280.
 Lippa 82, 91.
 Lippay 73.
 Lippay Balázs 84, 235.
 Lippay Gáspár 240, 266.
 Lippay György 278, 280, 281.
 Lippay János 152.
 Lipót I. 161, 270, 271, 272, 280, 288, 289, 290. VII.
 Liptó 200, 236, 239.
 Liptó-Szent-Miklós 217.
 Li-seux 306.
 Liszka 57.
 Lobkovitz 200, 206.
 Lollok József 318.
 Longeti Longete Károly József 229.
 Lotharingi Károly 220, 256, 283, 285, 293.
 Lovassy Benedek 311.

- Lónyay 73.
 Lónyay György 84.
 Lósy Imre 230, 267, 278, 280.
 Löffler Fülöp P. 231, 306.
 Lócse 145, 200, 217, 279.
 Luczern 51.
 Luther 28, 34, 55, 57, 59, 81, 86, 99, 111, 243.
 Lyon 24, 306.
 Maffeus Benedek 116.
 Magassy Jenő 170.
 Magger András Placid 117, 121, 127.
 Magnovich János 121.
 Magócsy Ferencz 244, 245.
 Magyar Jankovich Antonia 318.
 Magyarország 5, 54, 55, 58, 60, 63, 64, 65, 73, 75, 77, 82, 84, 86, 90, 100, 115, 168, 179, 195, 197, 201, 208, 209, 210, 218, 219, 221, 222, 229, 230, 234, 237, 248, 249, 252, 255, 257, 265, 279, 283, 285, 287, 288, 289, 308.
 Majláth Gábor 221, 290, 292.
 Majláth György 195.
 Majthényi 73.
 Makó István 70.
 Manare Olivér P. 18.
 Manarovich Ambrus 223.
 Mansfeld 229, 230, 255.
 Marcsics György 120.
 Mariani Péter 121.
 Marosvásárhely 217.
 Marsovszky András 119.
 Mathien P. 24.
 Matkovics Mihály 149.
 Maurer 279, 295.
 Maximilien 51.
 Mária-Czell 117, 207, 271. VI
 Mária-Plain 205, 206.
 Mária-Völgy 208, 271. VI.
 Márton Miklós 77.
 Mátyás I. 83. VI.
 Mátyás II. 74, 80, 82, 85, 237, 238.
 Mátyásovszky László 286.
 Mecheln 26.
 Medgyesy Ferencz 195.
 Medici Katalin 65.
 Meggyaszay Ferencz 115.
 Mehmed 58.
 Melith 73.
 Meszlényi Gyula 311, 313.
 Mészáros Imre 230.
 Mikác 195.
 Miksa licht. herczeg 127.
 Mohamed 235, 252, 288, 289.
 Mohács 54, 56, 61, 63, 256, 293, VI.
 Molitoris János 120.
 Molnár Aladár 111.
 Molnár János 124.
 Molnár László P. 94.
 Montecuculi 200.
 Mora István 292.
 Morg Ferencz 121.
 Morva 235, 252, 256.
 Mosonyi András 120.
 Moyes György P. 101.
 Mór 86.
 Munkács 58, 145, 271, 289, 292.
 Musztafa 288.
 Müller László 96.
 München 41, 50.
 Münzer 55.
 Nagyajtai Csere Mihály 70, 71.
 Nagybánya 217.
 Nagy J. 169, 187.
 Nagy-Kanizsa 189.
 Nagy Lajos 83, 99, 207, 296 VI.
 Nagy Mihály 119.
 Nagy Mihályi Mihály 124.
 Nagy-Szeben 217, 279.
 Nagy-Szombat 67, 74, 75, 80, 93, 182, 217, 229, 251, 252, 261, 265, 266, 267, 270, 278, 281 316.
 Nagyszöllősi Dániel 223.
 Nagytábori Rutkay István 223.
 Nagyváradi 217, 280.
 Nantes 306.
 Nádasdy 74, 262, 264, 265.
 Nádasdy Ferencz 118, 172, 287.
 Nádasdy László 122.
 Nádasdy Katalin 144.
 Nádasdy Tamás 61.
 Nádaszi 127, 134.

- Nedeczky Ferencz 152.
 Nemes dr. 254, 295.
 Nemespataki Zsigmond 162.
 Nemessovay László 161.
 Newton 179.
 Németh Gergely 64.
 Németh Gergely 84, 90, 92, 195,
 234, 235, 237.
 Németország 18, 19, 31, 34, 37,
 38, 205, 212, 309.
 Németújhely 251.
 Nicolai Causini 128.
 Niedecker Zsigmond 120.
 Niedermann Mihály 126.
 Nigritius 202.
 Niketés 110.
 Nikolas 5.
 Nikolsburg 251.
 Nicomédia 295.
 Norsich János 121.
 Nógrád 293.
 Nyitra 56, 58, 79, 84, 252, 323.
 Nyári 57, 74.
 Nyári Krisztina 253, 254, 262.
 O'Connel 4.
 Odescalchi Lajos 67.
 Ogelbeus János 221, 222.
 Okolicsányi János 280.
 Oláh Mihály 75.
 Oláhország 67.
 Olmütz 219, 220, 221, 222, 224.
 Ordódy Gáspár 249.
 Oracaeus 58.
 Orosz 67.
 Osiesna 291.
 Ó-Szőny 82.
 Paintner Mihály 172.
 Palugyai Imre 154, 157.
 Patatics Gáspár 56.
 Patay Mihály 120.
 Paulenich Miklós 121.
 Paxi Balázs 56.
 Págyelli 281.
 Pál V. 80.
 Pállfy János 283, 293, 295,
 296.
 Pállfy Miklós 220, 222, 283, 293,
 296.
 Pállfy Nándor 278, 280.
 Pállfy Pál 220, 222, 241, 270,
 283, 293, 296.
 Pállfy Tamás 278, 280.
 Pátávius 180.
 Pázmáneum 74.
 Pázmány Péter 56, 68, 73, 74,
 77, 81, 93, 148, 161, 185, 197,
 198, 248, 254, 255, 256, 262,
 266, 297.
 Páris 24, 25, 306, 307.
 Pelletier 24.
 Pemphinger Orsolya 78.
 Perbenedictus Márián 20.
 Perez Hubárd 76.
 Perényi Péter 56, 57.
 Perkata 280.
 Perzsia 84.
 Pest 288, 301, 302.
 Pestvármegyei Mihály 152.
 Pethő Gergely 255, 256.
 Pethő György 148.
 Pethő István 162.
 Pethő Márton 195.
 Petróczi 200.
 Pécs 56, 171, 173, 174, 217,
 279.
 Pétervárad 217.
 Philippovich 58.
 Pilatus 236.
 Piszárovics Mátyás 119.
 Pitascscs Márk 59.
 Pius V. 16.
 Pius VII. 306.
 Pius IX. 322.
 Plató 60.
 Plavnyay Tamás 120.
 Poczázeczký János 101.
 Poitiers 306.
 Polentáry Ferencz 280.
 Pollenberg Ignác 158.
 Pold Kelemen 161.
 Polosticzay Endre 220.
 Pongrácz Ferencz 119, 120.
 Pongrácz István 101, 102, 194,
 220, 224.
 Pontanus 144.
 Possevin János 67, 220.
 Pozsega 217.
 Pozsgai Ferencz 119, 120.

- Pozsony 58, 60, 93, 134, 145,
 198, 200, 207, 217, 138, 242,
 250, 278, 270, 297, 299, 315.
 Pócs Francziska 310.
 Póda E. 268.
 Pósta János 115.
 Pray 58.
 Prága 204, 235, 249, 268.
 Prátó János 48.
 Prohászka Ottokár 97.
 Ptacek Jakab 120.
 Pusztabonyák István 160.
 Püsky János 117, 280.
 Püspöki Endre 230.
 Radecz István 76.
 Radovics Ádám 120.
 Radványi István 119.
 Raffael János 121.
 Raimann Tóbiás 119.
 Ratkovszky Pál 313.
 Rákos 90, 91, 236.
 Rákóczy 74, 148, 197, 239.
 Rákóczy György I 193, 224,
 267, 259, 260.
 Rákóczy György II. 64, 70, 101,
 102, 146.
 Rákóczy Ferencz I. 146, 286.
 Rákóczy Ferencz II. 280, 286.
 Rákóczy Pál 283.
 Rákóczy Zsigmond 114, 201.
 Rebling 314.
 Regécsvára 245, 246, 270, 291.
 Regis Ferencz 42.
 Reigay Fergely 163.
 Reizer György dr. 313.
 Rem Jakab 37, 38, 39, 40, 41,
 42, 45, 46, 48, 51, 52.
 Kenner Pál 119, 120.
 Rennes 306.
 Reviczky Gáspár 230.
 Rédey Ferencz 84, 90, 92, 196,
 234.
 Réka 99.
 Révay 236.
 Révfülu 120, 139.
 Rhomberger 206.
 Riz Boldizsár 127.
 Róbert Károly 99.
 Róma 12, 18, 22, 23, 36, 37, 75,
 115, 155, 157, 162, 196, 219,
 279, 281, 312, 316, 319, 324.
 Romulus 152.
 Roszmanith Rikárd 324.
 Rousin 307.
 Roznay Tamás 120.
 Rozsgay László 120.
 Rozsnyó 217, 280, 281, 311.
 Rudnay Sándor 297.
 Rudolf I 86, 238.
 Rueber János 61.
 Rumer Márton 138.
 Ruztem 160.
 Sabbas II 239, 240.
 Sajghó Benedek 139.
 Salm Siegfried ögr. 264, 294.
 Salzburg 204, 208.
 Samassa József 168.
 Sarkander 220, 221.
 Sastinczy Miklós 119.
 Savoya 307.
 Savoyai Jenő herceg 229, 283,
 295, 296.
 Sággy Mihály 162.
 Sánta Kálmáncsehi Márton 58.
 Sárospatak 57, 112, 160, 186,
 217, 225, 271, 291.
 Sárvár 281.
 Sátoralja-Ujhely 57, 236.
 Schaeffer P. 315.
 Schmidt Ármin 121.
 Schmitth 289, 295, 296.
 Schönbörn Adalbert gróf 206,
 209.
 Schönvitzky B. dr. 194.
 Schönwiesner 298.
 Schultz 292, 294.
 Schumann 166.
 Schusztér Konstantin 318.
 Schwartner Márton 218.
 Scribonius János 48.
 Sebestyén 86.
 Segesvár 58.
 Seiff Márton 120.
 Seiffried János 121.
 Selmecz 217.
 Sennyei István 280.

Sennyei Miklós 91.
 Sennyei László 224, 236, 257, 279.
 Sigray Ferencz 148.
 Siketfalvi Ladó Bálint 67.
 Simonchich Gellért Mátyás 118, 138.
 Simonyi Gyula 169.
 Silesia 181, 221, 235, 236.
 Sixtus V., 20.
 Slavonia 236.
 Spáczay Ferencz 117.
 Spanga 199.
 Spanyolország 3.
 Socini 55.
 Somogyi Ádám 119.
 Somogyi Lipót 297, 299.
 Sopron 217, 268, 279, 281, 324.
 Stambul 61.
 Stankovits János 135.
 Steidlin György 121.
 Steidlin Henrik 121.
 Steiner Frigyes 121.
 Straneringer János 321.
 Ströbele M. János 268.
 Styria 255.
 Suarez Jakab 12.
 Suys gr. 156.
 Sümeg 195.
 Svajcz 51.
 Svéd 67.
 Svehla János 123, 124.
 Sylva Tarouca Ernő gr 206, 210.
 Szabó Adolf 158.
 Szabó Zsigmond 73.
 Szacsa 253.
 Szandomiers k. János 66.
 Szakolcza 145, 217, 279.
 Szalaházy Tamás 58.
 Szalatnaky György 195.
 Szalay 64, 200, 290, 292, 294.
 Szalay Endre 148.
 Szalay János 115.
 Szathmár 217, 287, 312, 323.
 Szapolyai János 59, 60, 61, 62, 195.
 Szántó István 67, 77.
 Szárhegy 220.
 Szapáry Péter 293.

Szecher Ignác 121.
 Szeged 57.
 Szegedi 198.
 Szeghi Ferencz P. 93, 115.
 Szelepcsényi György 279, 280.
 Szemerai Mátyás 101.
 Szendrő 217.
 Szentgyörgyi János 120.
 Szentes János 223.
 Szentimrey 115.
 Szent-Gothárd 236.
 Szent Ágatha 280.
 » Ágota 199.
 » Ágoston 309, 321.
 » Alajos 133, 159, 296, 314, 319.
 Szent Ambrus 35, 43.
 » Anna 133.
 » Czeccília 199.
 » Ferencz (assisi) 10.
 » Ferencz (szal.) 25, 304.
 » Ferencz (xav.) 133, 134.
 » Gotthárd 57.
 » Ignác 14, 26, 36, 52, 133, 144, 180.
 Szent Imre 134.
 » István 55, 65, 83, 134, 168, 218, 275, 279, 296, IV, V.
 Szent Jakab 131.
 » Jób 214, 232.
 » József 127, 133, 314, 315, 316, 322, 325.
 Szent László 83, 134, 135, 149, 168, 194, 282, 296, V.
 Szent, Pál 275.
 » Pongrácz 199.
 » Sebestyén 187.
 » Szalvator 299.
 » Szaniszló 37, 66, 316, 322.
 » Tamás 54.
 » Vida 99.
 Szepes 217, 279.
 Szerbia 90.
 Szerdahelyi Dersffy Orsolya 244.
 Szerencs 235.
 Szerecsen János 56.
 Szerémség 64.

- Széchenyi György 117, 161, 173, 241, 279, 280.
 Széchenyi István 290.
 Széchenyi Pál 117, 118, 122, 280.
 Széchenyi Tódor 318.
 Szécsen 256.
 Székesfejérvár 55, 60, 171, 217, 272, 279, 294.
 Székelföld 100.
 Székel Mózes 69.
 Székely-Udvarhely 145, 217, 279.
 Szigeth P. 316.
 Sziklós (Staray) Mihály 57.
 Szilányi Ferencz 94.
 Szilesi Pál 199.
 Szily János 140.
 Simonidesz János 198.
 Szirakuza 12, 75.
 Szíria 84.
 Szirmay 64, 236.
 Szkolka János 174, 176, 177.
 Szlabin Mátyás P. 101.
 Szobieszky János 220, 292. VII.
 Szokolyi Péter 233, 234.
 Szoliman 61, 63.
 Szoliman II. 293.
 Szombathely 59, 140, 223.
 Szongyi Márton 118.
 Szőlősy János P. 233, 234.
 Szőny 257.
 Sztáray 224.
 Szuhai Rajcsányi János 224.
 Szunerits 175, 176.
 Szunyogh 74.
 Szvetenyei Miklós 292.
 Tamás János P. 312, 315, 323.
 Tarczai János 118.
 Tarnóczy István 134.
 Tarnóczy Mátyás 135.
 Taródy Máltyás 251.
 Tatárország 64, 92.
 Tálya 289.
 Tápé 280.
 Tárkányi 2.
 Telegdi György 116.
 Telekessy István 119, 122, 144, 163, 280, 282.
 Temesvár 91, 217.
 Thurzó 74, 238, 262.
 Thurzó Erzsébet 262.
 Thurzó György 234, 248, 253.
 Thurzó Ferencz 58.
 Thurzó Imre 253.
 Thurzó Szaniszló 252.
 Tiha 84.
 Tirol 51, 204.
 Timon János 120.
 Tokaj 60, 271.
 Toldy Ferencz 269.
 Torda 196, 246.
 Torna 281.
 Tóth András 76.
 Tökölyi Imre 271, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 295.
 Tökölyi Zsigmond 161, 199.
 Török Bálint 56.
 Török Márton 166, 199, 238.
 Törökország 64, 92.
 Trakostyani Draskovich György 223.
 Transsylvania 90, 91, 236.
 Trencsén 151, 155, 157, 186, 200, 217, 239.
 Trient 26.
 Troll 204.
 Trsztyánszky János 120.
 Truksétz Ottó 13.
 Tullius 143.
 Tuolouse 306.
 Turaluka 198.
 Turóc 57, 75, 77, 80, 200, 217, 353.
 Túrje 195.
 Tyrnavia 289, 295.
 Ucsnay István 158.
 Udva 99.
 Udvarhely 70.
 Ujlaky Lajos 195.
 Újváros 120, 135.
 Újváry Mihály 121.
 Újvári Szenczi László 223.
 Ung 103, 287, 234.
 Ungvár 144, 186, 271, 291, 279.
 Ujkéry Ferencz 119, 120.
 Ujkéry György 120.
 Vajda Ödön 168.

- Varasd 217, 279.
 Vas megye 281.
 Vác 56, 164, 323.
 Vághely 80.
 Vágsellye 75, 77, 80, 89, 93, 185, 217, 222.
 Várad 56, 66, 99, 196.
 Vásárhelyi István 115.
 Venus 110.
 Verbőczy István 59, 60.
 Verulami Bacó 179.
 Vesselényi 74, 198.
 Vesselényi Ferencz 283, 284.
 Veszprém 56, 58, 323.
 Veuillot 6.
 Végh János 199.
 Viczay Ádám 118.
 Vida János 57.
 Vigyázó Mihály 120.
 Vilmos V. 50.
 Villárd Ferencz 229.
 Vittnyédy István 200, 201.
 Volker 280.
 Votka János 315.
 Voralberg 204.
 Vörösmarty 79, 81.
 Vörösvári Magyar György 223.
 Vulganovics György 120.
 Vulpián Tamás 152.
 Vurum József 299.
 Wallenstein 255, 256, 266, 285, 296.
 Walterskirchen Ferencz báró 206.
 Weimari Ernő 255, 256.
 Weiser dr. P. 217, 239.
 Werner Ferencz 324.
 Widmann Ferencz 206.
 Winkler 206.
 Wittenberg 57.
 Zalka János dr. 117, 135, 271.
 Zaporeczky Ferencz 120.
 Zágráb 56, 58, 84, 93, 100, 145, 217, 278, 279.
 Zedekias 149.
 Zehentbauer Ottó 325.
 Zemplén 62, 63, 99, 103, 112, 134, 135, 287.
 Zibrik Kata 127.
 Zichy István 115, 116.
 Zichy Ferencz 280.
 Zichy Gabriella 318.
 Zichy Nándor 208, 209.
 Zrinyi 2, 74, 87, 236, 284.
 Zrinyi Ilona 271, 286.
 Zsaskovszky 169.
 Zsigmond II. 65.
 Zsitva 82.
 Zsolna 86, 217, 270.

